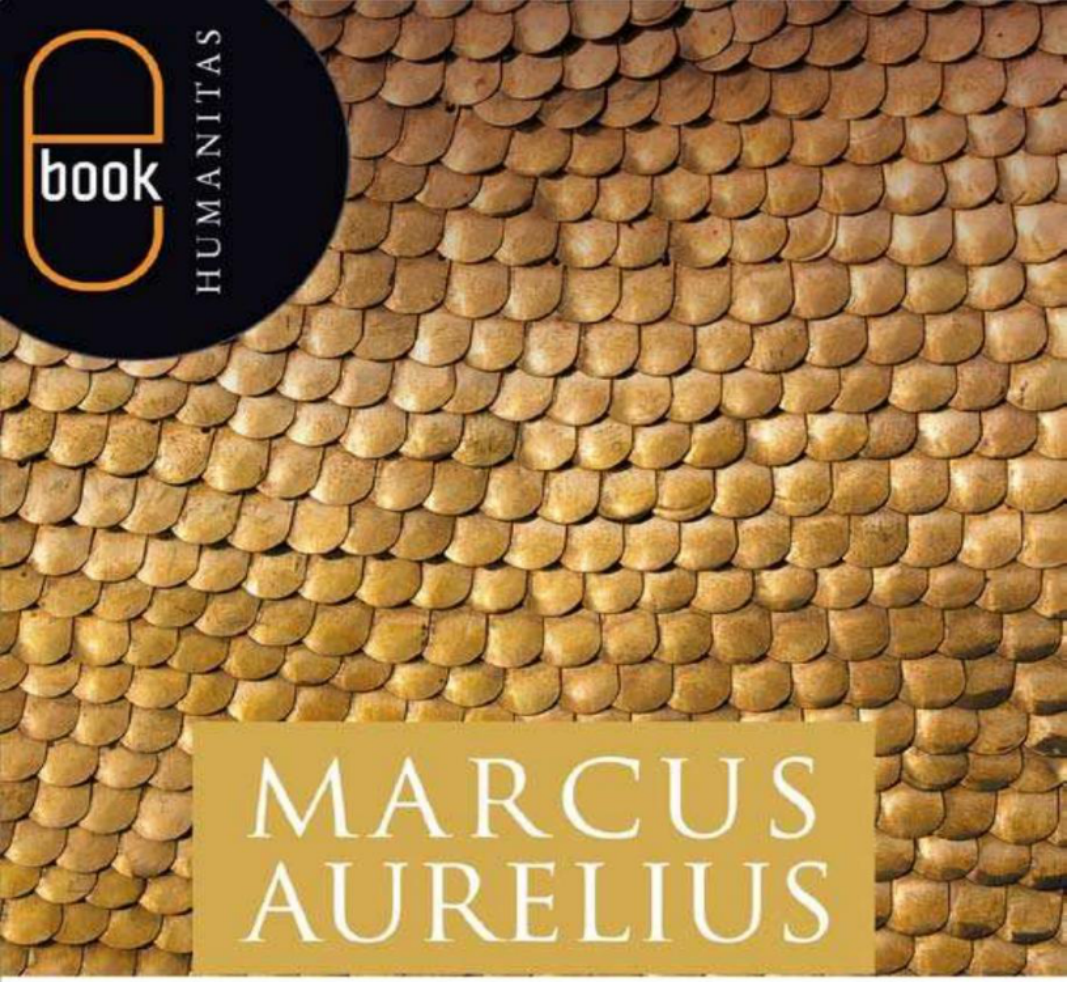

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUȘI

ediție bilingvă

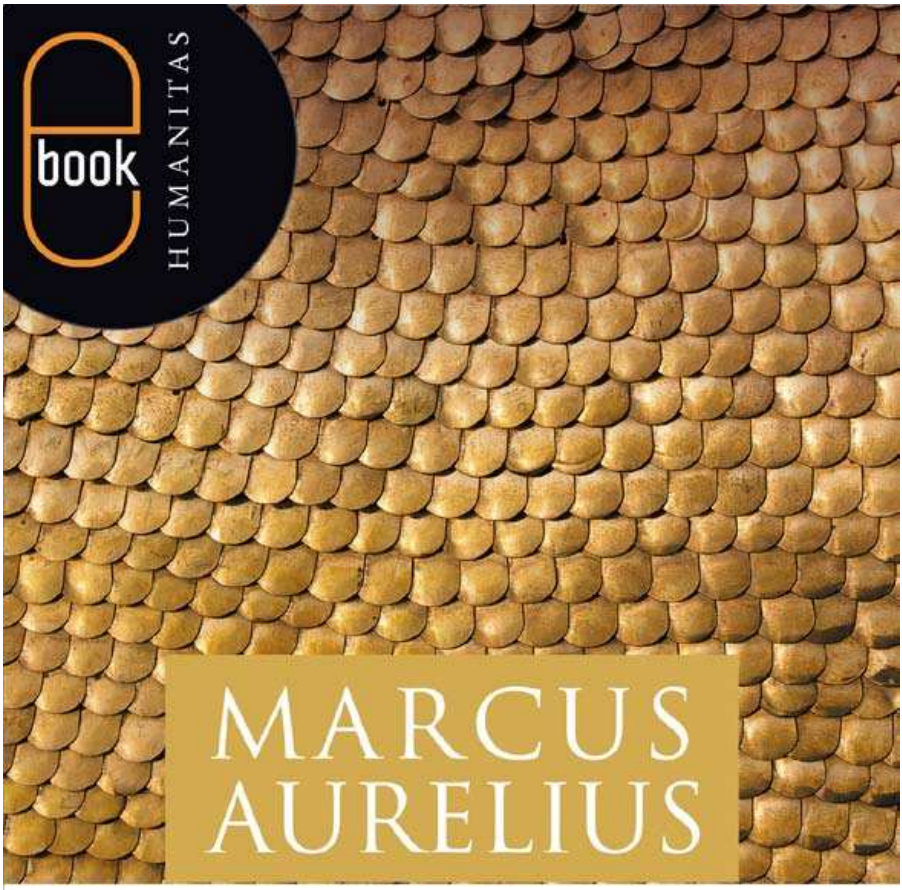

SURSE CLASICE

Marcus Aurelius (Marcus Aurelius Antoninus Augustus) este cunos -

cut atât ca îm părat al Romei, cât şi ca filozof stoic. Născut la Roma, la 26 aprilie 121 p. Chr., într-o familie senatorială de origine hispa -

nică, a fost adoptat de viitorul împărat Antoninus Pius, la cererea

împăratului Hadrian. Primeşte o educaţie aleasă, studiind retorica cu Marcus Cornelius Fronto şi Herodes Atticus şi filozofia cu Quintus Iunius Rusticus, Apollonius din Calcedonia şi Sextus din Cheroneea.

Domnia sa este marcată de un şir de catastrofe (ciumă, inundaţii, cutremure), dar şi de nume roase războaie, purtate cu succes; în plan militar, Marcus Aurelius a fost preocu pat să respingă atacurile duş -

manilor Romei de la hotarele imperiului, în special în Orient şi pe Dunăre, continuând politica defensivă iniţiată de Hadrian. A murit la 17 martie 180 p. Chr., de ciumă, se pare, la Sirmium sau la Vin -

dobona (Viena de azi). Este ultimul din seria „celor cinci îm păraţi buni“. Ca filozof stoic, Marcus Aurelius şi-a ex primat ideile în lu cra -

rea T¦ e≥j ŒautÒn (*Gân duri către sine însuşi*), scrisă în limba greacă – una dintre pietrele de temelie ale canonului literar şi filozofic. Învă ţătu -

rile sale au un caracter moral şi aplicabilitate practică, fiind o serie de

„exerciţii spirituale“ prin intermediul cărora omul poate dobândi cum -

pătarea, virtutea şi liniştea lăuntrică în faţa încercărilor vieţii.

Cristian Bejan (n. 1975) este licenţiat în filologie clasică (1997), ab solvent de master în filozofie antică şi medievală (2006) şi doctor în filozofie (2010) al Universităţii „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca cu o teză intitulată „Preocuparea de sine în filozofia stoică“. A mai tradus: Sfântul Augustin, *De vera religione/Despre adevărata religie* (ediţie bilingvă, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007); Tobias Peucer, *Despre relatările jurnalistice* (primul tratat de jurnalism din Europa; Editura Independenţa Economică, Piteşti, 2008); (în cola borare) Sfântul Toma din Aquino, *Summa Theologiae* (vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2009); Lactanţiu, *Despre moartea persecutorilor* (Edi tura Po li -

rom, Iaşi, 2011). Pregăteşte traducerea primului volum din *Frag men -*

tele stoicilor vechi (Editura Humanitas).

HUMANITAS
BUCUREŞTI

MARCUS AURELIUS

nduri către sine însuşi

Ediţie bilingvă

Traducere din greaca veche,

studiu introductiv, note şi indici de

CRISTIAN BEJAN

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu Coperta: Ioana Nedelcu

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Marcus Aurelius

Gânduri către sine însuşi

Pe copertă: © Mark Smith | Dreamstime.com

© HUMANITAS, 2013 (ediţia print)

© HUMANITAS, 2013 (ediţia digitală)

ISBN 978-973-50-4132-8 (pdf)

EDITURA HUMANITAS

Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

FILOZOFIA CA PREOCUPARE DE SINE

ÎN OPERA LUI MARCUS AURELIUS

Reprezentant de seamă, alături de Seneca şi Epictet, al ultimei perioade a stoicismului, numită şi „stoicismul im -

pe rial“, Marcus Aurelius şi-a expus concepţiile filozofice în -

tr-o singură lucrare, scrisă în limba greacă, T¦ e≥j ŒautÒn/

Gân duri către sine însuşi. Departe de a fi un tratat care dez -

bate în ma nieră ştiinţifică diverse teze ale filozofiei stoice, opera împă ratului-filozof reprezintă mai degrabă o culegere de exerciţii spirituale pe care Marcus Aurelius a ţinut să le noteze în jurnalul său. Aceste „tehnici ale sinelui“, precum examenul de conştiinţă, meditaţia asupra condiţiei umane, terapia pasiu nilor, stăpânirea de sine, îndeplinirea înda -

toririlor, aveau drept scop, în concepţia filozofilor stoici, formarea unei per spec tive veridice asupra propriei persoane, modificarea dis cursului interior, atingerea perfecţiunii ac -

ţiunilor morale, alungarea fricii de moarte şi dobândirea liniştii sufleteşti.

Vom prezenta în rândurile următoare, pe de o parte, con cepţia lui Marcus Aurelius despre filo zofie văzută ca un mod de viaţă şi mai puţin ca un sistem teoretic al rea -

lităţii, iar pe de altă parte desfă şu rarea şi im pli caţiile preocupării de sine, aşa cum apare ea în opera filozofului.

STUDIU INTRODUCTIV

I. CONSIDERAŢII GENERALE

PRIVIND PREOCUPAREA DE SINE

Este ştiut faptul că filozofia nu însemna în Antichitate numai necesitatea însuşirii unui discurs savant şi a unei în văţături abstracte sau exegeza textelor filozofice, ci mai cu seamă promovarea unor „reţete“, unor stări, unei atitudini prin care individul avea posibilitatea să obţină

conştiinţa de sine, liniştea sufletului şi libertatea interioară.

Această atitudine sau formă de atenţie îndreptată asupra sinelui (prosocˇ), întâlnită în foarte multe dintre textele di -

fe ritelor şcoli filozofice, a fost analizată de-a lungul tim pu -

lui cu multă acribie de o serie de specialişti pre cum Paul Rabbow1, Michel Foucault2 şi Pierre Hadot3.

Preocuparea de sine (œpim◊leia Œautoà, *cura sui*) este de -

numirea pe care Michel Foucault a dat-o, în lucrările sale, ati tudinii prin care individul încearcă să-şi modeleze sinele şi care presupune atât un mod de a fi, caracterizat de re flec -

ţia asupra sinelui, cât şi o serie de practici prin care in di vidul se ia în în grijire pe sine însuşi, încercând să se schimbe, să se purifice, să se trans forme pen tru a atinge nu atât o treaptă

înaltă de înţelep ciune, cât rectitudinea acţiunilor sale morale.

1. Paul Rabbow, *Seelenführung. Methodik der Exerzitien in der Antike*, Munich, 1954.

2. Michel Foucault, *Istoria sexualităţii*, vol. III – *Preocuparea de sine*, trad. de Cătălina Vasile, Editura Univers, Bucureşti, 2004, şi *Her -*

meneutica subiectului. Cursuri la Collège de France (1981–1982), trad.

de Bogdan Ghiu, Editura Polirom, Iaşi, 2004.

3. Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, Arthème Fayard, Paris, 1992; *Ce este filozofia antică?* , Editura Polirom, Iaşi, 1997; *Exercices spirituels et philosophie antique*, Albin Michel, Paris, 2002; *La philosophie comme manière de vivre*, Albin Michel, Paris, 2002, şi *Éloge de la philosophie antique*, Allia, Paris, 2003.

Aceste practici sunt con siderate „tehnici ale sinelui“ sau, cum au fost denumite de Pierre Hadot după titlul celebrei lucrări a lui Ignaţiu de Loyola, „exerciţii spirituale“4.

Chiar dacă nu deţinem nici un tratat sistematic care să ne prezinte un învăţământ şi o tehnică a acestor exerciţii spiri -

tuale, găsim la Philon din Alexandria două liste de exer ciţii cu ajutorul cărora ne putem face o idee asupra unei tera peu -

tici filozofice de inspiraţie stoico-platonicianã. Prima listă

cuprinde: căutarea ([1] zťhsij), cercetarea apro fundată ([1]

sk◊yij), lectura ([1] ¢n£gnwsij), ascultarea ([1] ¢krÒasij), aten -

ţia ([1] prosocˇ), stăpânirea de sine ([1] œgkr£teia), indi ferenţa faţă de lucrurile indiferente ([1] œxadiafÒrhsij tîn ¢diafÒrwn)5.

A doua enumeră: lecturile (¢nagnèseij), me di ta ţiile (mel◊tai), terapia pasiunilor (qerape√ai), amintirile de spre lucruri bune (tîn kalîn mnÁmai), stăpânirea de sine (œgkr£teia), înde -

plinirea îndatoririlor (tîn kaqhkÒntwn œn◊rgeiai)6.

Practicarea asiduă a multora dintre aceste exerciţii după

un program atent stabilit avea rolul de a realiza, pentru in -

divid, o tran s formare profundă a manierei de a fi şi de a se vedea pe sine şi lumea. Cu alte cuvinte, aceste exerciţii de -

ter minau o ruptură totală de modul de viaţă obişnuit, non-fi -

lozofic, reprezentau o chemare către convertirea la filo zofie (*conversio ad philosophiam*).

Temă predilectă în toate lucrările lui Pierre Hadot7, con vertirea (*conversio*) presupune, în sens religios şi fi lozo -

fic, o mo dificare mentală care putea să meargă de la simpla 4. Pierre Hadot, *Exercices spirituels et philosophie antique*, ed.

cit., pp. 19–74.

5. Vezi Philon din Alexandria, *Quis rerum divinarum heres sit*, cap. 253.

6. Vezi *idem*, *Legum allegoriarum libri*, III, 18.

7. Pierre Hadot, *Exercices spirituels et philosophie antique*, art.

„Conversion“, pp. 223–235.

schimbare de opinie până la transformarea totală a perso -

nalităţii, a modului de viaţă şi a manierei de a vedea rea -

litatea. De fapt, termenul latinesc *conversio* traduce două

cuvinte greceşti cu sensuri diferite, pe de o parte œpistrof˜, care înseamnă „întoarcere“ (întoarcere la sine, întoarcere la origine), pe de altă parte met£noia, care înseamnă „schimbare de opinie“, „modificare a gândirii“, chiar „pocăinţă“. Această

discrepanţă care se observă la nivelul semantic al noţiunii de convertire între ideea de „întoarcere la sine“ şi cea de „mo -

dificare a gândirii“ a avut un rol foarte important în cadrul fenomenului preocupării de sine în platonism, stoicism şi neoplatonism, având o influenţă puternică asupra conştiinţei occidentale după apariţia creştinismului.

În cadrul filozofiei stoice, principiul preocupării de sine are o desfăşurare complexă, fiind un ansamblu de procedee extrem de atent elaborat, ce presupune trei etape8, pe care le întâlnim şi în lucrarea lui Marcus Aurelius, *Gânduri către sine însuşi*.

Prima etapă presupune adoptarea de către subiect a unei atitudini prin care acesta caută să instituie în propria-i gândire o ordine. Această ordine nu se poate obţine decât sortând şi supunând unui examen critic atent reprezentările (fantasðai) care vin din exterior, pentru ca doar cele comprehensive sau obiective (katalhptikaπ fantasðai) să primească asentimentul (sugkat£qesij) din partea subiectului. Cu alte cuvinte, această

primă etapă determină raportul individului cu sine însuşi, 8. Pentru structura ternară a preocupării de sine în cadrul filo -

zofiei stoice, vezi Pierre Hadot, „Une clé des *Pensées* de Marc Aurèle: les trois *topoi* philosophiques selon Épictète“, în *Exercices spirituels et philosophie antique*, ed. cit., pp. 165–192, şi *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., pp. 119–248.

deoarece partea esenţială a fiinţei umane este situată la nivelul facultăţii de gândire şi de judecată.

Cea de-a doua etapă priveşte raporturile interumane, pregătindu-l pe subiect pentru a acţiona în interesul şi spre binele neamului omenesc

în spiritul dreptăţii.

A treia etapă se referă la atitudinea privind evenimentele care rezultă din cursul naturii universale, din acţiunea „cauzei exterioare“ şi a ordinii cosmosului. După această etapă, care priveşte raportul omului cu universul, subiectul acceptă cu bucurie şi cu pietate tot ceea ce depinde de natura uni ver -

sală şi nu îşi mai doreşte decât ceea ce depinde de el însuşi, adică ceea ce pentru stoici reprezintă acţiunea morală dreaptă.

Pierre Hadot consideră că fiecărei etape îi corespunde o funcţie a sufletului raţional. Prima etapă presupune o bună folosire a reprezentărilor, o disciplină a asentimentului.

A doua etapă se referă la impuls (Ðrmˇ) şi la acţiune. Nelă -

sân du-se antrenat de dorinţe dezordonate, omul acţio nează

în interesul întregii comunităţi umane conform dreptăţii care aparţine naturii noastre raţionale. A treia etapă cores -

punde unei discipline a dorinţei (Ôrexij). Renunţând să-şi dorească ceea ce nu depinde de el însuşi, ci de cursul general al universului, individul va accepta cu sufletul împăcat ceea ce vine de la natura universală.

Practica de sine în filozofia stoică, văzută de toţi filo -

zofii ca un proces îndelungat şi anevoios, la capătul căruia subiectul ajunge, prin schimbarea viziunii asupra lui însuşi, a vieţii şi a universului, să-şi conştientizeze cât mai exact locul pe care îl ocupă în lume şi sistemul de necesităţi în care se află inserat, are ca obiectiv transformarea sinelui, care ajunge să se identifice cu o natură ce nu a avut încă nici -

odată ocazia să se manifeste în el.

II. SINELE PENTRU MARCUS AURELIUS

Văzând cât de importantă şi de complexă este preo -

cuparea de sine pentru stoici şi, implicit, pentru Marcus Aurelius,

consideră m că e necesară lămurirea câtorva pro -

bleme legate de percepţia sinelui şi de concepţia despre subiectivitate, aşa cum apar ele în textele filozofiei Porti -

cului de-a lungul timpului.

Anthony Long consideră că noţiunea de percepţie a sinelui (Œautoà sunaϑsqhsij) a fost inventată de filozofii stoici, întrucât la Platon şi la Aristotel nu găsim nimic ase mănător cu aceasta, şi că, prin concepţia lor despre suflet şi părţile sale, adepţii învăţăturii Porticului s-au apropiat foarte mult de concepţia modernă despre creier şi sistemul nervos central.9

Dar, întrucât nici în latină şi nici în greaca veche nu exista un termen precis pentru noţiunea de „sine“, va trebui să discutăm alte noţiuni care vin să explice diferite aspecte ale concepţiei despre subiectivitate în filozofia stoică.

În multe dintre lucrările care tratează tema percepţiei de si ne se afirmă că, pentru grecii din perioada clasică, no ţiu nea de „suflet“ (yucˇ) ar fi fost echivalentul noţiunii moderne de subiectivitate, afirmaţie discu ta bilă într-o oarecare măsură, chiar dacă ţinem seama doar de faptul că prin subiectivitate se înţelege uneori, în mod reductiv, interioritatea gândirii.

În schimb, filozofii stoici încep să se intereseze de su biec -

tivitate sub forma percepţiei de sine, după cum reiese din întrebarea pe care Cleanthes i-o adresează unui tânăr dis ci -

pol: „De ce, spune el, eu nu simt că tu simţi?“10 Interesul lor 9. A. Long, „Hierocles on *oikeiosis* and self-perception“, în *Stoic Studies*, Cambridge, 1996, pp. 250–263.

10. Diogenes Laërtios, VII, 172 (*Stoicorum Veterum Fragmenta* [SVF], I, 609): „Di¦ tϑ oân, e≈pen, œgë oÙk a≥sq£nomai Óti a≥sq£nV;“

pentru subiectivitate era în strânsă legătură atât cu logica, cât şi cu fizica. În cadrul logicii, stoicii se opuneau tripar -

tiţiei platonice, susţinând cu tărie unitatea indivizibilă a sufle tului, şi

considerau că sinele este cel care acceptă sau re fuză cu ajutorul asentimentului reprezentările venite din exte rior. Fizica era de asemenea privită din perspectiva pro blemei sinelui, întrucât stoicii nu se interesau numai de viaţa universală, ci şi de vieţile individuale, care sunt frag mente desprinse (¢posp£smata) din sufletul lumii.

Naşterea subiectivităţii la stoici înseamnă apariţia unor noi concepte11: unul este „calitatea specifică“ (≥dwj poiÒn), concept pro priu lui Chrysippos, pe care Simplicius îl pre -

zintă astfel: „[…] în compuşi există acea formă individuală, pe care, în sens tehnic, stoicii o numesc «calitate specifică»

şi care vine şi se duce în totalitate şi rămâne identică pe toată durata com pusului, chiar dacă alte părţi se nasc şi dispar din fiecare parte.“12 Acest lucru presupune că „fie -

care fiinţă are o ori ginalitate ireductibilă, inexplicabilă prin simpla com poziţie a lucrurilor sau a principiilor preexistente.

Indivi dualitatea nu este, la Chrysippos, ceva negativ, prin care fiinţa nu atinge modelul comun speciei sale, ci ceva foarte pozitiv“13.

11. Gilbert Romeyer Dherbey, „La naissance de la subjectivité chez les stoïciens“, în *Les Stoïciens*, études sous la direction de Gilbert Romeyer Dherbey, réunies et éditées par Jean-Baptiste Gourinat, Vrin, Paris, 2005, pp. 277–291.

12. Simplicius, *In Aristotelis De anima*, p. 217, 36 Hayd (SVF, II, 395): …œpπ tîn sunq◊twn tÕ ¢tomwq‹n Øp£rcei e≈doj, kaq' Ö ≥dwj par¦ to√j œk tÁj Sto©j l◊getai poiÒn, Ö kaπ ¢qrÒwj œpig∂netai kaπ aâ

¢pog∂netai kaπ tÕ aÙtÕ œn pantπ tù toà sunq◊tou b∂J diam◊nei, ka∂toi tîn mor∂wn ¥llwn ¥llote ginom◊nwn te kaπ fqeirom◊nwn.

13. É. Bréhier, *Chrysippe et l’ancien stoïcisme*, P.U.F., Paris, 1951, pp. 110–111.

În al doilea rând, în textele stoicilor conştiinţa este de -

numită prin tr-un concept specific, sune∂dhsij. Acesta apare la Chrysippos, în tratatul său *Despre scopuri*: „Cel mai scump lucru,

pentru fiecare animal, îl reprezintă propria constituţie şi con ştiinţa pe care o are despre aceasta.“14

Al treilea concept specific stoicismului este cel de „hege -

mon“, de „principiu conducător“ sau „parte conducătoare a sufletului“ (tÕ [1]gemonikÒn). În textele unor stoici îl găsim pe œgè denumit prin termenul [1]gemonikÒn: „Aşadar, despre cuvântul «eu», Chrysippos a scris în prima carte din tra -

tatul său *Despre suflet*, în care discută despre partea con du -

cătoare a sufletului.“15

De-a lungul Antichităţii, localizarea părţii conducătoare a sufletului a fost obiectul unor lungi dispute. Alegând ini -

ma drept locul unde se găseşte partea conducătoare, stoicii au adoptat părerea medicilor sicilieni, a medicului grec Dio cles din Carystos şi a lui Aristotel, opusă părerii medi cilor greci din şcoala hipocratică, care plasau sufletul în creier.16

Al patrulea concept, aflat în centrul eticii stoice, este o≥ke∂wsij17, o noţiune fundamentală în cadrul şcolii stoice.

14. Diogenes Laërtios, VII, 85 (SVF, III, 178): Kaq£ fhsin Đ

CrÚsippoj œn tù prètJ Perπ telîn, prîton o≥ke√on l◊gwn e≈nai pantπ

zóJ t¾n aØtoà sÚstasin kaπ t¾n taÚthj suneðdhsin. Toate citatele din Diogenes Laërtios traduse în limba română sunt din ediţia Diogenes Laërtios, *Despre vieţile şi doctrinele filozofilor*, trad. rom. de. C.I. Bal -

muş, studiu introductiv şi comentarii de Aram M. Frenkian, Editura Polirom, Iaşi, 1997.

15. Galenus, *De Hippocratis et Platonis placitis*, II, 2, 9, 215 K.

(SVF, II, 895): flA d’ oân Øp‹r tÁj œgë fwnÁj /grayen œn tù prètJ

perπ yucÁj Đ CrÚsippoj Øp‹r [1]gemonikoà dialegÒmenoj.

16. Gérard Verbeke, *L’évolution de la doctrine du* pneuma *du stoïcisme à saint Augustin*, Paris–Louvain, 1945, pp. 12–15.

17. Pentru problema *oikeiosis*-ului, de remarcat sunt studiile şi articolele: T. Engberg-Pedersen, *The Stoic Theory of* Oikeiosis *, Moral*

Development and Social Interaction in Early Stoic Philosophy, Aarhus

STUDIU INTRODUCTIV

13

Sensurile şi traducerea termenului *oikeiosis* variază: conştiinţă

de sine, afinitate naturală, apropriere.

Oikeiosis-ul se bazează în general pe patru principii: 1) dragostea de sine, pe baza căreia orice vietate încearcă să

obţină pentru sine propriul bine, îşi iubeşte propriul *status* şi se teme de moarte ca de dispariţia sinelui18; 2) conştiinţa de sine, adică suneðdhsij, care înseamnă că orice vietate e conştientă de propriul *status* şi de propria dragoste de sine, dincolo de orice senzaţie empirică19; 3) autoconservarea, pe baza căreia orice vietate se îngrijeşte să se menţină pe sine însăşi în viaţă; 4) alegerea: conform stoicilor, după

dragostea şi conştiinţa de sine urmează necesitatea alegerii între ceea ce este util şi ceea ce este dăunător20.

(Studies in Hellenistic Civilization), 1990; R. Radice, *„Oikeiosis“. Ricerche sul fondamento del pensiero stoico e sulla sua genesi*, intro du -

zione di Giovanni Reale, Vita e Pensiero, Milano, 2000; C-U. Lee, *Oikeiosis: stoische Ethik in naturphilosophischer Perspektive*, Alber, Fri -

bourg, 2002, şi Mary-Anne Zagdoun, „Problèmes concernant l *'oike -*

iosis stoïcienne“, în *Les Stoïciens*, pp. 319–334.

18. *Cf.* Cicero, *De finibus*, III, 16, 18: *Ex quo intellegi debet prin -*

cipium ductum esse a se diligendo (De aici rezultă că principiul ac -

ţiunii se întemeiază pe dragostea de sine). Toate citatele din Cicero, *De finibus…*, traduse în limba română sunt din ediţia Cicero, *Despre supremul bine şi supremul rău*, trad. rom. de Gheorghe Ceauşescu, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

19. *Cf.* Diogenes Laërtios, VII, 85: OÜte g¦r ¢llotriîsai e≥kÕj Ãn aÙtÕ <aØtù> tÕ zùon, oÜte poišasan aÙtÒ, mť ¢llotriîsai mť [oÙk] o≥keiîsai. ¢poleðpetai toðnun l◊gein susthsam◊nhn aÙtÕ

o≥keiîsai prÕj ŒautÒ oÛtw g¦r t£ te bl£ptonta diwqe√tai kaπ t¦

o≥ke√a prosÒetai (Într-adevăr, n-ar fi fost firesc ca natura să înde păr -

teze fiinţa de ea însăşi şi s-o lase pe aceasta pe care a făcut-o să se în -

străi neze şi să fie lipsită de dragoste pentru propria ei con stituţie.

Suntem deci siliţi să spunem că natura, în constituirea animalului, l-a făcut să se iubească pe sine însuşi; din această cauză el respinge tot ce-i este dăunător şi primeşte tot ce-i este folositor).

20. *Cf*. Cicero, *De finibus*, III, 17, 5: *Satis esse autem argumenti videtur quam ob rem illa, quae prima sunt adscita natura, diligamus,*

Conform acestora, există două tipuri de *oikeiosis*: *oike* -

iosis-ul universal, comun tuturor fiinţelor, şi *oike iosis*-ul individual, specific fiecărei fiinţe. În acest sens, natura este locul în care se manifestă *oikeiosis*-ul universal, în timp ce *oikeiosis*-ul in dividual acţionează la nivelul individului.

Oike iosis este un concept şi un sentiment preraţional care, totuşi, nu se gă seşte în opoziţie cu raţiunea însăşi21.

Al cincilea concept care ar putea desemna sinele apare în textele filozofilor stoici şi s-ar traduce prin *daimon* (daÒmon) sau geniu interior22.

Termenul *daimon* apare, de exemplu, la Chry sippos, care considera că „virtutea unui om fericit şi cursul fericit al unei vieţi înseamnă ca orice acţiune să fie realizată în acord cu *dai mon*-ul care există în fiecare dintre noi, în conformitate cu voinţa celui care conduce universul“23 .

La Marcus Aurelius, *daimon*-ul, fiind o prelungire a *lo* -

gos-u lui divin în noi, oferă adăpost oricui în faţa nenoro -

quod est nemo, quin, cum utrumvis liceat, aptas malit et integras omnis partis corporis quam, eodem usu, inminutas aut detortas habere (Astfel, se dovedeşte destul de limpede de ce iubim în chip firesc ceea ce ne

impune natura iniţial, fiindcă nimeni, pus în faţa alter nativei, nu preferă un corp diminuat sau deformat, chiar dacă îl utilizează ca pe unul sănătos, unuia bine legat şi întreg în toate organele sale).

21. Vezi Panezio, *Testimonianze e frammenti*, introduzione, edizione, traduzione, note e apparati di commento a cura di Emma -

nuele Vimercati, Bompiani, Milano, 2002, p. 42 şi p. 287.

22. Termenul *genium* apare la Seneca în *Epistulae morales ad Lu cilium*, XC, 28; XCV, 41; CXI, 1, iar termenul da∂mon apare la Epictet în *Diatribe*, I, 14, 12; II, 5, 18; III, 1, 19; 1, 37; 13, 16; 22, 53; IV, 1, 109; 4, 39; la Marcus Aurelius, I, 6; II, 13, 17; III, 3, 6, 7, 12, 16; V, 10, 27; VII, 17; VIII, 45; X, 13; XII, 3.

23. Diogenes Laërtios, VII, 88: E≈nai d' aÙtÕ toàto t¾n toà eÙda∂monoj ¢ret¾n kaπ eÜroian b∂ou, Ótan p£nta pr£tthtai kat¦ t¾n sumfwn∂an toà par' Œk£stJ da∂monoj prÕj t¾n toà tîn Ólwn dioikhtoà boÚlhsin.

STUDIU INTRODUCTIV

15

cirilor, precum într-o fortăreaţă: „De aceea intelectul eli -

berat de pasiuni e o fortăreaţă, căci omul nu are în el nimic mai întărit, în care, dacă se refugiază, rămâne de neînfrânt pen tru restul zilelor sale. Cel care nu a văzut acest refugiu este un neştiutor, iar cel care l-a văzut şi nu s-a pus la adă -

post în el este un nefericit."24 Grija faţă de *daimon* în -

seamnă să demonstrezi în fiecare clipă că el este într-adevăr de natură divină şi să încerci să te iden tifici cu acesta.

Fiecare om trebuie în mod constant să se identifice cu *dai* -

mon-ul său, numai aşa sinele va putea atinge divinul. Pentru aceasta, omul trebuie să se întoarcă la sine sau, după cum consideră Marcus Aurelius, „să se retragă în sine însuşi"25, pentru a se modela după buna ordine (eÙkosm∂a) şi virtute (¢ret˘). Virtutea, scopul suprem pentru filo zofii stoici, înseamnă o viaţă trăită în acord cu natura, legea comună

tuturor lucrurilor sau *logos*-ul universal. Natura în săşi îi împinge pe

oameni să trăiască conform virtuţii. Or a trăi conform virtuţii nu înseamnă nimic altceva decât a trăi în conformitate cu experienţa evenimentelor naturale, căci natura noastră este aceea a universului26.

Concepţia filozofilor stoici despre nemurirea sufletului era diferită atât de cea a lui Platon, pentru că ei nu credeau în nemurirea sufletului27, cât şi de cea a lui Epicur, pentru că ei nu considerau că sufletul dispare în totalitate odată

cu moartea trupului28. În concepţia lor, doar sufletele ani -

malelor mor odată cu trupul, în timp ce, pentru sufletele raţionale, sfârşitul fuziunii cu trupul nu implică dispariţia simultană a componentelor.

24. Marcus Aurelius, VIII, 48.

25. *Idem*, IV, 3: e≥j ŒautÕn ¢nacwre√n.

26. Vezi Diogenes Laërtios, VII, 87–89.

27. Vezi Tertullian, *De anima*, cap. 54 (SVF, II, 814), şi *Com* -

menta Lucani, IX, 1, p. 289 Us (SVF, II, 817).

28. Vezi SVF, II, 817.

Pentru Zenon, sufletul este „un suflu durabil“ (polu -

c rÒnion pneàma)29, care supravieţuieşte descompunerii tru -

pului, dar numai o bucată de timp. Pentru Cleanthes, orice suflet supravieţuieşte până la conflagraţia cosmică

pe riodică, în timp ce pentru Chrysippos, doar sufletele în -

ţelepţilor îşi păstrează existenţa autonomă şi subzistă „prin ele însele“ (kaq' Œaut£j)30.

După Chrysippos, sufletul ia o formă sferică31, iar după

alţi stoici sufletele care îşi continuă existenţa călătoresc în stele32 sau

în jurul Lunii33. Numai sufletul înţelepţilor su -

pravieţuieşte mai mult timp, înainte să dispară în confla -

graţia periodică a lumii. Deşi sufletele care au supravieţuit sunt distruse de conflagraţie, totuşi ele reînvie odată cu apa riţia unei lumi noi, ca orice calitate specifică: „<după

con flagraţie, stoicii> declară că se va restaura şi cali tatea spe -

ci fică.“34 Dar această reînviere nu trebuie înţeleasă ca o repe -

tare a lumii în linii mari, ci ca o reduplicare identică. Din tr-o relatare a lui Nemesius aflăm că „vor fi iarăşi un Socrate şi un Platon, laolaltă cu fiecare om aflat împreună cu prie -

teni şi concetăţeni; se vor întâlni cu aceleaşi evenimente şi vor fi aceleaşi întâmplări, se vor consacra aceloraşi activităţi şi fiecare oraş, sat sau câmp va fi restabilit în acelaşi fel“35.

Comentând acest text, nu putem să nu ne întrebăm 29. Epiphanius, *Adversus haeres*, III, 2, 9, p. 592, 26 D (SVF, I, 146-2).

30. Theodoretus, *Graecarum affectionum curatio*, V, 23 (SVF, II, 810-2); Sextus Empiricus, IX, 72 (SVF, II, 812); Diogenes Laërtios, VII, 157 (SVF, II, 811).

31. Vezi *Scholia in Homeri Iliadem*, Y, 65 (SVF, II, 815.).

32. Vezi SVF, II, 817.

33. Vezi SVF, II, 814.

34. Clement din Alexandria, *Stromata*, V, 1, p. 649 Pott. (SVF, II, 630): kaq' Ön kaπ tÕn ≥dəwj poiÕn ¢nastšesqai dogmatəzousi.

35. Nemesius, *De natura hominis*, cap. 38, (SVF, II, 625): …/sesqai g¦r p£lin Swkr£thn kaπ Pl£twna kaπ Ÿkaston tîn ¢nqrèpwn sÝn to√j

atunci dacă, în viziunea stoicilor, subiectivităţile scapă uni -

citătii, acest lucru însemnând că a existat şi va exista o in -

finitate de Socrate şi că va fi întotdeauna acelaşi individ.

Origen face o remarcă interesantă care vine să explice această dificultate: „Filozofii Porticului susţin – nu înţeleg cum – că toate lucrurile vor fi, la următorul ciclu, foarte asemănătoare celor din ciclurile precedente. Cu siguranţă, So crate nu va reveni, dar va fi cineva foarte asemănător lui Socrate şi se va căsători cu o femeie foarte asemănătoare cu Xantipa şi va fi acuzat de oameni foarte asemănători lui Anytos şi Meletos. Nu înţeleg cum lumea, de la un ciclu la altul, va fi întotdeauna acelaşi, şi nu «foarte ase -

mănător», în timp ce lucrurile care sunt în el nu sunt ace -

leaşi, ci numai «foarte asemănătoare».“36 Această asemănare totală nu merge aşadar până la identitatea absolută; acest

„foarte asemănă tor“ nu se suprapune identicului, ase -

mănarea implicând o duali tate: o fiinţă seamănă cu o altă

fiinţă, nu este identică ei.

Simplicius rezumă foarte clar această problemă, lăsând să se înţeleagă că, pentru filozofii stoici, identitatea dă loc aÙto√j kaπ fəloij kaπ polə taij, kaπ t¦ aÙt¦ peə sesqai, kaπ to√j aÙto√j sunteÚxesqai kaπ t¦ aÙt¦ metaceirie√sqai, kaπ p©san pÒlin kaπ kèmhn kaπ ¢grÕn Ðmoə wj ¢pokaqə stasqai. (Pentru trad. rom., vezi Nemesius din Emesa, *Despre natura omului*, traducere din greacă, introducere şi note de W.A. Prager, Ed. Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2012, p. 257.)

36. Origen, *Contra Celsum*, IV, 68 (SVF, II, 626): o≤ ¢pÕ tÁj Sto©j oÙk o≈d' Ópwj ¢parall£ktouj fasπn /sesqai kat¦ perə odon to√j

¢pÕ tîn prot◊rwn periÒdwn p£ntaj, Σna m¾ Swkr£thj p£lin g◊nhtai,

¢ll' ¢par£llaktÒj tij tù Swkr£tei, gamšwn ¢par£llakton tÍ Xan -

qəp pV kaπ kathgorhqhsÒmenoj ØpÕ ¢parall£ktwn 'AnÚtJ kaπ MelÛJ.

OÙk o≈da d‹ pîj Ð m‹n kÒsmoj ¢eπ Ð aÙtÒj œsti kaπ oÙk ¢par £llaktoj Ÿteroj Œt◊rJ, t¦ d' œn aÙtù oÙ t¦ aÙt¦ ¢ll¦ ¢par£llakta. (Tra du -

cerea fragmentului în limba română îmi aparţine.)

unei cercetări mai degrabă decât unei soluţii: „<Stoicii>, sus ţinând că acelaşi eu se naşte din nou în palingeneză, se întreabă atunci pe drept dacă eu sunt numeric unu acum şi altă dată, dat fiind că prin esenţă eu sunt acelaşi, dar prin alcătuire – diferit de la o creaţie a lumii la alta.“37

Această problemă rămâne foarte spinoasă atât pentru con cepţia stoicilor privind subiectivitatea, cât şi pentru gândirea teologică a acestora. Dacă există o foarte mare asemănare între indivizii unui ciclu cosmic şi indivizii ciclului următor, fiindcă Zeul este răspândit în cosmos, va fi şi el prins în angrenajul diferenţei de sine. Dar, pentru a păstra identitatea Zeului cu sine însuşi, stoicii au ela -

borat teoria providenţei. Asemenea omului, Zeul are un trup şi un suflet, iar sufletul său este providenţa. „Chrysippos sus ţine *:* «Zeul şi lumea se aseamănă cu omul, providenţa în schimb – cu sufletul. Totuşi, în momentul conflagraţiei cos -

mice, Zeul, care e singurul zeu, nu este distrus, ci se reîn -

toarce la stadiul de providenţă şi, rezistând amândoi, con tinuă să existe în unica substanţă eterică.»“38 Dacă prin pa lingeneză există numeric mai multe lumi, atunci nu există decât un singur Zeu, care reprezintă Subiectul absolut, pen tru că, refugiat în providenţă, el nu poate fi atins de efec tele con flagraţiei cosmice.

37. Simplicius, *In Aristotelis physicorum libros commentaria*, vol.

X, 886, 12–15 (SVF, II, 627): L◊gontej g¦r œke√noi tÕn aÙtÕn œm‹

p£lin g∂nesqai œn tÍ paliggenes∂v zhtoàsin e≥kÒtwj, pÒteron efj e≥mi tù ¢riqmù Ð nàn ka… tÒte di¦ tÕ tÍ oÙs∂v e≈nai Ð aÙtÒj, À tÍ

katat£xei tÍ e≥j ¥llhn ka… ¥llhn kosmopoi∂an diaforoàmai.

38. Plutarh, *De communibus notitiis*, 36, 1077 E (SVF, II, 1064): L◊gei goàn CrÚsippoj œoik◊nai tù m‹n ¢nqrèpJ tÕn D∂a ka… tÕn kÒsmon tÍ d‹ yucÍ t¾n prÒnoian˙ Ótan oân [1] œkpÚrwsij g◊nhtai, mÒnon

¥fqarton Ônta tÕn D∂a tîn qeîn ¢nacwre√n œpi t¾n prÒnoian, e≈q' Ðmoà genom◊nouj œpi mi©j tÁj toà a≥q◊roj oÙs∂aj diatele√n ¢mfot◊rouj.

Aceasta dovedeşte că omul nu poate fi gândit ca subiect personal, care are un eu unic şi nere petabil, iar înţeleptul, în ciuda părerii lui Chrysippos39, nu poate să-l egaleze pe Zeu.

Aşadar, dacă sinele constă într-o realitate determinată, el se iden tifică cu sufletul raţional, care primeşte diverse de -

numiri în tex tele acestora. De asemenea, putem spune că, deşi gân ditorii Porticului sunt cei care au mers cel mai departe dintre toţi anticii încercând să desluşească problema sine lui, aceasta avea să aştepte epoca modernă pentru a lua o nouă amploare.

III. ETAPELE PREOCUPĂRII DE SINE

LA MARCUS AURELIUS

1. Preocuparea de sine în raport cu sine însuşi Preocuparea de sine se referă la o serie de practici şi exerciţii pe care subiectul trebuie să le desfăşoare în primul rând pentru a-şi descoperi propria iden titate,

adevăratul sine, în al doilea rând pentru a cer ceta şi a sorta cum trebuie reprezentările pe care le pri meşte din exterior, iar în cele din urmă pentru a-şi da asen timentul doar acelora care sunt comprehensive sau obiective. Acest tip de preo cupare a fost denumit de Pierre Hadot „disciplina asenti

mentului“ şi corespunde domeniului logicii din cadrul doctrinei stoice. Dar, din punctul nostru de vedere, această grijă faţă de sine nu are implicaţii numai asupra asen ti mentului, ci şi asupra întregului proces de cunoaştere.

39. Chrysippos consideră că zeii nu sunt superiori oamenilor în virtute (Plutarh, *De communibus notitiis*, 33, 1076 A), în timp ce Seneca este de părere că înţeleptul ajunge să-l depăşească pe Zeu (*De providentia*, VI, 6; *Epistulae*, LXXIII, 12–16).

a. Identificarea, circumscrierea şi delimitarea sinelui În lucrarea sa dedicată filozofiei lui Marcus Aurelius, Pierre Hadot40 analizează exerciţiul pe care împăratul-filo -

zof i-l recomandă celui ce doreşte să se preocupe de sine în raport cu sine însuşi şi care constă în identificarea, circum

scrierea şi delimitarea sinelui prin analiza componentelor fiinţei umane: „Trei sunt părţile din care eşti alcătuit: corpul, suflul şi intelectul. Dintre acestea, primele două, în măsura în care trebuie să te îngrijeşti de ele, sunt ale tale; numai a treia este în sensul propriu al cuvântului a ta. De aceea, când îndepărtezi de tine însuţi, adică de inte lectul tău, câte fac sau spun alţii sau câte ai făcut ori ai spus tu însuţi şi câte, ca evenimente viitoare, te neliniştesc, câte, aparţinând bietului trup care te înconjoară

sau suflu lui care se găseşte în tine, sunt ataşate de tine independent de alegerea ta deliberată, câte <lucruri> fac să

se învârtă vârtejul exterior din jurul tău, astfel încât, eliberându-se din lanţurile destinului, facultatea ta intelectivă

să poată trăi curată, independentă şi pe cont propriu, înfăptuind cele con form dreptăţii, dorind evenimentele şi spunând ade

vărul; dacă, spun, îndepărtezi de partea

conducătoare a sufletului tău tot ceea ce provine de la înclinaţia pasio nală, tot ceea ce se găseşte înainte sau după

momentul pre zent, vei face din tine însuţi, după cum spune Empedocle, «o sferă rotundă care se bucură de fericita sa unicitate», având grijă numai să trăieşti ceea ce trăieşti, adică pre zentul, şi atunci vei putea să trăieşti ceea ce îţi rămâne până la moar te, fără nici o tulburare, cu bunăvoinţă, în armonie cu propriul tău *daimon*.“41

40. P. Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., pp. 130–142.

41. Marcus Aurelius, XII, 3, 1.

Exerciţiul prin care subiectul încearcă să identifice, să

circumscrie, să delimiteze sinele începe prin analiza păr -

ţilor componente ale omului: trupul, suflul vital, adică

sufletul care animă trupul, şi intelectul, adică facultatea de a judeca, şi asentimentul, puterea de reflecţie sau partea con ducătoare a sufletului. Această descriere a fiinţei umane se regăseşte de mai multe ori la Marcus Aurelius42. Uneori sunt menţionate doar sufletul şi trupul, sufletul şi dianoϑa, adică partea conducătoare a sufletului, fiind sinonime43.

Prima etapă pe care subiectul trebuie să o aibă în vedere în delimitarea sinelui constă în a recunoaşte că nici trupul şi nici suflul vital nu reprezintă de fapt sinele propriu-zis.

Chiar dacă individul se îngrijeşte de ele, în virtutea doc -

trinei „îndatoririlor“, trupul şi pneàma, pentru că îi sunt impuse de destin, independent de voinţa sa, nu sunt ale sale. În textul citat mai sus, Marcus Aurelius descrie di -

feritele cercuri care înconjoară sinele şi exerciţiul prin care acestea pot fi îndepărtate ca fiind străine sinelui.

Primul cerc, care este şi cel mai îndepărtat, îi reprezintă

pe „ceilalţi“. De aceea Marcus Aurelius spune: „Nu-ţi irosi par tea rămasă din viaţă făcându-ţi idei asupra situaţiei sau faptelor celorlalţi, de vreme ce tu faci aceasta în vederea in teresului comun. Căci te împiedici astfel să îndeplineşti altă treabă, vreau să spun imaginându-ţi ce şi din ce cauză

unul sau altul face ceva, ce spune, ce îşi doreşte, ce unel -

teşte şi câte altele de acest fel te fac să te îndepărtezi de atenţia <pe care trebuie să o acorzi> propriei tale părţi con -

ducătoare a sufletului.“44

Al doilea cerc reprezintă cele două paliere ale tim pu -

lui: trecutul şi viitorul. Cine îşi doreşte identificarea 42. II, 2; 17; III, 16; V, 33; VIII, 56; XI, 20; XII, 14; 26.

43. *Cf*. Marcus Aurelius, VI, 32.

44. *Idem*, III, 4, 1.

adevăratului sine trebuie să se concentreze pe prezent şi să

se separe de ceea ce nu îi mai aparţine, de acţiunile şi de trăirile sale trecute şi viitoare. Aşadar nici viitorul şi nici trecutul nu depind de noi, ci doar prezentul stă în pu -

terea noastră.

Al treilea cerc constă în emoţiile involuntare ce apar ca urmare a impresiilor pe care trupul şi suflul vital le pri mesc din exterior. Cu alte cuvinte, deşi senzaţiile nu pot fi împiedicate să pătrundă în partea conducătoare a sufletului, aceasta îşi rezervă libertatea de judecată, refuzând să-şi dea asentimentul judecăţilor care adaugă o valoare pozitivă ori negativă plăcerilor sau suferinţelor ce se produc la nive lul trupului. De aceea Marcus Aurelius ţine să ofere urmă toa -

rele sfaturi: „Partea care conduce şi stăpâneşte sufletul tău să rămână indiferentă la orice mişcare calmă sau vio lentă

care poate să frământe carnea, să nu se amestece în aceasta, ci să se delimiteze ea însăşi şi să trimită membrelor acele pasiuni. Când însă acestea ies la suprafaţă, printr-o cores -

pondenţă reciprocă a părţilor, urcând până la intelect, cum se întâmplă într-un corp unit, atunci nu trebuie să încerci să te împotriveşti senzaţiei, care este naturală; dar partea conducătoare a sufletului să nu adauge de la sine părerea că ar fi bine sau că ar fi rău.“45

Cu toate că senzaţiile şi emoţiile trupului aparţin fie -

cărui individ, pentru că sunt percepute de acesta în interior, principiul director al sufletului ([1]gemonikÒn) consideră aceste senzaţii şi emoţii ca străine de el, în măsura în care refuză

să le accepte şi să suporte tulburările pe care ele le pro -

voacă trupului.

Al patrulea cerc reprezintă cursul evenimentelor dic tate de destin şi de trecerea grăbită a timpului: „Un râu de eve -

nimente şi un torent vijelios este timpul: căci fiecare lucru 45. Marcus Aurelius, V, 26.

de-abia se zăreşte şi deja s-a dus, şi vine un altul care, la rândul său, este destinat să se ducă.“46

Pentru identificarea, circumscrierea şi delimitarea si -

nelui, subiectul trebuie să înţeleagă că evenimentele care se petrec în jurul său îi sunt străine, fiindcă sunt pro duse de cauze exterioare lui, chiar dacă reprezentările lucru rilor şi evenimentelor sunt recepţionate în trup şi în suflul său vital. Astfel sinele devine conştient de faptul că, datorită

libertăţii sale de judecată, care implică şi o libertate a do -

rinţei şi a voinţei, el este străin de fluxul evenimentelor şi poate să se ridice deasupra celor hotărâte de destin.

În opera sa, Marcus Aurelius face adesea aluzie la *dai* -

mon-ul interior, care, în concepţia lui, este identic cu si nele, cu partea conducătoare a sufletului, cu facultatea de reflec ţie.

Pentru stoici, adevăratul sine nu este impus de destin, ci se află deasupra destinului. Această opoziţie între cei doi

„sine“ apare foarte clar într-un text în care Marcus Aurelius îşi recunoaşte încetineala în gândire: deşi îl caracterizează, nu depinde de el, de vreme ce a moştenit-o. Dar ceea ce depinde de el este libertatea cu care acţionează moralmente:

„Nu au de ce să-ţi admire ascuţimea minţii! Fie, dar sunt multe alte caracteristici despre care nu poţi spune: «Nu e în natura mea.» Demon strează aceste calităţi care sunt toate în puterea ta: puri ta tea, impozanţa, rezistenţa la durere, mă -

sura în ceea ce pri veşte plăcerile, împăcarea cu propria-ţi soartă, cumpă tarea, bu năvoinţa, libertatea, simplitatea, se -

riozitatea, mă reţia sufle tească. Nu-ţi dai seama cât de multe sunt cali tăţile de care poţi să dai de acum dovadă, pentru care nu sunt de invocat nici o incapacitate naturală şi nici o lipsă

justificată de aptitudine?“47

46. Marcus Aurelius, IV, 43.

47. *Idem*, V, 5.

Sinelui psihologic, cu calităţile şi defectele sale, aşa cum este determinat de destin, i se opune sinele reprezentat de partea conducătoare a sufletului ([1]gemonikÒn), care este ca -

pa bil să acceadă la sfera moralităţii. Avem de a face aici cu două aspecte ale facultăţii gândirii şi raţiunii care au fost adesea comentate de filozofii stoici. Chiar dacă orice fiinţă

umană este înzestrată cu raţiune, aceasta nu este egală pen -

tru toţi oamenii decât ca facultate de judecată şi de decizie morală, motiv pentru care între oameni există diferenţe de calitate în cadrul gândirii şi expresiei, în funcţie de par -

ticularităţile psihologice individuale.

Pierre Hadot este de părere că „această delimitare a eului este, în fond, exerciţiul fundamental al stoicismului, care im plică o transformare totală a conştiinţei noastre despre noi înşine, a raportului nostru cu trupul nostru şi cu bunurile exterioare, a atitudinii în legătură cu trecutul şi viitorul, con -

centrarea asupra momentului prezent, o asceză a detaşării, recunoaşterea cauzalităţii universale a destinului, în care noi am plonjat, descoperirea puterii de a judeca liber, adică de a da lucrurilor valoarea pe care vrem să le-o dăm“48.

Prin această mişcare de delimitare a sinelui, subiectul ajunge să înţeleagă că adevăratul său sine nu este trupul său, ci sufletul, mai precis principiul director, care reprezintă

puterea sa de a alege.

b. Gestionarea reprezentărilor

Se ştie că, pentru filozofii stoici, senzaţia (aΠsqhsij) este un proces corporal comun oamenilor şi ani malelor, în care impresia unui obiect exterior se transmite sufletului. Prin in -

termediul acestui proces, o imagine a obiectului (fantasða) 48. P. Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*,

ed. cit., p. 137.

este produsă la nivelul sufletului, mai precis în partea con -

ducătoare a acestuia (tÕ [1]gemonikÒn). Reprezentarea ace lui obiect are un dublu aspect: pe de o parte, ea substituie şi se identifică într-un fel cu obiectul exterior ce transmite su -

fle tului impresia, care este o imagine a acestuia; pe de altă

parte, ea este o modificare (p£qoj) a sufletului produsă de acţiunea obiectului exterior. De aceea, individul trebuie să

cunoască în cele mai mici detalii obiectul care a produs în partea conducătoare a sufletului său acea reprezentare pentru a nu se lăsa înşelat de fluxul reprezentărilor. Filtrarea fluxului reprezentărilor este o operaţiune absolut necesară, pentru că

„reprezentarea vine mai întâi, apoi raţionamentul, care este dis cursiv, ex primă prin cuvinte transformarea suferită de in -

divid prin reprezentare“49.

Subiectul care se preocupă de sine în raport cu sine în -

suşi trebuie să supună orice reprezentare definirii, ana lizei şi descrierii amănunţite pentru o cunoaştere cât mai precisă

a obiectului reprezentat. Marcus Aurelius se îndeamnă pe el însuşi să definească şi să descrie de fiecare dată obiectul a cărui imagine îi apare la nivelul sufletului: „Formulează

întotdeauna definiţia şi o descriere a obiectului a cărui ima -

gine a operat asupra capacităţii tale reprezentative, aşa încât să-ţi dai seama ce este, în substanţa sa, goală, în între gul său sub toate aspectele sale, şi să-i indici, în sine însuşi, propriul său nume şi numele elementelor din care este alcă -

tuit şi în care urmează să se descompună.“50 Iar în alt loc fi -

lozoful-împărat face următoarea remarcă: „Întot deauna vezi ce este în sine acel obiect care produce în tine reprezen tarea 49. Diogenes

Laërtios, VII, 49: …prohge√tai g¦r ¹ fantasðа, e≈q' ¹ di£noia œklalhtik¾ Øp£rcousa, Ö p£scei ØpÕ tÁj fantasðaj, toàto œkf◊rei lÒgJ.

50. Marcus Aurelius, III, 11.

şi dezvăluie-l, împărţindu-l în cauză, materie, relaţie şi tim -

pul în care acel obiect va trebui să înceteze să existe.“51

Prezenţa imaginii în suflet este însoţită întotdeauna de un discurs interior, adică de o propoziţie sau de mai multe, de o frază prin care sunt enunţate natura, calitatea, va -

loarea obiectului care a provocat reprezentarea la nivelul părţii conducătoare a sufletului. După o reflecţie atentă, subiectul le poate da sau nu asentimentul acestor enunţuri.

Spre deosebire de caracterul pasiv al reprezentării produse de obiectul exterior, discursul interior este o activitate a păr ţii conducătoare a sufletului. De aceea, subiectul care îşi doreşte să realizeze o gestionare corectă a reprezentărilor trebuie să facă foarte bine deosebirea între discursul inte -

rior, judecata pe care sufletul o dezvoltă în legătură cu o repre zentare, şi reprezentarea însăşi: „Nu-ţi spune ţie însuţi nimic mai mult decât te anunţă, primele, reprezentările.

Ţi se anunţă că un oarecare te vorbeşte de rău. Aceasta ţi se anunţă.“52 Reprezentarea comprehensivă, numită uneori obiectivă, este cea care înfăţişează cu exactitate realitatea şi care dezvoltă în noi un discurs interior. Dar discursul in -

terior nu este nimic altceva decât descrierea simplă şi pură

a evenimentului, fără nici o judecată de valoare subiectivă.

În cazul în care subiectul adaugă „consideraţii convenţionale sau pasionale străine realităţii“53, discursul interior „obiec -

tiv“, care este o pură descriere a realităţii, se trans formă în -

tr-un discurs interior „subiectiv“.

Pierre Hadot descrie un exerciţiu spiritual pe care îl propune Marcus Aurelius şi care constă în realizarea unei 51. Marcus Aurelius, XII, 18.

52. *Idem*, VIII, 49.

53. Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., p. 122.

reprezentări exacte, „fizice“ a obiectelor sau evenimentelor:

„Trebuie de asemenea să te întrebi ce este acest obiect, din ce elemente este alcătuit, pentru cât timp se va menţine, în baza naturii sale, acest obiect care îmi determină acum această reprezentare şi de ce virtute am nevoie faţă de el: de exemplu de bunătate, de curaj, de adevăr, de bună-cre -

dinţă, de simplitate, de independenţă şi de celelalte vir -

tuţi.“54 Împăratul-filozof oferă unele explicaţii pentru ceea ce înţelege el prin acest gen de definiţie: „După cum ne formăm reprezentări despre felurile de mâncare şi despre ce se mănâncă, gândind că acesta este cadavrul unui peşte, acesta – al unei păsări sau al unui porc, şi, de asemenea, că

vinul de Falern este sucul stors din struguri şi că toga pretextă e lână de oaie impregnată cu sânge de scoică, iar în legătură cu contactul sexual, că acesta e frecarea orga -

nului sexual masculin şi secreţia lichidului vâscos însoţită

de o contracţie; (prin urmare, cum aceste reprezentări ating lucrurile înseşi şi le pătrund, şi astfel putem vedea cum sunt ele cu adevărat), la fel trebuie să procedăm toată viaţa, şi, când ne reprezentăm lucrurile ca prea demne de încre -

dere, trebuie să le dezgolim, să le surprindem mica lor va -

loare şi să înlăturăm pretinsa credibilitate datorită căreia erau considerate de valoare.“55

Exerciţiul constă mai întâi în definirea obiectului sau evenimentului în el însuşi, aşa cum este el, evitând orice apreciere subiectivă şi orice judecată de valoare, pe care oa -

menii, de obicei, se cred obligaţi să le adauge. Pentru aceasta este nevoie de metoda divizării, care poate lua două forme: divizarea în părţi cantitative, dacă obiectul sau eve nimentul este o realitate continuă şi omogenă, şi divizarea în părţi 54. Marcus Aurelius, III, 11.

55. *Idem*, VI, 13.

calitative, adică identificând elementul cauzal şi elementul material, în majoritatea cazurilor. În cele din urmă, se poate stabili relaţia obiectului sau evenimentului cu totalitatea universului, locul său în ţesătura de cauze56.

Cel care se preocupă de sine însuşi, filtrând fluxul re -

pre zentărilor pentru a le da asentimentul doar celor com -

pre

hensive, trebuie să ştie că lucrurile care produc reprezentările în partea conducătoare a sufletului rămân în afara noastră, fără a avea posibilitatea „să ne atingă

sufletul“57. Pentru a înţelege exact această afirmaţie a lui Marcus Aurelius, prin care atrage atenţia asupra exteriorităţii totale a lucrurilor în raport cu noi (aceasta neînsemnând că

lucrurile nu sunt cauze ale reprezentărilor care se produc în suflet), trebuie spus că împăratul-filozof foloseşte aici cuvântul „suflet“ nu cu sensul de pneàma, suflul care animă

trupul, ci denumind par tea conducătoare a sufletului, care, doar ea, este liberă, pentru că poate să-şi dea sau să refuze asentimentul dis

cursului interior care enunţă ce este

obiectul reprezentat prin fantasðа.

Lucrurile ne sunt exterioare nu pentru că se găsesc în afara noastră în sens fizic, ci pentru că nu ne pot in flu enţa, nu ne pot tulbura. Luate în ele însele, lucrurile nu sunt nici bune, nici rele şi nu pot produce nelinişte şi în gri jo -

rare, pentru că nu ating sinele nostru, adică partea con du -

cătoare a sufletului: ele rămân „la poartă“, în exteriorul libertăţii noastre.

Preocuparea de sine în raport cu sine însuşi reprezintă

aşadar un efort constant al subiectului pentru a-şi descoperi 56. Pierre Hadot, „La physique comme exercice spirituel“, în *Exer cices spirituels et philosophie antique*, ed. cit., p. 151.

57. Marcus Aurelius, IV, 3: T¦ pr£gmata oÙc ¤ptetai tÁj yucÁj. Aceeaşi idee apare şi în cărţile V, 19; VI, 52; IX, 15.

propria identitate, adevăratul sine, apoi pentru a gestiona cu atenţie fluxul reprezentărilor provocate de lucrurile din afară, dându-şi asentimentul doar celor comprehensive, şi, în cele din urmă, pentru a se elibera de toate judecăţile de valoare ce privesc acele lucruri care nu depind de el, deci care nu au valoare morală. Fără a le caracteriza drept „înfri -

coşătoare“, „periculoase“, „hidoase“, „respingătoare“, „amă -

gitoare“, fenomenele naturii şi evenimentele vieţii de zi cu zi apar în toată goliciunea lor şi, uneori, chiar în toată fru -

museţea lor. Astfel, în actul însuşi prin care îşi modifică

privirea pe care o aruncă lui şi lucrurilor, subiectul ia cu -

noştinţă cu precizie de posibilitatea de a-şi transforma aceas -

tă privire, de puterea interioară pe care o are de a se vedea pe sine şi lumea aşa cum doreşte.

În concluzie, graţie „disciplinei asentimentului“, trans -

formarea conştiinţei lumii antrenează o transformare a con -

ştiinţei eului. Când subiectului îi apar evenimentele lumii ca urzite inexorabil de destin, el ia cunoştinţă de sine în -

suşi ca de o insulă de libertate în sânul imensei necesităţi.

Această perspectivă va consta în delimitarea adevăratului sine, con

diţie însăşi a ataraxiei şi autarhiei sufletului.

2. Preocuparea de sine în raport cu ceilalţi Cea de a doua etapă a preocupării de sine în cadrul fi lo -

zofiei stoice, denumită de Pierre Hadot „disciplina ac ţiunii“, priveşte raporturile interumane şi corespunde do meniului moralei. Sub atenta supraveghere a unui „director de con -

ştiinţă“, care poate fi un did£skaloj ¢gaqÒj sau un *amicus bonus*, o fiinţă dragă sau un iubit, cel care doreşte să ajun -

gă la statutul de în ţelept învaţă să fie mai atent cu celălalt, să se pună în slujba Întregului din care face parte, să ac ţio -

neze în interesul co munităţii umane. Subiectul nu tre buie

să tindă spre o cunoaştere care să se substituie ignoranţei sale, ci spre o voinţă raţională care caracterizează acţiunea dreaptă din punct de vedere moral. După această etapă a preocupării de sine, acţiunile subiec tului trebuie să se des -

făşoare în interesul şi spre binele neamului omenesc, în spiritul dreptăţii.

În concepţia filozofilor stoici, relaţiile umane au un caracter natural, deoarece voinţa naturii îi împinge pe oa -

meni să trăiască împreună, în grupuri sau comunităţi, spre deosebire de alte vieţuitoare. Această viaţă comună, de -

semnată prin diferiţi termeni (koinwnəa, *communitas*, *coetus*, *coniunctio*, *congregatio*)58, are la bază necesităţi bio logice precum reproducerea şi supravieţuirea speciei. Dar omul, întrucât a fost dotat de natură cu raţiune, dez voltă legă -

turile interumane dincolo de necesităţile biologice.

Aşadar, pentru început, simpla prezenţă a raţiunii face ca oamenii să se asocieze şi să colaboreze mai strâns, sub forma comunităţilor de orice fel, dar, apoi, prietenia între cei vir -

tuoşi, grija pentru celălalt şi ajutorul reciproc sunt rezultatul obli

gaţiei pe care o au fiinţele raţionale de a-şi armoniza ac -

ţiunile, adică de a nu acţiona ca şi cum ar fi singure pe lume.

a. Celălalt în cadrul preocupării de sine În filozofia stoică, necesitatea intervenţiei celuilalt în cadrul practicii sinelui se întemeiază, în aparenţă, pe exis -

tenţa ignoranţei, aşa cum se întâmplă în dialogurile lui Platon. Dar, de fapt, la baza acestei nevoi stau, mai de -

grabă, alte elemente: în primul rând, faptul că individul care încearcă să se preocupe de sine nu şi-a asumat nici -

odată statutul de subiect. Cu alte cuvinte, el trebuie să iasă

din stadiul de non-subiect, care îl caracteriza până atunci, 58. Vezi Epictet, *Diatribe*, II, 20, 6–20; III, 13, 5; Marcus Aurelius, V, 16; XI, 8; 18; Cicero, *De finibus*, III, 19, 62–63; 20.

şi să-şi asume acel statut, care se defineşte prin plenitudinea raportului de sine însuşi cu sine. El are da toria să se con -

stituie pe sine însuşi ca subiect, şi abia după aceea celălalt poate să intervină. Din acel moment, celălalt devine un operator al formării individului ca su biect şi al reformei de sine a acestuia.

În al doilea rând, practica sinelui se întemeiază mai cu seamă pe faptul că subiectul nu este atât ignorant, cât for -

mat în mod defectuos, plin de vicii, sclavul unor rele de -

prinderi. Prin urmare, subiectul nu trebuie să tindă spre o cu noaştere care să se substituie ignoranţei sale, ci spre trans -

formarea morală, spre vindecarea de vicii şi spre dobândirea virtuţii pe care nu a atins-o niciodată. Pentru a-şi corecta proastele deprinderi, pentru a-şi schimba modul de viaţă, individul are nevoie de un maestru. Subiectul nu mai poate fi „operatorul“ propriei lui transformări şi de aceea se cere intervenţia unui maestru.

Cel iniţiat trebuie să fie, de preferinţă, un om în vârstă

care de-a lungul vieţii a dovedit deja că este un spouda√oj (om apreciat). În cultura antică, bătrâneţea are o valoare tradiţională şi recunoscută, dar oarecum limitată. Bătrâneţea înseamnă în acelaşi timp înţelepciune, dar şi slăbiciune.

Bătrânul, eliberat de presiunea dorinţelor trupeşti, va fi prin excelenţă fiinţa stăpână pe ea însăşi şi mulţumită în totalitate doar cu sine. În cadrul preocupării de sine, bă -

trânul este cel care se poate în sfârşit bucura de el însuşi, iar bătrâneţea, dacă, evident, a fost bine pregătită printr-o îndelungată practică a sinelui, îi oferă prilejul să aibă cu sine însuşi un raport împlinit şi complet de stăpânire şi totodată de satisfacţie.59

59. Vezi Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului*, ed. cit., p. 114.

În funcţie de spaţiul cultural, cel care îşi asuma rolul de maestru în călăuzirea celui neiniţiat putea să apară sub diferite forme. În spaţiul grecesc, pentru că şcoala implica o existenţă comunitară a indivizilor, directorul de conştiinţă

apare sub forma filozofului. La stoici, spre deosebire de alte şcoli, se pare că practica direcţiei de con ştiinţă se desfăşura mai puţin în cadrul unui grup închis în el însuşi care ducea o existenţă comunitară, cât mai ales în cadrul unor reu niuni frecvente şi, uneori, cu reguli destul de stricte. În acest sens, multe dintre textele lui Epictet60 ne oferă informaţii privind atmosfera şi felul în care se pe -

treceau lucrurile în şcoala acestuia de la Nicopolis.

În schimb, în spaţiul roman călăuzirea celui care tre -

buia iniţiat în practica sinelui se făcea de către un consilier privat. Acest consilier privat putea să fie profesor, medic sau filo zof, dar activitatea lui nu mai avea legătură cu şcoala, ci devenea o activitate strict privată. Grija faţă de celălalt se înscrie în relaţiile tipic romane ale clientelei, adică într-un fel de dependenţă semicontractuală care im -

plica un schimb de servicii între doi indivizi cu un sta tut social întotdeauna inegal. Călăuzirea individuală nu se putea face fără ca între cei doi parteneri, maestrul şi disci -

polul, să existe un raport afectiv intens, o relaţie de patro -

nat, de rudenie sau de prietenie.

Dacă, în cazul filozofului din spaţiul grecesc, pre le ge rile acestuia erau audiate în cadrul şcolii, solicitân du-i-se di -

verse sfaturi, la romani consilierul privat era che mat de către capul unei familii aristocratice în propria casă. Roma repu -

blicană şi cea imperială oferă foarte multe exemple ale acestei situaţii.61

60. Vezi *Diatribe*, I, 11, 14–15; 11, 39; II, 4, 7; III, 9, 1–11; 7, 20–22.

61. Pentru raporturile filozofilor cu deţinătorii puterii de la Roma, vezi L. Jerphagnon, *Vivre et philosopher sous les Césars*, Privat, Tou louse,

Această practică a sinelui a devenit, în lumea romană, în secolele I–II p. Chr., o practică socială care nu mai era le gată de instituţia şcolii. Solicitarea de către cel neiniţiat a unei autorităţi care să-l sfătuiască şi să-l îndrume în prac -

tica de sine a reprezentat o tendinţă foarte răspândită atât în afara şcolii filozofice propriu-zise, cât şi în afara pro -

fesiunii filozofice ca atare. Grija faţă de celălalt se trans -

formă într-un fel aparte de relaţie între indivizi, într-un soi de control pe care celălalt sau ceilalţi îl exercită asupra celui neiniţiat, pentru ca acesta să instaureze, să formeze şi să dezvolte un raport cu sine însuşi. Practica de sine se co -

nectează acum la practica so cială; cu alte cuvinte, con -

stituirea unui raport între sine însuşi şi sine este cu directă

legătură acum, într-un mod cât se poate de clar, cu rela -

ţiile dintre sine însuşi şi altul.62

În primul capitol al lucrării sale, Marcus Aurelius amin -

teşte toate acele persoane de la care a învăţat ceva şi care i-au servit, într-o oarecare măsură, drept modele în viaţă. Printre acestea se numără şi Fronto, profesorul lui Marcus Aurelius, dar nu un profesor de filozofie, ci unul de retorică: „De la Fronto <am deprins> faptul de a cunoaşte ce fel de lucruri sunt invidia, viclenia şi ipocrizia care susţin puterea tiranică; şi că, în general, cei numiţi de noi patricieni sunt, în mod sigur, lipsiţi de suflet.“63 Marcus Aurelius ni-l pre zintă pe Fronto drept o persoană plină de francheţe, spre deosebire de mulţi dintre patricienii romani, caracterizaţi de împăra -

tul-filozof ca ipocriţi, linguşitori şi vicleni.

1980; J.-M. André, *La Philosophie à Rome*, P.U.F., Paris, 1977; A. Michel, *La philosophie politique à Rome, d'Auguste à Marc Aurèle*, Armand Colin, Paris, 1969, şi R. MacMullen, *Enemies of the Roman Order*, Harvard University Press, Cambridge, 1966.

62. Vezi Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului*, ed. cit., pp. 118–120.

63. Marcus Aurelius, I, 11.

Corespondenţa dintre Fronto şi Marcus Aurelius ne oferă

posibilitatea să înţelegem că grija pentru celălalt nu apare doar în contextul unei relaţii de tip social sau profe sional, ci poate avea ca suport prietenia, afecţiunea, tandreţea, care joacă, toate, un rol major în cadrul practicii de sine.

De asemenea, aceste scrisori dezvăluie o trăsătură cu totul nouă şi deosebit de importantă în cadrul preocupării de sine în raport cu celălalt. Fiindcă practica îngrijirii sinelui cere ca cel neiniţiat să-şi realizeze examenul de conştiinţă –

examen care înseamnă pur şi simplu o relatare foarte amă -

nunţită a unei zile obişnuite –, asistăm la apariţia unei noi etici, nu atât a limbajului sau a discursului în general, cât a rapor tului verbal cu celălalt. Această nouă etică a rapor tu -

lui verbal cu celălalt este desemnată prin termenul parrhsəa.

Parrhsɔa („francheţe“, „vorbire deschisă“) este o regulă a exa menului de conştiinţă, un principiu de comportament verbal pe care cel ghidat trebuie să-l respecte faţă de celălalt în practica îngrijirii sinelui. Parrhsɔa înseamnă deschiderea inimii, iar pentru aceasta trebuie ca cei doi parteneri să nu-şi ascundă unul altuia nimic din ceea ce gândesc şi să-şi vorbească pe faţă.

b. Disciplina acţiunii

Dacă raţiunea universală se preocupă de binele comun al Întregului, ea a făcut ca fiinţele dotate cu raţiune să se găsească în armonie unele cu altele, punându-se astfel în mod natural în slujba Întregului. Dar foarte mulţi oameni ignoră această lege a firii, preferând să trăiască în egoismul care se dovedeşte periculos atât pentru Cetatea lumii, cât şi pentru cetatea de aici, de pe pământ: „Aşadar, orice ac -

ţiune a ta care nu se referă de aproape sau de departe la scopul social dezorganizează viaţa cetăţii şi nu îi permite să fie unitară, cunoscând tot felul de dezbinări, aşa cum

este, într-un grup de cetăţeni, cel ce separă partea care îl priveşte de o astfel de armonie socială.“64

Omul are aşadar conştiinţa că nu e decât o parte din În -

treg şi că nu trăieşte decât prin Întreg şi pentru Întreg. Ceea ce fac celelalte fiinţe „în mod natural“ omul trebuie să facă

„în mod raţional“, pentru că raţiunea şi libertatea sunt na -

tura sa. Omul are libertatea de a se separa de Întreg, refu zând să con simtă la ceea ce se întâmplă şi acţionând în mod egoist.

Există de asemenea posibilitatea, chiar mai minunată, ca omul să revină în Întreg, după ce s-a depărtat de acesta. Tre -

când de la egoism la altruism, omul poate să se transforme legând prietenie cu cei din jurul său: „Dacă ai văzut vreodată

o mână tăiată sau un picior, sau capul des părţit de gât, lăsat să zacă pe undeva, departe de restul cor pului, ei bine, în acelaşi fel arată cel care, pe cât îi stă în putere, nu acceptă sau se separă de ceea ce i se

întâmplă ori cel care face ceva îm -

potriva societăţii. Astfel te-ai depărtat într-o oarecare măsură

de unitatea alcătuită potrivit naturii; căci te-ai născut făcând parte din aceasta, iar acum te-ai mutilat pe tine însuţi. Dar, în tr-o astfel de situaţie, există o soluţie, fiindcă îţi este permis să refaci unitatea. Nici unei alte părţi Zeul nu i-a acordat această posibilitate ca, odată despărţită şi tăiată, să revină la unitatea anterioară. Dar ţine cont de bunătatea cu care l-a onorat pe om. Căci a făcut ca <această parte> să poată, la în -

ceput, să nu se despartă de Întreg, şi, odată despărţită, i-a dat posibilitatea să-l regăsească, să se unească cu acesta şi să-şi recupereze poziţia sa de parte.“65

Întrucât sentimentul prieteniei stă la baza acţiunilor raţionale ale omului, acesta, prin afecţiune şi iubire pentru aproapele, îşi desăvârşeşte natura proprie şi se armonizează

64. Marcus Aurelius, IX, 23.

65. *Idem*, VIII, 34.

cu restul lumii. Prietenia este aşadar cea care îi permite să

ajungă la acordul cu raţiunea universală, fiind mijlocul îna intării pe calea spre înţe lepciune. Prietenia este un bun care are drept scop binele moral şi virtutea. Pentru stoici, prietenul este un bun util atâta timp cât ne ajută să atin -

gem virtutea.

În concepţia înţeleptului stoic, prietenia este un mod de viaţă privilegiat, căci este în acord cu natura omului, care constă în a trăi conform raţiunii (zÁn kat¦ noàn).

Prietenia îi permite individului care îşi îndeplineşte datoria de cetăţean să-şi dezvolte natura socială, concretizând legăturile existente între oameni prin participarea comună

la *logos*-ul universal.66

Disciplina acţiunii înseamnă în acelaşi timp şi un comportament ireproşabil, în care viciile nu au ce căuta, o intenţie sinceră şi dezinteresată din partea subiectului şi o atentă reflecţie asupra scopului fiecărei acţiuni în parte:

„[…] sufletul se necinsteşte atunci când se lasă învins de plăcere sau de suferinţă […], când se preface şi face sau spune ceva în mod fals şi nesincer.“67

Viciul care se opune disciplinei acţiunii este deci lipsa de judecată. Această lipsă de reflecţie a omului care nu ştie să

se supună disciplinei acţiunii dă naştere unei agitaţii de ma -

rionetă, de paiaţă, de titirez: „Nu îngădui ca această facultate să-ţi fie înrobită, nici să fie mişcată ca o marionetă în funcţie de impulsurile contrare vieţii sociale, nici să se plângă de destinul hărăzit în prezent, nici să se teamă de cel <hărăzit> în viitor.“68

66. *Cf*. Anne Banateanu, *La théorie stoïcienne de l'amitié – Essai de reconstruction*, coll. «Pensée antique et médiévale», Éditions du Cerf, Paris, 2002, pp. 107–120.

67. Marcus Aurelius, II, 16.

68. *Idem*, II, 2. *Cf*. de asemenea IV, 22; VII, 29.

Individul trebuie să raporteze orice acţiune la un scop, mai bine zis la scopul propriu naturii raţionale: „[…] e de datoria noastră ca până şi cele mai neînsemnate acţiuni să

aibă loc ţintind spre o fi nalitate; dar scopul fiinţelor ra -

ţionale este acela de a se su pune raţiunii şi legii celei mai respectate cetăţi şi guvernări.“69 De asemenea, individul tre -

buie să cunoască cu precizie sco pul la care se raportează ac -

ţiunile sale, iar acest scop tre buie să fie demn de o fiinţă

raţională. Este vorba, de fapt, de a avea conştiinţa adevăratei intenţii a acţiunilor sale şi de a o purifica de orice egoism.

Orice acţiune trebuie să aibă ca scop serviciul adus celorlalţi, deci comunităţii umane.

În definiţia dată de Epictet disciplinei acţiunii pe care o citează Marcus Aurelius, sunt enumerate trei caracteristici care disting impulsurile: „În cadrul impulsurilor, să se men -

ţină vie atenţia ca acestea să se producă cu rezervă, în inte -

resul binelui public şi în raport cu valoarea fiecărui lucru.“70

„Clauza de rezervă“, care reprezintă prima caracteristică

pentru ca un impuls să fie bun, este explicată de filozofii stoici în felul următor: „Ei spun că în înţelept nu există

nimic care să se împotrivească dorinţei, impulsului, aş -

tep tărilor sale, fiindcă face totul cu rezervă şi nu poate să

aibă parte de nici o aversiune pe care să nu o fi prevăzut.“71

69. Marcus Aurelius, II, 16.

70. *Idem*, XI, 37: „[…] œn tù perπ t¦j Ðrm¦j tÒpJ tÕ prosektikÕn ful £ssein, Σna meq' Øpexair◊sewj <ðsin,> Σna koinwnika∂, Σna kat' ¢ -

x ∂an.“

71. Stobaeus, *Eclogae*, II, 115, 5 W (SVF, III, 564): L◊gousi d‹

mťe par¦ t¾n Ôrexin mťe par¦ t¾n Ðrm¾n mťe par¦ t¾n œpibol¾n g∂nesqa∂ ti perπ tÕn spouda√on, di¦ tÕ meq' Øpexair◊sewj p£nta poie√n t¦ toiaàta kaπ mhd‹n aÙtù tîn œnantioum◊nwn ¢prÒlhpton prosp∂ptein. În acest sens, vezi şi Seneca, *De beneficiis*, IV, 34 (SVF, III, 565): *ceterum ad omnia cum exceptione venit: „si nihil inciderit,*

A doua caracteristică se referă la faptul că orice acţiune tre buie să aibă ca scop grija faţă de celălalt şi interesul pentru comunitatea umană: „Am făcut ceva în interesul societăţii? Deci mi-am făcut un serviciu. Să ai întotdeauna la înde mână acest gând şi nu te opri în nici un fel.72“

Filozofii stoici au dezvoltat o teorie atât de elaborată a noţiunii de „valoare“, încât distingeau trei trepte ale va -

lorii: „Valoarea este definită de ei mai întâi ca o contribuţie la o viaţă armonioasă, aşa cum se găseşte în fiecare bun; în al doilea rând, ca o facultate sau o folosinţă mediatoare care contribuie la o viaţă în conformitate cu natura, ceea ce-i totuna cu a spune că bogăţia şi sănătatea te ajută să

duci o viaţă conformă cu natura; în al treilea rând, va -

loarea este echivalentul pe care îl fixează un expert, cunos -

cător al faptelor, la fel cum se spune când se schimbă grâu pentru tot atâta orz şi un catâr pe deasupra.“73

A recunoaşte valoarea exactă a unui lucru reprezintă

deci un exerciţiu foarte important în cadrul disciplinei acţiunii. Odată recunoscută valoarea lucrurilor, trebuie acţionat în consecinţă: „…şi, observând toate lucrurile care există în realitate, să mă folosesc de fiecare în raport cu valoarea sa. Aminteşte-ţi de această facultate hărăzită

ţie de natură.“74 Marcus Aurelius consideră că fiecare *quod inpediat“* (În rest, înţeleptul întreprinde orice acţiune cu ur -

mătoarea rezervă: „Dacă nu se întâmplă nimic care să se împotrivească“).

72. Marcus Aurelius, XI, 4.

73. Diogenes Laërtios, VII, 105: ¢xðan dˋ t¾n m◊n tina l◊gousi sÚmblhsin prÕj tÕn ÐmologoÚmenon bðon, ¼tij œstπ perπ p©n ¢gaqÒn·

t¾n dˋ e≈nai m◊shn tin¦ dÚnamin À creðan sumballom◊nhn prÕj tÕn kat¦ fÚsin bðon, Ómoion e≥pe√n ¼ntina prosf◊retai prÕj tÕn kat¦

fÚsin bðon ploàtoj À Øgðeia· t¾n d' e≈nai ¢xðan ¢moib¾n dokimastoà,

¿n ¨n Ð /mpeiroj tîn pragm£twn t£xV, Ómoion e≥pe√n ¢meðbesqai puroÝj prÕj t¦j sÝn ¹miÒnJ kriq£j.

74. Marcus Aurelius, VIII, 29.

individ trebuie să încerce să obţină din orice eveniment şi din orice situaţie un profit pentru viaţa sa morală şi să se folosească de acesta cât mai bine posibil.

Gândind orice acţiune din perspectiva morţii iminente, subiectul va avea conştiinţa valorii infinite a fiecărui moment: „Îţi vei oferi liniştea dacă îţi vei îndeplini fiecare activitate ca şi cum ar fi ultima din viaţa ta, eliberat de orice neglijenţă şi de orice tulburare emoţională care te abate de la deciziile raţiunii, de orice ipocrizie, egoism şi nemulţumire împotriva rânduielilor destinului.“75 Fiecare individ trebuie să se angajeze „cu tot sufletul“ în ceea ce va fi poate ultima ocazie pe care o va avea să se exprime; nu trebuie nici să aştepte, nici să amâne vreo acţiune care priveşte binele comunităţii umane.

Marcus Aurelius, citând un aforism al lui Democrit, consideră că individul nu trebuie să se piardă într-o agi -

taţie febrilă, ci să-şi limiteze acţiunile la cele care servesc binelui comun, fiindcă doar acestea sunt cu adevărat necesare, restul cauzând tulburare şi nelinişte: „«Fă puţine lucruri, spune <Democrit>, dacă îţi doreşti să obţii mul -

ţumirea sufletească.» Nu e oare mai bine să faci cele nece -

sare şi câte cere raţiunea fiinţei sociale prin natura sa şi cum le cere? Căci aceasta aduce nu numai mulţumirea de a fi făcut ceva în mod desăvârşit, ci şi mulţumirea de a fi făcut puţine lucruri. Însă dacă ar suprima cineva cea mai mare parte din cele ce spunem şi facem, care nu sunt necesare, ar fi mai liniştit şi mai puţin zbuciumat. Rezultă

de aici că trebuie cu orice ocazie să-şi amintească: acest lucru nu face cumva parte dintre cele care nu sunt nece -

sare? Trebuie, de asemenea, înlăturate nu numai activităţile inutile, ci şi reprezentările; căci, astfel, acţiunile pe care ele le provoacă nu vor mai avea loc.“76

75. *Idem*, II, 5.

76. *Idem*, IV, 24.

Aşadar, conform doctrinei stoice, fiecare individ trebuie să practice „îndatoririle“ în mod conştient, adică să facă, în domeniul vieţii politice şi cotidiene, ceea ce trebuie să

facă, considerând binele moral o valoare absolută.

3. Preocuparea de sine în raport cu universul Preocuparea de sine în raport cu universul are în vedere adoptarea de către subiect a unei perspective metafizice asupra lucrurilor şi evenimentelor acestei lumi şi a „unei discipline a dorinţei“. La aceste rezultate nu se poate ajunge decât printr-o contemplare a naturii, printr-o cunoaştere a marilor legi ale acesteia, printr-o meditaţie asupra unităţii şi armoniei universului. Cu ajutorul acestei perspective cosmice, subiectul ajunge să înţeleagă destinul fiinţei umane în lume, să accepte cu detaşare şi chiar cu bucurie eveni mentele care rezultă din cursul naturii universale, din ac ţiunea „cauzei exterioare“ şi a ordinii universului, şi să aibă o atitudine pioasă

faţă de divinitate. O asemenea ati tudine se obţine printr-o viziune de ansamblu asupra spa ţiului şi timpului, dar şi printr-o înţelegere a transformărilor fireşti prin care trec ele -

mentele. „Privirea din cer“, cum o numeşte Pierre Hadot în lucrările sale, permite sinelui să contemple panorama realităţii umane sub toate aspectele sale, geografice, sociale, metafizice, să o gândească şi să o cântărească la scară cosmică.

a. „Privirea din cer“ şi conştiinţa de sine Pentru a ajunge la conştiinţa de sine, subiectul are nevoie de o expansiune în univers şi de o mişcare prin care sinele se reintegrează în Întregul din care face parte, dar care, fără a-l ţine prizonier, îi va permite să se extindă în -

tr-un spaţiu şi într-un timp infinite.77

77. Vezi Pierre Hadot, *Ce este filozofia antică?* , ed. cit., p. 252.

În concepţia filozofilor stoici, perspectiva cosmică îi permite subiectului să cunoască aspectele şi legile uni -

versului, acesta ajungând astfel la o familiaritate cu natura.

A fi familiar cu natura reprezintă o atitudine fundamentală

a celui care practică disciplina dorinţei; practicantul acestui exerciţiu spiritual recunoaşte ca familiare lucrurile şi eve -

ni mentele şi înţelege că ele aparţin aceleiaşi lumi şi pro vin din aceeaşi sursă ca şi el. Când subiectul ajunge să fie fa mi -

liar cu natura, el nu mai este „un străin în ţara sa“ şi de vine

„un om demn de lumea care l-a născut“78, având con ştiinţa unităţii naturii şi a acordului naturii cu ea însăşi.

Atunci când evenimentele vieţii sunt percepute şi gân dite într-o perspectivă cosmică, ele pot părea în acelaşi timp frumoase, pentru că există, şi totuşi lipsite de valoare, pen tru că nu acced la sfera libertăţii şi moralităţii şi pentru că se risipesc rapid în infinitul timpului şi al spaţiului şi în fluxul neîntrerupt al devenirii: „Într-un astfel de flu viu, ce ar putea fi preţuit, într-adevăr, dintre cele care trec pe lângă noi?“79

Cu ajutorul exerciţiilor spirituale, prin meditaţie, prin asceză, prin examenul de conştiinţă, înţeleptul se ridică „pe înălţimi“, de unde, îndreptându-şi privirea asupra pământului şi societăţii umane, poate să aprecieze şi să judece la ade vărata lor valoare ambiţiile nemăsurate, preocupările meschine şi goana nebună după onoruri şi bogăţii ale semenilor săi.80

A arunca o privire din cer înseamnă a privi lucrurile cu detaşare, de la distanţă, din depărtare, cu obiectivitate, aşa cum sunt ele însele, reintegrându-le în imensitatea 78. Marcus Aurelius, XII, 1.

79. *Idem*, VI, 15.

80. Vezi Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., pp. 187–188, şi *Exercices spirituels et phi lo sophie antique*, ed. cit., pp. 179–180.

uni versului, în totalitatea naturii, fără a le adăuga falsul pres -

tigiu atribuit de pasiunile şi de convenţiile omeneşti. Privite din perspectiva naturii universale, lucrurile care nu depind de noi, numite

de filozofii stoici indiferente (¢di£fora), lu -

xul, puterea, războaiele, graniţele, moartea, grijile vieţii co -

tidiene, sunt judecate în modul cel mai rea list cu putinţă.81

Textele stoicilor vorbesc despre o transformare to tală a percepţiei despre lume odată cu studierea legilor naturii uni

versale şi contemplarea întregului univers. Marcus Aurelius consideră că: „Tu poţi să înlături multe probleme fără rost dintre cele care te tulbură, de vreme ce acestea de -

pind de părerea ta, şi astfel îţi vei pune la dispoziţie un spaţiu întins. Poţi cuprinde cu mintea întregul univers, poţi contempla timpul etern şi poţi concepe rapida schim bare a fiecărui lucru în parte, pentru a vedea cât este de scurt tim -

pul de la naştere până la dezagregarea în elemente şi, de asemenea, cât este de infinit după dezagregare.“82

Această formă de cunoaştere ne permite nu să ne întoarcem privirea de la ceea ce suntem, ci, dimpotrivă, să

avem în permanenţă asupra noastră o anumită perspectivă: noi înşine în interiorul lumii, noi înşine în calitatea noastră de existenţe situate în interiorul unei înlănţuiri de cauze şi efecte particulare, necesare şi raţionale, pe care tre -

buie să le acceptăm dacă vrem să ne eliberăm cu adevărat din această înlănţuire sub singura formă posibilă, anume recunoscând necesitatea acestei înlănţuiri.83

Cât timp sinele nu are încă conştiinţa puterii sale de a alege, cât timp nu operează delimitarea acestei puteri a 81. Vezi Pierre Hadot, *Ce este filozofia antică?* , ed. cit., p. 231.

82. Marcus Aurelius, IX, 32.

83. Vezi Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului*, ed. cit., pp. 265–271.

libertăţii, el se consideră autonom şi independent de lume.

În momentul în care sinele devine conştient de faptul că el nu se identifică nici cu trupul, nici cu suflul vital, nici cu emo ţiile involuntare, descoperă că este determinat în mod inconştient de destin, în ciuda voinţei sale, şi că nu este decât un neînsemnat fir de praf în imensitatea universului, un mic punct în imensitatea timpului: „Cât de neînsemnată

parte din substanţa universală, cât de neînsemnată parte din sufletul universal, pe ce bulgăre neînsemnat din pământul întreg te târăşti! Reflectând la tot acest lucru, nu îţi închipui nimic de o mare însemnătate decât aceasta: să acţionezi după

cum te îndrumă natura ta şi, pe de altă parte, să suporţi ceea ce îţi aduce natura universală.“84

În felul acesta, sinele, principiul libertăţii şi al alegerii morale, va înţelege că nu există nimic mai important decât binele moral şi va accepta ceea ce a hotărât destinul, adică

raţiunea universală. Această transfigurare a sinelui se încheie odată cu acceptarea rolului pe care regizorul divin i l-a rezervat fiecărui individ în parte în drama universului.

Atunci sinele se identifică cu voinţa raţiunii universale şi a *logos*-ului răspândit prin lucruri.

După cum remarca Pierre Hadot85, privirea de sus arun -

cată asupra imensităţii universului ne face să descoperim ceea ce Marcus Aurelius numeşte ĐmoeidÁ („identitatea şi omogenitatea lucrurilor“). Din perspectivă cosmică, ĐmoeidÁ

poate să semnifice că totul este în tot, întreg universul este prezent în fiecare moment al timpului şi în fiecare parte a realităţii: „Cine a văzut lucrurile de acum a văzut tot ceea ce 84. Marcus Aurelius, XII, 32.

85. Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., pp. 192–193.

a fost din veşnicie şi ceea ce va fi în viitor la nesfârşit; căci toate lucrurile au aceeaşi origine şi aceeaşi specie.“86 Pentru sinele care şi-a

descoperit adevăratul loc în cadrul Întregului şi faptul că raţiunea îl conduce pe el la fel cum conduce întregul univers, aspectele vieţii care se repetă fără încetare cu meschinăria şi banalitatea lor sunt la fel de plictisitoare ca jocurile din amfiteatre: „După cum te plictisesc jocurile

<care au loc> în amfiteatru şi în alte asemenea locuri, fiindcă

te saturi privind mereu aceleaşi spectacole <desfăşurate> în acelaşi fel, acest sentiment îl trăieşti privind la întreaga viaţă; căci toate lucrurile, în sus şi în jos, sunt aceleaşi şi decurg din aceleaşi cauze. Dar până când?“87

b. Acceptarea destinului

La rândul său, Marcus Aurelius tratează această pro -

blemă, considerând că disciplina dorinţei ţine înainte de toate de felul în care trebuie acceptate evenimentele ce rezultă din mişcarea generală a naturii universale: „Şi na -

tura raţională urmează un drum fericit dacă, în cazul re -

prezentărilor, nu îşi dă asentimentul nici la ceea ce e fals, nici la ceea ce este obscur, dacă îşi îndreaptă impulsurile nu -

mai spre acţiunile sociale, dacă îşi arată dorinţele şi aver siunile numai asupra celor aflate în puterea noastră, dacă pri meşte cu bucurie ceea ce i-a fost urzit de natura co mună.“88 Mai mult, împăratul-filozof consideră că acceptarea cu bunăvoinţă a evenimentelor care au loc în univers este o trăsătură a băr -

batului virtuos: „Rămâne o caracteristică a omului bun să

iubească şi să accepte eveni mentele şi tot ce i-a fost urzit lui de către destin.“89

86. Marcus Aurelius, VI, 37.

87. *Idem*, VI, 46.

88. *Idem*, VIII,7.

89. *Idem*, III, 16.

Ideea de destin joacă un rol important în fizica stoică, fiindcă aparţine atât moralei (pentru că ea priveşte pro blema libertăţii), cât şi logicii (căci discuţiile despre rea litatea des -

tinului pun în joc unele dintre formulele şi regulile fun -

damentale ale raţionamentului)90.

Aşadar, orice eveniment care are loc este produs de to -

talitatea universală a cauzelor care constituie cosmosul, iar pentru stoici cosmosul este o fiinţă vie, dotată cu o con -

ştiinţă şi cu o voinţă unice: „Gândeşte neîncetat la lume ca la o unică vieţuitoare care conţine o singură substanţă şi un singur suflet, observă cum toate câte se întâmplă se produc în vederea unei singure percepţii, a lumii, cum toate lucru -

rile au loc printr-un singur impuls, cum toate sunt cauze reciproce ale tuturor realităţilor şi, în sfârşit, în ce fel sunt ţesătura <care le formează> şi urzeala <care le uneşte>.“91

Cel care ajunge să aibă o perspectivă de ansamblu asu -

pra întregului univers va înţelege că fiecare eveniment de care are parte şi întâlnirea sa cu acel eveniment implică şi conţin întreaga mişcare a universului. De asemenea, va înţelege că natura se manifestă în fiecare eveniment, iar dacă le acceptă pe toate cu bucurie, supunându-se astfel destinului, înseamnă că doreşte ceea ce raţiunea universală

doreşte, identificându-se cu aceasta. Sinele ca voinţă, ca libertate, ajunge astfel să coincidă cu voinţa raţiunii uni -

versale, a *logos*-ului răspândit în toate lucrurile.

Atunci când sinele capătă conştiinţa de sine şi acceptă

fără rezerve evenimentele prin care trece, fără a se izola asemenea unei insule minuscule în univers, el se deschide în -

tregii deveniri cosmice, în măsura în care sinele se ridică din situaţia sa limitată, din punctul său parţial de individ, la o

90. Vezi SVF, II, 912–927.

91. Marcus Aurelius, IV, 40.

perspectivă universală. Conştiinţa de sine „se dilată“ în acest fel la dimensiunile conştiinţei cosmice. Cu ocazia fiecărui eveniment, oricât de mic şi oricât de banal ar fi acesta, su -

biectul se bucură şi se împărtăşeşte din raţiunea universală.92

Prin acceptarea destinului, stoicul percepe atât în fiecare mişcare a sa, cât şi în mişcarea întregului univers acordul cu sine însuşi, dragostea de sine.

Dar, după cum remarcă Pierre Hadot, pentru Marcus Aurelius, ca şi pentru Epictet, acceptarea cu bucurie a eve -

ni mentului care se petrece nu are legătură cu doctrina stoică

a Întoarcerii eterne, conform căreia lumea se repetă la ne sfârşit, pentru că focul-artist, raţional şi imanent, este supus unor mişcări perpetue de diastolă şi sistolă, care dau naştere prin succesiunea lor unei suite de perioade identice, în timpul cărora aceleaşi evenimente se repetă în acelaşi fel.

Providenţa şi destinul, reprezentarea întrepătrunderii totale a tuturor părţilor lumii şi acordul Întregului cu toate păr ţile sale sunt suficiente să justifice atitudinea de acceptare şi consimţire la tot ceea ce doreşte natura.

c. Concepţia despre timp a lui Marcus Aurelius Comentând exerciţiul recomandat de Marcus Aurelius prin care eul este în întregime circumscris în prezent, Pierre Hadot93 consideră că acest proces de delimitare a pre zen -

tului este foarte asemănător procesului prin care, în cazul reprezentării comprehensive, privim lucrurile şi eve ni men -

tele, adică realitatea, aşa cum sunt ele cu adevărat, fără să

adăugăm o judecată de valoare. Într-un fel, jude căţile de valoare care ne bulversează se raportează întot deauna la 92. Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., pp. 162–163.

93. *Idem*, *ibidem*, pp. 148–160.

trecut sau la viitor. Ne agităm în legătură cu urmările pe care le vor avea pentru noi în viitor un eveni ment prezent, dar şi un eveniment trecut sau ne temem de un eveniment viitor. De aceea Marcus Aurelius spune: „Cele ce vor avea loc în viitor să nu te tulbure. Căci vei ajunge acolo, dacă

trebuie, purtând cu tine aceeaşi raţiune de care te foloseşti acum pentru treburile prezente.“94

Aceasta impune o raportare exclusivă la prezent, pentru ca re prezentările noastre să nu se îndrepte spre trecut şi spre viitor, adică spre ceva care nu depinde de noi şi care ne este deci indiferent: „Cât despre intelect, îi sunt indi -

ferente toate cele care nu reprezintă activităţile lui; iar cele ce sunt activităţile sale, toate sunt în puterea sa. Şi dintre acestea, de fapt, el acţionează numai asupra celor prezente, căci activităţile sale fie viitoare, fie trecute sunt şi ele, în clipa de faţă, indiferente.“95

Conform împăratului-filozof, doar prezentul stă în pu -

terea noastră, fiindcă nu trăim decât în momentul prezent, iar cel care are conştiinţa momentului prezent are conştiinţa libertăţii sale. Căci prezentul este real şi are valoare doar dacă suntem conştienţi de existenţa lui, adică dacă deli -

mităm evenimentul prezent sau acţiunea prezentă, deo se -

bindu-le de cele trecute şi viitoare: „Fiecare trăieşte numai momentul prezent, care este o clipă: restul fie au fost trăite, fie există în necunoscut.“96

Această delimitare a prezentului are două aspecte prin -

cipale: pe de o parte, dificultăţile şi necazurile vieţii pot deveni suportabile dacă sunt reduse la o succesiune de scurte momente, iar, pe de altă parte, se poate intensifica 94. Marcus Aurelius, VII, 8.

95. *Idem*, VI, 32.

96. *Idem*, III, 10.

atenţia acordată acţiunilor şi evenimentelor pe care destinul ni le-a hărăzit. Aceste două aspecte au legătură cu grija faţă de sine, atitudine care constă, după cum am văzut, în schim barea manierei de a trăi, de a vedea lucrurile şi relaţia noas tră cu timpul.

Primul aspect apare foarte clar în acest text: „Aminteş -

te-ţi apoi că nici viitorul şi nici trecutul nu te copleşesc, ci întotdeauna numai prezentul; şi că acesta se reduce, nu -

mai să îl delimitezi şi să-ţi convingi intelectul de greşeala sa, dacă nu reuşeşte să-l înfrunte, aşa simplificat.“97

Metoda critică folosită în cazul reprezentărilor şi jude -

căţilor de valoare, care constă în a le înlătura lucrurilor apa renţa falsă care ne înfricoşează, poate fi folosită şi în cazul timpului. Metoda definiţiei fizice constă, după Marcus Au relius, nu numai în a reduce o realitate la ceea ce este ea, ci şi în a o descompune în părţi pentru a descoperi că ea nu este decât un compus din aceste părţi şi nimic altceva. Nici un obiect nu poate să ne facă să ne pierdem stăpânirea asu -

pra noastră, dacă îl supunem acestei metode a diviziunii:

„Vei dispreţui un cântec plăcut, un dans, un pancraţiu, dacă

descompui aria armonioasă a cântecului în fiecare dintre sunetele sale şi te întrebi asupra fiecăruia, dacă eşti învins de acesta; te vei ruşina că l-ai apreciat. Fă acelaşi lucru cu dan -

sul, analizând fiecare mişcare şi poziţie, şi la fel cu pancraţiul.

Într-un cuvânt, în afară de virtute şi de cele care provin din ea, aminteşte-ţi să recurgi la descompunerea în părţi şi să

mergi cu descompunerea până la dispreţul pentru acele lucruri. Transferă acelaşi procedeu la întreaga viaţă.“98

Regăsim aici metoda definiţiei fizice şi a delimitării mo -

mentului prezent de care vorbeam. După cum nu trebuie 97. Marcus Aurelius, VIII, 36.

98. *Idem*, XI, 2.

să ne pierdem stăpânirea de sine din cauza unui cântec sau a unui dans, căci ele nu sunt altceva decât o suită de note sau de mişcări succesive, la fel nu trebuie să ne temem şi să

ne lăsăm descurajaţi de reprezentarea globală a întregii vieţi, adică de suma tuturor dificultăţilor şi necazurilor pe care ni le-a hărăzit destinul. Şi viaţa noastră este asemenea unui dans sau unui cântec, divizibilă în unităţi de timp pe care le trăim succesiv.

Cealaltă finalitate a exerciţiului de definire a prezentului este aceea de a intensifica atenţia asupra a ceea ce suntem pe punctul să facem sau să trăim. Nu mai este vorba, de această dată, de a scăpa de greutăţi sau de suferinţă, ci de a exalta conştiinţa existenţei şi conştiinţa li bertăţii noastre.

Marcus Aurelius nu dezvoltă această temă, dar revine asupra necesităţii ca omul să se concentreze asu pra reprezentării prezente, acţiunii prezente, eveni mentului prezent şi să nu se neliniştească în legătură cu tre cutul sau cu viitorul: „Toate aceste lucruri la care te rogi să ajungi de-a lungul unei perioade de timp poţi să le ai chiar din această clipă, dacă

nu ţi le-ai refuza tu însuţi. Vreau să spun: dacă abandonezi orice ţine de trecut, dacă îţi în credinţezi viitorul providenţei şi doar prezentul ţi-l orien tezi spre pietate şi dreptate.“99

Trebuie precizat că pietatea reprezintă aici, pentru Mar -

cus Aurelius, disciplina dorinţei, care ne face să accep tăm cu calm voinţa divină manifestată în evenimente, şi că dreptatea corespunde pentru el disciplinei acţiunii, care ne face să

acţionăm în folosul comunităţii umane.

Dar moartea poate să survină în orice clipă, de aceea fiecare moment prezent al vieţii are valoarea sa infinită, splendoarea sa: „Îţi vei oferi liniştea, dacă îţi vei îndeplini fiecare activitate ca şi cum ar fi ultima din viaţa ta, eliberat 99. *Idem*, XII, 1.

de orice neglijenţă şi de orice tulburare emoţională care te abate de la deciziile raţiunii, de orice ipocrizie, egoism şi nemulţumire împotriva rânduielilor destinului.“100

Mulţi oameni nu trăiesc pentru că nu trăiesc în prezent şi sunt întotdeauna în afara lor înşişi, alienaţi, traşi în spate sau în faţă de trecut sau de viitor. Ei ignoră faptul că pre -

zentul este singurul punct în care sunt realmente ei înşişi, liberi, singurul punct care le oferă, graţie acţiunii şi con -

ştiinţei, accesul la totalitatea lumii.101

Aşadar, conştiinţa de sine înseamnă a ne concentra asu -

pra prezentului, fără aşteptări şi speranţe deşarte în ceea ce priveşte viitorul, fiindcă cel care se gândeşte la trecut şi la viitor, deoarece nu a renunţat la dorinţele care nu sunt nici na -

turale, nici necesare (de exemplu goana după bogăţii şi ono -

ruri), nu poate înţelege limitarea individualităţii sale în imensitatea universului şi în cursul implacabil al timpului.

d. Moartea

Orice gândire filozofică implică în ea însăşi experienţa unei depăşiri a sensibilului. De aceea „privirea din cer“ îi oferă

celui care ajunge să se înalţe cu spiritul deasupra aces tei lumi posibilitatea de a înţelege că totul este supus morţii şi de a reflecta la probleme precum trecerea nemiloasă a timpului, ni micnicia vieţii, fragilitatea fiinţei umane, caducitatea tutu -

ror lucrurilor etc.

Marcus Aurelius vede moartea ca pe un mister asemenea naşterii: „Moartea este, asemeni naşterii, o taină a naturii: o combinaţie a aceloraşi elemente şi o descompunere a ace -

loraşi elemente. În general, <moartea> nu este ceva de care

100. Marcus Aurelius, II, 5.

101. Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, ed. cit., pp. 148–160.

cineva ar putea să se ruşineze, fiindcă nu este contrară con -

diţiei fiinţei raţionale, nici principiului alcătuirii sale.“102

Cel mai important dintre exerciţiile spirituale propuse de filozofia stoică este faimoasa meditaţie asupra morţii sau mai curând exersarea în vederea morţii (mel◊th qan£tou).

Ea nu constă într-o simplă reamintire, fie şi insistentă, a faptului că omul este sortit morţii, ci reprezintă o modalitate de a trăi moartea chiar din timpul vieţii. Subiectul acestui exerciţiu spiritual îşi trăieşte fiecare zi ca şi cum ar fi ultima, neuitând că moartea a şi venit şi că îşi trăieşte ultima zi. Marcus Aurelius scria că „aceasta înseamnă

desăvârşirea caracterului: să trăieşti orice zi ca şi cum ar fi ultima, fără să fii agitat, fără să fii amorţit şi fără să fii ipocrit“103. El voia chiar ca fiecare acţiune să fie înfăptuită

„ca şi cum ar fi ultima din viaţa ta“104 . Meditaţia asupra morţii ne permite acea retrospectivă şi rememorare valorizantă a vieţii. Acest exerciţiu ne îngăduie să avem un fel de vedere plonjată şi instantanee asupra prezentului, să

operăm, cu ajutorul gândirii, o tăietură în durata vieţii, în fluxul activităţilor, în curentul reprezentărilor.105

Ceea ce constituie valoarea cu totul aparte a meditaţiei asupra morţii nu este doar faptul că anticipează în privinţa a ceea ce opinia comună îşi reprezintă ca fiind cea mai mare nenorocire, nu e doar faptul că ne permite să ne con vingem că moartea nu este un rău; ea ne oferă şi posibilita tea de a arunca, aşa zicând, cu anticipaţie, o privire re trospectivă asu -

pra propriei noastre vieţi. Considerân du-ne pe noi înşine 102. Marcus Aurelius, IV, 5.

103. *Idem*, VII, 69.

104. *Idem*, II, 5.

105. Vezi Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului*, ed. cit., p. 456.

ajunşi în ceasul morţii, putem să ju decăm fiecare acţiune în care suntem angajaţi la justa ei valoare.

Marcus Aurelius consideră că moartea nu trebuie să pro -

ducă teamă în sufletele noastre şi îl dă ca exemplu pe filo zoful vindecat de această spaimă: „«Cel care are intelectul măreţ şi viziunea speculativă a întregului timp, a întregii substanţe, gân -

deşti oare că socoteşte un lucru important viaţa omenească? –

Imposibil, răspunde. Aşadar, un asemenea om nu va socoti nici moartea ceva înfricoşător. – Cu sigu ranţă că nu.»“106

Cu cât ideea morţii este mai prezentă în gândurile individului, cu atât se va elibera de frica de ea, împă cân -

du-se cu acest eveniment ineluctabil. De aceea, filozofii stoici ne îndeamnă să cugetăm mai atent asupra morţii pentru a vedea că nu avem nici un motiv de temere, căci moartea înseamnă fie dispariţia noastră, care ne scapă de toate durerile vieţii, fie o clipă de trecere din această viaţă

în alta mai bună, care ne eliberează de povara trupului. În nici un chip ea nu e legată de suferinţă.

Dacă omul s-ar gândi liniştit la moarte, ar vedea că este un moment firesc în desfăşurarea existenţei şi că de fapt mu -

rim cu fiecare clipă, chiar dacă ne înspăimântă numai cea din urmă clipă, care nu se deosebeşte cu nimic de cele lalte:

„Gân deşte-te în ce dispoziţie trebuie să fii sur prins de moarte atât în ceea ce priveşte trupul, cât şi în ceea ce priveşte su -

fletul; gândeşte-te la scurtimea vieţii, la prăpastia timpului de dinainte şi de după noi, la fragilitatea oricărei materii.“107

Sfârşitul fiecăruia a fost hotărât de destin şi moartea nu cruţă pe nimeni, indiferent de calităţile, faima sau dem ni -

tăţile de care s-a bucurat în timpul vieţii: „Lucilla l-a în -

mormântat pe Verus, apoi a fost rândul Lucillei; Secunda l-a 106. Marcus Aurelius, VII, 35.

107. *Idem*, XII, 7.

înmormântat pe Maximus, apoi a fost rândul Secundei; Epitynchanus l-a înmormântat pe Diotimus, apoi a fost rân -

dul lui Epitynchanus; Antoninus a înmormântat-o pe Faus -

tina, apoi a fost rândul lui Antoninus şi aşa mai de parte: Celer l-a înmormântat pe Hadrian, apoi a fost rândul lui Celer.

Unde sunt aceşti oameni ageri la minte şi rafinaţi, care erau capabili să prevadă evenimentele, plini de orgoliu, Charax, Demetrius platonicianul, Eudaimon şi alţii ase menea lor?

Toate sunt trecătoare şi apuse de multă vreme; unii nu tre -

zesc nici o amintire, nici măcar pentru puţin timp, alţii au trecut în legendă, iar alţii sunt în momentul de faţă şterşi chiar şi din legendă. Aşadar, aminteşte-ţi acestea, că biata ta alcătuire va trebui să se descompună sau bietul tău suflu se va stinge sau vei fi luat de aici şi vei fi aşezat în altă parte.“108

Marcus Aurelius nu uită să amintească faptul că omul nu este decât o fiinţă trecătoare, iar moartea îl aduce la stadiul în care se găsea înainte de naştere: „Descompunerea materiei care stă la baza fiecărui lucru: apă, pulbere, oscioare, murdărie.“109

Seninătatea stoicului în faţa morţii se naşte din conştiinţa durerii înfrânte, dar pururi prezente şi, oricât de orgolios afirmată, ea păstrează sentimentul că este un echilibru ne -

cesar, care, odată pierdut, ne-ar da pradă disperării. Această

linişte specifică filozofiei stoice nu este decât concluzia, la capătul tuturor eforturilor, că altă ieşire nu există.

IV. DESTINUL OPEREI

Despre destinul acestei opere putem doar presupune că, la moartea împăratului-filozof, un apropiat a primit spre păs trare preţiosul document în care autorul notase concepţiile 108. *Idem*, VIII, 25.

109. *Idem*, IX, 36.

despre lume, gândurile cele mai intime şi o serie de sfaturi practice. Cercetarea filologică a decelat în discursul pe care Marcus Aurelius îl rosteşte în faţa propriilor soldaţi cu ocazia revoltei lui Avidius Cassius, din lucrarea lui Cassius Dio110, redactată la câţiva ani după moartea împăratului, câteva ase -

mănări cu expresiile din *Gânduri către sine însuşi*, ceea ce înseamnă că opera filozofului stoic s-a răspândit foar te rapid măcar în mediile intelectuale romane. Dar Pierre Hadot nu este de acord cu faptul că Cassius Dio ar fi avut la dispoziţie opera lui Marcus Aurelius şi consideră aceste similitudini doar

„nişte formule care erau destul de răspândite în tradiţia literară şi filozofică“111.

Prima mărturie privind existenţa lucrării lui Marcus Au re lius o găsim la Themistius112, retor şi filozof păgân din se co lul al IV-lea, care aminteşte de exortaţiile (pa -

ragg◊lmata) scrise de împăratul-filozof. Abia la sfârşitul secolului al IX-lea, în marele lexicon bizantin al lui Suida, apar citate pri mele fragmente din *Gânduri către sine însuşi* şi precizarea că lucrarea filozofului stoic a fost compusă în douăsprezece cărţi113.

Într-o scrisoare anterioară anului 907, adresată mitro -

politului cetăţii Heracleea, Demetrios, de către călugărul Arethas, acesta din urmă aminteşte de un exemplar al lu -

crării lui Marcus Aurelius care se găsea în posesia sa. Manu -

scrisul era lizibil, dar deteriorat, fapt pentru care el l-a copiat, contribuind la difuzarea lucrării114. De asemenea, 110. Cassius Dio, LXXII, 24, 1.

111. *Exercices spirituels et philosophie antique*, Albin Michel, Paris, 2002, p. 35.

112. *Oratio* VI (*Philadelphoi*), 81 c.

113. *Suidae Lexikon*, ed. A. Adler, vol. III, Stuttgart, 1967, cap.

214, p. 328, 24.

114. *Arethae Scripta Minora*, ed. L.G. Westerink, vol. I, Teubner,

Leipzig, 1968, p. 305.

în lucrările lui Arethas sunt citate multe fragmente din opera lui Marcus Aurelius115. În secolele următoare, în toată lumea bizantină, opera împăratului-filozof s-a bucurat de un real succes.

În Occident, abia la începutul secolului al XVI-lea, în lucrarea *De arte cabalistica* a lui Johann Reuchlin, apărută

în 1517, întâlnim două citate din lucrarea filozofului stoic, extrase dintr-un manuscris care ar fi putut să-i apar ţină

umanistului german116.

În anul 1559, la Zurich, Andreas Gesner publică o edi -

ţie imprimată care se baza pe un manuscris astăzi pier dut şi care conţinea şi o traducere în limba latină rea lizată

de Xylander (Wilhelm Holzmann). În afară de această

edi ţie, astăzi mai posedăm un singur manuscris complet, *Vaticanus Graecus*, descoperit în 1950, care este datat din secolul al XIV-lea.

Începând cu secolul al XVI-lea, opera lui Marcus Aure -

lius devine model pentru mulţi oameni de litere, aşa încât *Gânduri către sine însuşi* a influenţat scrieri precum *Medi -*

taţiile lui Guigues le Chartreux, faimoasa *Religio Medici* a lui Thomas Browne şi mai ales *Cugetările* lui Pascal117. De asemenea, scrierea împăratului-filozof i-a atras pe autori precum Shaftesbury, împăratul Frederic II al Prusiei, René Descartes sau Johann Wolfgang Goethe.

În cultura română, prima traducere a textului filozofului stoic apare în secolul al XVIII-lea sub titlul *A lui Marco*

115. *Ibidem*, vol. II, p. 105, 5 (= I, 7, 7); *Scholia in Lucianum*, ed.

H. Rabe, Teubner, Leipzig, 1906, p. 189 şi p. 207 (= VIII, 25 şi 37).

116. Ioannis Reuchlin, *De arte cabalistica libri tres*, Hagenau, 1517, p. XXXV şi p. XLVIII.

117. *The Meditations of the Emperor Marcus Antoninus*, ed.

with translation and commentary by A.S.L. Farquharson, I–II, Oxford, 1944, retipărită 1968, pp. LXIV–LXVII.

Antonin filosofului Commăntarii (sau cărţi de însemnare) care şie însuş le-au scris. Chiar dacă nu ştim cine a fost tra -

ducătorul operei, manuscrisul ne indică faptul că această

traducere s-a făcut din limba latină118. Au urmat apoi alte traduceri, precum cea a lui Emil I.V. Socec şi Iuliu I. Roşca din anul 1900, cea a lui Şt. Bezdechi din 1922119 şi cea a lui D. Burtea din 1977.

Istoricul Vasile Pârvan publică în anul 1909 o monografie dedicată ,,relaţiilor personale şi de drept public dintre îm -

păraţii Hadrian şi Antoninus Pius şi viitorii primi co-îm pă -

raţi romani Marcus Antoninus şi Lucius Verus“120. In te resul deosebit arătat filozofiei şi vieţii lui Marcus Aurelius se dato -

rează mesajului profund umanist, îndemnurilor la cinste, curaj şi demnitate care se degajă din paginile acestei opere care a marcat ultima perioadă a filozofiei stoice.

Cristian Bejan

118. Cf. *A lui Marco Antonin filosofului Commăntarii (sau cărţi de însemnare) care şie însuş le-au scris*. De pre limba lătinească pre limba românească întorşi. Fără numele traducătorului. Manuscris.

Biblioteca Academiei R.S.R., Filiala Cluj, Fondul Oradea, sec. al XVIII-lea, 104 f.

119. Marcus Aurelius, *Către sine însuşi*, studiu introductiv de Vasile Pârvan, traducere din greceşte de Şt. Bezdechi, cu o prefaţă de E. Bezdechi, „Tipografiile Române Unite“, Bucureşti, 1923.

120. V. Pârvan, *M. Aurelius Versus Caesar şi L. Aurelius Com mo -*

dus, Editura Minerva, Bucureşti, 1909, p. 5.

Traducerea de faţă constituie o nouă versiune în limba română a operei lui Marcus Aurelius, T¦ e≥j ŒautÒn/ *Gânduri către sine însuşi*, însoţită de textul grecesc, aşa cum se pre -

zintă în ediţiile: M. Aurelii Antonini, *Ad se ipsum libri XII*, edidit J. Dalfen, Leipzig, 1979, şi *The Medi tations of the Emperor Marcus Antoninus*, ed. with translation and com -

mentary by A.S.L. Farquharson, I–II, Oxford, 1944, edi -

ţia a II-a 1968.

Pentru note şi indici am consultat ediţiile *The Com -*

mu nings with himself of Marcus Aurelius Antoninus, Emperor of Rome, together with his Speeches and Sayings; a revised text and translation into English by C.R. Haines, London, 1916, ediţia a II-a 1970, şi Marco Aurelio, *Pensieri*, testo greco a fronte, introduzione, traduzione, note e apparati di Cesare Cassanmagnago, Milano, 2008.

Considerând că e de cea mai mare importanţă să nu pier dem nici un element semnificativ al frazei greceşti, am redat-o cu fidelitate, iar pentru păstrarea în întregime a sen -

sului, acolo unde textul este eliptic, am introdus în cadrul traducerii cuvinte, sintagme sau, uneori, propoziţii care reprezintă explicitări ale formulărilor din original.

În cazul cuvintelor sau sintagmelor care nu au un co -

res pon dent direct în originalul grecesc, dar sunt absolut

necesare unei corecte înţelegeri a sensului frazelor, am con -

siderat potrivit, pentru a le oferi cititorilor un text com plet şi fluent în limba română, să folosim obişnuitele croşete <…>.

Deoarece nu dispunem încă de reguli clare pentru trans -

literarea în româneşte a numelor proprii greceşti, am fost nevoiţi să fo lo sim, pentru numele foarte cunoscute, formele in trate deja în uz, iar

pe cele mai puţin cunos cute să le re dăm în tr-o formă cât mai apropiată de cea grecească originală.

Adresăm mulţumirile noastre Editurii Humanitas pen -

tru interesul manifestat în legătură cu publicarea acestei traduceri.

C. B.

REPERE CRONOLOGICE

121 p. Chr. La 26 aprilie se naşte la Roma Marcus Annius Verus (viitorul împărat Marcus Aurelius).

127

Împăratul Hadrian (117–138) îl înscrie în ordinul ecvestru.

129

Marcus este numit membru al colegiului fraţilor Salieni (*co - llegium fratrum Saliorum*) de către Hadrian.

130

Moare tatăl său şi este adoptat de bunicul patern.

Îmbracă toga virilă. Îi este promisă fiica lui Lucius Ceionius Commodus, pe care Hadrian îl adoptase sub numele de Lu -

cius Aelius Verus.

138

Tânărul Marcus este adoptat de Antoninus Pius, care la rândul său fusese adoptat de Hadrian, şi primeşte numele de Marcus Aelius Aurelius Antoninus. La 10 iulie moare împăratul Ha -

drian. Tot în acelaşi an moare Lucius Aelius Caesar, pe care Hadrian îl alesese ca urmaş la tron. După moar tea lui Lucius Aelius Caesar, Marcus Aurelius se logodeşte cu Fabia, sora lui Lucius Aelius.

139

Marcus Aurelius primeşte titlul de *Caesar*. Începe să studieze retorica latină cu Fronto.

140 Este consul pentru prima dată împreună cu Antoninus Pius.

145

Devine consul a doua oară. Se căsătoreşte cu Faustina, fiica lui Antoninus.

146

Este asociat la domnie de către Antoninus Pius. Primeşte *tri -*

bu nicia potestas şi *imperium extra urbem proconsulare*.

155–161

Moare Domitia Lucilla, mama sa.

161

La moartea lui Antoninus Pius, este proclamat împărat la trei - zeci şi nouă de ani, sub numele de *Imperator Caesar Marcus*

60

REPERE CRONOLOGICE

Aurelius Antoninus Augustus. Sosirea lui Marcus Aurelius în cam - pania lui Lucius Verus. Naşterea fiului, Commodus.

162

Războiul cu parţii.

163–167

Persecuţii împotriva creştinilor.

166

Debutul epidemiei de ciumă aduse din Orient de trupele ro -

mane. Marcus Aurelius primeşte titlul de *Medicus*, *Parthicus*, *Maximus*, *Pater patriae*. Fiul său, Commodus, primeşte titlul de *Caesar*.

167

Primul război cu marcomanii, cvazii şi iazygi.

169

Moartea lui Lucius Verus.

169–175

Campania din regiunile dunărene.

175 Revolta lui Avidius Cassius, care se proclamă împărat în Orient.

Marcus Aurelius primeşte titlul de *Sarmaticus*. Călătoria lui Marcus Aurelius şi a Faustinei în Orient. Moartea Faustinei.

176

Marcus Aurelius înfiinţează la Atena patru catedre de filozo -
fie: pentru platonism, aristotelism, epicureism şi stoicism.

178–179 Al doilea război „germanic“. Îşi stabileşte cartierul gene -
ral la Sirmium.

180

Moare la 17 martie, de ciumă, se pare, la Sirmium sau la Vin -

dobona (Viena de azi).

MARKOU ANTONINOU AUTOKRATOROS

TA EIS EAUTON UPOMNEMATA

MARCUS AURELIUS

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI1

I

1

Par¦ toà p£ppou OÙřou tÕ kalÒhqej kaπ ¢Òrghton.

2

Par¦ tÁj dÒxhj kaπ mnˇmhj tÁj perπ toà gennšantoj tÕ

a≥dÁmon kaπ ¢rrenikÒn.

3

Par¦ tÁj mhtrÕj tÕ qeosebÿj kaπ metadotikÕn kaπ ¢fektikÕn oÙ mÒnon toà kakopoie√n, ¢ll¦ kaπ toà œpπ œnnoðaj gðnesqai toiaÚthj¨ /ti dˋ tÕ litÕn kat¦ t¾n dðaitan kaπ

pÒrrw tÁj plousiakÁj diagwgÁj.

4

Par¦ toà prop£ppou tÕ m¾ e≥j dhmosðaj diatrib¦j foitÁsai kaπ tÕ ¢gaqo√j didask£loij kat’ o≈kon cršasqai kaπ tÕ

gnînai Óti e≥j t¦ toiaàta de√ œktenîj ¢nalðskein.

5

Par¦ toà trof◊wj tÕ mťe PrasianÕj À BenetianÕj mťe Palmoul£rioj À Skout£rioj gen◊sqai¨ kaπ tÕ fer◊ponon kaπ Ñligode◊j¨ kaπ tÕ aÙtourgikÕn kaπ ¢polÚpragmon¨ kaπ

tÕ dusprÒsdekton diabolÁj.

CARTEA I2

De la bunicul Verus3 <am luat ca model>: amabilitatea şi 1

calmul.

Din ceea ce am auzit şi din ceea ce se aminteşte despre cel 2

care m-a zămislit4: pudoarea şi caracterul bărbătesc.

De la mama5: respectul pentru zei, generozitatea, faptul 3

de a mă abţine nu numai de la a săvârşi răul, ci chiar de la a concepe astfel de gânduri; <am luat ca model> de ase -

menea modul de viaţă măsurat, cu mult diferit de stilul de viaţă al celor bogaţi.

De la străbunicul meu6: faptul de a nu frecventa şcoli 4

publice, de a avea parte de profesori buni acasă şi de a înţelege că, pentru astfel de scopuri, trebuie făcute eforturi susţinute.

De la cel care m-a crescut7 <am deprins>: faptul de a nu 5

ţine nici cu Verzii, nici cu Albaştrii, nici cu Cei cu scuturi mici, nici cu Cei cu scuturi mari8; faptul de a suporta greutăţile, de a mă mulţumi cu puţin, de a face totul cu mâinile mele, de a nu mă ocupa de treburile altora, de a nu da ascultare calomniilor.

6

Par¦ Diognťou tÕ ¢kenÒspoudon kaπ tÕ ¢pisthtikÕn to√j ØpÕ tîn terapeuom◊nwn kaπ goťwn perπ œpJdîn kaπ [perπ]

daimÒnwn ¢popompÁj kaπ tîn toioÚtwn legom◊noij kaπ tÕ

m¾ Ñrtugokope√n mhd‹ perπ t¦ toiaàta œptoÁsqai kaπ tÕ

¢n◊cesqai parrhsødaj kaπ tÕ o≥keiwqÁnai filosofðv kaπ tÕ

¢koàsai prîton m‹n Bakceødou, e≈ta Tand£sidoj kaπ

Markianoà˙ kaπ tÕ gr£yai dialÒgouj œn paidª˙ kaπ tÕ skªm -

podoj kaπ dor©j œpiqumÁsai kaπ Ósa toiaàta tÁj Èllh-nikÁj ¢gwgÁj œcÒmena.

7

Par¦ `Roustªkou tÕ labe√n fantasªan toà crÇzein di or -

qèsewj kaπ qerapeªaj toà ½qouj˙ kaπ tÕ m¾ œktrapÁnai e≥j zÁlon sofistikÒn, mhd‹ tÕ suggr£fein perπ tîn qew rhm£twn, À protreptik¦ log£ria dial◊gesqai, À fantasiopl˘ktwj tÕn

¢skhtikÕn À tÕn eÙergetikÕn ¥ndra œpideªk nusqai˙ kaπ tÕ

¢postÁnai ‚htorikÁj kaπ poihtikÁj kaπ ¢steiologªaj˙ kaπ tÕ

m¾ œn stolªJ kat' o≈kon peripate√n mhd‹ t¦ toiaàta poie√n˙

kaπ tÕ t¦ œpistÒlia ¢felÎj gr£fein, ofon tÕ Øp' aÙtoà toÚtou ¢pÕ Sino◊sshj tÍ mhtrª mou graf◊n˙ kaπ tÕ prÕj toÝj calepňantaj kaπ plhmmelšantaj eÙanaklt˘wj kaπ eÙdi-all£ktwj, œpeid¦n t£cista aÙtoπ œpanelqe√n œqelšwsi, diake√sqai˙ kaπ tÕ ¢kribÎj ¢nagi nèskein kaπ m¾ ¢rke√sqai perinooànta Ðloscerîj mhd‹ to√j perilaloàsi tac◊wj sugkatatªqesqai˙ kaπ tÕ œntuce√n to√j 'Epikhteªoij Øpomn˘ -

masin, ïn oΠkoqen met◊dwken.

8

Par¦ 'Apollwnªou tÕ œleÚqeron kaπ ¢namfibÒlwj ¢kÚbeu-ton kaπ <tÕ> prÕj mhd‹n ¥llo ¢pobl◊pein mhd‹ œp' Ñlªgon À prÕj tÕn lÒgon˙ kaπ tÕ ¢eπ Ómoion, œn ¢lghdÒsin Ñxeªaij,

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – I 67

De la Diognetos9: faptul de a nu mă ocupa de lucruri fără

6

rost; de a nu da crezare celor spuse de magicieni şi şar latani despre descântece, despre izgonirea demonilor şi de spre alte astfel de lucruri; de a nu lovi prepeliţele10 şi de a nu deveni pasionat de jocuri de acest fel; faptul de a su porta părerea spusă sincer; faptul de a mă familiariza cu filo zofia şi de a-l audia mai întâi pe Bacchios, apoi pe Tandasis şi pe Marcianus11; faptul de a scrie dialoguri în copilărie; de a-mi dori un pat simplu şi o piele <pentru a mă înveli> şi tot ceea ce

ţine de educaţia greacă12.

De la Rusticus13: faptul de a avea în vedere necesitatea de 7

a-mi îndrepta şi îngriji caracterul; faptul de a nu mă lăsa ispitit de avântul sofiştilor, de a nu scrie despre subiecte abstracte sau de a nu rosti scurte discursuri protreptice sau de a nu mă arăta un bărbat ascetic14 ori dis pus să fac ser -

vicii, astfel încât să stârnesc iluzii deşarte; faptul de a re -

nunţa la retorică, la poezie sau la vorbirea elegantă; de a nu umbla prin casă îmbrăcat în togă, de a nu face nici alte asemenea lucruri; faptul de a-mi compune scrisorile în -

tr-un stil cât mai simplu, aşa cum făcuse el pe vremea când îi scri sese mamei mele, din Sinuessa15; faptul de a mă arăta prietenos faţă de cei care sunt supăraţi şi gata să-i iert pe cei care m-au ofensat, de îndată ce ei vor dori să se căiască; faptul de a studia textele cu grijă, de a nu mă mulţumi cu o cunoaştere generală a lor şi de a nu-mi da repede asen -

timentul celor care vorbesc în jurul meu; şi faptul de a citi însemnările filozofice ale lui Epictet16, din care mi-a dă ruit un exemplar de acasă.

De la Apollonius17: spiritul independent şi luarea de decizii 8

bine chibzuite; faptul de a nu ţine seama, câtuşi de puţin, de nimic altceva decât de raţiune; de a rămâne mereu la fel şi

œn ¢pobolÍ t◊knou, œn makra√j nÒsoij¨ kaπ tÕ œpπ paradeødg -

matoj zîntoj ≥de√n œnargîj Óti dÚnatai Ð aÙtÕj sfodrÒta-toj e≈nai kaπ ¢neim◊noj¨ kaπ tÕ œn ta√j œxhgšesi m¾

duscerantikÒn¨ kaπ tÕ ≥de√n ¥nqrwpon safÎj œl£ciston tîn Œautoà kalîn [1]goÚmenon t¾n œmpeirøan kaπ t¾n œntr◊-

ceian t¾n perπ tÕ paradidÒnai t¦ qewrˇmata¨ kaπ tÕ maqe√n pîj de√ lamb£nein t¦j dokoÚsaj c£ritaj par¦ følwn, mťe œxhttèmenon di¦ taàta mťe ¢naisqťwj parap◊mponta.

9

Par¦ S◊xtou tÕ eÙmen◊j¨ kaπ tÕ par£deigma toà oΠkou toà patronomoum◊nou¨ kaπ t¾n /nnoian toà kat¦ fÚsin zÁn¨ kaπ

tÕ semnÕn ¢pl£stwj¨ kaπ tÕ stocastikÕn tîn fəlwn khde-monikîj¨ kaπ tÕ ¢nektikÕn tîn ≥diwtîn kaπ tîn ¢qewrhtπ

o≥om◊nwn¨ kaπ tÕ prÕj p£ntaj eÙ£rmoston, éste kolakeəaj m‹n p£shj proshnest◊ran e≈nai t¾n Ðmilən aÙtoà, a≥desi -

mètaton d‹ aÙto√j œkeənoij par' aÙtÕn œke√non tÕn kairÕn e≈nai¨ kaπ tÕ katalhptikîj kaπ Ðdù œxeuretikÒn te kaπ

taktikÕn tîn e≥j bən ¢nagkaəwn dogm£twn¨ kaπ tÕ mhd‹

/mfasən pote ÑrgÁj À ¥llou tinÕj p£qouj parasce√n, ¢ll¦

¤ma m‹n ¢paq◊staton e≈nai, ¤ma d‹ filostorgÒtaton¨ kaπ

tÕ eÜfhmon ¢yofhtπ kaπ tÕ polumaq‹j ¢nepif£ntwj.

10

Par¦ 'Alex£ndrou toà grammatikoà tÕ ¢nepəplhkton kaπ

tÕ m¾ Ñneidistikîj œpilamb£nesqai tîn b£rbaron À

sÒloikÒn ti À ¢phc‹j proenegkam◊nwn, ¢ll' œpidexəwj aÙtÕ

mÒnon œke√no Ö /dei e≥rÁsqai prof◊resqai œn trÒpJ ¢pokrə-

sewj À sunepimarturšewj À sundial˘yewj perπ aÙtoà toà pr£gmatoj, oÙcπ perπ toà ¸matoj, À di' Œt◊raj tinÕj toiaÚthj œmmeloàj parupomnšewj.

în timpul durerilor puternice, şi cu prilejul pierderii unui copil, şi în timpul bolilor de lungă durată; de a vedea clar, printr-un exemplu viu, că acelaşi individ poate fi foarte violent şi îngăduitor <în acelaşi timp>; de a nu mă lăsa stăpânit de mânie în timpul explicaţiilor; de a vedea un om care socoteşte în mod clar drept cele mai neînsemnate cali -

tăţi ale sale experienţa şi abilitatea cu care îşi transmite în vă -

ţăturile filozofice; de a învăţa cum trebuie primite aşa-zi sele favoruri din partea prietenilor, nelăsându-mă copleşit de ele, nici tratându-le

cu indiferenţă.

De la Sextus18: bunăvoinţa şi exemplul unei case conduse în 9

mod patriarhal; concepţia despre ceea ce înseamnă „a trăi în conformitate cu natura“19, seriozitatea neprefăcută, faptul de a avea mereu în vedere grija faţă de prieteni; îngăduinţa faţă

de oamenii simpli şi faţă de cei care îşi dau cu părerea fără

să gân deascâ; faptul de a avea relaţii armonioase cu toţi, aşa încât relaţia cu acesta era mai plăcută decât orice linguşire şi el era foarte respectat, în acelaşi timp, de aceleaşi per -

soane; capacitatea de a descoperi cu precizie şi metodă şi de a pune în ordine învăţăturile necesare vieţii; faptul de a nu arăta niciodată vreun semn al mâniei sau al oricărei alte patimi, ci de a rămâne calm şi, în acelaşi timp, foarte afec -

tuos; fap tul de a vorbi de bine despre alţii cu discreţie; de a mă arăta erudit fără a fi pedant.

De la gramaticul Alexandru20: faptul de a nu blama şi de a 10

nu-i critica aspru pe cei cărora le-a scăpat în discursurile lor vreun barbarism sau vreun solecism sau vreo greşeală, ci de a rosti cu iscusinţă numai acel cuvânt care trebuia spus, sub forma unui răspuns sau a unei confirmări sau a unei dez -

bateri comune asupra problemei, fără referire la cuvântul folosit, sau printr-un alt mijloc în termeni potriviţi.

11

Par¦ FrÒntwnoj tÕ œpistÁsai oΣa [1] turannik¾ baskanවa kaπ poikilවa kaπ ØpÒkrisij, kaπ Óti æj œpවpan o≤ kaloÚ-menoi oátoi par' [1]m√n eÙpatrවdai ¢storgÒteroවpwj e≥sවpwj.

12

Par¦ 'Alex£ndrou toà Platwnikoà tÕ m¾ poll£kij mhd‹

cwrπj ¢n£gkhj l◊gein prÒj tina À œn œpistolÍ gr£fein Óti

¥scolÒj e≥mi, mhdˋ di¦ toioÚtou trÒpou sunecîj parai -

te√sqai t¦ kat¦ t¦j prÕj toÝj sumbioàntaj sc◊seij ka -

qˇkonta, proballÒmenon t¦ periestîta pr£gmata.

13

Par¦ KatoÚlou tÕ m¾ Ñligèrwj /cein fəlou a≥tiwm◊nou ti, k¨n tÚcV ¢lÒgwj a≥tièmenoj, ¢ll¦ peir©sqai [kaπ] ¢po -

kaqist£nai œpπ tÕ sÚnhqej¨ kaπ tÕ perπ tîn didask£lwn œkqÚmwj eÜfhmon, ofa t¦ perπ Dometəou kaπ 'AqhnodÒtou

¢pomnhmoneuÒmena¨ kaπ tÕ perπ t¦ t◊kna ¢lhqinîj ¢gaph-tikÒn.

14

Par¦ Seuřou tÕ filoəkeion kaπ fil£lhqej kaπ filodə-

kaion¨ kaπ tÕ di' aÙtÕn gnînai Qras◊an, Èlbədion, K£twna, Dəwna, Broàton¨ kaπ fantasəan labe√n politeəaj ≥sonÒmou, kat' ≥sÒthta kaπ ≥shgorəan dioikoum◊nhj, kaπ basileəaj timèshj p£ntwn m£lista t¾n œleuqerəan tîn ¢rcom◊nwn¨

kaπ /ti par¦ aÙtoà tÕ Ðmalˋj kaπ eÜtonon œn tÍ timÍ tÁj filosofəaj¨ kaπ tÕ eÙpoihtikÕn kaπ tÕ eÙmet£doton œktenîj¨

kaπ tÕ eÜelpi kaπ tÕ pisteutikÕn perπ toà ØpÕ tîn fəlwn file√sqai, kaπ tÕ ¢nepəkrupton prÕj toÝj katagnèsewj Øp' aÙtoà tugc£nontaj, kaπ tÕ m¾ de√sqai stocasmoà toÝj fə-

louj aÙtoà perπ toà tə q◊lei À tə oÙ q◊lei, ¢ll¦ dÁlon e≈nai.

15

Par¦ Maxəmou tÕ krate√n Œautoà kaπ kat¦ mhdˋn perə-

foron e≈naï kaπ tÕ eÜqumon /n te ta√j ¥llaij perist£sesi

De la Fronto21: faptul de a cunoaşte ce fel de lucruri sunt 11

invidia, viclenia şi ipocrizia, care susţin puterea tiranică; şi că, în general, cei numiţi de noi patricieni sunt, oarecum, lipsiţi de suflet.

De la Alexandru platonicianul22: faptul de a nu răspunde 12

sau scrie în vreo scrisoare nimănui, niciodată şi fără motiv

„sunt ocupat“; de a nu mă sustrage tot timpul, în acest fel, obligaţiilor impuse de relaţiile cu cei care trăiesc cu noi, scuzându-mă că am treburi urgente.

De la Catullus23: faptul de a nu mă arăta nepăsător faţă de 13

acuzaţiile unui prieten, chiar dacă se întâmplă să fiu în -

vinuit fără rost, ci de a încerca să refac raporturile obişnuite; şi faptul de a vorbi de bine, din suflet, despre profesori, pre -

cum se aminteşte despre Domitius şi despre Athenodotos24; şi de a nutri o dragoste sinceră faţă de copii.

De la Severus25: dragostea pentru casă, pentru adevăr şi drep -

14

tate; şi faptul de a-i cunoaşte, datorită lui, pe Thrasea, Helvi -

dius, Cato, Dion, Brutus26; şi de a imagina o constituţie cu egalitate în faţa legii, potrivit cu egalitatea şi cu dreptul de a te exprima public, şi un imperiu care să respecte mai presus de orice libertatea celor guvernaţi; de asemenea, de la acesta

<mi-am însuşit> energia constantă <depusă> pentru a preţui filozofia; altruismul şi generozitatea fără reţinere; spe ranţa şi încrederea în preţuirea prietenilor; faptul că nu se ascundea de cei care îşi arătau nemulţumirea faţă de el; faptul de a nu-i pune pe prietenii săi în situaţia de a-şi da seama <sin guri> ce vrea sau ce nu vrea, ci, dimpotrivă, a fi clar.

De la Maximus27: stăpânirea de sine şi faptul de a nu mă

15

lăsa influenţat de nimic; buna dispoziţie în toate împrejurările

kaπ œn ta√j nÒsoij˙ kaπ tÕ eÜkraton toà ½qouj kaπ meilð -

cion kaπ gerarÒn¨ kaπ tÕ oÙ scetl∂wj katergastikÕn tîn prokeim◊nwn¨ kaπ tÕ p£ntaj aÙtù pisteÚein perπ ïn l◊goi Óti oÛtwj frone√, kaπ perπ ïn pr£ttoi Óti oÙ kakîj pr£ttei.

kaπ tÕ ¢qaÚmaston kaπ ¢n◊kplhkton kaπ mhdamoà œpeigÒ-menon À Ñknoàn À ¢mhcanoàn À kathf‹j À prosseshrÒj, À

p£lin qumoÚmenon À Øforèmenon¨ kaπ tÕ eÙergetikÕn kaπ tÕ

suggnwmonikÕn kaπ tÕ ¢yeud◊j¨ kaπ tÕ ¢diastrÒfou m©llon À diorqoum◊nou fantas∂an par◊cein¨ kaπ Óti oÜte ò˘qh ¥n pot◊ tij Øperor©sqai Øp' aÙtoà oÜte Øp◊meinen ¨n kre∂ttona aÙtoà aØtÕn Øpolabe√n¨ kaπ tÕ eâ carient∂zesqai.

16

Par¦ toà patrÕj tÕ ¼meron kaπ menetikÕn ¢saleÚtwj œpπ

tîn œxhtasm◊nwj kriq◊ntwn¨ kaπ tÕ ¢kenÒdoxon perπ t¦j dokoÚsaj tim£j¨ kaπ tÕ filÒponon kaπ œndelec◊j¨ kaπ tÕ

¢koustikÕn tîn œcÒntwn ti koinwfel‹j e≥sf◊rein¨ kaπ tÕ

¢paratr◊ptwj [e≥j] toà kat' ¢x∂an ¢ponemhtikÕn Œk£stJ¨

kaπ tÕ /mpeiron poà m‹n cre∂a œnt£sewj, poà d‹ ¢n◊sewj¨

kaπ tÕ paàsai t¦ perπ toÝj /rwtaj tîn meirak∂wn¨ kaπ [1]

koinonohmosÚnh kaπ tÕ œfe√sqai to√j f∂loij mťe sun-deipne√n aÙtù p£ntwj mťe sunapodhme√n œp£nagkej, ¢eπ

d‹ Ómoion aÙtÕn katalamb£nesqai ØpÕ tîn di¦ cre∂aj tin¦j

¢poleifq◊ntwn¨ kaπ tÕ zhthtikÕn ¢kribîj œn to√j sumboul∂ -

oij kaπ œp∂monon, ¢ll' oÙ tÒ¨ proap◊sth tÁj œreÚnhj, ¢r -

kesqeπj ta√j proce∂roij fantas∂aij¨ kaπ tÕ diathrhtikÕn tîn f∂lwn kaπ mhdamoà ¡y∂koron mhd‹ œpiman◊j¨ kaπ tÕ

aÜtarkej œn pantπ kaπ tÕ faidrÒn¨ kaπ tÕ pÒrrwqen prono-htikÕn kaπ tîn œlac∂stwn prodioikhtikÕn ¢tragódwj¨

kaπ tÕ t¦j œpibošeij kaπ p©san kolake∂an œp' aÙtoà

<su> stalÁnai¨ kaπ tÕ fulaktikÕn ¢eπ tîn ¢nagka∂wn tÍ

şi în timpul bolilor; purtarea echilibrată, plăcută şi demnă

de respect; realizarea celor propuse, în ciuda oricărei difi -

cultăţi; faptul că toţi aveau încredere în el: vorbea despre ei aşa cum gândea şi acţiona în ceea ce-i priveşte fără intenţia de a le aduce vreun prejudiciu; de a nu mă mira de nimic, de a nu mă lăsa tulburat, de a nu-mi fi frică niciodată, de a nu şovăi, de a nu mă simţi în dificultate, de a nu mă arăta încurcat, de a nu fi posomorât sau foarte fericit şi, din nou, apoi, mânios sau bănuitor; de a fi darnic, iertător şi sincer; şi faptul de a da impresia unui om drept prin natura lui, mai degrabă decât prin educaţie; şi faptul că nimeni, nici -

odată, nu s-a considerat dispreţuit de el sau nu şi-a închi -

puit că se credea mai bun decât altcineva; şi de a glumi plin de amabilitate28.

De la tatăl meu29: blândeţea, fermitatea de neclintit în 16

deciziile luate după o atentă analiză; indiferenţa faţă de glo -

ria deşartă obţinută pe baza celor ce sunt socotite onoruri; dragostea de muncă şi perseverenţa; faptul de a-i asculta pe cei care au de dat vreun sfat util tuturor; de a acorda fiecăruia cu hotărâre recompense după merit; abilitatea de a şti când este necesar un efort încordat sau, dimpotrivă, de destindere; faptul de a pune capăt legăturilor amoroase cu adolescenţi; sociabilitatea şi faptul de a nu-i obliga pe prieteni să ia masa cu el întotdeauna şi să îl însoţească în mod obligatoriu în călătorii, ci, dimpotrivă, de a fi perceput întotdeauna acelaşi de cei care, din cauza anumitor treburi, au lipsit din preajma sa o vreme; faptul de a examina cu minuţiozitate problemele expuse la consilii şi tenacitatea; de a nu abandona o anchetă, mulţumit de concluziile puse la dispoziţie; preocuparea de a-şi păstra prietenii, fără să se arate sătul de ei, dar nici tratându-i cu interes prea mare; independenţa în toate împrejurările şi seninătatea; faptul de

¢rcÍ kaπ tamieutikÕn tÁj corhgÒaj kaπ ØpomenetikÕn tÁj œpπ tîn toioÚtwn tinîn kataiti£sewj¨ kaπ tÕ mťe perπ

qeoÝj deis∂daimon mťe perπ ¢nqrèpouj dhmokopikÕn À

¢reskeutikÕn À Ñclocar◊j, ¢ll¦ nÁfon œn p©si kaπ b◊baion kaπ mhdamoà ¢peirÒkalon mhd‹ kainotÒmon¨ kaπ tÕ to√j e≥j eÙm£reian b∂ou f◊rous∂ ti, ïn [1] tÚch pare√ce day∂leian, crhstikÕn ¢tÚfwj ¤ma kaπ ¢profas∂stwj, éste parÒntwn m‹n ¢nepithdeÚtwj ¤ptesqai, ¢pÒntwn d‹ m¾ de√sqai¨ kaπ

tÕ mhd‹ ¥n tina e≥pe√n mťe Óti sofist¾j mťe Óti oÙern£kloj mťe Óti scolastikÒj, ¢ll' Óti ¢n¾r p◊peiroj, t◊leioj, ¢kol£keutoj, proest£nai dun£menoj kaπ tîn Œautoà kaπ ¥llwn. prÕj toÚtoij d‹ kaπ tÕ timhtikÕn tîn

¢lhqîj filosofoÚntwn, to√j d‹ ¥lloij oÙk œxoneidistikÕn oÙd‹ m¾n eÙpar£gwgon Øp' aÙtîn¨ /ti d‹ tÕ eÙÒmilon kaπ

eÜcari oÙ katakÒrwj¨ kaπ tÕ toà ≥d∂ou sèmatoj œpimelh -

tikÕn œmm◊trwj, oÜte æj ¥n tij filÒzwoj oÜte prÕj kallw-pismÕn oÜte m¾n Ñligèrwj, ¢ll' éste di¦ t¾n ≥d∂an prosoc¾n e≥j Ñl∂gista ≥atrikÁj crÇzein À farm£kwn kaπ œpiqem£twn œktÒj¨ m£lista d‹ tÕ paracwrhtikÕn

¢bask£nwj to√j dÚnam∂n tina kekthm◊noij, ofon t¾n frastik¾n À t¾n œx ≤stor∂aj nÒmwn À œqîn À ¥llwn tinîn pragm£twn, kaπ suspoudastikÕn aÙto√j, Σna Ÿkastoi kat¦

t¦ Πdia proter˘mata eÙdokimîsi¨ p£nta d‹ kat¦ t¦ p£tria pr£sswn, oÙd‹ aÙtÕ toàto œpithdeÚwn fa∂nesqai, tÕ t¦

p£tria ful£ssein. /ti d‹ tÕ m¾ eÙmetak∂nhton kaπ ¡p-tastikÒn, ¢ll¦ kaπ tÒpoij kaπ pr£gmasi to√j aÙto√j œndi-atriptikÒn¨ kaπ tÕ met¦ toÝj paroxusmoÝj tÁj kefalalg∂ aj nearÕn eÙqÝj kaπ ¢kma√on prÕj t¦ sun˘qh /rga¨ kaπ tÕ m¾

e≈nai aÙtù poll¦ t¦ ¢pÒrrhta, ¢ll' Ñl∂gista kaπ spaniè-tata kaπ taàta Øp‹r tîn koinîn mÒnon¨ kaπ tÕ /mfron kaπ

memetrhm◊non /n te qewriîn œpitel◊sei kaπ /rgwn ka

-

taskeua√j kaπ dianoma√j kaπ to√j toioÚtoij, <æj> ¢n

-

qrèpou prÕj aÙtÕ tÕ d◊on pracqÁnai dedorkÒtoj, oÙ prÕj

a prevedea lucrurile în timp şi de a pune în ordine până şi cele mai neînsemnate detalii, fără a face nimic dramatic din aceasta; faptul de a opri aclamaţiile şi orice fel de linguşeli faţă

de persoana sa; de a veghea întotdeauna la treburile statului, de a reduce cheltuielile şi de a suporta criticile privind astfel de probleme; faptul de a alunga teama superstiţioasă de zei, de a nu căuta cu orice preţ popularitatea, fie făcând pe plac mulţimii, fie arătându-se prieten al poporului, ci dând dovadă de sobrietate în orice împrejurare şi de fermitate, şi nicidecum de grosolănie sau de dorinţa de noutăţi; faptul de a mă folosi fără îngâmfare şi, în acelaşi timp, fără ezi -

tări de cele ce contribuie la comoditatea vieţii, pe care soarta mi le-a oferit din belşug, aşa încât să profit de ele, fără nici o grijă, atunci când le am, dar să nu le duc dorul, atunci când nu le am; faptul că nimeni n-a spus despre el că a fost sofist, un om şiret, un pedant, ci un bărbat matur, desă vârşit, indiferent la linguşiri, ştiind să conducă şi treburile sale, şi pe ale altora; în plus, aprecierea cu care-i înconjura pe ade -

văraţii filozofi, fără să-i jignească pe ceilalţi şi fără să se lase atras de aceştia; de asemenea, în relaţiile sale cu ceilalţi, era agreabil şi plăcut, fără a fi plictisitor; preocuparea cu mă sură

pentru propriul trup, nu ca un îndrăgostit de viaţă, nici cău tând să-l înfrumuseţeze, nici neglijându-l, aşa că, datorită

îngrijirilor proprii, a avut nevoie în foarte mică măsură de me dici, de medicamente sau tratamente exterioare; dar mai ales disponibilitatea de a ceda, fără urmă de invidie, tuturor celor care deţineau un talent deosebit, de exemplu elocinţa, expunerea legilor sau a moravurilor ori alte astfel de lucruri; faptul că se străduia împreună cu aceştia, pentru ca fiecare să fie preţuit după competenţele sale; păzirea cu sfinţenie a obiceiurilor strămoşeşti, respectându-le în toate, fără să o arate cu tot dinadinsul; şi faptul de a nu da dovadă de lipsă

de fermitate şi statornicie, ci de a-şi petrece timpul în aceleaşi

t¾n œpπ to√j pracqe√sin eÙdox∂an. oÙk Ãn ¢wrπ loÚsthj, oÙcπ filoikodÒmoj, oÙ perπ t¦j œdwd¦j œpinoht˜j, oÙ perπ

œsqťwn Øf¦j kaπ crÒaj, oÙ perπ swm£twn éraj. [1] ¢pÕ

Lwrəou stol¾ ¢n£gousa ¢pÕ tÁj k£tw œpaÚlewj¨ kaπ tîn œn LanoubəJ t¦ poll£¨ tù telènV œn ToÚskloij parai -

toum◊nJ æj œcršato kaπ p©j Ð toioàtoj trÒpoj. oÙd‹n

¢phn‹j oÙd‹ m¾n ¢dusèphton oÙd‹ l£bron oÙd‹ést' ¥n tina e≥pe√n poteˆ „Ÿwj ≤drîtoj“ ¢ll¦ p£nta dieilhmm◊na lelogism◊nwj æj œpπ scolÁj, ¢tar£cwj, tetagm◊nwj, œr -

rwm◊nwj, sumfènwj Œauto√j. œfarmÒseie d' ¨n aÙtù tÕ

perπ toà Swkr£touj mnhmoneuÒmenon, Óti kaπ ¢p◊cesqai kaπ

¢polaÚein œdÚnato toÚtwn, ïn polloπ prÒj te t¦j ¢poc¦j

¢sqenîj kaπ prÕj t¦j ¢polaÚseij œndotikîj /cousi. tÕ d‹

≥scÚein kaπ /ti kartere√n kaπ œnnˇfein Œkat◊rJ ¢ndrÒj œstin ¥rtion kaπ ¢ťthton yuc¾n /contoj, ofon œn tÍ nÒsJ

qanasəmJ.

17

Par¦ tîn qeîn tÕ ¢gaqoÝj p£ppouj, ¢gaqoÝj gon◊aj,

¢gaq¾n ¢delfň, ¢gaqoÝj didask£louj, ¢gaqoÝj o≥keəouj, suggene√j, fəlouj, scedÕn ¤panta /ceinˆ kaπ Óti perπ oÙd◊na

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – I 77

locuri, ocupându-se cu aceleaşi treburi; faptul că, după

dureri foarte puternice de cap, se întorcea repede, cu mintea proaspătă şi pătrunzătoare, la ocupaţiile obişnuite; faptul de a nu avea multe secrete, ci foarte puţine, şi de obicei foarte rar, şi toate acestea numai pentru binele public; prudenţă şi măsură în organizarea spectacolelor publice, în construirea de edificii, cu ocazia distribuirilor <de bani sau alimente> că -

tre popor, precum şi în alte activităţi asemănătoare, deoarece îşi îndrepta atenţia numai asupra celor care trebuiau făcute, nu asupra renumelui obţinut pe seama celor realizate; nu făcea baie la ore nepotrivite, nu îi plăcea să construiască, nu era prea pretenţios nici cu privire la felurile de mâncare, nici la ţesătura şi culoarea veşmintelor,

nici la înfăţişarea frumoasă

a sclavilor; toga sa era adusă din Lorium, de la ferma sa din vale, iar multe dintre veşminte proveneau de la Lanuvium30; după cum se comporta la Tusculum cu administratorul său, care îi adresa tot felul de rugăminţi, tot aşa era şi felul său de a fi; nu era nici aspru, nici lipsit de bună-cuviinţă, nici vio -

lent, nici, cum ar spune cineva, <nu făcea nimic> „până la su doare“31, ci, dim potrivă, toate acţiunile sale erau calculate în detaliu, ca şi cum le-ar fi făcut în răgaz, în linişte, în bună

rându ială, cu energie, în acord unele cu altele; i s-ar fi po -

trivit cele amintite despre Socrate32, că putea fie să se abţină, fie să se bucure de cele de care mulţi nu au puterea să se lipsească şi de care sunt prea deprinşi să se bu cure. Dar tăria şi chiar rezistenţa şi puterea sa de cumpătare în oricare din cele două situaţii sunt însuşirile unui bărbat cu sufletul echi -

librat şi de neînfrânt, după cum a dovedit-o pe durata bolii sale <care i-a adus în cele din urmă> moartea.

De la zei33 <am primit>: faptul că am avut bunici buni, 17

străMoşi buni, o soră bună34, profesori buni, sclavi buni în casă, părinţi, prieteni, buni aproape toţi; şi faptul că nu am

aÙtîn pro◊peson plhmmelÁsa∂ ti, ka∂toi di£qesin /cwn toiaÚthn, ¢f Âj, e≥ /tuce, k¨n /prax£ ti toioàton tîn qeîn d‹ eÙpoi∂a tÕ mhdem∂an sundrom¾n pragm£twn gen◊sqai, ¼tij /mell◊ me œl◊gxein. kaπ tÕ m¾ œpπ pl◊on trafÁnai par¦

tÍ pallakÍ toà p£ppou kaπ tÕ t¾n éran diasîsai kaπ tÕ

m¾ prÕ éraj ¢ndrwqÁnai, ¢ll' /ti kaπ œpilabe√n toà crÒnou.

tÕ ¥rconti kaπ patrπ ØpotacqÁnai, Öj /melle p£nta tÕn tàfon ¢fairšein mou kaπ e≥j /nnoian ¥xein toà Óti dunatÒn œstin œn aÙlÍ bioànta mťe doruforšewn crÇzein mťe œsqťwn shmeiwdîn mťe lamp £dwn kaπ ¢ndri£ntwn <kaπ> toiînd◊ tinwn [kaπ] toà Ðmo∂ou kÒmpou, ¢ll' /xestin œggut£tw ≥diètou sust◊llein ŒautÕn kaπ m¾

di¦ toàto tapeinÒteron À ˛vqumÒteron /cein prÕj t¦ Øpœr tîn koinîn [1]gemonikîj pracqÁnai d◊onta. tÕ ¢delfoà toioÚtou tuce√n, dunam◊nou mœn di¦ ½qouj œpege√raə me prÕj œpim◊leian œmautoà, ¤ma dœ kaπ timÍ kaπ storgÍ eÙfraənontÒj me¨ tÕ

paidəa moi ¢fuÁ m¾ gen◊sqai mhdœ kat¦ tÕ swm£tion di£strofa. tÕ m¾ œpπ pl◊on me prokÒyai œn ˛htorikÍ kaπ

poihtikÍ kaπ to√j ¥lloij œpithdeÚmasin, œn ofj Πswj ¨n katesc◊qhn, e≥ ÆsqÒmhn œmautÕn eÙÒdwj proΔÒnta. tÕ

fq£sai toÝj trof◊aj œn ¢xièmati katastÁsai, oá d¾ œdÒ -

koun moi œpiqume√n, kaπ m¾ ¢nabal◊sqai œlpədi toà me, œpeπ

n◊oi /ti Ãsan, Ûsteron aÙtÕ pr£xein. tÕ gnînai 'Apol-lènion, `RoÚstikon, M£ximon. tÕ fantasqÁnai perπ toà kat¦

fÚsin bəou œnargîj kaπ poll£kij ofÒj təj œstin, éste, Óson œpπ to√j qeo√j kaπ ta√j œke√qen diadÒsesi kaπ sull˘yesi kaπ œpipnoəaij, mhdœn kwlÚein ½dh kat¦ fÚsin zÁn me,

¢poleəpesqai d◊ ti /ti toÚtou par¦ t¾n œm¾n a≥ təan kaπ

par¦ tÕ m¾ diathre√n t¦j œk tîn qeîn Øpomnšeij kaπ

mononoucπ didaskaləaj¨ tÕ ¢ntisce√n moi tÕ sîma œpπ

tosoàton œn toioÚtJ bəJ¨ tÕ mťe Benedəkthj ¤yasqai mťe QeodÒtou, ¢ll¦ kaπ Ûsteron œn œrwtiko√j p£qesi genÒmenon Øgi©naï¨ tÕ calepňanta poll£kij `RoustəkJ mhdœn pl◊on

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – I 79

greşit cu ceva faţă de nici unul dintre cei pomeniţi, deşi, având un astfel de caracter, dacă s-ar fi ivit ocazia aş fi putut face aşa ceva; şi zeii au binevoit să nu existe nici un concurs de circumstanţe care să mă pună la încercare; nu am fost crescut prea multă vreme în preajma concubinei bunicului meu35; mi-am păstrat vigoarea tinereţii şi n-am devenit bărbat înainte de vârsta cuvenită, ci chiar am depăşit această vârstă; faptul că m-am supus ordinelor unui împărat şi părinte, care a înlăturat din mine orice în -

gâmfare şi m-a condus la ideea că, trăind la curte, este posi -

bil să nu te foloseşti de gărzi de corp purtătoare de lăncii, nici de veşminte elegante, nici de candelabre, de statui şi de astfel de obiecte

şi de un lux asemănător, ci, dimpotrivă, este posibil ca fiecare să-şi apropie felul de viaţă cât mai mult de acela al unui simplu cetăţean şi să nu fie soco tit, din această cauză, mai umil sau mai nepăsător faţă de îndatoririle care trebuie îndeplinite în situaţia de conducător, în interes public. Faptul că am avut un astfel de frate36, capabil prin comportamentul lui să îmi stârnească preo -

cuparea de mine însumi şi, în acelaşi timp, să mă bucure prin respectul şi dragostea sa; faptul că nu am avut copii infirmi sau diformi; faptul că nu am progresat prea mult în studiul retoricii, al poeziei şi al altor materii, în care pro -

babil m-aş fi cufundat adânc, dacă mi-aş fi dat seama că

înaintez cu uşurinţă; faptul că m-am grăbit să le acord celor ce m-au crescut rangurile înalte, pe care îmi părea că

şi le doresc, şi nu am amânat acest lucru cu gând că, fiind ei încă tineri, am s-o fac mai târziu; faptul că i-am cu -

noscut pe Apollonius, pe Rusticus, pe Maximus; faptul că

mi s-a arătat cu claritate şi de mai multe ori ce este viaţa trăită „în conformitate cu natura“, ast fel încât, atât cât de -

pindea de zei, de comunicările37, de ajutoarele şi de inspi -

raţiile care veneau din partea lor, nimic de atunci nu mă

pr©xai, œf' ú ¨n met◊gnwn˙ tÕ m◊llousan n◊an teleut©n t¾n tekoàsan Ómwj o≥kÁsai met' œmoà t¦ teleuta√a /th. tÕ

Ðs£kij œboul˘qhn œpikourÁsa∂ tini penom◊nJ À e≥j ¥llo ti crÇzonti, mhd◊pote ¢koàsa∂ me Óti oÙk /sti moi cr˘mata, Óqen g◊nhtai, kaπ tÕ aÙtù œmoπ cre∂an Ðmo∂an, æj par' Œt◊ -

rou metalabe√n, m¾ sumpese√n˙ tÕ t¾n guna√ka toiaÚthn e≈nai, oØtwsπ m‹n peiqÑion, oÛtw d‹ filÒstorgon, oÛtw d‹

¢felÁ˙ tÕ œpithde∂wn trof◊wn e≥j t¦ paid∂a eÙporÁsai. tÕ

di' Ñneir£twn bohq˘mata doqÁnai ¥lla te kaπ æj m¾ ptÚein afma kaπ m¾ ≥liggi©n, kaπ tÕ œn KaiŸV ésper crhsmÒn˙ ìj te œpeqÚmhsa

filosofəaj, m¾ œmpese√n eΠj tina sofist¾n mhd‹ ¢pokaqəsai œpπ toà suggraf¦j À sullogismoÝj

¢nalÚein À perπ t¦ metewrologik¦ katagənesqai. p£nta g¦r taàta qeîn bohqîn kaπ tÚchj de√tai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – I 81

împiedică să trăiesc în conformitate cu natura, şi că m-am îndepărtat de o astfel de viaţă din vina mea şi fiindcă nu ţineam cont de avertismentele zeilor şi, ca să spun aşa, de îndrumările lor; faptul că am un trup rezistent de atâta timp după o astfel de viaţă; faptul că nu am avut legături intime nici cu Benedicta, nici cu Theodotos38 şi că mai târziu chiar, când am cunoscut pasiunea dragostei, m-am vindecat grabnic; faptul că, supărându-mă adesea pe Rus -

ticus, niciodată nu am depăşit măsura, astfel încât să

trebuiască să mă căiesc <mai târziu>; faptul că mama mea, deşi i-a fost dat să moară încă de tânără39, a locuit totuşi în ultimii ani ai vieţii sale împreună cu mine; faptul că

niciodată când doream să ajut un om sărac sau pe oricine altcineva aflat în necaz nu am fost auzit spunând că nu am bani s-o fac şi că eu însumi nu am ajuns într-o asemenea sărăcie încât să cer bani de la o altă persoană; faptul că am avut o astfel de soţie, atât de ascultătoare, de afectuoasă, de simplă40; faptul că am avut educatori vred nici pentru copii41; faptul că am primit ajutor prin vise, în special ca să nu mai scuip sânge şi să îmi treacă ameţelile, şi răs pun -

sul, ca să spun aşa, oracular de la Gaeta42; şi fap tul că, atunci când am dorit să mă dedic filozofiei, nu am ajuns pe mâi -

nile vreunui sofist şi nici nu mi-am irosit timpul analizând texte scrise sau rezolvând silogisme43 sau ocu pân du-mă de fenomenele cereşti. Căci toate acestea au ne voie de aju -

torul zeilor şi al sorţii.

II

T¦ œn Kou£doij prÕj tù GranoÚv

1

“Ewqen prol◊gein Œautù sunteÚxomai peri◊rgJ, ¢carəstJ, ØbristÍ,

dolerù, bask£nJ, ¢koinwnŧJ˙ p£nta taàta sumb◊bhken œke∂noij par¦ t¾n ¥gnoian tîn ¢gaqîn kaπ kakîn.

œgë d‹ teqewrhkëj t¾n fÚsin toà ¢gaqoà Óti kalÒn, kaπ

toà kakoà Óti a≥scrÒn, kaπ t¾n aÙtoà toà ¡mart£nontoj fÚsin Óti moi suggen˘j, oÙcπ aΣmatoj À sp◊rmatoj toà aÙtoà ¢ll¦ noà kaπ qe∂aj ¢pomo∂raj m◊tocoj, oÜte blabÁnai ØpÒ tinoj aÙtîn dÚnamai˙ a≥scrù g£r me oÙdeπj peri -

bale√˙ oÜte Ñrg∂zesqai tù suggene√ dÚnamai oÜte ¢p◊c qesqai aÙtù. gegÒnamen g¦r prÕj sunerg∂an æj pÒdej, æj ce√rej, æj bl◊fara, æj o≤sto√coi tîn ¥nw kaπ tîn k£tw ÑdÒntwn.

tÕ oân ¢ntipr£ssein ¢llÎoij par¦ fÚsin˙ ¢ntipraktikÕn d‹ tÕ ¢ganakte√n kaπ ¢postr◊fesqai.

2

“O t∂ pote toàtÒ e≥mi, sark∂a œstπ kaπ pneum£tion kaπ tÕ

[1]gemonikÒn. ¥fej t¦ bibl∂a˙ mhk◊ti spÎ˜ oÙ d◊dotai. ¢ll' æj ½dh ¢poqnÇskwn, tîn m‹n sark∂wn katafrÒnhson˙ lÚqroj kaπ Ñst£ria kaπ krokÚfantoj, œk neÚrwn, fleb∂wn,

CARTEA A II-A44

Acestea au fost scrise pe teritoriul cvazilor45, aproape de râul Granua.46

De dimineaţă, începe să-ţi spui: voi întâlni un indis cret, un 1

nerecunoscător, un violent, un perfid, un invidios, un neso -

ciabil; toate acestea li se întâmplă din necunoaşterea celor bune şi a celor rele47. Eu, în schimb, care am înţeles că na -

tura binelui este frumuseţea morală şi că cea a răului este urâtul moral48 şi că natura celui care greşeşte este înrudită

cu mine, nu numai prin sângele şi prin sămânţa sa, ci şi prin raţiune şi participarea la divin, nu pot suferi vreun neajuns de la vreunul dintre ei, căci nimeni nu mă poate urâţi mo -

ral, iar eu nu mă pot mânia pe unul înrudit cu mine, nici nu-l pot urî. Căci ne-am năs cut pentru a ne ajuta <unii pe alţii>, precum picioarele, mâinile, pleoapele, şirurile de dinţi de sus şi de jos. Aşadar,

a acţiona unii împotriva al -

tora este împotriva naturii, iar a te mânia şi a-l detesta pe un semen înseamnă a-l trata ca pe un adversar.

De fapt, acesta sunt eu: carne, un suflu şi partea conducă -

2

toare a sufletului49. Lasă deoparte cărţile! Nu te mai chinui!

Nu îţi este dat. Dar, din moment ce eşti deja aproape de moarte, dispreţuieşte carnea: sânge stricat, oase şi o ţe sătură

84

MARCUS AURELIUS

¢rthriîn plegm£tion. q◊asai d‹ kaπ tÕ pneàma Ðpo√Òn t∂

œstin· ¥nemoj, oÙd‹ ¢eπ tÕ aÙtÒ, ¢ll¦ p£shj éraj œxemoÚ-menon kaπ p£lin ¿ofoÚmenon. tr∂ton oân œsti tÕ [1]gemonikÒn.

ïde œpinoˇqhti· g◊rwn e≈· mhk◊ti toàto œ£sVj douleàsai, mhk◊ti kaq' Ðrm¾n ¢koinènhton neurospasthqÁnai, mhk◊ti tÕ e≤marm◊non À parÕn duscer©nai À m◊llon Øpid◊sqai.

3

T¦ tîn qeîn pronoðaj mest£, t¦ tÁj tÚchj oÙk ¥neu fÚsewj À sugklèsewj kaπ œpiplokÁj tîn pronoðv dioikoum◊nwn.

p£nta œke√qen ę√· prÒsesti d‹ tÕ ¢nagka√on kaπ tÕ tù ÓlJ

kÒsmJ sumf◊ron, oá m◊roj e≈. pantπ d‹ fÚsewj m◊rei

¢gaqÒn, Ö f◊rei [1] toà Ólou fÚsij kaπ Ö œkeðnhj œstπ sws -

tikÒn. sózousi d‹ kÒsmon, ésper a≤ tîn stoiceðwn, oÛtwj kaπ a≤ tîn sugkrim£twn metabolað. taàt£ soi ¢rkeðtw· ¢eπ

dÒgmata /stw. t¾n d‹ tîn biblðwn dðyan ¿√yon, Σna m¾ gog-gÚzwn ¢poq£nVj, ¢ll¦ Σlewj ¢lhqîj kaπ ¢pÕ kardðaj eÙc£ristoj to√j qeo√j.

4

M◊mnhso œk pÒsou taàta ¢nab£llV kaπ Ðpos£kij proqesmð-

aj labën par¦ tîn qeîn oÙ cráÙta√j. de√ d‹ ½dh pot‹

a≥sq◊sqai tønoj kÒsmou m◊roj e≈ kaπ tønoj dioikoàntoj tÕn kÒsmon ¢pÒrroia Øp◊sthj kaπ Óti Óroj œstø soi perigegram-m◊noj toà crÒnou, ú œ¦n e≥j tÕ ¢paiqri£sai m¾ cršV, o≥cšetai kaπ o≥cšV kaπ aâqij oÙk œx◊stai.

5

P£shj éraj frÒntize stibarîj æj `Rwma√oj kaπ ¥rrhn tÕ

œn cersπ met¦ tÁj ¢kriboàj kaπ ¢pl£stou semnÒthtoj kaπ

filostorgøaj kaπ œleuqerøaj kaπ dikaiÒthtoj pr£ssein kaπ

scol¾n Œautù ¢pÕ pasîn tîn ¥llwn fantasiîn porøzein.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – II 85

de nervi, vene, artere. Vezi, de asemenea, ce este suflul tău: o răsuflare, niciodată aceeaşi, ci dată afară şi ab sorbită din nou, în fiecare moment. În al treilea rând, ai în vedere par -

tea conducătoare a sufletului. Judecă astfel: eşti bătrân; nu îngădui ca această facultate să-ţi fie înro bită, nici să fie mişcată ca o marionetă în funcţie de impulsurile contrare vieţii sociale, nici să se plângă de destinul hărăzit în prezent, nici să se teamă de cel <hărăzit> în viitor.

Operele zeilor sunt pline de providenţă, cele ale sorţii nu 3

sunt fără natură50 sau fără urzeala şi înlănţuirea eveni -

mentelor guvernate de providenţă51. Toate decurg de acolo.52

Se adaugă necesitatea şi utilitatea pentru întreaga lume,53

din care tu eşti o parte. Pentru orice parte a naturii e bine ceea ce natura universului produce şi ceea ce are puterea de a o salva. Şi menţin lumea atât transformările ele men telor, cât şi cele ale compuşilor54. Îţi sunt suficiente aces tea: să-ţi fie întotdeauna învăţături. Înlătură setea de cărţi, ca să nu mori cârtind, ci cu adevărat senin şi recu noscător din toată

inima zeilor.

Aminteşte-ţi de cât timp amâni problema şi de câte ori, chiar 4

dacă ai primit de la zei noi termene, nu ai profitat de ele. Dar trebuie să-ţi dai seama, măcar de acum înainte, din ce lume faci parte, din ce realitate conducătoare a lumii eşti o ema -

naţie55 şi că îţi este fixată o limită în timp: în cazul în care nu te vei folosi de acestea pentru a dobândi seninătatea, prilejul va dispărea şi tu vei pieri şi nu ţi se va mai oferi o altă ocazie.

În fiecare clipă, preocupă-te cu seriozitate, ca roman şi băr -

5

bat, să faci tot ce îţi vine la îndemână cu distincţie potrivită

şi sinceră, cu afecţiune, cu libertate şi cu dreptate, şi să-ţi oferi răgazul fără toate celelalte reprezentări56. Îţi vei oferi

86

MARCUS AURELIUS

porie√j d◊, ¨n æj œsc£thn toà bðou Œk£sthn pr©xin œnergÍj,

¢phllagm◊noj p£shj e≥kaiÒthtoj kaπ œmpaqoàj ¢postrofÁj

¢pÕ toà a≤roàntoj lÒgou kaπ Øpokrðsewj kaπ filautðaj kaπ

dusarestšewj prÕj t¦ summemoiram◊na. Ðr´j pîj Ñlðga œstðn, ïn kratšaj tij dÚnatai eÜroun kaπ qeoudÁ biîsai bðon˙ kaπ g¦r o≤ qeoπ pl◊on oÙd‹n ¢paitšousi par¦ toà taàta ful£ssontoj.

6

“Ubrize, Ûbrize seautň, ð yuc˝ toà d‹ timÁsai seaut¾n oÙk◊ti kairÕn Ÿxeij¨ ¢karia√oj Ð bðoj Œk£stJ, oátoj d◊ soi scedÕn diňustai, m¾ a≥doum◊nV seautň, ¢ll' œn ta√j

¥llwn yuca√j tiqem◊nV t¾n s¾n eÙmoirðan.

7

Perisp´ tð se t¦ /xwqen œmpðptonta; kaπ scol¾n p£rece seautù toà prosmanq£nein ¢gaqÒn ti kaπ paàsai ęmbÒ-menoj. ½dh d‹ kaπ t¾n Œt◊ran perifor¦n fulakt◊on˙ lhroàsi g¦r kaπ di¦ pr£xewn o≤ kekmhkÒtej tù bðJ kaπ m¾ /contej skopÒn, œf' Ön p©san Ðrm¾n kaπ kaq£pax fantasðan

¢peuqÚnousin.

8

Par¦ mn tÕ m¾ œfist£nein, tð œn tÍ ¥llou yucÍ gðnetai, oÙ ¸vdðwj tij êfqh kakodaimonîn˙ toÝj dk to√j tÁj ≥ dðaj yucÁj kin˘masi m¾ parakolouqoàntaj ¢n£gkh kakodai-mone√n.

9

ToÚtwn ¢eπ memnÁsqai, tðj [1] tîn Ólwn fÚsij kaπ tðj [1] œm¾

kaπ pîj aÛth prÕj œkeðnhn /cousa kaπ Ðpo√Òn ti m◊roj Ðpoð-

ou toà Ólou oâsa kaπ Óti oÙdeπj Ð kwlÚwn t¦ ¢kÒlouqa tÍ

fÚsei, Âj m◊roj e≈, pr£ssein te ¢eπ kaπ l◊gein.

răgazul dacă îţi vei îndeplini fie care activitate ca şi cum ar fi ultima din viaţa ta, eliberat de orice neglijenţă57 şi de orice tulburare care te abat de la deciziile raţiunii, de orice ipo -

crizie, egoism şi ne mulţumire împotriva rânduielilor desti -

nului. Vezi cât de puţine sunt principiile după care, dacă ci neva le stăpâneşte, poate duce o viaţă prosperă şi pioasă, căci zeii nu vor pre tinde nimic în plus de la cel care le respectă.

Aruncă-te în dezordine, o, suflete, aruncă-te! Nu vei mai avea 6

oca zia să te bucuri de preţuire; viaţa este foarte scurtă pen -

tru fiecare, iar a ta a ajuns aproape de sfârşit, şi tu nu te res -

pecţi pe tine însuţi, ci îţi pui fericirea în sufletele altora.

Te laşi influenţat de impresiile care vin din afară? Oferă-ţi 7

un răgaz pentru a mai învăţa ceva bun şi încetează să te laşi purtat de colo-colo. Trebuie să te fereşti totuşi de o altă

rătăcire: căci proşti sunt cei care, chiar datorită acţiunilor lor, sunt obosiţi de viaţă şi cei care nu au nici un scop către care să-şi călăuzească orice impuls al lor şi, într-un cuvânt, reprezentările lor.

Fără a acorda o atenţie deosebită celor ce se petrec în su -

8

fletul altuia nu poate fi observat cu uşurinţă un om nefe -

ricit; însă cei care nu urmăresc cu atenţie mişcările propriului lor suflet sunt, în mod inevitabil, nefericiţi.

Întotdeauna trebuie să-ţi aduci aminte acestea: care este na -

9

tura Întregului58 şi care este a mea, care este raportul din tre aceasta şi aceea, şi ce fel de parte este ea şi din ce univers; apoi <trebuie să-ţi aminteşti> că nu există nimeni care să

te împiedice să acţionezi şi să vorbeşti întotdeauna în acord cu natura din care eşti o parte.

88

MARCUS AURELIUS

10

FilosÒfwj Ð QeÒfrastoj œn tÍ sugkrðsei tîn ¡mar

-

thm£twn, æj ¥n tij koinÒteron t¦ toiaàta sugkrðneie, fhsπ

barÚtera e≈nai t¦ kat' œpiqumðan plhmmeloÚmena tîn kat¦ qumÒn. Ð g¦r qumoÚmenoj met£ tinoj lÚphj kaπ lelh -

quðaj sustolÁj faðnetai tÕn lÒgon ¢postrefÒmenoj Ð d‹

kat' œpiqumðan ¡mart£nwn, Øf' ¹donÁj ¹ttèmenoj ¢ko-lastÒterÒj pwj faðnetai kaπ qhlÚteroj œn ta√j ¡martðaij.

Ñrqîj oân kaπ filosofðaj ¢xðwj /fh meðzonoj œgklˇmatoj

/cesqai tÕ meq' ¹donÁj ¡martanÒmenon ½per tÕ met¦ lÚphj

Ólwj te Ð m‹n prohdikhm◊nJ m©llon /oike kaπ di¦ lÚphj ºnagkasm◊nJ qumwqÁnaï Ð d‹ aÙtÒqen prÕj tÕ ¢dike√n érmhtai, ferÒmenoj œpπ tÕ pr©xað ti kat' œpiqumðan.

`Wj ½dh dunatoà Ôntoj œxi◊nai toà b∂ou, oÛtwj Ÿkasta poie√n ka∏ l◊gein ka∏ dianoe√sqai. tÕ d‹ œx ¢nqrèpwn

¢pelqe√n, e≥ m‹n qeo∏ e≥s∂n, oÙd‹n deinÒn kakù g£r se oÙk

¨n perib£loien e≥ d‹ ½toi oÙk e≥s∏n À oÙ m◊lei aÙto√j tîn

¢nqrwpe∂wn, t∂ moi zÁn œn kÒsmJ kenù qeîn À prono∂aj kenù; ¢ll¦ ka∏ e≥s∏ ka∏ m◊lei aÙto√j tîn ¢nqrwpe∂wn ka∏

to√j m‹n kat' ¢l˘qeian kako√j Σna m¾ perip∂ptV Ð ¥nqrwpoj, œp' aÙtù tÕ p©n /qento tîn d‹ loipîn eΠ ti kakÕn Ãn, ka∏ toàto ¨n proe∂donto, Σna œp∏ pant∏ Ï tÕ m¾ perip∂ptein aÙtù. (Ö d‹ ce∂rw m¾ poie√ ¥nqrwpon, pîj ¨n toàto b∂on

¢nqrèpou ce∂rw poišeien;) oÜte d‹ kat' ¥gnoian oÜte e≥du√a m◊n, m¾ dunam◊nh d‹ proful£xasqai À diorqèsasqai taàta [1] tîn Ólwn fÚsij pare√den ¥n, oÜt' ¨n thlikoàton ¼marten ½toi par' ¢dunam∂an À par' ¢tecn∂an, Σna t¦

¢gaq¦ ka∏ t¦ kak¦ œp∂shj to√j te ¢gaqo√j ¢nqrèpoij ka∏

to√j kako√j pefurm◊nwj sumba∂nV. q£natoj d◊ ge ka∏ zw˘, dÒxa ka∏ ¢dox∂a, pÒnoj ka∏ [1]don˘, ploàtoj ka∏ pen∂a, p£nta

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – II 89

Ca filozof, Teofrast59, comparând greşelile, ca şi cum cineva 10

ar putea să le compare în mod obişnuit, susţine că sunt mai grave erorile comise din cauza dorinţelor decât cele comise din cauza mâniei60. Căci cel aprins de mânie, având o oare -

care durere şi o tainică remuşcare, pare că se abate de la raţiune, în schimb cel care greşeşte din cauza dorinţelor, în -

vins de plăcere, apare într-un fel mai desfrânat şi mai efeminat în greşelile sale. Aşadar, pe drept cuvânt şi ca un filozof demn de acest nume, Teofrast afirma că este mult mai vrednic de învinuire cel care greşeşte cu plăcere decât acela care comite o greşeală cu durere; într-un cuvânt, pri -

mul seamănă mai degrabă cu cineva care a fost mai înainte nedreptăţit şi apoi, constrâns de durere să se lase pradă

mâniei, în schimb celălalt a fost împins de la sine să comită

nedreptatea, stârnit fiind s-o facă din cauza dorinţelor.

Astfel să acţionezi, să exprimi şi să gândeşti fiecare lucru, ca şi 11

cum ai putea să părăseşti chiar în această clipă viaţa. Căci, dacă

zeii există61, a pleca dintre oameni nu este nimic pri mej dios: căci ei nu te-ar arunca în nenorocire; dar, dacă ei nu există sau nu se ocupă de cele omeneşti, la ce bun să trăiesc într-o lume lipsită de zei sau de providenţă? Însă zeii şi există, se şi preo -

cupă de cele omeneşti şi, pentru ca omul să nu ajungă în ade -

vă ratele nenorociri, i-au oferit toate mijloacele; pentru restul lucrurilor, dacă ar exista ceva rău, zeii ar fi pre văzut şi asta, pentru ca în nici un fel omul să nu cadă în rău. (Ceea ce nu-l face mai rău pe om cum ar putea să facă mai rea viaţa omu -

lui?) Nici din ig noranţă, nici fiindcă i-a fost cu neputinţă, chiar cunoscând toate acestea, să le prevină sau să le îndrepte, natura Întregului nu ar putea să le treacă cu ve derea sau să gre -

şească atât de grav, fie din neputinţă, fie din nepricepere, încât binele şi răul să se abată şi asupra oame nilor buni, şi asu -

pra celor răi. Moartea, viaţa, faima, lipsa de faimă, suferinţa,

taàta œpðshj sumbaðnei ¢nqrèpwn to√j te ¢gaqo√j kaπ to√j kako√j, oÜte kal¦ Ônta oÜte a≥scr£. oÜt' ¥r' ¢gaq¦ oÜte kak£ œsti.

12

Pîj p£nta tac◊wj œnafanðzetai, tù m‹n kÒsmJ aÙt¦ t¦

sèmata, tù d‹ a≥îni a≤ mnÁmai aÙtîn¨ of£ œsti t¦ a≥sqht¦

p£nta kaπ m£lista t¦ [1]donÍ dele£zonta À tù pÒnJ

foboànta À tù tÚfJ diabebohm◊na, pîj eÙtelÁ kaπ eÙ -

katafrÒnhta kaπ ¸upar¦ kaπ eÜfqarta kaπ nekr£¨ noer©j dun£mewj

œfist£nai. tð e≥sin oátoi, ïn a≤ Øpol˘yeij kaπ

a≤ fwnaπ t¾n eÙdoxðan <kaπ t¾n ¢doxðan par◊cousi>; tð œsti tÕ ¢poqane√n, kaπ Óti, œ£n tij aÙtÕ mÒnon ΠdV kaπ tù merismù tÁj œnnoðaj dialÚsV t¦ œmfantazÒmena aÙtù, oÙk◊ti ¥llo ti Øpol˘yetai aÙtÕ e≈nai À fÚsewj /rgon¯

fÚsewj d‹ /rgon eΠ tij fobe√tai, paidðon œstð¯ toàto m◊ntoi oÙ mÒnon fÚsewj /rgon œstðn, ¢ll¦ kaπ sumf◊ron aÙtÍ. pîj

¤ptetai qeoà ¥nqrwpoj kaπ kat¦ tð Œautoà m◊roj kaπ Ótan pîj [/cV] diak◊htai tÕ toà ¢nqrèpou toàto mÒrion; 13

OÙd‹n ¢qlièteron toà p£nta kÚklJ œkperiercom◊nou kaπ

„t¦ n◊rqen g©j (fhsπn) œreunîntoj“ kaπ t¦ œn ta√j yuca√j tîn plhsðon di¦ tekm£rsewj zhtoàntoj, m¾ a≥sqom◊nou d◊, Óti ¢rke√ prÕj mÒnJ tù /ndon Œautoà daðmoni e≈nai kaπ toàton gnhsðwj qerapeÚein. qerapeða d‹ aÙtoà, kaqarÕn p£ -

qouj diathre√n kaπ e≥kaiÒthtoj kaπ dusarestšewj tÁj prÕj t¦ œk qeîn kaπ ¢nqrèpwn ginÒmena. t¦ m‹n g¦r œk qeîn a≥d◊sima di' ¢retÍ: t¦ d‹ œx ¢nqrèpwn fðla di¦ sugg◊neian, /sti d‹ Óte kaπ trÒpon tin¦ œleein¦ di' ¥gnoian

¢gaqîn kaπ kakîn¯ oÙk œl£ttwn [1] přwsij aÛth tÁj steriskoÚshj toà diakrðnein t¦ leuk¦ kaπ m◊lana.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – II 91

plă ce rea, bogăţia, sărăcia, de toate acestea, deopotrivă, au parte şi cei buni, şi cei răi dintre oameni, chiar dacă ele nu sunt nici frumoase, nici ruşinoase; aşadar, nu sunt nici bune, nici rele62.

Cum toate lucrurile dispar repede: trupurile înseşi în lume 12

şi amintirea lor în veac! Astfel sunt toate obiectele sen -

sibile şi mai ales cele care ne ademenesc prin plăcere sau ne înspăimântă prin durere sau ne fac să scoatem strigăte din orgoliu: cum sunt lipsite de valoare, vrednice de dis -

preţ, murdare, trecătoare şi moarte! Acordă întreaga atenţie capacităţii minţii: ce sunt cei ale căror păreri şi ale căror glasuri oferă faima şi contrariul acesteia? Ce înseamnă a muri? Dacă cineva ar cunoaşte moartea în ea însăşi şi dacă, printr-o analiză a gândirii, ar

împrăştia toate născocirile pro -

priei închipuiri, ar considera că moartea nu este nimic altceva decât o lucrare a naturii. E pueril dacă cineva se teme de o lucrare a naturii. Apoi, aceasta nu este numai lucrarea naturii, ci şi folositoare ei. Cum atinge omul Zeul şi prin care din părţile sale şi, când se întâmplă, cum este dispusă

această parte din om?

Nimic nu este mai nesuferit decât cel care dă pretutindeni 13

târcoale şi „care cercetează măruntaiele pământului“, după

cum spune <poetul>63, şi caută să afle, pe baza unei dovezi, ce se petrece în sufletele din apropierea lui, fără să înţe -

leagă că este de ajuns să se apropie numai de *daimon*-ul său interior64 şi să se îngrijească de el cu adevărat. Grija pen tru acesta înseamnă a-l păstra neîntinat de patimi, de capriciu şi de nemulţumirea faţă de evenimentele provenite de la zei sau de la oameni. De fapt, cele care vin de la zei sunt respectate datorită supremaţiei acestora, iar cele care vin de la oameni ne sunt dragi datorită relaţiei de înrudire

<cu aceştia>. Uneori <oamenii> sunt, într-un fel, demni

14

K¨n trπj cəlia /th bièsesqai m◊llVj, kaπ tosaut£kij mÚria, Ómwj m◊mnhso Óti oÙdeπj ¥llon ¢pob£llei bəon À

toàton Ön zÍ, oÙd‹ ¥llon zÍ À Ön ¢pob£llei. e≥j taÙtÕn oân kaqəstatai tÕ m˘kiston tù bracut£tJ. tÕ g¦r parÕn p©sin

Πson kaπ tÕ ¢pollÚmenon oân Πson kaπ tÕ ¢poballÒmenon oÛtwj ¢karia√on ¢nafaənetai. oÜte g¦r tÕ parJchkÕj oÜte tÕ m◊llon ¢pob £loi ¥n tij¨ Ö g¦r oÙk /cei, pîj ¥n tij toàto aÙtoà ¢f◊loito; toÚtwn oân tîn dÚo ¢eπ memnÁsqai¨ ŒnÕj m◊n, Óti p£nta œx ¢idəou ÐmoeidÁ kaπ ¢nakukloÚmena kaπ

oÙd‹n diaf◊rei, pÒteron œn ŒkatÕn /tesin À œn diakosəoij À

œn tù ¢peərJ crÒnJ t¦ aÙt£ tij Ôyetai¨ Œt◊rou d◊, Óti kaπ

Ð polucroniètatoj kaπ Ð t£cista teqnhxÒmenoj tÕ ΠIson

¢pob£llei, tÕ g¦r parÒn œsti mÒnon oá sterəskesqai m◊llei, eΠper ge /cei kaπ toàto mÒnon kaπ Ö m¾ /cei tij oÙk

¢pob£llei.

15

“Oti p©n ØpÒlhyij. dÁla mכn g¦r t¦ prÕj tÕn KunikÕn MÒni -

mon legÒmena· dÁlon d‹ kaπ tÕ cršimon toà legom◊nou, œ£n tij aÙtoà tÕ nÒstimon m◊cri toà ¢lhqoàj d◊chtai.

16

Ùbrəzei Œaut¾n [1] toà ¢nqrèpou yuc¾ m£lista m◊n, Ótan

¢pÒsthma kaπ ofon fàma toà kÒsmou, Óson œf' ŒautÍ, g◊nh -

tai· tÕ g¦r dusceraənein tinπ tîn ginom◊nwn ¢pÒstasəj œsti tÁj fÚsewj, œn Î æj m◊rh a≤ Ÿkastai tîn loipîn fÚseij peri◊contai. /peita d◊, Ótan ¥nqrwpÒn tina ¢postrafÍ À

kaπ œnantəa f◊rhtai æj bl£yousa, ofaə e≥sin a≤ tîn Ñrgi-

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – II 93

de milă din pricina necunoaşterii binelui şi răului; acest ne ajuns nu este mai mic decât neputinţa de a distinge obi ec tele albe de cele negre.

Chiar dacă ţi-ar fi dat să trăieşti trei mii de ani, şi tot atâţia 14

ani de zece mii de ori, aminteşte-ţi totuşi că nimeni nu pier -

de o altă viaţă decât cea pe care o trăieşte şi nici nu trăieşte altă viaţă decât cea pe care o pierde. Aşadar, viaţa cea mai lungă şi viaţa cea mai scurtă înseamnă acelaşi lucru; căci pre -

zentul este egal pentru toţi şi timpul care se pierde este, aşa -

dar, egal, iar cel care se duce pare astfel foarte scurt. De fapt, nimeni nu ar putea să piardă nici trecutul, nici viitorul; cum ar fi posibil să i se ia cuiva ceea ce nu are? Trebuie deci să-ţi aduci aminte întotdeauna de aceste două principii: pri mul, că toate lucrurile au din eter nitate acelaşi aspect şi revin în cerc, şi nu este nici o dife renţă dacă cineva

va vedea aceleaşi lucruri65 o sută de ani, două sute de ani sau un timp infinit; al doilea, că şi cel cu o viaţă foarte lungă, şi cel care moare în cel mai scurt timp suferă aceeaşi pierdere, fiindcă prezentul este singurul de care omul poate fi lipsit, dacă e adevărat că

nu mai pe acesta îl are şi nu poate să piardă ceea ce nu are66.

Totul e părere67. Sunt evidente obiecţiile adresate cinicului 15

Monimos68. Este de asemenea evidentă şi utilitatea celor afirmate de el, dacă cineva admite ceea ce este agreabil în acestea în limita adevărului.

Sufletul omului se aruncă în dezordine pe sine însuşi mai cu 16

sea mă când devine, atât cât stă în puterea lui, un abces şi, ca să zic aşa, o excrescenţă a lumii; a-şi arăta nemul ţu mirea faţă de unul dintre evenimentele care au loc înseamnă o dis -

tanţare de natură, în care sunt conţinute ca părţi toate natu -

rile celorlalte fiinţe. În al doilea rând, se aruncă în de z ordine

zom◊nwn. trðton Øbrðzei Œautň, Ótan ¹ss©tai ¹donÁj À

pÒnou. t◊tarton, Ótan Øpokrðnhtai kaπ œepipl£stwj kaπ

¢nalˇqwj ti poiÍ À l◊gV. p◊mpton, Ótan pr©xðn tina ŒautÁj kaπ Ðrm¾n œp' oÙd◊na skopÕn ¢fiÍ, ¢ll' e≥kÍ kaπ ¢para -

kolouqťwj Ðtioàn œnergÍ, d◊on kaπ t¦ mikrÒtata kat¦ t¾n œpπ tÕ t◊loj ¢nafor¦n gðnesqai˙ t◊loj d‹ logikîn zówn tÕ

Ÿpesqai tù tÁj pÒlewj kaπ politeðaj tÁj presbut£thj lÒgJ

kaπ qesmù.

17

Toà ¢nqrwpðnou bðou Ð m‹n crÒnoj stigmˇ, ¹ d‹ oÙsða

¿◊ousa, ¹ d‹ aΠsqhsij ¢mudr£, ¹ d‹ Ólou toà sèmatoj sÚgkrisij eÜshptoj, ¹ d‹ yuc¾ ęmbÒj, ¹ d‹ tÚch dust◊k-marton, ¹ d‹ fˇmh ¥kriton˙ sunelÒnti

d‹ e≥pe√n, p£nta t¦

m‹n toà sèmatoj potamÒj, t¦ d‹ tÁj yucÁj Ôneiroj kaπ

tàfoj, Ð d‹ bðoj pÒlemoj kaπ x◊nou œpidhmða, [1] d‹ Østerofhmða l˘qh. tð oân tÕ parap◊myai dun£menon; Ÿn kaπ

mÒnon filosofða˙ toàto d‹ œn tù thre√n tÕn /ndon daðmona

¢nÚbriston kaπ ¢sinÁ, [1]donîn kaπ pÒnwn kreðttona, mhd‹n e≥kÍ poioànta mhd‹ dieyeusm◊nwj kaπ meq' Øpokrðsewj,

¢nendeÁ toà ¥llon poiÁsað ti À m¾ poiÁsai˙ /ti d‹ t¦

sumbaðnonta kaπ ¢ponemÒmena decÒmenon æj œke√q◊n pÒqen œrcÒmena, Óqen aÙtÕj Ãlqen˙ œpπ p©si d‹ tÕn q£naton ΣleJ

tÍ gnèmV perim◊nonta æj oÙd‹n ¥llo À lÚsin tîn stoiceðwn, œx ïn Ÿkaston zùon sugkrðnetai. e≥ d‹ aÙto√j to√j stoiceð-

oij mhd‹n deinÕn œn tù Ÿkaston dihnekîj e≥j Ÿteron metab£llein, di¦ tð Øpðdhtað tij t¾n p£ntwn metabol¾n kaπ

di£lusin; kat¦ fÚsin g£r˙ oÙd‹n d‹ kakÕn kat¦ fÚsin.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – II 95

când res pinge orice fiinţă umană sau se îndreaptă îm potriva ei cu intenţia de a o vătăma, cum fac, de pildă, sufletele celor aprinşi de mânie. În al treilea rând, sufletul se aruncă

în dezordine atunci când se lasă învins de plăcere sau de sufe rinţă. În al patrulea rând, când se preface şi face sau spune ceva în mod fals şi nesincer. În al cincilea rând, când acţiunile şi im pulsurile sale nu sunt îndreptate spre vreun scop anume, ci se produc fără rost, la întâmplare şi în mod inconsecvent, în timp ce e de datoria noastră ca până şi cele mai neîn semnate acţiuni să aibă loc ţintind spre o fina litate; dar scopul fiinţelor raţionale este acela de a se supune ra -

ţiunii şi legii celei mai respectate cetăţi şi guvernări69.

Durata vieţii omeneşti e un punct, substanţa sa – un flux, 17

sen zaţia – obscură, întreaga alcătuire a trupu lui – sortită unei rapide putrefacţii, sufletul – un vârtej70, soarta – greu de ghi -

cit, faima – nesigură; pe scurt, tot ce ţine de trup e un fluviu, iar tot ce

ţine de suflet – un vis şi o vanitate, viaţa este un răz -

boi şi un popas făcut de un străin, iar renumele peste ani –

uitare71. Cine poate, aşadar, să ne însoţească în viaţă? Un sin -

gur şi unic lucru: filozofia. Dar aceasta presu pune păstrarea *daimon*-ului interior la adăpost de orice de z ordine şi neajuns, mai puternic decât plăcerile şi suferinţele, nefă când nimic la întâmplare, în mod fals şi ipocrit, fără să aibă nevoie ca un altul să facă sau nu ceva; şi chiar capabil să primească tot ce se întâmplă şi tot ce îi e sortit ca ve nite din acelaşi loc din care şi el a venit72; şi mai ales capabil să aştepte moartea cu sufle -

tul împăcat73, con siderând-o ni mic altceva decât o descom -

punere a elemen telor din care este alcă tuită fiecare vieţuitoare.

Şi dacă pentru aceste ele mente nu este nimic înspăimântător în faptul că fiecare se transformă, fără întrerupere, unul în altul, din ce cauză ar trebui cineva să se teamă de tran sfor -

mă rile şi des compunerile tuturor lu cru rilor? Căci este un lu -

cru potrivit naturii şi nimic din ceea ce se întâmplă potrivit naturii nu este rău.74

III

T¦ œn KarnoÚntJ

1

OÙcπ toàto mÒnon de√ log∂zesqai, Óti kaq' Œk£sthn ¹m◊ran

¢panal∂sketai Ð b∂oj kaπ m◊roj /latton aÙtoà katale∂-

petai, ¢ll¦ k¢ke√no logist◊on, Óti, e≥ œpπ pl◊on bióh tij, œke√nÒ ge ¥dhlon, e≥ œxark◊sei Ðmo∂a aâqij ¹ di£noia prÕj t¾n sÚnesin tîn pragm£twn kaπ tÁj qewr∂aj tÁj sun-teinoÚshj e≥j t¾n œmpeir∂an tîn te qe∂wn kaπ tîn ¢nqrw -

pe∂wn. œ¦n g¦r paralhre√n ¥rxhtai, tÕ m‹n diapne√sqai kaπ

tr◊fesqai kaπ fant£zesqai kaπ Ðrm©n kaπ Ósa ¥lla toiaàta, oÙk œndešei tÕ d‹ Œautù crÁsqai kaπ toÝj toà kaq˙kontoj ¢riqmoÝj ¢kriboàn kaπ t¦ profainÒmena diar-qroàn kaπ perπ aÙtoà toà e≥ ½dh

œexakt◊on aØtÕn œfist£nein kaπ Ósa toiaàta logismoà suggegumnasm◊nou p£nu crÇzei, proaposb◊nnutai. cr¾ oân œpeƏgesqai oÙ mÒnon tù œggut◊rw toà qan£tou Œk£stote gƏnesqai, ¢ll¦ kaπ di¦ tÕ t¾n œnnÒhsin tîn pragm£twn kaπ t¾n parakoloÚqhsin pro -

apol˘gein.

2

Cr¾ kaπ t¦ toiaàta paraful£ssein, Óti kaπ t¦ œpiginÒmena to√j fÚsei ginom◊noij /cei ti eÜcari kaπ œpagwgÒn. ofon

¥rtou Ñptwm◊nou pararr˘gnutaƏ tina m◊rh˙ kaπ taàta oân t¦ di◊conta oÛtwj kaπ trÒpon tin¦ par¦ tÕ œp£ggelma tÁj

CARTEA A III-A

Acestea au fost scrise la Carnuntum75.

Nu trebuie ţinut seamă numai de faptul că, în fiecare zi, 1

viaţa se duce şi că o parte tot mai mică rămâne din ea, ci şi de faptul că, în cazul în care cineva ar trăi mai mult, nu e deloc sigur dacă intelectul său, rămânând acelaşi, ar mai fi în stare să înţeleagă legătura dintre lucruri şi să mediteze, ţinând din răsputeri să cunoască lucrurile divine şi ome -

neşti76. Deşi acest om începe să o ia razna, totuşi nu va înceta să respire, să se hrănească, să aibă reprezentări, impulsuri şi atâtea alte funcţii de acest fel. Dar mai întâi îşi pierde ca -

pacitatea de a se folosi de el însuşi, de a cunoaşte cu exac -

titate toate înda toririle77, de a analiza aparenţele, de a-şi da seama dacă este deja tim pul să moară şi alte astfel de activi -

tăţi care reclamă o gân dire bine exersată. Aşadar, trebuie să

ne grăbim, nu numai pentru că suntem, cu fiecare moment, tot mai aproa pe de moarte, ci şi pentru că, înainte de a muri, capacitatea de a gândi asupra lucrurilor şi conştiinţa sleiesc.

Trebuie, de asemenea, avut în vedere că şi evenimentele care 2

urmează după cele care se produc conform naturii au în ele ceva graţios şi atrăgător. De exemplu, în timp ce se coace, pâinea crapă în

unele părţi şi aceste crăpături astfel formate,

¢rtopoi∂aj /conta œpipr◊pei pwj kaπ proqum∂an prÕj t¾n trof¾n ≥d∂wj ¢nakine√. p£lin te t¦ sàka, ÐpÒte æraiÒtat£

œsti, k◊chnen¨ kaπ œn ta√j drupep◊sin œla∂aij aÙtÕ tÕ œggÝj tÍ s¨yei ΠdiÒn ti k£lloj tù karpù prost∂qhsin. kaπ o≤

st£cuej d‹ k£tw neÚontej kaπ tÕ toà l◊ontoj œpiskÚnion kaπ Ð tîn suîn œk toà stÒmatoj ¸◊wn ¢frÕj kaπ poll¦

Ÿtera, kat' ≥d∂an eΠ tij skopo∂h, pÒrrw Ônta toà eÙeidoàj Ómwj di¦ tÕ to√j fÚsei ginom◊noij œpakolouqe√n sun

-

epikosme√ kaπ yucagwge√ éste, eΠ tij /cei p£qoj kaπ /nnoian baqut◊ran prÕj t¦ œn tù ÓlJ ginÒmena, scedÕn oÙd‹n oÙcπ dÒxei aÙtù kaπ tîn kat' œpakoloÚqhsin sumbainÒntwn ¹d◊wj pwj diasun∂stasqai. oátoj d‹ kaπ qhr∂wn

¢lhqÁ c£smata oÙc Âsson ¹d◊wj Ôyetai À Ósa grafe√j kaπ

pl£stai mimoÚmenoi deiknÚousin, kaπ graÕj kaπ g◊rontoj

¢kmň tina kaπ éran kaπ tÕ œn paisπn œpafrÒditon to√j Œautoà, sèfrosin Ñfqalmo√j Ðr©n dunšetai¨ kaπ poll¦

toiaàta oÙ pantπ piqan£, mÒnJ d‹ tù prÕj t¾n fÚsin kaπ

t¦ taÚthj /rga gnhs∂wj òkeiwm◊nJ prospese√tai.

3

Ìppokr£thj poll¦j nÒsouj ≥as£menoj aÙtÕj nosšaj

¢p◊qanen. o≤ Calda√oi pollîn qan£touj prohgÒreusan, e≈ta kaπ aÙtoÝj tÕ peprwm◊non kat◊laben. 'Al◊xandroj kaπ Pomp¨ioj kaπ G £ioj Ka√sar, Ólaj pÒleij ¥rdhn tosaut£kij ¢nelÒntej kaπ œn parat£xei poll¦j muri£daj

≤pp◊wn kaπ pezîn katakÒyantej, kaπ aÙto∂ pote œxÁlqon toà b∂ou. `Hr£kleitoj perπ tÁj toà kÒsmou œkpurèsewj tosaàta fusiologšaj,

Ûdatoj t¦ œntÕj plhrwqeϑj, bolbϑtJ

deşi se produc într-un fel contrar celor aşteptate de la meş -

teşugul fabricării pâinii, oferă o oarecare plăcere şi, în felul lor, stârnesc pofta de a mânca pâine. La rândul lor, smochinele, când sunt foarte coapte, plesnesc. Astfel, în cazul măslinelor care dau în pârg pe ramuri, chiar faptul că sunt aproape să

putrezească adaugă fructului o frumuseţe aparte. Şi spicele care se apleacă la pământ, pielea de pe fruntea leului, balele care curg din gura mistreţilor şi încă multe altele, care, dacă

le-ar aprecia cineva în ele însele, deşi sunt departe de un as -

pect frumos, totuşi, datorită faptului că sunt consecinţe ale legilor naturii, adaugă frumuseţe şi fascinează; de aceea, dacă

cineva are un simţ ascuţit şi o gândire profundă asupra eve -

ni men telor din Întreg, nu va găsi aproape nimic, nici chiar printre cele care se întâmplă în consecinţă, care să nu se pre -

zinte într-o oarecare măsură atrăgător. Acest om va privi în reali tate fălcile deschise ale fiarelor cu o plăcere cu nimic mai mică decât în faţa celor pe care pictorii sau sculptorii le re -

pre zintă prin imitaţie. Chiar şi în cazul unei bătrâne sau al unui bătrân, acesta va putea, cu ochii săi de înţelept, să ob -

serve o oarecare vigoare şi o frumuseţe a vârstei, la fel cum, în cazul copiilor, va remarca farmecul acestora. Multe alte exemple de acest fel se vor întâlni, dar ele nu sunt elocvente pentru oricine, ci numai pentru cel care se dovedeşte cu adevărat familiarizat cu natura78 şi cu lucrările sale.

Hippocrate79, după ce tratase multe boli, îmbolnăvindu-se, 3

a murit; caldeenii80 au prezis multora moartea, apoi şi ei au atins capătul fixat de destin. Alexandru, Pompeius şi Gaius

<Iulius> Caesar, după ce au distrus de atâtea ori oraşe în -

tregi din temelie şi după ce au secerat în luptă multe zeci de mii de călăreţi şi pedestraşi, s-au dus şi ei, în cele din urmă, din această viaţă.

Heraclit, după ce a dat, conform princi -

piilor naturii, atât de savante explicaţii despre distru gerea lumii

100

MARCUS AURELIUS

katakecrism◊noj ¢p◊qanen. DhmÒkriton d‹ o≤ fqe√rej, Swkr£thn d‹ ¥lloi fqe√rej ¢p◊kteinan. tÒ taàta; œn◊bhj,

/pleusaj, katčqhj˙ /kbhqi. e≥ m‹n œf' Ÿteron bÒon, oÙd‹n qeîn kenÕn oÙd‹ œke√˙ e≥ d‹ œn ¢naisqhsÒv, paÚsV pÒnwn kaπ ¹donîn ¢necÒmenoj kaπ latreÚwn tosoÚtJ ceÒroni tù

¢ggeÒJ ÓsJ perÒesti tÕ Øphretoàn˙ tÕ m‹n g¦r noàj kaπ daÒmwn, tÕ d‹ gÁ kaπ lÚqroj.

4

M¾ katatrÒyVj tÕ ØpoleipÒmenon toà bÒou m◊roj œn ta√j perπ Œt◊rwn fantasÒaij, ÐpÒtan m¾ t¾n ¢nafor¦n œpÒ ti koinwfel‹j poiÍ [tÒ g¦r ¥llou /rgou st◊rV]…, tout◊sti fantazÒmenoj tÒ Ð de√na pr£ssei kaπ tÒnoj Ÿneken kaπ tÒ

l◊gei kaπ tÒ œnqume√tai kaπ tÒ tecn£zetai kaπ Ósa toiaàta poie√ ¢porr◊mbesqai tÁj toà ≥dÒou ¹gemonikoà para

-

thršewj. cr¾ m‹n oân kaπ tÕ e≥kÍ kaπ m£thn œn tù e≤rmù tîn fantasiîn periÒstasqai, polÝ d‹ m£lista tÕ

perÒergon kaπ kakÒhqej, kaπ œqist◊on ŒautÕn mÒna fan -

t£zesqai, perπ ïn eΠ tij ¥fnw œpan◊roito˙ tÒ nàn dianoÍ; met¦ parrhsÒaj paracrÁma ¨n ¢pokrÒnaio Óti tÕ kaπ tÒ¨

æj œx aÙtîn eÙqÝj dÁla e≈nai Óti p£nta ¡pl© kaπ eÙmenÁ

kaπ zóou koinwnikoà kaπ ¢meloàntoj ¹donikîn À kaq£pax

¢polaustikîn fantasm£twn À filoneikÒaj tinÕj À baskanÒaj kaπ ØpoyÒaj À ¥llou tinÒj œf' ú ¨n œruqri£seiaj œxh -

goÚmenoj, Óti œn nù aÙtÕ e≈cej. Ð g£r toi ¢n¾r Ð toioàtoj, oÙk /ti Øpertiq◊menoj tÕ æj œn ¢rÒstoij ½dh e≈nai, ≤ereÚj tÒj œsti kaπ

ØpourgÕj qeîn, crèmenoj kaπ tù /ndon ≤drum◊nJ

aÙtoà, Ö par◊cetai tÕn ¥nqrwpon ¥cranton [1]donîn, ¥trw-ton ØpÕ pantÕj pÒnou, p£shj Ûbrewj ¢n◊pafon, p£shj

¢naƏs qhton ponhrƏaj, ¢qlht¾n ¥qlou toà megƏstou, toà ØpÕ

mhdenÕj p£qouj katablhqÁnai, dikaiosÚnV bebamm◊non e≥j b£qoj, ¢spazÒmenon mכn œx Ólhj tÁj yucÁj t¦ sumbaƏnonta

prin foc, umplându-i-se viscerele cu apă, a murit mânjit cu bălegar81. Păduchii l-au ucis pe Democrit82, un alt fel de pă -

duchi l-au ucis pe Socrate83. Ce înseamnă toate acestea? Te-ai îmbarcat, ai navigat, ai acostat: debarcă! Dacă va fi să te îndrepţi către o altă viaţă, nici acolo nu lipsesc zeii; dacă va fi să ajungi în insensibilitate, vei înceta să mai înduri dureri şi plăceri şi să slujeşti învelişului <tău> fizic84, cu atât infe -

rior, cu cât partea din tine care îi slujeşte este superioară: căci aceasta este minte şi *daimon*, cealaltă – ţărână şi sânge lâncezit.

Nu-ţi irosi partea rămasă din viaţă făcându-ţi idei asupra 4

situaţiei sau faptelor celorlalţi, de vreme ce nu faci aceasta în vederea interesului comun. Căci te împiedici astfel să înde -

plineşti altă treabă, vreau să spun imaginându-ţi ce şi din ce cauză face ceva unul sau altul, ce spune, ce îşi doreşte, ce unel teşte şi câte altele de acest fel te determină să te înde -

părtezi de atenţia <pe care trebuie să o acorzi> propriei tale părţi con du cătoare a sufletului. Aşadar, în înlănţuirea repre -

zentărilor, e nevoie să evităm ceea ce este la voia întâm plării şi fără rost şi, pe cât posibil, ceea ce este indiscret şi dăunător; şi trebuie să te obişnuieşti să ai în minte numai reprezentările despre care, dacă oricine te-ar întreba pe neaşteptate: „Ce gândeşti acum?“, să poţi răspunde sincer pe loc: „cutare şi cutare lucru“, prin care să fie de îndată clar că orice lucru e în tine simplu şi bun şi demn de o fiinţă socială şi nepreo -

cupată de imagini plăcute85 ori, într-un cuvânt, atrăgă toare, căreia nu-i plac rivalitatea, invidia sau suspiciunea, nici alte lucruri de acest

fel, pentru care ai roşi dacă ai dezvălui că le ai în minte. Căci un asemenea om, care nu mai amână ho -

tărârea de a fi, în sfârşit, printre cei mai buni, este un preot şi un slujitor al zeilor, folosindu-se de ceea ce a fost sădit în el86; acest lucru îl face pe om neîntinat de plăceri, invulnerabil la orice durere, ferit de orice act de violenţă, insensibil la

kaπ ¢ponemÒmena p£nta, m¾ poll£kij d‹ mhd‹ cwrπj meg£lhj kaπ koinwfeloàj ¢n£gkhj fantazÒmenon t∂ pote

¥lloj l◊gei À pr£ssei À dianoe√tai. mÒna g¦r t¦ Œautoà pîj œnergo∂ah ¥n pros◊cei kaπ t¦ Œautù œk tîn Ólwn sugklwqÒmena dihnekîj œnnoe√ k¢ke√na m‹n kal¦ par◊cetai, taàta d‹ ¢gaq¦ e≈nai p◊peistaï [1] g¦r Œk£stJ nemom◊nh mo√ra sunemf◊reta∂ te kaπ sunemf◊rei. m◊mnhtai d‹ kaπ Óti suggen‹j p©n tÕ logikÒn, kaπ Óti kďesqai m‹n p £ntwn

¢nqrèpwn kat¦ t¾n toà ¢nqrèpou fÚsin œst∂, dÒxhj d‹ oÙcπ

tÁj par¦ p£ntwn ¢nqekt◊on, ¢ll¦ tîn Ðmologoum◊nwj tÍ

fÚsei bioÚntwn mÒnwn. o≤ d‹ m¾ oÛtwj bioàntej Ðpo√o∂ tinej oΠkoi te kaπ /xw tÁj o≥k∂aj kaπ nÚktwr kaπ meq' [1]m◊ran, ofoi meq' oΣwn fÚrontai, memnhm◊noj diatele√. oÙ to∂nun oÙd‹ tÕn par¦ tîn toioÚtwn /painon œn lÒgJ t∂qetai, oΣge oÙd‹ aÙtoπ Œauto√j ¢r◊skontai.

5

Mťe ¢koÚsioj œn◊rgei mťe ¢koinènhtoj mťe ¢nex◊tastoj mťe ¢nqelkÒmenoj˙ mťe komye∂a t¾n di£noi£n sou kallw -

piz◊tw˙ mťe polurr˘mwn mťe polupr£gmwn /so. /ti d‹ Ð

œn soπ qeÕj /stw prost£thj zóou ¥rrenoj kaπ presbÚtou kaπ politikoà kaπ `Rwma∂ou kaπ ¥rcontoj, ¢natetacÒtoj ŒautÒn, ofoj ¨n eΠh tij perim◊nwn tÕ ¢naklhtikÕn œk toà b∂ou eÜlutoj, mťe Órkou deÒmenoj mťe ¢nqrèpou tinÕj m£rturoj. /ndon d‹ tÕ faidrÕn kaπ tÕ ¢prosde‹j tÁj /xwqen Øphres∂aj kaπ [tÕ ¢prosde‹j] [1]suc∂aj, ¿n ¥lloi par◊-

cousin. ÑrqÕn oân e≈nai crˇ, oÙcπ ÑrqoÚmenon.

orice răutate, atlet într-o întrecere mai mare, cea de a rămâne neatins de pasiuni, întărit până în străfundurile sale de spi -

ritul de dreptate, pregătit să primească cu tot sufle tul ceea ce i se întâmplă şi ceea ce îi este rânduit de destin; el nu în -

cearcă să-şi imagineze niciodată, fără vreo cerinţă ur gentă a interesului public, ce a spus un altul sau ce a făcut sau a gândit. Căci el îşi îndreaptă atenţia numai către lucrurile care îl privesc şi se gândeşte fără încetare la înlănţuirea din Întreg a evenimentelor. De primele se achită în mod ono -

rabil şi este convins că celelalte sunt bune. Căci destinul care îi este hărăzit fiecăruia este implicat în ordinea universală şi implică această ordine. Acesta îşi aminteşte, de asemenea, că

orice fiinţă raţională îi este rudă, că e conform naturii umane să se îngrijească de toţi oamenii şi că, de altfel, nu trebuie să

se ataşeze de părerea tuturor, ci numai de a celor care trăiesc în acord cu natura. Însă el continuă să ţină minte ce fel de oameni sunt cei care trăiesc altfel, fie la ei acasă, fie altun -

deva, noaptea şi ziua, şi cu ce fel de oameni se ames tecă. To -

tuşi, el nu ia în considerare laudele care vin de la astfel de per soane nemulţumite până şi de ele însele.

Nu acţiona involuntar, nici împotriva interesului public, nici 5

fără o atentă cercetare şi nici opunând rezistenţă; nici eleganţa căutată să nu-ţi împodobească intelectul; nu fi flecar, nici nu te amesteca în treburile altora. Mai mult chiar, zeul din tine87

să fie protectorul unui bărbat în vârstă, de dicat cetăţii, ro -

man, al unui comandant care se pune în po ziţia celui care aş -

teaptă semnalul retragerii88, pregătit să iasă din viaţă, fără să

aibă nevoie de jurământ, nici de mărturia altuia. Lumină

senină să fie în interiorul tău, să nu ai nevoie din afară de câr -

maci şi de liniştea pe care alţii ţi-o pot oferi. Tre buie, aşadar, să stai drept, nu ţinut drept89.

104

MARCUS AURELIUS

6

E≥ m‹n kre√tton eØrəskeij œn tù ¢nqrwpənJ bəJ dikaiosÚnhj,

¢lhqeəaj, swfrosÚnhj, ¢ndreəaj kaπ kaq£pax toà ¢r

-

ke√sqai ŒautÍ t¾n di£noi£n sou, œn ofj kat¦ tÕn lÒgon tÕn ÑrqÕn pr £ssont£ se par◊cetai, kaπ [œn] tÍ e≤marm◊nV œn to√j ¢proair◊twj ¢ponemom◊noij¨ e≥ toÚtou, fhmə, kre√ttÒn ti Ðr´j, œp' œke√no œx Ólhj tÁj yucÁj trapÒmenoj toà ¢rəs -

tou eØriskom◊nou ¢pÒlaue. e≥ d‹ mhd‹n kre√tton faənetai aÙtoà toà œnidrum◊nou œn soπ daəmonoj, t£j te ≥dəaj Ðrm¦j ØpotetacÒtoj Œautù kaπ t¦j fantasəaj œxet£zontoj kaπ

tîn a≥sqhtikîn peəsewn, æj Ð Swkr£thj /legen, ŒautÕn

¢feilkukÒtoj kaπ to√j qeo√j ØpotetacÒtoj ŒautÕn kaπ tîn

¢nqrèpwn prokhdom◊nou¨ e≥ toÚtou p£nta t¦ ¥lla mi -

krÒtera kaπ eÙtel◊stera eØrəskeij, mhdenπ cèran dədou Œt◊rJ, prÕj Ö ¸◊yaj ¤pax kaπ ¢poklənaj oÙk◊ti ¢pe

-

risp£stwj tÕ ¢gaqÕn œke√no, tÕ Πdion kaπ tÕ sÒn, proti -

m©n dunšV. ¢ntikaqÁsqai g¦r tù logikù kaπ politikù

¢gaqù oÙ q◊mij oÙd' Ðtioàn Œterogen◊j, ofon tÕn par¦ tîn pollîn /painon À ¢rc¦j À ploàton À ¢polaÚseij [1]donîn¨

p£nta taàta, k¨n prÕj Ñlədgon œnarmÒzein dÒxV, kate

-

kr£thsen ¥fnw kaπ parňegken. sÝ d◊, fhmə, ¡plîj kaπ

œleuq◊rwj Œloà tÕ kre√tton kaπ toÚtou ¢nt◊cou¨ kre√tton d‹ tÕ sumf◊ron. e≥ m‹n tÕ æj logikù, toàto tÍei¨ e≥ d‹ tÕ

æj zóJ, ¢pÒfhnai, kaπ ¢tÚfwj fÚlasse t¾n krðsin¨ mÒnon Ópwj ¢sfalÍj t¾n œx◊tasin poišV.

7

M¾ timšVj pot‹ æj sumf◊ron seautoà, Ö ¢nagk£sei s◊

pote t¾n pðstin parabÁnai, t¾n a≥dî œgkatalipe√n, mi sÁsað

tina, Øpopteàsai, katar£sasqai, Øpokrðnasqai, œpiqumÁsað

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – III 105

Dacă în viaţa omenească tu găseşti ceva mai bun decât 6

dreptatea, adevărul, prudenţa, curajul şi, în general, faptul de a avea un intelect împăcat cu sine însuşi, în situaţii în care te face să acţionezi conform dreptei raţiuni90 şi <împăcat> cu destinul în cele care îţi sunt hărăzite independent de alegerile tale91; ei bine, dacă găseşti, repet, ceva mai bun, întoarce-te către acesta cu tot sufletul şi bucură-te de binele suprem descoperit. Dacă, în schimb, nimic nu ţi se pare mai bun decât *daimon*-ul care se găseşte în tine, care şi-a supus sieşi pro priile sale impulsuri, care examinează atent repre zentările tale, care s-a smuls el însuşi, după cum spunea So crate92, departe de afectele simţurilor, care s-a supus el însuşi zeilor şi le poartă de grijă oamenilor; şi dacă pe toate celelalte le găseşti mai puţin importante şi cu o va loare mai mică, nu lăsa în tine loc nici unui alt lucru; căci, odată ce ai înclinat către ele şi te-ai lăsat târât în această parte, nu ai mai putea să preţuieşti, în mod constant, acel bine care îţi este propriu şi îţi aparţine. Căci bine lui care este raţiune şi viaţă politică

nu e permis să i se opună cele ce sunt de natură dife rită, precum laudele din partea mulţimii, func ţiile, bogăţia sau bucuriile oferite de plăceri. Toate acestea, chiar dacă, pen tru puţin timp, ar părea să se potrivească cu natura noastră, dintr-odată devin puter nice şi o fac să se abată din drum. Tu însă, îţi spun, alege93 simplu şi liber ceea ce este mai bun şi ataşează-te lui. Mai bun este utilul. Dar, dacă acesta este con -

form unei fiinţe raţio nale, păstrează-l; dacă, în schimb, este conform doar unui animal, declar-o deschis şi respectă fără

îngâmfare judecata formulată. Numai astfel vei putea să rea -

lizezi cercetarea cu temeinicie.

Să nu preţuieşti niciodată, ca şi cum ţi-ar fi de folos, ceea 7

ce într-o zi te va constrânge să încalci credinţa, să renunţi la pudoare, să urăşti pe cineva, să-l bănuieşti, să-l blestemi,

tinoj to∂cwn kaπ parapetasm£twn deom◊nou. Ð g¦r tÕn Œautoà noàn kaπ da∂mona kaπ t¦ Ôrgia tÁj toÚtou ¢retÁj proelÒmenoj tragJd∂an oÙ poie√, oÙ sten£zei, oÙk œrhm∂aj, oÙ poluplhqe∂aj dešetai¨ tÕ m◊giston, zšei mťe dièkwn mťe feÚgwn, pÒteron d‹ œpπ pl◊on di £sthma crÒnou tù sèmati periecom◊nV tÍ yucÍ À œp' /lasson cršetai, oÙd' Ðtioàn aÙtù m◊lei¨ k¨n g¦r ½dh ¢pall£ssesqai d◊V, oÛtwj eÜlutoj ¥peisin, æj <¨n> ¥llo ti tîn a≥dhmÒnwj kaπ

kosm∂wj œnerge√sqai dunam◊nwn œnergšeien, toàto mÒnon par' Ólon tÕn b∂on eÙlaboÚmenoj, tÕ t¾n di£noian /n tini

¢noike∂J noeroà politikoà zóou tropÍ gen◊sqai.

8

OÙd‹n ¨n œn tÍ dianoÐv toà kekolasm◊nou kaπ œkkekaqar-m◊nou puîdej oÙd‹ m¾n memwlusm◊non oÙd‹ Ûpoulon eÛroij¨

oÙd‹ ¢suntelÁ tÕn b∂on aÙtoà [1] peprwm◊nh katalamb£nei, æj ¥n tij eÌpoi tÕn tragJdÕn prÕ toà tel◊sai kaπ diadra-mat∂sai ¢pall£ssesqai¨ /ti d‹ oÙd‹n doàlon oÙd‹ komyÕn oÙd‹ prosdedem◊non oÙd‹ ¢pescism◊non oÙd‹ ØpeÚqunon oÙd‹ œmfwleàon.

9

T¾n Øpolhptik¾n dÚnamin s◊be. œn taÚtV tÕ p©n, Σna ØpÒ -

lhyij tù [1]gemonikù sou mhk◊ti œgg◊nhtai ¢nakÒlouqoj tÍ

fÚsei kaπ tÍ toà logikoà zóou kataskeuÍ aÛth d‹ œpagg◊lletai ¢proptws∂an kaπ t¾n prÕj ¢nqrèpouj o≥ke∂wsin kaπ t¾n to√j qeo√j ¢kolouq∂an.

10

P£nta oân ∂yaj taàta mÒna t¦ Ñl∂ga sÚnece kaπ /ti summnhmÒneue,

Óti mÒnon zÍ Ÿkastoj tÕ parÕn toàto, tÕ

să fii ipocrit sau să doreşti ceva ce are nevoie de pereţi şi de perdele. Căci cel care a preferat mintea sa, *daimon*-ul său interior şi cultul secret94 al virtuţii acestuia nu face o tra gedie, nu se vaită, nu va simţi nevoia nici de singurătate, nici de mulţime; şi, ceea ce este foarte important, va trăi fără să dorească şi fără să fugă de ceva. Apoi, pe el nu-l inte resează deloc dacă se va folosi de sufletul care înconjoară

trupul pentru o perioadă de timp mai lungă sau mai scurtă, căci, în cazul în care ar trebui să părăsească viaţa, el pleacă

atât de senin, ca cineva care îndeplineşte una dintre acţiu -

nile ce pot fi înfăptuite cu modestie şi bună rânduială, având o singură grijă de-a lungul întregii sale vieţi: ca inte -

lectul să nu ajungă niciodată într-o situaţie nepotrivită

unui vieţuitor politic şi dotat cu raţiune.

În intelectul celui care se stăpâneşte şi se purifică nu ai putea 8

să găseşti nimic purulent, murdar şi care supurează în interior. Destinul nu surprinde viaţa nedesăvârşită a acestuia, cum ar spune cineva despre un actor tragic că a părăsit scena înainte de a-şi încheia rolul şi de a se termina piesa.

Mai mult, nimic slugarnic nu vezi la el, nimic prefăcut, nimic care să-l lege sau să-l detaşeze de lucruri, nimic pen -

tru care să dea socoteală, nimic ascuns.

Respectă cu veneraţie facultatea de a forma opinii95. Totul 9

depinde de ea, pentru că în partea conducătoare a su fle -

tului tău niciodată nu ia naştere vreo opinie potrivnică

naturii sau constituţiei fiinţei raţionale. Aceasta garantează

absenţa oricărei precipitări, familiaritatea cu oamenii96 şi apropierea faţă de zei.

Aşadar, odată înlăturate toate celelalte, păstrează numai 10

aceste câteva precepte şi aminteşte-ţi, de asemenea, că

¢karia√on¨ t¦ d‹ ¥lla À beb∂wtai À œn ¢dľJ. mikrÕn m‹n oân Ö zÍ Ÿkastoj¨ mikrÕn d‹ tÕ tÁj gÁj gwn∂dion Ópou zÍ

mikrÕn d‹ kaπ [1] mhk∂sth Østerofhm∂a kaπ aÛth d‹ kat¦

dia doc¾n ¢nqrwpar∂wn t£cista teqnhxom◊nwn kaπ oÙk e≥ -

dÒtwn oÙd‹ ŒautoÚj, oÜti ge tÕn prÒpalai teqnhkÒta.

11

To√j d‹ e≥rhm◊noij parast˘masin Ÿn /ti pros◊stw, tÕ Óron À Øpograf¾n ¢eπ poie√sqai toà Øpop∂ptontoj fantastoà, éste aÙtÕ Ðpo√Òn œsti kat' oÙs∂an, gumnÒn, Ólon di' Ólwn diVrhm◊nwj bl◊pein kaπ tÕ Πdion Ônoma aÙtoà kaπ t¦ ÑnÒmata œke∂nwn, œx ïn sunekr∂qh kaπ e≥j § ¢naluqšetai, l◊gein par' Œautù. oÙd‹n g¦r oÛtwj megalofrosÚnhj poih -

tikÒn, æj tÕ œl◊gcein Ðdù kaπ ¢lhqe∂v Ÿkaston tîn tù b∂J Øpopiptòntwn dÚnasqai kaπ tÕ ¢eπ oÛtwj e≥j aÙt¦ Ðr©n, éste sunepib£llein Ðpo∂J tinπ tù kÒsmJ Ðpo∂an tin¦ toàto cre∂an parecÒmenon t∂na m‹n /cei ¢x∂an æj prÕj tÕ Ólon, t∂na d‹ æj prÕj tÕn ¥nqrwpon, pol∂thn Ônta pÒlewj tÁj

¢nwt£thj, Âj a≤ loipaπ pÒleij ésper o≥k∂ai e≥s∂n. t∂ œstπ

kaπ œk t∂nwn sugk◊kritai kaπ pÒson crÒnon p◊fuke param◊nein toàto tÕ t¾n fantas∂an moi nàn poioàn kaπ

t∂noj ¢retÁj prÕj aÙtÕ cre∂a, ofon [1]merÒthtoj, ¢ndre∂aj,

¢lhqe∂aj, p∂stewj, ¢fele∂aj, aÙtarke∂aj, tîn loipîn. diÕ

de√ œf' Œk£stou l◊gein¨ toàto m‹n par¦ qeoà ¼kei, toàto d‹ kat¦ t¾n sÚllhxin kaπ t¾n summhruom◊nhn sÚgklwsin kaπ t¾n toiaÚthn sÚnteux∂n te kaπ tÚchn, toàto d‹ par¦

toà sumfÚlou kaπ suggenoàj kaπ koinwnoà, ¢gnooàntoj m◊ntoi Ó ti aÙtù kat¦ fÚsin œst∂n. ¢ll' œgë oÙk ¢gnoÎ

di¦ toàto crîmai aÙtù kat¦ tÕn tÁj koinwn∂aj fusikÕn nÒmon eÜnwj

kaπ dikaϑwj, ¤ma m◊ntoi toà kat' ¢xϑan œn to√j m◊soij sustoc£zomai.

fiecare trăieşte numai momentul prezent, care este o clipă: restul fie au fost trăite, fie există în necunoscut. Scurt, prin urmare, este timpul pe care fiecare îl trăieşte, mic este col ţi -

şorul de pământ unde îşi duce viaţa; scurtă este, de ase -

menea, chiar cea mai durabilă faimă postumă, şi ea depinde de succesiunea acestor mici oameni care într-o clipită vor fi deja morţi, fără să se cunoască nici măcar pe ei înşişi, cu atât mai puţin pe cel mort cu mult înaintea lor.

Preceptelor expuse mai sus să li se mai adauge încă unul: 11

formulează întotdeauna definiţia şi o descriere a obiectului a cărui imagine a operat asupra capacităţii tale reprezen -

tative97, aşa încât să-ţi dai seama ce este, în substanţa sa, goală, în întregul său sub toate aspectele sale, şi să-i indici, în sine însuşi, propriul său nume şi numele elementelor din care este alcătuit şi în care urmează să se descompună. Căci nimic nu poate să-ţi ofere astfel măreţia sufletului ca puterea de a discerne cu metodă şi în mod veridic fiecare dintre cele care ne cad sub simţuri în cursul vieţii şi de a le privi în -

totdeauna astfel încât să examinezi în acelaşi timp ce avantaj pot oferi acestei lumi, ce valoare au în raport cu Întregul şi ce valoare desemnează pentru om, care este lo cui torul celei mai de frunte cetăţi, faţă de care celelalte ce tăţi sunt ca nişte simple case. Trebuie de asemenea să te întrebi ce este acest obiect, din ce elemente este alcătuit, pen tru cât timp se va menţine, în baza naturii sale, acest obiect care îmi determină

acum această reprezentare şi de ce virtute am nevoie faţă de el: de exemplu de bunătate, de curaj, de adevăr, de bună-cre -

dinţă, de simplitate, de in dependenţă şi de celelalte vir tuţi.

Prin urmare, în fiecare caz trebuie să spui: acesta a venit de la Zeu, celălalt se dato rează grupării şi urzelii eveni men telor care au loc, unei co in ci denţe şi unei întâmplări, acesta vine de la unul din neamul meu, de la o rudă, de la un tovarăş

12

'E¦n tÕ parÕn œnergÍj ŒpÒmenoj tù Ñrqù lÒgJ, œspoudas-m◊nwj, œrrwm◊nwj, eÙmenîj, kaπ mhd‹n <parðVj> parem-pÒreuma, ¢ll¦ tÕn Œautoà daðmona kaqarÕn Œstîta thrÍj, æj e≥ kaπ ½dh ¢podoànai d◊oi œ¦n toàto sun£ptVj mhd‹n perim◊nwn mhd‹ feÚgwn, ¢ll¦ tÍ paroÚsV kat¦ fÚsin œnergeðv kaπ tÍ ïn l◊geij kaπ fq◊ggV `RwmaikÍ ¢lhqeðv

¢rkoÚmenoj, eÙzwšeij. /sti d‹ oÙdeπj Ð toàto kwlàsai dun£menoj.

13

“Wsper o≤ ≥atroπ ¢eπ t¦ Ôrgana kaπ sidřia prÒceira /cousi prÕj t¦ a≥fnðdia tîn qerapeum£twn, oÛtw t¦ dÒgmata sÝ

Ÿtoima /ce prÕj tÕ t¦ qe√a kaπ ¢nqrèpina e≥d◊nai, kaπ p©n kaπ tÕ mikrÒtaton oÛtw poie√n æj tÁj ¢mfot◊rwn prÕj

¥llhla sund◊sewj memnhm◊non oÜte g¦r ¢nqrèpinÒn ti

¥neu tÁj œpπ t¦ qe√a sunanafor©j eâ pr£xeij oÜt' /mpalin.

14

Mhk◊ti planî oÜte g¦r t¦ Øpomnhm£ti£ sou m◊lleij

¢naginèskein oÜte t¦j tîn ¢rcaðwn `Rwmaðwn kaπ Èllňwn pr£xeij kaπ t¦j œk tîn suggramm£twn œklog£j, §j e≥j tÕ

gÁraj Œautù ¢petðqeso. speàde oân e≥j t◊loj kaπ t¦j ken¦j œlpðdaj ¢feπj sautù boˇqei, eÍ tð soi m◊lei seautoà, Ÿwj

/xestin.

care cu siguranţă nu cu noaşte ceea ce este conform naturii pentru el. Eu, în schimb, nu-l cu nosc; din acest mo tiv îl tratez, conform legii natu rale a co munităţii, cu bunăvoinţă

şi în mod just; şi în acelaşi timp îmi propun împreună cu el să ofer lucrurilor indi ferente98 un tratament adecvat valorii lor.

Dacă îţi îndeplineşti sarcina prezentă urmând dreapta 12

raţiune, cu zel, cu tărie, cu bunăvoinţă şi fără să neglijezi nici o activitate mai puţin importantă, dacă îţi păstrezi curat *daimon*-ul interior, ca şi cum ar trebui să-l înapoiezi chiar în clipa asta, dacă legi această obligaţie de preceptul de a nu aştepta nimic şi de a nu fugi de nimic, mulţu -

mindu-te cu sarcina prezentă conform naturii şi cu ade -

vărul roman pe care îl afirmi în orice discurs şi vorbă a ta, atunci vei avea o viaţă bună; şi nu este nimeni care să te poată împiedica de la aceasta.

După cum medicii au întotdeauna la îndemână instru -

13

mentele şi ustensilele din fier necesare pentru a oferi ajutor în cazuri neprevăzute, tot aşa să ai şi tu pregătite principiile pentru a cunoaşte lucrurile divine şi omeneşti şi pentru a îndeplini orice acţiune, chiar şi pe cea mai neînsemnată, amin tindu-ţi de legătura reciprocă dintre aceste feluri de lucruri. Căci nu vei reuşi nici în treburile omeneşti fără a le avea în vedere pe cele divine, nici invers.

Nu mai rătăci: căci nu îţi vei reciti nici memoriile99, nici 14

faptele vechilor romani şi greci, nici extrasele din operele pe care ţi le-ai pus deoparte pentru bătrâneţe. Prin urmare, caută să-ţi îndeplineşti scopul şi, renunţând la speranţele deşarte, vino-ţi în ajutor, cât timp îţi mai stă încă în putinţă, dacă te preocupi de tine însuţi.

15

OÙk ΠsasiÍ, pÒsa shmaϑnei tÕ klÒptein, tÕ speϑrein, tÕ

çne√sqai, tÕ ¹suc£zein, tÕ Ðr©n t¦ prakt◊a, Ö oÙk Ñfqalmo√j gϑnetai ¢ll' Œt◊rv tinπ Ôyei.

16

Sîma, yucˇ, noàj¨ sèmatoj a≥sqšeij, yucÁj Ðrmaϑ, noà dÒgmata. tÕ m‹n tupoàsqai fantastikÍj kaπ tÍn bos

-

khm£twn˙ tÕ d‹ neurospaste√sqai Ðrmhtikîj kaπ tîn qh -

r∂wn kaπ tîn ¢ndrogÚnwn kaπ Fal£ridoj kaπ N◊rwnoj¨

tÕ d‹ tÕn noàn [1]gemÒna /cein œpπ t¦ fainÒmena kaq˘konta kaπ tîn qeoÝj m¾ nomizÒntwn kaπ tîn t¾n patr∂da œgka -

taleipÒntwn kaπ tîn <Ðtioàn> poioÚntwn, œpeid¦n kle∂swsi t¦j qÚraj. e≥ oân t¦ loip¦ koin£ œsti prÕj t¦ e≥rhm◊na, loipÕn tÕ ΠdiÒn œsti toà ¢gaqoà file√n m‹n kaπ ¢sp£zesqai t¦ sumba∂nonta kaπ sugklwqÒmena aÙtù, tÕn d‹ /ndon œn tù st˘qei ≤drum◊non da∂mona m¾ fÚrein mhd‹ qorube√n ÔclJ

fantasiîn, ¢ll¦ Σlewn diathre√n, kosm∂wj ŒpÒmenon qeù, mŕe fqeggÒmenÒn ti par¦ t¦ ¢lhqÁ mŕe œnergoànta par¦

t¦ d∂kaia. e≥ d‹ ¢pistoàsin aÙtù p£ntej ¥nqrwpoi, Óti

¡plÎj kaπ a≥dhmÒnwj kaπ eÙqÚmwj bio√, oÜte calepa∂nei tinπ toÚtwn oÜte paratr◊petai tÁj Ðdoà tÁj ¢goÚshj œpπ tÕ

t◊loj toà b∂ou, œf' Ö de√ œlqe√n kaqarÒn, [1]sÚcion, eÜluton,

¢bi£stwj tÍ Œautoà mo∂rv sunhrmosm◊non.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – III 113

Nu se ştie câte sensuri pot avea cuvintele100 a fura, a se măna, 15

a cumpăra, a fi liniştit, a vedea ceea ce trebuie făcut; acest lucru nu se realizează cu ochii, ci printr-un alt fel de vedere.

Trup, suflet, minte: trupului îi aparţin senzaţiile, sufletu -

16

lui – impulsurile, minţii – învăţăturile101. A recepţiona im -

presii cu ajutorul reprezentărilor este specific şi animalelor, a fi miş cat de im pulsuri cu ajutorul firelor <asemenea ma -

rio

netelor> este propriu şi fiarelor, androginilor, lui Falaris102 şi lui Nero; a avea mintea drept călăuză pentru cele ce se dovedesc

îndatoriri este specific şi celor care nu cred în zei, celor care-şi părăsesc ţara, celor care fac ceva, după ce au zăvorât porţile casei lor103. Aşadar, dacă toate acestea sunt comune celor pomeniţi mai sus, rămâne o caracteristică a omului bun să iubească şi să accepte eveni -

mentele şi tot ce i-a fost urzit lui de către destin, să nu murdărească *dai mon*-ul situat în pieptul său, să nu-l tulbure cu mulţimea re

prezentărilor, ci să-l menţină favorabil,

pregătit să-l ur meze cu decenţă pe Zeu104, fără să murmure ceva împotriva adevărului şi fără să acţioneze împotriva dreptăţii. Chiar dacă nu toţi oamenii îl cred că trăieşte simplu, rezer vat, modest şi liniştit, <cel bun> nu se supără

pe nici unul dintre ei, nici nu se abate din drumul care îl duce spre sfâr şitul vieţii, unde trebuie să ajungă curat, liniştit şi degajat, împăcat pe deplin cu propria-i soartă.

IV

1

TÕ /ndon kurieàon, Ótan kat¦ fÚsin /cV, oÛtwj Ÿsthke prÕj t¦ sumbaϑnonta, éste ¢eπ prÕj tÕ dunatÕn kaπ didÒmenon metatϑqesqai ¸vdϑwj. Ûlhn g¦r ¢potetagm◊nhn oÙdemϑan file√, ¢ll¦ Ðrm´ m‹n prÕj t¦ <pro>hgoÚmena meq' Øpexair◊sewj, tÕ d‹ ¢nteisagÒmenon Ûlhn Œautù poie√, ésper tÕ pàr, Ótan œpikratÍ tîn œpempiptÒntwn, Øf' ïn ¨n mikrÒj tij lÚcnoj œsb◊sqh¨ tÕ d‹ lamprÕn pàr t£cista œxJkeϑwsen Œautù t¦ œpiforoÚmena kaπ kathn£lwse kaπ œx aÙtîn œkeϑnwn œpπ me√zon ½rqh.

2

Mhd‹n œn◊rghma e≥kÍ mhd‹ ¥llwj À kat¦ qeèrhma sumplhrwtikÕn tÁj t◊cnhj œnergeϑsqw.

3

'Anacwršeij aØto√j zhtoàsin ¢groikϑaj kaπ a≥gialoÝj kaπ

Ôrh, eΠwqaj d‹ kaπ sÝ t¦ toiaàta m£lista poqe√n. Ólon d‹

toàto ≥diwtikètatÒn œstin, œxÒn, Âj ¨n éraj œqelšVj, e≥j ŒautÕn ¢nacwre√n. oÙdamoà g¦r oÜte [1]sucièteron oÜte

¢pragmon◊steron ¥nqrwpoj ¢nacwre√ À e≥j t¾n Œautoà yucñ, m £lisq' Óstij /cei /ndon toiaàta, e≥j § œgkÚyaj œn p£sV eÙmare∂v eÙqÝj g∂netaï t¾n d‹ eÙm£reian oÙd‹n ¥llo l◊gw À eÙkosm∂an. sunecîj oân d∂dou seautù taÚthn t¾n

CARTEA A IV-A105

Ceea ce stăpâneşte în interiorul nostru106, când se con - 1

formează naturii, stă înaintea evenimentelor, astfel încât întotdeauna se schimbă cu uşurinţă faţă de ceea ce e posibil şi faţă de ceea ce îi este dat. Căci nu iubeşte o materie pre -

stabilită, ci, pe de o parte, se îndreaptă spre lucrurile prefe -

rabile107, cu rezervă108, iar, pe de altă parte, din orice obsta col face materia sa proprie, precum focul, când pune stăpânire pe lucrurile aşezate deasupra lui, din pricina cărora o mică

lampă s-ar stinge. Focul luminos, în schimb, foarte repede acaparează lucrurile aruncate deasupra-i şi le mistuie şi, între -

ţinut chiar de ele, se ridică şi mai mare.

Nu desfăşura nici o activitate la întâmplare şi nici în alt fel 2

decât urmând regulile care susţin arta109 <de a trăi>.

Caută110 pentru ele retrageri la ţară, pe malul mării, în munţi; 3

şi tu obişnuieşti să-ţi doreşti cu ardoare asemenea locuri. Dar tot acest lucru e cât se poate de prostesc, pentru că îţi este permis să te retragi în tine însuţi în orice clipă doreşti. În nici un loc nu se poate un om retrage mai liniştit şi mai lipsit de griji decât în sufletul său, mai ales cel care are în inte rio -

rul lui astfel de valori încât, aplecându-se pentru a le privi, ajunge îndată la o desăvârşită uşurare; şi mărturisesc că

¢nacèrhsin kaπ ¢nan◊ou seautÒn· brac◊a d‹ /stw kaπ stoi -

ceièdh § eÙqÝj ¢pantšanta ¢rk◊sei e≥j tÕ p©san lÚphn

¢poklÚsai kaπ ¢pop◊myai se m¾ dusceraønonta œkeønoij œf § œpan◊rcV. tøni g¦r dusceranev̊j; tÍ tîn ¢nqrèpwn kakøv; ¢nalogis £menoj tÕ krv̊ma, Óti t¦ logik¦ zùa

¢llľwn Ÿneken g◊gone kaπ Óti tÕ ¢n◊cesqai m◊roj tÁj dikaiosÚnhj kaπ Óti ¥kontej ¡mart£nousi kaπ pÒsoi ½dh diecqreÚsantej, ØpopteÚsantej, mišantej, diadora

-

tisq◊ntej œkt◊tantai, tet◊frwntai, paÚou pot◊. ¢ll¦ kaπ

tov̊j œk tîn Ólwn ¢ponemom◊noij dusceranev̊j; ¢nane

-

ws£menoj tÕ diezeugm◊non tÒ· ½toi prÒnoia À ¥tomoi, kaπ

œx Óswn ¢pedeøcqh Óti Ð kÒsmoj æsaneπ pÒlij. ¢ll¦ t¦

swmatik£ sou ¤yetai /ti; œnnošaj Óti oÙk œpimøgnutai leøwj À trac◊wj kinoum◊nJ pneÚmati [1] di£noia, œpeid¦n

¤pax Œaut¾n ¢pol£bV kaπ gnwrøsV t¾n ≥døan œxousøan, kaπ

loipÕn Ósa perπ pÒnou kaπ [1]donÁj ¢kˇkoaj kaπ sugkat◊qou.

¢ll¦ tÕ dox£riÒn se perisp£sei; ¢pidën e≥j tÕ t£coj tÁj p£ntwn lˇqhj kaπ tÕ c£oj toà œf Œk£tera ¢peørou a≥înoj kaπ tÕ kenÕn tÁj ¢phcšewj kaπ tÕ eÙmet£bolon kaπ ¥kriton tîn eÙfhmev̊n dokoÚntwn kaπ tÕ stenÕn toà tÒpou, œn ú perigr£fetai· Ólh te g¦r [1] gÁ stigm¾ kaπ taÚthj pÒston gwnødion [1] katoøkhsij aÛth; kaπ œntaàqa pÒsoi kaπ ofoø

tinej o≤ œpainesÒmenoi; loipÕn oân m◊mnhso tÁj Øpo

-

cwršewj tÁj e≥j toàto tÕ ¢grødion Œautoà kaπ prÕ pantÕj m¾ spî mhd‹ katenteønou, ¢ll¦ œleÚqeroj /so kaπ Óra t¦

pr£gmata æj ¢nř, æj ¥nqrwpoj, æj poløthj, æj qnhtÕn zùon. œn d‹ tov̊j proceirot£toij, e≥j § œgkÚyeij, taàta /stw t¦ dÚo· Ÿn m◊n, Óti t¦ pr £gmata oÙc ¤ptetai tÁj yucÁj,

¢ll' /xw Ÿsthken ¢tremoànta, a≤ d‹ Ñclšeij œk mÒnhj tÁj

/ndon Øpol˘yewj¨ Ÿteron d◊, Óti p£nta taàta, Ósa Ðr´j, Óson oÙd◊pw metabale√ kaπ oÙk /ti /staiï kaπ Óswn ½dh metabola√j aÙtÕj paratetÚchkaj, sunecîj dianooà. Ð kÒsmoj ¢lloƏwsij, Ð bƏoj ØpÒlhyij.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

117

această uşurare nu este altceva decât o bună rânduială a minţii. Dă ru ieşte-te, aşadar, tot timpul unei asemenea re -

tra geri şi reîn noieşte-te pe tine însuţi. Să fie scurte însă şi elemen tare principiile tale, care, îndată ce le-ai întâlnit, îţi sunt suficiente pentru a îndepărta orice suferinţă şi pentru a te trimite înapoi, fără supărare, la activităţile spre care te întorci. De fapt, ce lucru te nemulţumeşte? Răutatea oa -

menilor? Gân deşte-te la prin cipiul că fiinţele raţionale sunt născute unele pentru altele, că a se suporta unele pe altele este o parte a dreptăţii şi că oamenii greşesc fără voia lor111, iar toţi cei care până acum s-au duşmănit, s-au bănuit şi s-au urât, străpunşi de lăncii, zac întinşi la pământ şi sunt cenuşă; atunci cal mează-te! Dar eşti nemulţumit şi de cele pe care Întregul ţi le-a hărăzit? A minteşte-ţi dilema: „providenţa, sau atomii“112 şi argumentele prin care s-a demonstrat că lu -

mea este ca o cetate. Oare cele ce privesc trupul vor pune stă -

pâ nire pe tine? Atunci gân deşte-te că, odată ce s-a retras în sine în suşi şi şi-a cunoscut propria-i putere, intelectul nu se amestecă cu miş cările plă cute sau violente ale suflului. Şi, în rest, aminteşte-ţi câte ai as cultat despre durere şi plăcere, pen -

tru care ţi-ai dat asen timentul113. Poate te va frământa glo ria mă runtă? Pri veşte iuţeala cu care peste toate se aşterne uita -

rea, imensitatea timpului infinit, de o parte şi de alta, deşer -

tăciunea faimei, versatilitatea şi lipsa de judecată a celor care par că te aclamă şi îngustimea locului în care faima ta este circumscrisă! Căci întreg pământul este un punct114, şi de aceea partea în care lo cuieşti nu este oare un colţişor? Iar în acest colţişor câţi şi cât sunt cei ce te vor lăuda? În sfârşit, aminteşte-ţi de retra gerea pe acest mic câmp care îţi aparţine şi, înainte de orice, nu te încorda, ci fii liber, priveşte toate acti vităţile ca un bărbat, ca un om, ca un cetăţean, ca o fiinţă muritoare. Iar printre preceptele de ţinut la

în de mână, asupra cărora te vei apleca, să fie

4

E≥ tÕ noerÕn ¹m√n koinÒn, kaπ Ð lÒgoj, kaq' Ön logikoð

œsmen, koinÒj¨ e≥ toàto, kaπ Ð prostaktikÕj tîn poiht◊wn À

m¾ lÒgoj koinÒj¨ e≥ toàto, kaπ Ð nÒmoj koinÒj¨ e≥ toàto, pol√tað œsmen¨ e≥ toàto, politeÚmatÒj tinoj met◊comen¨ e≥

toàto, Ð kÒsmoj æsaneπ pÒlij œstð¨ tðnoj g¦r ¥llou fšei tij tÕ tîn ¢nqrèpwn p©n g◊noj koinoà politeÚmatoj met◊-

cein; œke√qen d◊, œk tÁj koinÁj taÚthj pÒlewj, kaπ aÙtÕ tÕ

noerÕn kaπ logikÕn kaπ nomikÕn ¹m√n À pÒqen; ésper g¦r tÕ geîd◊j moi ¢pÒ tinoj gÁj ¢pomem◊ristai kaπ tÕ ØgrÕn

¢f' Œt◊rou stoiceðou kaπ tÕ pneumatikÕn ¢pÕ phgÁj tinoj kaπ tÕ qermÕn kaπ purîdej /k tinoj ≥dðaj phgÁj (oÙd‹n g¦r œk toà mhdenÕj /rcetai, ésper mhd' e≥j tÕ oÙk ×n ¢p◊rcetai), oÛtw d¾ kaπ tÕ noerÕn ¼kei poq◊n.

5

Ò q£natoj toioàton, ofon g◊nesij, fÚsewj mustřion¨

sÚgkrisij œk tîn aÙtîn stoiceðwn, e≥j taÙt¦ <lÚsij>. Ólwj d‹ oÙk œf' ú ¥n tij a≥scunqeðh¨ oÙ g¦r par¦ tÕ ŒxÁj tù noerù zóJ oÙd‹ par¦ tÕn lÒgon tÁj kataskeuÁj.

6

Taàta oÛtwj ØpÕ tîn toioÚtwn p◊fuke gðnesqai œx ¢n£gkhj, Ð d‹ toàto m¾ q◊lwn q◊lei t¾n sukÁn ÑpÕn m¾ /cein. Ólwj d‹

œkeðnou m◊mnhso, Óti œntÕj Ñligðstou crÒnou kaπ sÝ kaπ oátoj teqn˘xesqe, met¦ bracÝ d‹ oÙd‹ Ônoma Ømîn Øpoleifqšetai.

acestea două: primul, că lucrurile nu ating sufletul115, ci se menţin în afara lui, ne mişcate, în timp ce tulburările provin numai din judecata interioară116; al doilea, că toate aceste lucruri pe care le vezi se vor tran sforma, în timp, şi nu vor mai fi. Gândeşte-te tot timpul la câte transformări ai asistat tu însuţi. „Lumea este alterare, viaţa – părere.“117

Dacă intelectul ne este comun, şi raţiunea, datorită căreia 4

suntem fiinţe raţionale, ne este comună118. Dacă este aşa, ne este comună şi raţiunea care ordonă ce lucruri trebuie făcute şi care nu. Dacă este aşa, şi legea ne este comună119.

Dacă este aşa, suntem cetăţeni; dacă este aşa, aparţinem unei comunităţi politice; dacă este aşa, lumea este asemenea unui oraş. La ce altă organizare politică comună s-ar putea spune că participă întreg neamul omenesc? De acolo, aşadar, din această cetate comună, provin intelectul însuşi, raţiunea şi facultatea de a da legi120. Sau de unde? Căci, aşa cum par tea pă mântească îmi este dată ca parte ce provine din pă mânt, partea umedă – dintr-un alt element şi suflul – din tr-un izvor asemănător, căldura şi focul – din alt izvor specific (căci ni mic nu se iveşte din nimic, după cum nimic nu se întoarce în nimic), tot aşa şi intelectul ne vine de undeva121.

Moartea este, asemeni naşterii, o taină a naturii: o com bi -

5

naţie a aceloraşi elemente şi o descompunere a aceloraşi elemente. În general, <moartea> nu este ceva de care cineva ar putea să se ruşineze, fiindcă nu este contrară condiţiei vieţuitorului raţional, nici principiului alcătuirii sale.

Aceste evenimente se produc astfel, prin efortul unor indi vizi 6

de acest fel, printr-o necesitate naturală. Cel care nu do reşte ca lucrurile să se petreacă astfel nu doreşte ca smo chinul să

aibă sevă. Într-un cuvânt, aminteşte-ţi aceasta, că, în scurt

’Aron t¾n ØpÒlhyin, Ãrtai tÕ b◊blammaï «ron tÕ b◊blammai, Ãrtai [1] bl£bh.

8

flO ceðrw aÙtÕn Œautoà ¥nqrwpon oÙ poie√, toàto oÙd‹ tÕn bðon aÙtoà ceðrw poie√ oÙd‹ bl£ptei oÜte /xwqen oÜte /ndoqen.

9

'Hn£gkastai [1] toà sumf◊rontoj fÚsij toàto poie√n.

10

“Oti „p©n tÕ sumba√non dikaðwj sumbaðnei“ Ö œ¦n ¢kribîj paraful £ssVj, eØršeij¨ oÙ l◊gw mÒnon kat¦ tÕ ŒxÁj,

¢ll' Óti kat¦ tÕ dðkaion kaπ æj ¨n ØpÒ tinoj ¢pon◊montoj tÕ kat' ¢xðan. parafÚlasse oân æj ½rxw, kað, Ó ti ¨n poiÍj, sÝn toÚtJ poðei, sÝn tù ¢gaqÕj e≈nai, kaqÕ nenÒhtai ≥ dðwj Ð ¢gaqÒj. toàto œpπ p £shj œnergeðaj sùze.

11

M¾ toiaàta Øpol£mbane, ofa Ð Øbrðzwn krðnei À of£ se krðnein boÚletai, ¢ll¦ Πde aÙt£, Ðpo√a kat' ¢lˇqei£n œstin.

12

DÚo taÚtaj ŒtoimÒthtaj /cein ¢eπ de√˙ t¾n m‹n prÕj tÕ

pr©xai mÒnon Óper ¨n Ð tÁj basilikÁj kaπ nomoqetikÁj lÒgoj Øpob £llV œp' çfeleðv ¢nqrèpwn˙ t¾n d‹ prÕj tÕ

metaq◊sqai, œ¦n ¥ra tij parÍ diorqîn kaπ met£gwn ¢pÒ

tinoj o≥šewj. t¾n m◊ntoi metagwg¾n ¢eπ ¢pÒ tinoj pi

-

qanÒthtoj, æj dikaðou À koinwfeloàj, gðnesqai kaπ t¦

paragagÒnta toiaàta mÒnon e≈nai de√, oÙc Óti [1]dÝ À /n-doxon œf £nh.

timp, şi tu, şi el veţi muri şi că, după o scurtă vreme, nici numele nu va mai rămâne după voi.

Înlătură părerea: este înlăturat <şi vaietul> „am fost vătă -

7

mat“; înlătură „am fost vătămat“: este înlăturat şi prejudiciul.

Ceea ce nu îl face pe un om mai rău decât este nu îi face 8

nici viaţa mai rea şi nu îl răneşte nici din afară, nici din interior.

Împinsă de necesitate, natura folosului astfel procedează.

9

„Tot ceea ce se întâmplă se întâmplă după o rânduială

10

dreap tă“: dacă vei cerceta cu precizie, vei descoperi acest lucru. Nu spun numai că se întâmplă potrivit consecvenţei, ci potrivit dreptăţii şi ca şi cum cineva le-ar fi hotărât fiecăruia după merit. Supraveghează, aşadar, după cum ai început şi, orice ai face, fă-o cu această dorinţă, de a fi un om bun, potrivit cu felul specific în care este conceput un om bun. Acest principiu păstrează-l în orice activitate.

Nu emite despre lucruri opinii asemenea celor pe care omul 11

aflat în neorânduială le împărtăşeşte sau vrea să le împăr -

tăşească, ci pri veşte lucrurile aşa cum sunt cu adevărat.

Aceste două principii se cuvine să le ai întotdeauna pre gătite: 12

să întreprinzi numai acele acţiuni pe care ţi le su gerează, spre folosul oamenilor, regula puterii tale de îm părat şi legiuitor; să îţi schimbi părerea, dacă există cineva în stare să te corecteze sau să îţi schimbe o părere oarecare. Este nevoie însă ca această schimbare să fie întotdeauna jus tificată de un argument convingător, precum cel al dreptăţii sau cel al fo -

lo sului public; şi numai de acest fel se cuvine să fie motivele

13

„LÒgon /ceij;“ „/cw.“ „t∂ oân oÙ cr´; toÚtou g¦r tÕ Œautoà poioàntoj t∂ ¥llo q◊leij;“

14

'Enup◊sthj æj m◊roj. œnafanisqšV tù gennšanti¨ m©llon d‹ ¢nalhfqšV e≥j tÕn lÒgon aÙtoà tÕn spermatikÕn kat¦

metabolň.

15

Poll¦ libanwtoà bwl£ria œpπ toà aÙtoà bwmoà¨ tÕ m‹n prokat◊pesen, tÕ d' Ûsteron, diaf◊rei d' oÙd◊n.

16

'EntÕj d◊ka [1]merîn qeÕj aÙto√j <toÚtoij> dÒxeij ofj nàn qhr∂on kaπ p∂qhkoj, œ¦n ¢nak£myVj œpπ t¦ dÒgmata kaπ tÕn sebasmÕn toà lÒgou.

17

M¾ æj mÚria m◊llwn /th zÁn. tÕ creën œpřthtai¨ Ÿwj zÍj, Ÿwj /xestin, ¢gaqÕj genoà.

18

“Oshn eÙscol∂an kerda∂nei Ð m¾ bl◊pwn t∂ Ð plhs∂on e≈pen À /praxen À dienoˇqh, ¢ll¦ mÒnon t∂ aÙtÕj poie√, Σna aÙtÕ

toàto d∂kaion Ï kaπ Ósion À kat¦ tÕn ¢gaqÕn¨ m¾ m◊lan Ãqoj peribl◊pesqai, ¢ll' œpπ tÁj grammÁj tr◊cein ÑrqÒn, m¾

dierrimm◊non.

19

Ò perπ t¾n Østerofhm∂an œptohm◊noj oÙ fant£zetai Óti Ÿkastoj tîn memnhm◊nwn aÙtoà t£cista kaπ aÙtÕj ¢poqane√tai¨ e≈ta p£lin Ð œke√non diadex£menoj, m◊cri kaπ

p©sa [1] mnˇmh ¢posbÍ di¦ ¡ptom◊nwn kaπ sbennum◊nwn proioàsa. ØpÒqou d', Óti kaπ ¢q£natoi mn o≤ memnhsÒmenoi,

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

123

care să te convingă, nu <te lăsa convins doar> fiindcă pare să se întrevadă ceva plăcut sau glorios.

„Ai raţiune?“ „Am!“ „De ce, atunci, nu o foloseşti?“ „De 13

fapt, când raţiunea îşi îndeplineşte menirea proprie, de ce îţi doreşti altceva?“

Existi ca parte. Vei dispărea în cel care te-a zămislit sau, mai 14

degrabă, vei fi absorbit, conform schimbării, în raţiunea se -

minală122 a aceluia.

Multe boabe de tămâie pe acelaşi altar: unul a căzut mai 15

înainte, altul, după aceea. Nu e nici o diferenţă.123

Peste zece zile le vei părea un zeu celor cărora acum le pari 16

o fiară sau o maimuţă, dacă te vei întoarce la principii şi la respectul faţă de raţiune.124

Nu te purta ca şi cum ai avea de trăit zece mii de ani.

17

Necesitatea stă deasupra ta; cât timp trăieşti, cât timp încă

îţi este permis, încearcă să devii bun.

Câtă tihnă îşi asigură acela care nu se uită la ce a spus, a 18

făcut sau a gândit vecinul, ci are în vedere numai ceea ce face el însuşi, pentru ca această acţiune să fie dreaptă, sfântă

şi conformă omului bun. Nu da atenţie unui caracter rău, ci aleargă drept spre linia de sosire, fără să te abaţi din drum.

Cel care este atras de faima după moarte nu îşi imaginează

19

că fiecare dintre cei care îi păstrează amintirea va muri şi el în cel mai scurt timp; apoi, la rândul său, cel care îi va urma, până când orice amintire se va pierde, trecând-o de la unul la altul asemenea torţelor care se aprind şi apoi se

124

MARCUS AURELIUS

¢q£natoj d‹ ¹ mnˇmh˙ tə oân toàto prÕj s◊; kaπ oÙ l◊gw, Óti oÙd‹n prÕj tÕn teqnhkÒta, ¢ll¦ prÕj tÕn zînta tə Ð

/painoj, pl¾n ¥ra di' o≥konomə an tin£; parəhj g¦r nàn ¢kaərwj t¾n fusik¾n dÒsin ¥llou tinÕj œcom◊nhn lÒgou.

20

LoipÒn, p©n tÕ kaπ Ðpwsoàn kalÕn œx Œautoà kalÒn œsti kaπ œf' ŒautÕ katalˇgei, oÙk /con m◊roj Œautoà tÕn

/painon˙ oÜte goàn ce√ron oÜte kre√tton gənetai tÕ

œpainoÚmenon. toàtÒ fhmi kaπ œpπ tîn koinÒteron kalîn legom◊nwn, ofon œpπ tîn Ølikîn kaπ œpπ tîn tecnikîn kataskeuasm £twn˙ tÕ d‹ d¾ Ôntwj kalÕn tənoj creə an /cei; oÙ m©llon À nÒmoj, oÙ m©llon À ¢lˇqeia, oÙ m©llon À

eÜnoia À a≥dèj˙ tə toÚtwn di¦ tÕ œpaine√sqai kalÒn œstin À yegÒmenon fqeəretai; smar£gdion g¦r Œautoà ce√ron gənetai, œ¦n m¾ œpainÁtai; tə d‹ crusÒj, œl◊faj, porfÚra, lÚra, macaərion, ¢nqÚllion, dendrÚfion;

21

E≥ diam◊nousin a≤ yucaə, pîj aÙt¦j œx ¢idəou cwre√ Ð ¢ř; pîj d‹ ¹ gÁ cwre√ t¦ tîn œk tosoÚtou a≥înoj qaptom◊nwn sèmata; ésper g¦r œnq£de ¹ toÚtwn <met¦> posň tina œpidiamon¾n metabol¾ kaπ di £lusij cèran ¥lloij nekro√j poie√, oÛtwj a≤ e≥j tÕn ¢◊ra meqist £menai yucaə, œpπ posÕn summeənasai, metab£llousi kaπ c◊ontai kaπ œx£ptontai e≥j tÕn tîn Ólwn spermatikÕn lÒgon ¢nalambanÒmenai kaπ

toàton tÕn trÒpon cèran ta√j prossunoikizom◊naij par◊-

cousi. toàto d' ¥n tij ¢pokrənaito œf' Øpoq◊sei toà t¦j yuc¦j diam◊nein.

cr¾ d‹ m¾ mÒnon œnqume√sqai tÕ plÁqoj tîn qaptom◊nwn oØtwsπ swm£twn, ¢ll¦ kaπ tÕ tîn Œk£sthj ¹m◊raj œsqiom◊nwn zówn Øf' ¹mîn te kaπ tîn ¥llwn zówn.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

125

sting. Dar presupune că cei care îşi vor aminti de tine sunt nemuritori şi că nemuritoare este amintirea ta. Ce în seam -

nă pentru tine aceasta? Şi nu mai spun că pentru cel care a murit nu înseamnă nimic. Dar, pentru cel care tră ieşte, ce înseamnă lauda, dacă nu e de dragul unui avantaj prac tic?

Tu laşi deoparte însă, în mod nepotrivit, darul natural, ţi -

nând de o altă raţiune.

În rest, frumosul, oricum ar fi el, este frumos prin sine în -

20

suşi şi se desăvârşeşte prin sine însuşi şi nu are lauda ca parte din el. Aşadar, lucrul lăudat nu devine nici mai rău, nici mai bun. Acelaşi lucru spun şi despre cele ce sunt numite, în mod obişnuit, frumoase, precum obiectele materiale şi pro dusele artelor. Într-adevăr, ceea ce este frumos prin esenţa sa de ce altceva are nevoie? De nimic mai mult decât de ceea ce au nevoie legea sau adevărul sau bunăvoinţa sau ruşinea. Care dintre aceste lucruri e frumos datorită laudei sau nu e frumos din pricina criticii? Smaraldul îşi pierde oare valoarea dacă nu e lăudat? Sau aurul, fildeşul, purpura, lira, un pumnal, o floricică, un pomişor?

Dacă sufletele supravieţuiesc, cum <se face că> aerul le 21

cuprinde din veşnicie? Cum <se face că> pământul cu -

prinde trupurile celor îngropaţi de atâta timp? De fapt, după cum, în acest caz, corpurile, transfor mându-se şi descom

punându-se după un timp, lasă locul altor

cadavre, tot aşa şi sufletele, înălţându-se în aer, după ce au rămas împreună un timp oarecare, se transformă, se dispersează, se aprind, reabsorbite în raţiunea seminală a Întregului, şi în acest fel lasă loc sufletelor care vin acolo să caute un alt loc. Astfel ar putea răspunde

cineva în ipoteza că su fle tele supra vieţuiesc125. Se cuvine însă să

avem în vedere nu numai marea cantitate de cadavre

Ósoj g¦r ¢riqmÕj katanal∂sketai kaπ oØtws∂ pwj q£ptetai œn to√j tîn trefom◊nwn sèmasi, kaπ Ómwj d◊cetai [1] cèra aÙt¦ di¦ t¦j œxaimatèseij, di¦ t¦j e≥j tÕ ¢erîdej À

purîdej ¢lloièseij. T∂j œpπ toÚtou [1] ≤stor∂a tÁj ¢lhqe∂aj; dia∂resij e≥j tÕ ØlikÕn kaπ e≥j tÕ a≥tiîdej.

22

M¾ ¢porr◊mbesqai, ¢ll' œpπ p£shj ÐrmÁj tÕ d∂kaion ¢podidÒnai kaπ œpπ p£shj fantas∂aj sózein tÕ katalhptikÒn.

23

P©n moi sunarmÒzei Ö soπ eÙ£rmostÒn œstin, ð kÒsme˙ oÙd◊n moi prÒwron oÙd‹ Ôyimon Ö soπ eÜkairon. p©n moi karpÕj Ö

f◊rousin a≤ saπ ïrai, ð fÚsij˙ œk soà p£nta, œn soπ p£nta, e≥j s‹ p £nta. œke√noj m◊n fhsin˙ „<ð> pÒli f∂lh K◊kropoj˙“

sÝ d‹ oÙk œre√j˙ „ð pÒli f∂lh DiÒj“;

24

„'Ol∂ga prÁsse, fhs∂n, e≥ m◊lleij eÙqumšein.“ m˘pote

¥meinon t¢nagka√a pr£ssein kaπ Ósa Ð toà fÚsei politikoà zóou lÒgoj a≤re√ kaπ æj a≤re√; toàto g¦r oÙ mÒnon t¾n ¢pÕ toà kalîj pr£ssein eÙqum∂an f◊rei, ¢ll¦ kaπ t¾n

¢pÕ toà Ñl∂ga pr£ssein. t¦ ple√sta g¦r ïn l◊gomen kaπ

pr£ssomen oÙk ¢nagka√a Ônta œ£n tij peri◊lV, eÙsco -

lèteroj kaπ ¢taraktÒteroj /stai. Óqen de√ kaπ par' Ÿkasta ŒautÕn Øpomimnškein˙ mt‹i toàto oÙ tîn ¢nagka∂wn; de√

d‹ m¾ mÒnon pr£xeij t¦j m¾ ¢nagka∂aj periaire√n, ¢ll¦

kaπ fantasðaj¨ oÛtwj g¦r oÙd‹ pr£xeij par◊lkousai œpakolouqšousin.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

127

astfel îngropate, ci şi pe aceea a animalelor mâncate în fiecare zi de noi şi de alte animale. Căci ce mare număr de animale se con sumă şi astfel sunt îngropate în tru pu -

rile celor ce le-au mâncat! Totuşi e loc pentru acestea, pentru că ele se transformă în sânge şi pentru că se schim -

bă în aer sau în foc. Cum se procedează în acest caz pen -

tru expunerea adevărului? Trebuie făcută distincţia între aspectul ma terial şi cel cauzal.126

Nu te lăsa dus dintr-un loc în altul, ci la orice impuls păs -

22

trează dreptatea şi la orice reprezentare păstrează-ţi capacitatea de înţelegere.

Orice mi se potriveşte mie, o, lume, ţi se potriveşte şi ţie; 23

nimic nu mi se întâmplă prea devreme sau prea târziu din ceea ce pentru tine se întâmplă la timpul potrivit. Pentru mine e fruct orice produc anotimpurile tale, o, natură: de la tine vine orice lucru, în tine există orice lucru, în tine se întoarce orice lucru. Spune cineva: „O, scumpă cetate a lui Cecrops!“127 Şi tu n-ai putea să spui: „O, scumpă cetate a Zeului“128?

„Fă puţine lucruri, spune <Democrit>, dacă îţi doreşti să

24

obţii mulţumirea sufletească.“129 Nu e oare mai bine să faci cele necesare şi câte cere raţiunea vieţuitorului politic prin natura sa şi cum le cere? Căci aceasta aduce nu numai mul -

ţumirea de a fi făcut ceva în mod desăvârşit, ci şi mulţumirea de a fi făcut puţine lucruri. Însă dacă ar suprima cineva cea mai mare parte din cele ce spunem şi facem, care nu sunt nece sare, ar fi mai liniştit şi mai puţin zbuciumat. Rezultă de aici că trebuie cu orice ocazie să-şi amintească: acest lucru nu face cumva parte dintre cele care nu sunt

necesare? Trebuie, de asemenea, înlăturate nu numai activităţile inutile, ci şi

128

MARCUS AURELIUS

25

Peðrason pîj soi cwre√ kaπ Ð toà ¢gaqoà ¢nqrèpou bðoj toà ¢reskom◊nou m‹n to√j œk tîn Ólwn ¢ponemom◊noij, ¢r -

koum◊nou d‹ tÍ ≥ dðv pr£xei dikaðv kaπ diaq◊sei eÙmene√.

26

Èèrakaj œke√na, ΠIde kaπ taàta. seautÕn m¾ t£rasse¨

¤plwson seautÒn. ¡mart£nei tij; Œautù ¡mart£nei. sumb◊bhk◊ soð ti; kalîj¨ œk tîn Ólwn ¢p' ¢rcÁj soi sug-kaqeðmarto kaπ suneklèqeto p©n tÕ sumba√non. tÕ d' Ólon, bracÝj Ð bðoj¨ kerdant◊on tÕ parÕn sÝn eÙlogistðv kaπ

dðkV. nÁfe ¢neim◊noj.

27

“Htoi kÒsmoj diatetagm◊noj À kukeën sumpeforhm◊noj m◊n,

¢ll' ¥kosmoj¨ À œn soπ m◊n tij kÒsmoj Øfðstasqai dÚnatai, œn d‹ tù pantπ ¢kosmða; kaπ taàta oÛtwj p£ntwn dia -

kekrim◊nwn kaπ diakecum◊nwn kaπ sumpaqîn.

28

M◊lan Ãqoj, qÁlu Ãqoj, periskel›j Ãqoj, qhriîdej, bos

-

khmatîdej, paidariîdej, blakikÒn, kðbdhlon, bwmolÒcon, kaphlikÒn, turannikÒn.

29

E≥ x◊noj kÒsmou Ð m¾ gnwrðzwn t¦ œn aÙtù Ônta, oÙc Âtton x◊noj kaπ Ð m¾ gnwrðzwn t¦ ginÒmena. fug¦j Ð feÚgwn tÕn

politikÕn lÒgon˙ tuflÕj Ð katamÚwn tù noerù Ômmati¨

ptwcÕj Ð œnde¾j Œt◊rou kaπ m¾ p£nta /cwn par' Œautoà t¦

e≥j tÕn b∂on cršima˙ ¢pÒsthma kÒsmou Ð ¢fist£menoj kaπ

cwr∂zwn ŒautÕn toà tÁj koinÁj fÚsewj lÒgou di¦ toà

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

129

reprezentările; căci astfel acţiunile pe care le provoacă ele nu vor mai avea loc.

Arată că înţelegi în ce fel ţi s-ar potrivi viaţa de om bun, 25

pe de o parte împăcat cu ceea ce-i este hărăzit de Întreg şi pe de altă parte mulţumit de propria activitate cin stită şi de dispoziţia interioară bună.

Ai văzut acele lucruri? Priveşte-le şi pe acestea! Nu te neli -

26

nişti, fii simplu. Greşeşte cineva? Faţă de el însuşi greşeşte.

Ţi s-a întâmplat ceva? Bine; încă de la început îţi era des -

tinat şi urzit de către Întreg orice eveniment.130 Într-un cu -

vânt, viaţa este scurtă; trebuie să profiţi de prezent, cu multă

chibzuinţă şi cu spirit de dreptate. Fii sobru chiar atunci când te relaxezi.

Fie că o lume este bine organizată, fie că este un amestec 27

format din ele mente luate de peste tot, însă fără ordine. Dar în tine poate oare să existe o lume ordonată, în timp ce în univers ar exista dezordine? Şi acestea se pot oare întâmpla, atunci când toate sunt aşa de bine distincte, distribuite şi în relaţii armonioase?

Caracter sobru, efeminat, dur, animalic, brutal, pueril, 28

laş, ambiguu, caracter de bufon, de negustor, de tiran.

Dacă e străin în lume cel ce nu cunoaşte fiinţele care se 29

găsesc în ea, nu e mai puţin străin cel ce nu cunoaşte ceea ce se întâmplă în ea. Fugar e cel care se ţine departe de re -

gulile civile; orb este cel care închide ochii minţii; cerşetor este cel care are nevoie de un altul şi nu găseşte în el însuşi cele necesare pentru viaţă; un abces al lumii este cel care se

130

MARCUS AURELIUS

dusareste√n to√j sumba∂nousin· œke∂nh g¦r f◊rei toàto, ¿

kaπ s‹ ½negken· ¢pÒscisma pÒlewj Ð t¾n ≥d∂an yuc¾n tÁj tîn logikîn ¢posc∂zwn, mi©j oÜshj.

30

Ò m‹n cwrπj citînoj filosofe√, Ð d‹ cwrπj bibl∂ou. ¥lloj oátoj [1]m∂gumnoj· ¥rtouj oÙk /cw, fhs∂, kaπ œmm◊nw tù lÒgJ. – œgë d‹ trof¦j t¦j œk tîn maqhm£twn /cw kaπ oÙk œmm◊nw.

31

TÕ tecn∂on Ö /maqej f∂lei, toÚtJ prosanapaÚou· tÕ d‹

ØpÒloipon toà b∂ou di◊xelqe æj qeo√j m‹n œpitetrofëj t¦

seautoà p£nta œx Ólhj tÁj yucÁj, ¢nqrèpwn d‹ mhdenÕj mťe tÚrannon mťe doàlon seautÕn kaqist£j.

32

'EpinÒhson lÒgou c£rin toÝj œpπ OÙespasianoà kairoÚj, Ôyei t¦ aÙt¦ p£nta· gamoàntaj, paidotrofoàntaj, nosoàn-taj, ¢poqnÇskontaj, polemoàntaj, Œort£zontaj, œmpo

-

reuom◊nouj, gewrgoàntaj, kolakeÚontaj, aÙqadizom◊nouj, ØpopteÚontaj, œpibouleÚontaj, ¢poqane√n tinaj eÙcom◊-

nouj, goggÚzontaj œpπ to√j paroàsin, œrîntaj, qhsaur∂zontaj, Øpate∂aj, basile∂aj œpiqumoàntaj· oÙkoàn œke√noj m‹n Ð toÚtwn b∂oj oÙk /ti oÙdamoà. p£lin œpπ toÝj kairoÝj toÝj Traianoà met £bhqi· p£lin t¦ aÙt¦ p£nta· t◊qnhke k¢ -

k e√noj Ð bðoj. Ðmoðwj kaπ t¦j ¥llaj œpigraf¦j crÒnwn kaπ Ólwn œqnîn œpiqeèrei kaπ bl◊pe, pÒsoi katentaq◊ntej met¦ mikrÕn /peson kaπ ¢nelÚqhsan e≥j t¦ stoice√a·

m£lista d‹ ¢napolht◊on œkeðnouj, oÞj aÙtÕj /gnwj ken¦

spwm◊nouj, ¢f◊ntaj poie√n tÕ kat¦ t¾n ≥dðan kataskeu¾n kaπ toÚtou ¢prπx /cesqai kaπ toÚtJ ¢rke√sqai. ¢nagka√on d‹ ïde tÕ memnÁsqai, Óti kaπ [1] œpistrof¾ kaq' Œk£sthn

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

131

desparte şi se depărtează de regulile naturii comune, ară -

tându-se nemulţumit de tot ce se petrece; cea care pro duce aceste evenimente e natura, care te-a făcut şi pe tine; o bu cată

din cetate este cel ce îşi desparte propriul suflet de natura fiinţelor raţionale, care e una singură.

Acesta, cu toate că nu are tunică, face filozofie, celălalt, cu 30

toate că nu are carte, <filozofează de asemenea>; un altul, pe jumătate gol, spune: „Nu am pâine, dar rămân cre -

dincios raţiunii.“ – Eu însă am hrană de pe urma învă -

ţăturilor, dar nu rămân credincios raţiunii.

Micul meşteşug131 pe care l-ai învăţat iubeşte-l şi bazea -

31

ză-te pe el. Petrece-ţi restul vieţii ca un om care a încre -

dinţat, cu tot sufletul, zeilor toate bunurile sale şi care nu se face nici tiranul, nici sclavul altui om.

Gândeşte-te, de exemplu, la vremurile lui Vespasian132: vei 32

vedea peste tot aceleaşi lucruri: oameni care se căsătoresc, care îşi cresc copiii, care se îmbolnăvesc, care mor, care duc războaie, care sărbătoresc, care fac negustorie, care cultivă

pământul, care linguşesc, care sunt aroganţi, suspicioşi, care pun la

cale conspiraţii, care doresc moartea altora, care bombăne nemulţumiţi de prezent, care iubesc, care adună

averi, care râvnesc consulatul, puterea imperială. Ei bine, acea viaţă a lor nu mai e nicăieri. Apoi, treci la vremurile lui Traian: din nou peste tot aceleaşi lucruri, şi viaţa acestora s-a sfârşit. La fel, cercetează şi observă şi alte documente pri -

vind <istoria> unor epoci şi unor popoare întregi, câţi oa -

meni, după atâtea sforţări, la scurt timp s-au prăbuşit şi s-au descompus în elementele componente. Dar mai ales trebuie să îţi aminteşti de aceia pe care tu însuţi i-ai cunos cut chi -

nuiţi de lucruri zadarnice, care neglijau să acţioneze potrivit

pr©xin ≥dðan ¢xðan /cei kaπ summetrðan· oÛtwj g¦r oÙk

¢poduspetšeij, œ¦n m¾ œpπ pl◊on À prosÁke perπ t¦

œl£ssw katagðnV.

33

A≤ p£lai sunˇqeij l◊xeij glwssˇmata nàn· oÛtwj oân kaπ

t¦ ÑnÒmata tîn p£lai poluumnťwn nàn trÒpon tin¦

glwssˇmat£ œstin· K£milloj, Kaðswn, OÙÒlesoj, Dent£toj, kať Ñlðgon d‹ kaπ Skipðwn kaπ K£twn, e≈ta kaπ AÜgoustoj, e≈ta kaπ ÀdrianÕj kaπ 'Antwn√noj· œxðthla g¦r p£nta kaπ muqèdh tacÝ gðnetai, tacÝ d‹ kaπ pantel¾j lˇqh kat◊cwsen. kaπ taàta l◊gw œpπ tîn qaumastîj pwj lamy£ntwn· o≤ g¦r loipoπ ¤ma tù œkpneàsai „a'ðstoi,

¥pustoi“. tð d‹ kaπ /stin Ólwj tÕ ¢eðmnhston; Ólon kenÒn.

tð oân œsti perπ Ö de√ spoud¾n e≥sf◊resqai; Ÿn toàto·

di£noia dikaða kaπ pr£xeij koinwnikaπ kaπ lÒgoj, ofoj mˇpote diayeÚsasqai, kaπ di£qesij ¢spazom◊nh p©n tÕ

sumba√non æj ¢nagka√on, æj gnèrimon, æj ¢p' ¢rcÁj toiaÚthj kaπ phgÁj ◊on.

34

Èkën seautÕn tÍ Klwqo√ sunepidədou par◊cwn sunnÁsai oƒstisə pote pr£gmasi boÚletai.

35

P©n œf´meron, kaπ tÕ mnhmoneàon kaπ tÕ mnhmoneuÒmenon.

36

Qeèrei dihnekîj p£nta kat¦ metabol¾n ginÒmena kaπ

œqəzou œnnoe√n, Óti oÙd‹n oÛtwj file√ [1] tîn Ólwn fÚsij æj tÕ

t¦ Ônta metab£llein kaπ poie√n n◊a Ómoia. sp◊rma g¦r trÒpon tin¦ p©n tÕ ×n toà œx aÙtoà œsom◊nou, sÝ d‹ mÒna

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

133

propriei lor structuri, să se ataşeze de ea cu fermitate şi să fie mulţumiţi de ea. Trebuie aici să-ţi aminteşti că preo cuparea pentru fiecare activitate are propria sa valoare şi o dreaptă

proporţie. Căci astfel nu vei fi descurajat, dacă nu te vei opri prea mult asupra unor lucruri de mică importanţă.

Cuvintele uzuale altădată sunt astăzi ieşite din uz; astfel, 33

numele celor foarte vestiţi pe vremuri sunt acum într-un fel ieşite din uz: Camillus, Caeson, Volesus, Dentatus133

şi, puţin după aceea, Scipio, Cato, apoi Augustus, Hadrian, Antoninus; căci toate lucrurile sunt trecătoare şi în scurt timp devin poveşti şi le acoperă repede uitarea completă.

Şi spun aceasta despre oameni care într-un fel au strălucit uimitor. Alţii, odată cu ultima lor suflare, au devenit „ob -

scuri şi necunoscuţi“134. Ce este, aşadar, până la urmă, o amintire nepieritoare? Doar neant! Prin urmare, care este lucrul spre care trebuie să ne îndreptăm efortul? Unul sin -

gur: o gândire conform dreptăţii, acţiuni potrivite cu inte -

resele comunităţii, un *logos* care să nu se înşele niciodată şi o predispoziţie sufletească în stare să primească orice întâmplare ca necesară, ca familiară, ca provenită din acelaşi principiu şi din aceeaşi sursă.

Încredinţează-te de bunăvoie lui Clotho135, dându-i ocazia 34

să-ţi ţeasă viaţa cu orice fel de evenimente doreşte ea.

Totul este efemer, şi cel care îşi aminteşte, şi cel care este 35

amintit.

Contemplă necontenit devenirea oricărui lucru conform 36

unei schimbări şi obişnuieşte-te să gândeşti că nimic nu-i place naturii Întregului precum schimbarea celor existente şi să facă din ele altele noi asemenea <celor precedente>.

sp◊rmata fant£zV t¦ e≥j gÁn À mt̓ran kataballÒmena, toàto dˋ lə an ≥diwtikÒn.

37

“Hdh teqnˇxV kaπ oÜpw oÜte ¡ploàj oÜte ¢t£racoj oÜte

¢nÚpoptoj toà blabÁnai ¨n /xwqen oÜte Σlewj prÕj p£ntaj oÜte tÕ frone√n œn mÒnJ tù dikaioprage√n tiq◊menoj.

38

T¦ ¹gemonik¦ aÙtîn di£blepe kaπ toÝj fronəmouj, ofa mˋn feÚgousin, ofa dˋ dièkousin.

39

'En ¢llotrəJ ¹gemonikù kakÕn sÕn oÙc Øfəstatai oÙdˋ m¾n

/n tini tropÍ kaπ Œteroièsei toà peri◊contoj. poà oân; Ópou tÕ perπ kakîn Øpolamb£non soə œsti. toàto oân m¾ Øpo-lamban◊tw kaπ p £nta eâ /cei. k¨n tÕ œggut£tw aÙtoà, tÕ

swm£tion, t◊mnhtai, kaəhtai, diapuəskhtai, sˇphtai, Ómwj tÕ

Øpolamb£non perπ toÚtwn mÒrion [1]sucaz◊tw tout◊sti, krin◊tw mťe kakÒn ti e≈nai mťe ¢gaqÒn, Ö œpƏshj dÚnatai kakù ¢ndrπ kaπ ¢gaqù sumbaƏnein. Ö g¦r <kaπ tù par¦

fÚsin> kaπ tù kat¦ fÚsin bioànti œpƏshj sumbaƏnei, toàto oÜte kat¦ fÚsin œstπn oÜte par¦ fÚsin.

40

`Wj Ÿn zùon tÕn kÒsmon, mƏan oÙsƏan kaπ yuc¾n mƏan œp◊con, sunecîj œpinoe√n kaπ pîj e≥j aΠsqhsin mƏan t¾n toÚtou p£nta ¢nadƏotai kaπ pîj ÐrmÍ mi´ p£nta pr£ssei kaπ pîj p£nta p£ntwn tîn ginom◊nwn sunaƏtia kaπ oΣa tij [1]

sÚnnhsij kaπ summřusij.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

135

Căci orice lucru e, într-un fel, sămânţa celui care va apărea din el. Dar să nu-ţi imaginezi că sunt seminţe numai cele care sunt aruncate în pământ sau în pântecul matern; acest lucru ar fi de-a dreptul prostesc.

Vei muri în scurt timp şi nu eşti încă nici simplu, nici 37

netulburat, nici lipsit de bănuiala că vei fi vătămat din exterior, nici binevoitor faţă de toţi, nici nu ţi-ai pus încă

înţelepciunea numai în slujba practicării dreptăţii.

Examinează cu atenţie părţile conducătoare ale sufletelor 38

acestora şi pe cei înţelepţi, de care lucruri se feresc şi pe care şi le doresc.

Răul din tine nu se găseşte în partea conducătoare a sufle -

39

tului altuia şi nici în vreo schimbare şi transformare a ceea ce te înconjoară. Atunci, unde? În facultatea ta de a gândi despre lucrurile rele. Aşadar, nu-ţi exprima opinia şi totul va fi bine. Chiar dacă partea mai apropiată ţie, bietul tău trup, este tăiată, arsă, supurează, putrezeşte, păstrează-ţi totuşi ne tul burată capacitatea de a gândi despre acestea, adică judecă faptul că nu este un lucru bun şi nici un lucru rău ceea ce poate să li se întâmple deopotrivă unui om bun şi

unuia rău. Căci ceea ce li se întâmplă deopotrivă celui care trăieşte con

trar naturii şi celui care trăieşte în

conformitate cu natura, ei bine, acest lucru nu este nici contrar naturii, nici con form cu ea.

Gândeşte-te neîncetat la lume ca la o unică vieţuitoare care 40

con ţine o singură substanţă şi un singur suflet136, observă

cum totul se raportează la unica percepţie a acesteia, adică

a universului, cum toate lucrurile se petrec printr-un singur im puls, cum toate sunt cauze reciproce ale tuturor realităţilor

136

MARCUS AURELIUS

41

Yuc£rion e≈ bast£zon nekrÒn, æj 'Ep∂kthtoj /legen.

42

To√j œn metabolÍ ginom◊noij oÙd◊n œsti kakÒn, æj oÙd‹

¢gaqÕn <to√j> œk metabolÁj Øfistam◊noij.

43

PotamÒj t∂j œsti tîn ginom◊nwn kaπ ęàma b∂aion Ð a≥èn·

¤ma te g¦r êfqh Ÿkaston, kaπ parenňektai kaπ ¥llo paraf◊retai, tÕ d‹ œnecqšetai.

44

P©n tÕ sumba√non oÛtwj sÚnhqej kaπ gnèrimon æj tÕ ¸Òdon œn tù /ari kaπ Ñpèra œn tù q◊reï toioàton g¦r kaπ nÒsoj kaπ q£natoj kaπ blasfhm∂a kaπ œpiboul¾ kaπ Ósa toÝj mwroÝj eÙfra∂nei À lupe√.

45

T¦ ŒxÁj ¢eπ to√j prohghsam◊noij o≥ke∂wj œpig∂netaï oÙ g¦r ofon katar∂qmhs∂j t∂j œstin ¢phrthm◊nwn kaπ mÒnon tÕ

kathnagkasm◊non /cousa, ¢ll¦ sun£feia eÜlogoj¨ kaπ

ésper sunt◊taktai sunhrmosm◊nwj t¦ Ônta, oÛtwj t¦ ginÒmena oÙ diadoc¾n yilň, ¢ll¦ qaumastň tina o≥keiÒthta œmfa∂nei.

46

'Aeπ toà `Hrakleite∂ou memnÁsqai, Óti gÁj q£natoj Ûdwr gen◊sqai kaπ Ûdatoj q£natoj ¢◊ra gen◊sqai kaπ ¢◊roj pàr kaπ /mpalin. memnÁsqai d‹ kaπ toà œpilanqanom◊nou, Î [1]

ÐdÕj ¥gei¨ kaπ Óti, ú m£lista dihnekîj Ðmiloàsi, lÒgJ tù t¦ Óla dioikoànti, toÚtJ diaf◊rontai¨ kaπ ofj kaq' [1]m◊ran œgkuroàsi, taàta aÙto√j x◊na fa∂netai¨ kaπ Óti oÙ de√

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

137

şi, în sfârşit, în ce fel sunt ţesătura <care le formează> şi ur -

zeala <care le uneşte>.

Eşti un suflet amărât care susţine un cadavru, după cum 41

spunea Epictet137.

Nu există nici un rău în lucrurile în care se produce o trans -

42

formare, după cum nu există nici un bine în cele ivite ca ur -

mare a transformării.

Un râu de evenimente şi un torent vijelios este timpul: 43

căci fiecare lucru de-abia se zăreşte şi deja s-a dus, şi un altul vine care, la rândul său, este destinat să se ducă.138

Orice eveniment este astfel firesc şi cunoscut, ca trandafirul 44

în primăvară şi ca fructele vara. Căci de acest fel sunt boala, moartea, defăimarea, uneltirile şi toate câte îi înve -

selesc sau îi întristează pe proşti.

Evenimentele care urmează survin întotdeauna în mod 45

familiar celor precedente. Căci nu este vorba de un fel de enumerare a lucrurilor separate, care au între ele doar o le -

gătură necesară, ci de o conexiune raţională; şi, după cum toate cele existente sunt orânduite în mod armonios, tot aşa şi evenimentele prezintă nu o simplă succesiune, ci o admirabilă familiaritate139.

Întotdeauna aminteşte-ţi cuvintele lui Heraclit, că „moartea 46

pământului produce apa, moartea apei – aerul, moartea ae -

rului – focul, şi invers“140. Adu-ţi, de asemenea, aminte „de cel care uită încotro îl poartă drumul“ şi că „oamenii nu sunt în acord mai ales cu cel cu care au încontinuu relaţii strân -

se“141, adică cu Logos-ul care cârmuieşte Întregul, şi „că li se

ésper kaqeÚdontaj poie√n kaπ l◊gein, kaπ g¦r kaπ tÒte dokoàmen poie√n kaπ l◊gein¨ kaπ Óti oÙ de√ <æj> pa√daj tokeènwn, tout◊sti kat¦ yilÒn, kaqÒti pareil˘famen.

47

“Wsper eΠ tϑj soi qeîn e≈pen, Óti aÜrion teqn˘xV À p£ntwj ge e≥j trϑthn, oÙk◊t' ¨n par¦ m◊ga œpoioà tÕ e≥j trϑthn m©llon À aÜrion, eΠ ge m¾ œesc£twj ¢genn¾j e≈¨ (pÒson g£r œesti tÕ metaxÚ;) oÛtwj kaπ tÕ e≥j pollostÕn /toj m©llon À

aÜrion mhd‹n m◊ga e≈nai nÒmize.

48

'Ennoe√n sunecîj pÒsoi m‹n ≥atroπ ¢poteqn˘kasi, poll£kij t¦j Ñfràj Øp‹r tîn ¢rrèstwn susp£santej¨ pÒsoi d‹

maqhmatikoϑ, ¥llwn qan£touj éj ti m◊ga proeipÒntej¨

pÒsoi d‹ filÒsofoi, perπ qan£tou À ¢qanasϑaj murϑa dia -

tein£menoï¨ pÒsoi d‹ ¢riste√j, polloÝj ¢pokteϑnantej¨

pÒsoi d‹ tÚrannoi, œxousϑv yucîn met¦ deinoà fru£gmatoj æj ¢q£natoi kecrhm◊noï¨ pÒsai d‹ pÒleij Ólai, Σn' oÛtwj eΠpw, teqn˘kasin, Èlϑkh

kaπ Pomp˘ioi kaπ `Hrkl©non kaπ

¥llai ¢nar∂qmhtoi. /piqi d‹ kaπ Ósouj o≈daj, ¥llon œp' ¥l -

lJ Ð m‹n toàton khdeÚsaj e≈ta œxet£qh, Ð d‹ œke√non, p£nta d‹ œn brace√. tÕ g¦r Ólon, katide√n ¢eπ t¦ ¢nqrèpina æj œf˘mera kaπ eÙtelÁ kaπ œcq‹j m‹n mux£rion, aÜrion d‹

t£ricoj À t◊fra. tÕ ¢karia√on oân toàto toà crÒnou kat¦

fÚsin dielqe√n kaπ Σlewn katalàsai, æj ¨n e≥ œla∂a p◊peiroj genom◊nh /pipten, eÙfhmoàsa t¾n œnegkoàsan kaπ

c£rin e≥du√a tù fÚsanti d◊ndrJ.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

139

par ciudate tocmai lucrurile cu care se întâlnesc în fiecare zi“142; şi „că nu trebuie să acţionăm şi să vorbim ase menea celor care dorm“143. Căci şi atunci ni se pare că acţionăm şi vorbim. Şi că „nu trebuie să ne purtăm precum <se poartă> copiii cu părinţii lor“144, adică cu cruzime, după cum am în văţat din tradiţie.

După cum, dacă unul dintre zei ţi-ar spune că vei muri 47

mâine sau, cel târziu, poimâine, nu ai da mai mare impor -

tanţă la ce se va întâmpla poimâine mai mult decât <la ce se va întâmpla> mâine, dacă nu eşti cu desăvârşire gro solan (cât este de mare in ter valul <dintre mâine şi poi mâine>?), tot aşa să nu con sideri că este o prea mare deo sebire între a muri după mai mulţi ani şi a muri mâine.

Gândeşte fără întrerupere câţi medici au murit, după ce au 48

ridicat de atâtea ori din sprâncene asupra bolnavilor; câţi as -

trologi, după ce au prezis ca pe un eveniment foarte im -

portant moartea altora; câţi filozofi, după ce au susţinut cu tărie nenumărate dezbateri asupra morţii şi asupra nemuririi; câţi eroi, după ce au ucis mulţi duşmani; câţi tirani, după

ce s-au folosit de puterea lor asupra vieţilor altora cu o aro -

ganţă înspăi mân tătoare, ca şi cum ar fi fost nemuritori; câte cetăţi în între gime, ca să spun aşa, au dispărut: Helice145, Pom peii, Her cu lanum146 şi altele nenumărate. Adaugă-i apoi pe cei pe care îi cunoşti, unul după altul. Unul, după

ce l-a îngropat pe altul, este apoi el însuşi pus în mormânt şi altul îl îngroapă. Şi toate într-un răstimp scurt. Prin ur -

mare, pri veşte întotdeauna lucrurile omeneşti ca pe nişte realităţi efemere, fără valoare, ieri o materie vâscoasă, mâi -

ne corp îmbălsămat sau cenuşă. Aşadar, petrece-ţi această

clipă a timpului în confor mitate cu natura şi încheie-ţi viaţa îm pă cat, cum măslina cade în clipa când e coaptă,

MARCUS AURELIUS

49

“Omoion e≈nai tÍ ¥krv, Î dihnekîj t¦ kÚmata prosršse-taï [1] d‹ Ÿsthke kaπ perπ aÙt¾n koimədzetai t¦ flegmňanta toà Ûdatoj. „’Atuc¾j œgè, Óti toàtÒ moi sun◊bh.“ oÙmenoàn

¢ll' eÙtuc¾j œgè, Óti toÚtou moi sumbebhkÒtoj ¥lupoj dia telî, oÜte ØpÕ parÒntoj qrauÒmenoj oÜte œpiÕn foboÚmenoj. sumbÁnai m‹n g¦r tÕ toioàto pantπ œdÚnato, ¥lupoj d‹ oÙ p©j œpπ toÚtJ ¨n diet◊lese. di¦ tə oân œke√no m©llon

¢tÚchma À toàto eÙtÚchma; l◊geij d‹ Ólwj ¢tÚchma

¢nqrèpou, Ö oÙk /stin ¢pÒteugma tÁj fÚsewj toà ¢n

-

qrèpou; ¢pÒteugma d‹ tÁj fÚsewj toà ¢nqrèpou e≈nai doke√ soi, Ö m¾ par¦ tÕ boÚlhma tÁj fÚsewj aÙtoà œsti; tə

oân; tÕ boÚlhma mem£qhkaj¨ mťi oân tÕ sumbebhkÕj toàto kwlÚei se dəkaion e≈nai, megalÒyucon, sèfrona, /mfrona,

¢prÒptwton, ¢di£yeuston, a≥dˇmona, œleÚqeron, t«lla, ïn sumparÒntwn [1] fÚsij [1] toà ¢nqrèpou ¢p◊cei t¦ ΠdiaÍ m◊mnhso loipÕn œpπ pantÕj toà e≥j lÚphn se proagom◊nou toÚtJ crÁsqai tù dÒgmatï Óti oÙcπ toàto ¢tÚchma, ¢ll¦

tÕ f◊rein aÙtÕ gennaəwj eÙtÚchma.

50

'IdiwtikÕn m◊n, Ómwj dˇ ¢nustikÕn boˇqhma prÕj qan£tou katafrÒnhsin [1] ¢napÒlhsij tîn glədscrwj œndiatriy£ntwn tù zÁn. tə oân aÙto√j pl◊on À to√j ¢èroij; p£ntwj poÚ pote ke√ntai, KaidikianÒj, F £bioj, 'IoulianÒj, L◊pidoj À eΠ tij toioàtoj, o∫ polloÝj œxňegkan, e≈ta œxhn◊cqhsan· Ólon, mikrÒn œsti tÕ di£sthma kaπ toàto di' Óswn kaπ meq' oΣwn œxantloÚmenon kaπ œn oΣJ swmatəJ; m¾ oân æj pr©gma·

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

141

bine cuvântând pământul care a purtat-o şi mulţumind pomului care i-a dat naştere.

Fii asemenea unui promontoriu de care se sparg fără în -

49

cetare valurile. El stă drept şi împrejuru-i se potoleşte în -

spumatul clocot al apelor. „Cât sunt de nefericit fiindcă mi s-a întâmplat acest lucru.“ Nu, dimpotrivă: „Cât sunt de fericit, fiindcă, întâmplându-mi-se un astfel de lucru, îmi duc viaţa fără a fi mâhnit, fără a fi frământat de pre zent, fără

a fi îngrozit de viitor.“ Căci oricărui om i se putea întâmpla un asemenea eveniment, însă nu orice om şi-ar fi continuat viaţa fără mâhnire într-o astfel de situaţie. De ce, aşadar, aceea ar fi mai degrabă o nenorocire decât <este> aceasta o fericire? Tu numeşti nenorocire, în general, pen tru om ceea ce nu reprezintă un eşec pentru natura sa umană? Ţi se pare că un eşec pentru natura umană este ceea ce nu se opune voinţei naturii sale? Ce să mai spun? Ai învăţat care este vo -

inţa naturii. Aşadar ceea ce s-a întâmplat te împiedică poate să fii drept, să ai magnanimitate, să fii mărinimos, înţe lept, raţional, calm, sincer, re zervat, liber şi cu alte virtuţi care, reunite, fac ca natura umană să dobândească tot ceea ce îi este propriu? Adu-ţi aminte, în rest, în orice împrejurare care te-ar împinge la suferinţă să te foloseşti de acest sfat: nu este o nenorocire, ci, dimpotrivă, o fericire să suporţi cu nobleţe această situaţie.

Un ajutor rudimentar, dar eficient pentru a putea dispreţui 50

moartea este reamintirea <sorţii> tuturor celor care s-au agă -

ţat în mod meschin de viaţă. Ce au avut aceştia mai mult decât cei a căror moarte a fost prematură? În orice caz, zac undeva, Cadicianus147, Fabius148, Iulianus149, Lepidus150 sau alţii ca ei, care i-au înmormântat pe mulţi şi apoi au fost ei înşişi îngropaţi. În general, distanţa este mică şi prin câte

bl◊pe g¦r Ñp∂sw tÕ ¢can‹j toà a≥înoj kaπ tÕ prÒsw

¥llo ¥peiron. œn d¾ toÚtJ t∂ diaf◊rei Ð tri˘meroj toà trigerh n∂ou;

51

'Epπ t¾n sÚntomon ¢eπ tr◊ce˙ sÚntomoj d‹ [1] kat¦ fÚsin.

éste kat¦ tÕ Øgi◊staton p©n l◊gein kaπ pr£ssein,

¢pall£ssei g¦r [1] toiaÚth prÒqesij kÒpwn kaπ strate∂aj kaπ p£shj o≥konom∂aj kaπ komye∂aj.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IV

143

întâmplări, împreună cu ce fel de oameni şi în ce trup săr -

man străbatem această distanţă! Aşadar, nu o lua în con -

siderare. Priveşte înapoia ta la străpastia nesfâr şită a timpului şi înaintea ta la un alt infinit. În această imensitate, ce deo -

sebire există între cel care trăieşte trei zile şi unul care trăieşte trei generaţii151?

Aleargă întotdeauna pe drumul cel mai scurt. Şi drumul 51

cel mai scurt este calea conformă naturii. Prin urmare, spune şi fă orice lucru în acord cu principiul cel mai sănătos, căci un astfel de plan de conduită te fereşte de loviturile vieţii, de ezitări, de orice preocupare practică şi de şiretenie.

V

1

“Orqrou, Ótan dusÒknwj œxege∂rV, prÒceiron /stw Óti œpπ

¢nqrèpou /rgon œge∂romai˙ /ti oân duskola∂nw, e≥ poreÚomai œpπ tÕ poie√n ïn Ÿneken g◊gona kaπ ïn c£rin proÁgmai e≥j tÕn kÒsmon; À œpπ toàto kateskeÚasmai, Σna katake∂menoj œn strwmat∂oij œmautÕn q£lpw; „¢ll¦ toàto ¼dion.“ prÕj tÕ

¼desqai oân g◊gonaj, Ólwj d‹ prÕj pe√sin, oÙ prÕj œn◊rgeian; oÙ bl◊peij t¦ fut£ria, t¦ strouq£ria, toÝj mÚrmhkaj, toÝj

¢r£cnaj, t¦j melədssaj tÕ Πdion poioÚsaj, tÕ kaq' aØt¦j sugkosmoÚsaj kÒsmon; /peita sÝ oÙ q◊leij t¦ ¢nqrwpik¦

poie√n· oÙ tr◊ceij œpπ tÕ kat¦ t¾n s¾n fÚsin· „¢ll¦ de√ kaπ

¢napaÚesqai.“ de√ fhmπ k¢gè· /dwke m◊ntoi kaπ toÚtou m◊tra [1] fÚsij, /dwke m◊ntoi kaπ toà œsqədein kaπ pədnein, kaπ

Ómwj sÝ Øp‹r t¦ m◊tra, Øp‹r t¦ ¢rkoànta procwre√j, œn d‹

ta√j pr£xesin oÙk /ti, ¢ll' œntÕj toà dunatoà. oÙ g¦r file√j ŒautÒn, œpeð toi kaπ t¾n fÚsin ¥n sou kaπ tÕ boÚlhma taÚthj œfðleij. ¥lloi d‹ t¦j t◊cnaj Œautîn filoàntej sug

-

katat˘kontai to√j kat' aÙt¦j /rgoij ¥loutoi kaπ ¥sitoi· sÝ

t¾n fÚsin t¾n sautoà /lasson tim´j À Ð toreut¾j t¾n toreu -

tik¾n À Ð Ñrchst¾j t¾n Ñrchstik¾n À Ð fil£rguroj tÕ

¢rgÚrion À Ð kenÒdoxoj tÕ dox£rion; kaπ oátoi, Ótan prospaqîsin, oÜte fage√n oÜte koimhqÁnai q◊lousi m©llon À taàta sunaÚxein, prÕj § diaf◊rontai· soπ d‹ a≤ koinwnikaπ

pr£xeij eÙtel◊sterai faðnontai kaπ ¼ssonoj spoudÁj ¥xiai;

CARTEA A V-A

Dimineaţa, când abia te trezeşti, să ai la îndemână acest gând: 1

„Mă trezesc ca să desfăşor activităţile specifice omului; şi sunt nemulţumit dacă merg să îndeplinesc treburile pentru care m-am născut şi în vederea cărora am venit pe lume? Sau sunt destinat a mă încălzi sub pături, stând întins în pat?“ „Dar aceasta este mai plăcut!“ Deci te-ai născut pentru a te des -

făta? În general, pentru a te bucura de senzaţii; sau pen tru a acţiona? Nu vezi plantele, vrăbiile, furnicile, păian jenii, albi -

nele, care fac ceea ce le este specific, contribuind, după pute -

rile lor, la desăvârşirea lumii? Şi tu nu vrei să-ţi îndeplineşti

activităţile specifice omului? Nu te grăbeşti spre ceea ce e conform naturii tale? „Dar trebuie să te şi odihneşti!“ Da, şi eu sunt de acord. E clar că şi pentru aceasta natura a fixat o măsură, după cum a fixat o măsură pentru mâncare şi bău -

tură; şi totuşi, tu întreci limita, depăşeşti ceea ce ţi-ar fi de ajuns. Dar în acţiunile tale nu întreci măsura, ci rămâi în limita posibilului. Tu nu te iubeşti pe tine însuţi, fiindcă, dacă ar fi aşa, ai iubi şi natura ta, precum şi voinţa acesteia.

Alţii în schimb, care-şi îndrăgesc meseria, se consumă des fă -

şurând activităţile pe care meseria lor le solicită, fără să se spele şi fără să mănânce; tu îţi preţuieşti natura mai puţin decât îşi iubeşte meseria gravorul sau dansatorul dansul sau afaceristul banul sau ambiţiosul gloria? Şi aceştia, când sunt

2

`Wj eÜkolon ¢pèsasqai kaπ ¢pale√yai p©san fantasðan

[t¾n] Ñclhr¦n À ¢noðkeion kaπ eÙqÝj œn p£sV galňV e≈nai.

3

”Axion ŒautÕn kr√ne pantÕj lÒgou kaπ /rgou toà kat¦

fÚsin kaπ mše pareip£tw [1] œpakolouqoàs£ tinwn m◊myij À lÒgoj, ¢ll £, e≥ kalÕn epr©cqai À e≥rÁsqai, m¾ seautÕn

¢paxðou. œke√noi m‹n g¦r IIdion [1]gemonikÕn /cousi kaπ ≥dðv ÐrmÍ crîntaï § sÝ m¾ peribl◊pou, ¢ll' eÙqe√an p◊raine

¢kolouqîn tÍ fÚsei tÍ ≥dðv kaπ tÍ koinÍ, mða d‹ ¢mfot◊rwn toÚtwn [1] ÐdÒj.

4

PoreÚomai di¦ tîn kat¦ fÚsin, m◊cri pesën ¢napaÚswmai œnapopneÚsaj m‹n toÚtJ, œx oá kaq' [1]m◊ran ¢napn◊w, pesën d‹ œpπ toàto, œx oá kaπ tÕ sperm£tion Ð patř mou sun◊lexe kaπ tÕ a≤m £tion [1] mťhr kaπ tÕ gal£ktion [1] trofÒj œx oá kaq' [1]m◊ran tosoÚtoij /tesi bÒskomai kaπ ¢rdeÚomaï Ö f◊rei me patoànta kaπ e≥j tosaàta

¢pocrèmenon Œautù.

5

DrimÚtht£ sou oÙk /cousi qaum£saiï /stw, ¢ll¦ Ÿtera poll£, œf' ïn oÙk /ceij e≥pe√n¨ oÙ g¦r p◊fuka. œke√na oân par◊cou, ¤per Óla œstπn œpπ soə, tÕ ¢kəbdhlon, tÕ semnÒn, tÕ fer◊ponon, tÕ ¢filďonon, tÕ ¢memyəmoiron, tÕ Ñligode◊j, tÕ eÙmen◊j, tÕ œleÚqeron, tÕ ¢p◊risson, tÕ ¢flÚaron, tÕ

megale√on. oÙk a≥sq£nV pÒsa ½dh par◊cesqai dun£menoj, œf' ïn oÙdemə ¢fuəaj kaπ ¢nepithdeiÒthtoj prÒfasij, Ómwj

/ti k£tw m◊neij Œkèn; À kaπ goggÚzein kaπ gliscreÚesqai

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

147

stăpâniţi de pasiune, nu vor nici să mănânce, nici să doarmă, ci numai să sporească cele ce constituie obiectul preocupării lor. Ţie, în schimb, acţiunile folositoare comunităţii îţi par mai lipsite de valoare şi vrednice de un efort mai mic?

Cât este de uşor să respingi şi să ştergi orice reprezentare, 2

fie supărătoare, fie nepotrivită cu natura ta152, şi repede să

te găseşti într-o desăvârşită seninătate a sufletului.

Consideră că eşti demn de orice cuvânt şi de orice acţiune în 3

acord cu natura. Să nu te tulbure reacţia critică sau vorbele unora, ci, dacă ai făcut sau ai spus ceva frumos sau bun, nu te considera nedemn. Căci aceia au propria parte condu -

cătoare a sufletului şi se folosesc de propriile lor impulsuri; nu privi la aceste lucruri, ci mergi pe drumul drept până la capăt, în conformitate cu natura ta proprie şi cu aceea co -

mună: una este calea amândurora.

Merg printre realităţi conforme naturii, până când, căzut, 4

mă voi odihni, expirând în acest aer din care, în fiecare zi, respir, căzând pe acest pământ din care tatăl meu îşi trage sămânţa, mama – sângele şi doica – laptele; din care, în fie care zi, de atâţia ani, îmi

procur hrana şi apa, care mă

suportă când îl calc şi când îl folosesc în atâtea scopuri.

Nu au de ce să-ţi admire ascuţimea minţii! Fie, dar sunt 5

multe alte caracteristici despre care nu poţi spune: „Nu e în natura mea.“ Demonstrează aceste calităţi care sunt toate în puterea ta: puritatea, impozanţa, rezistenţa la durere, măsura în ceea ce priveşte plăcerile, împăcarea cu propria-ţi soartă, cumpătarea, bunăvoinţa, libertatea, simplitatea, seriozitatea, măreţia sufletească. Nu-ţi dai seama cât de multe sunt cali -

tăţile de care poţi să dai de acum dovadă, pentru care nu sunt

kaπ kolakeÚein kaπ tÕ swm£tion kataiti©sqai kaπ ¢res -

keÚesqai kaπ perpereÚesqai kaπ tosaàta ¡pt£zesqai tÍ

yucÍ di¦ tÕ ¢fuîj kateskeu£sqai ¢nagk£zV; oÙ m¦ toÝj qe -

oÚj, ¢ll¦ toÚtwn m‹n p£lai ¢phll£cqai œdÚnaso, mÒnon d◊, e≥ ¥ra, æj bradÚteroj kaπ dusparakolouqhtÒteroj kataginèskesqai. kaπ toàto d‹ ¢skht◊on m¾ parenqu

-

moum◊nJ mhd‹ œmfilhdoànti tÍ nwqeə v.

6

Ò m◊n tə j œstin, Ótan ti dexiÕn perə tina pr£xV, prÒceiroj kaπ logə sasqai aÙtù t¾n c£rin. Ð d‹ prÕj m‹n toàto oÙ prÒceiroj, ¢ll¦ m◊ntoi par' Œautù æj perπ creèstou dianoe√tai kaπ o≈den Ö pepoə hken. Ð d◊ tij trÒpon tin¦ oÙd‹

o≈den Ö pepoə hken, ¢ll¦ ÓmoiÒj œstin ¢mp◊lJ bÒtrun œnegkoÚsV kaπ mhd‹n ¥llo prosepizhtoÚsV met¦ tÕ ¤pax tÕn Ïdion karpÕn œnhnoc◊nai. ¥nqrwpoj d' eâ poišaj oÙk œpə bo©tai, ¢ll¦ metabaə nei œf' Ÿteron, æj ¥mpeloj œpπ tÕ

p£lin œn tÍ érv tÕn bÒtrun œnegke√n, æj Σppoj dramèn, kÚwn ≥cneÚsaj, m◊lissa m◊li poišasa. œn toÚtoij oân de√

e≈nai to√j trÒpon tin¦ ¢parakolouqťwj aÙtÕ poioàsi. „naƆ

¢ll' aÙtÕ toàto de√ parakolouqe√n· ΠdionŸ g£r,“ fhsƆ, „toà koinwnikoà tÕ a≥sq£nesqai Óti koinwnikÎj œnerge√, kaπ n¾

DƆa boÚlesqai kaπ tÕn koinwnÕn a≥sq◊sqai.“ „¢lhqˆj m◊n œstin Ö l◊geij, tÕ dˆ nàn legÒmenon parekd◊cV· di¦ toàto

/sV efj œkeƆnwn ïn prÒteron œpemnšqhn· kaπ g¦r œke√noi logikÍ tini piqanÒthti par£gontai. œ¦n dˆ qelšVj sun -

e√nai tƆ pot◊ œsti tÕ legÒmenon, m¾ foboà, m¾ par¦ toàto paralƆpVj ti /rgon koinwnikÒn.“

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

149

de invocat nici o incapacitate naturală şi nici o lipsă justificată

de aptitudine? Totuşi, tu rămâi, din proprie voinţă, mai prejos decât ele. Oare a cârti, a fi meschin, a linguşi, a da vina pe trup, a încerca să placi, a epata, a te frământa în suflet eşti constrâns fiindcă eşti lipsit de orice înzestrare naturală? Nu, jur pe zei! Căci de multă vreme puteai să te debarasezi de toate aceste trăsături negative şi doar, dacă ar fi adevărat, să fii învinovăţit că dai dovadă de o prea mare lentoare a spiri tului şi de o prea mare greutate de înţelegere a lucrurilor. Dar, în ceea ce priveşte acest aspect, trebuie să exersezi fără să te dis -

preţuieşti şi fără să te complaci în încetineala gândirii tale.

Există câte unul care, când face un serviciu cuiva, este gata 6

să-i pună ace luia la socoteală serviciul făcut. Un altul nu are această obiş nuinţă, dar îl priveşte pe cel ajutat ca pe un datornic şi ştie bine serviciul pe care i l-a făcut <aceluia>.

Un altul, în schimb, într-un anumit fel, nu mai ştie servi ciul pe care i l-a făcut, dar este asemenea viţei-de-vie, care a pro -

dus cior chinele şi nu mai pretinde nimic altceva, odată ce a dat propriul său rod. Omul care i-a făcut un serviciu cuiva nu-l face cunoscut strigând în gura mare, ci se îndreaptă spre săvârşirea altuia, precum viţa-de-vie, a produs din nou cior -

chini, când a fost timpul potrivit, sau precum un cal care a alergat, un câine care a urmat vânatul, o albină care a produs mierea. Aşadar,

trebuie să fii printre cei care fac servicii în -

tr-un fel fără să o ştie. „Da. Dar trebuie să ştii acest lucru!

Fiindcă este caracteristic oricărei fiinţe sociale – susţine in -

ter locutorul153 – să simtă că acţionează în interesul comun şi, pe Zeus, să vrea ca şi semenii săi din comunitate să simtă

asta.“ „E adevărat ce spui, dar ai înţeles greşit ce s-a zis acum; din această cauză, vei fi unul dintre cei despre care am amin -

tit mai înainte; căci şi aceştia se înşală, urmând o logică în aparenţă convingătoare. Apoi, dacă ai vrea să înţelegi care

7

EÙc¾ 'Aqhna∂wn·

áson, áson, ð fəle

Zeà, kat¦ tÁj ¢roÚraj

tÁj 'Aqhna∂wn

kaπ tîn ped∂wn.

½toi oÙ de√ eÜcesqai À oÛtwj ¡plîj kaπ œleuq◊rwj.

8

Òpo√Òn t∂ œsti tÕ legÒmenon, Óti· sun◊taxen Ð 'AsklhpiÕj toÚtJ ≤ppas∂an À yucrolous∂an À ¢nupodhs∂an, toioàtÒn œsti kaπ tÒ· sun◊taxe toÚtJ [1] tîn Ólwn fÚsij nÒson À

přwsin À ¢pobol¾n À ¥llo ti tîn toioÚtwn. kaπ g¦r œke√

tÕ sun◊taxe toioàtÒn ti shma∂nei· /taxe toÚtJ toàto æj kat£llhlon e≥j Øg∂eian, kaπ œntaàqa tÕ sumba√non Œk£stJ

t◊takta∂ pwj aÙtù <æj> kat£llhlon e≥j t¾n e≤marm◊nhn.

oÛtwj g¦r kaπ sumba∂nein aÙt¦ [1]m√n l◊gomen æj kaπ toÝj tetragènouj l∂qouj œn to√j te∂cesin À œn ta√j puram∂si sumba∂nein o≤ tecn√tai

l◊gousi, sunarmÒzontaj ¢llÍoij tÍ poiśunq◊sei. Ólwj g¦r ¡rmon∂a œstπ m∂a kaπ ésper œk p£ntwn tîn swm£twn Ð kÒsmoj toioàton sîma sumplhroàtai, oÛtwj œk p£ntwn tîn a≥t∂wn [1] e≤marm◊nh toiaÚth a≥t∂a sumplhroàtai. nooàsi d‹ Ö l◊gw kaπ o≤ t◊leon ≥diîtai¨ fasπ

g£r¨ „toàto /feren aÙtù.“ oÙkoàn toàto toÚtJ œf◊reto kaπ

toàto toÚtJ sunet£tteto¨ decèmeqa oân aÙt¦ æj œke√na

<§> Ð 'AsklhpiÕj sunt£ttei. poll¦ goàn kaπ œn œke∂noij œstπ trac◊a, ¢ll¦ ¢spazÒmeqa tÍ œlp∂di tÁj Øgie∂aj.

toioàtÒn t∂ soi doke∂tw ¥nusij kaπ sunt◊leia tîn tÍ koinÍ

fÚsei dokoÚntwn, ofon [1] s¾ Øg∂eia, kaπ oÛtwj ¢sp£zou p©n tÕ ginÒmenon, k¨n ¢phn◊steron dokÍ, di¦ tÕ œke√se ¥gein, œpπ t¾n toà kÒsmou Øg∂eian kaπ t¾n toà DiÕj eÙod∂an kaπ

eÙprag∂an. oÙ g¦r ¨n toàtÒ tini /feren, e≥ m¾ tù ÓlJ

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

151

este sensul celor afirmate, nu te teme şi nu ne glija din această

cauză nici o acţiune folositoare societăţii.“

Rugăciunea atenienilor:

7

„Dă ploaie, dă ploaie, iubite

Zeus, peste câmpurile cultivate

de atenieni şi peste câmpii!“

Sau nu trebuie să te rogi, sau <roagă-te> astfel în mod simplu şi liber.

După cum se spune că: „Asclepios i-a rânduit acestuia că -

8

lă ria, băile reci, mersul cu picioarele goale“, tot aşa se spune şi aceasta: „Natura Întregului i-a rânduit acestuia boala, in fir mitatea,

pierderea unei părţi din sine sau ceva ase -

mănător“. Căci, în prima afirmaţie, acel „a rânduit“ sem -

ni fică ceva de felul următor: „Le-a rânduit aceasta ca remediu po trivit însănătoşirii“; în a doua afirmaţie, ceea ce i se întâmplă fiecăruia îi este rânduit într-un mod po -

trivit cu soarta hă răzită. De fapt, noi spunem că aceste evenimente ni se po tri vesc, precum meşterii zidari spun că

pietrele drep tun ghiulare folosite la construcţia zidurilor sau a pira midelor se po trivesc unele cu altele într-un aran -

jament oarecare. Căci, într-un cuvânt, armonia e una sin -

gură şi, după cum lumea, folosindu-se de toate corpurile, se prezintă în plenitudinea unui astfel de corp, tot aşa şi soarta, folosindu-se de toate cauzele, se prezintă în pleni -

tudinea unei astfel de cauze154. De altfel, ceea ce spun eu gândesc şi oamenii de rând, căci şi ei spun: „Aces tuia i s-a întâmplat aceasta.“ Prin urmare, acestuia i-a fost dat şi ursit aceasta. Să primim deci aceste evenimente ca pe remediile pe care Asclepios155 le recomanda. Multe dintre ele sunt aspre, dar le accep tăm în speranţa însănătoşirii. Priveşte, aşadar, desăvârşirea şi realizarea perfectă a celor hotărâte

sun◊ferenˉ oÙd‹ g¦r [1] tucoàsa fÚsij f◊rei ti, Ö m¾ tù dioikoum◊nJ Øp' aÙtÁj kat£llhlÒn œstin. oÙkoàn kat¦ dÚo lÒgouj st◊rgein cr¾ tÕ sumba√nÒn soiˉ kaq' Ÿna m◊n, Óti soπ œgƏneto kaπ soπ sunet£tteto kaπ prÕj s◊ pwj e≈cen,

¥nwqen œk tîn presbut£twn a≥tƏwn sugklwqÒmenonˉ kaq' Ÿte -

ron d◊, Óti tù tÕ Ólon dioikoànti tÁj eÙodƏaj kaπ tÁj sunteleƏaj kaπ n¾ DƏa tÁj summonÁj aÙtÁj kaπ tÕ ≥dƏv e≥j Ÿkaston Âkon aΠtiÒn œsti. phroàtai g¦r tÕ ÐlÒklhron, œ¦n kaπ Ðtioàn diakÒyVj tÁj sunafeƏaj kaπ suneceƏaj ésper tîn morƏwn, oÛtw d¾ kaπ tîn a≥tƏwnˉ diakÒpteij d◊, Óson œpπ soƏ, Ótan dusarestÍj, kaπ trÒpon tin¦ ¢naire√j.

M¾ sikcaðnein mhd‹ ¢paud©n mhd‹ ¢poduspete√n, e≥ m¾

katapuknoàtað soi tÕ ¢pÕ dogm£twn Ñrqîn Ÿkasta pr£ssein,

¢ll¦ œkkrousq◊nta p£lin œpani◊nai kaπ ¢smenðzein, e≥

<soπ> t¦ pleðw ¢nqrwpikètera, kaπ file√n toàto, œf' Ö

œpan◊rcV, kaπ m¾ æj prÕj paidagwgÕn t¾n filosofðan œpani◊nai, ¢ll' æj o≤ Ñfqalmiîntej prÕj tÕ spogg£rion kaπ

tÕ òÒn, æj ¥lloj prÕj kat£plasma, æj prÕj kataiÒnhsin.

oÛtwj g¦r oÙd‹n œpideðxV tÕ peiqarce√n tù lÒgJ, ¢ll¦

prosanapaÚsV aÙtù. m◊mnhso d‹ Óti filosofða mÒna, §

q◊lei [1] fÚsij sou, q◊leï sÝ d‹ ¥llo ½qelej oÙ kat¦ fÚsin.

tð g¦r toÚtwn proshn◊steron; [1] g¦r [1]don¾ oÙcπ di¦ toàto sf£llei; ¢ll¦ q◊asai, e≥ proshn◊steron megaloyucða, œleuqerða, ¡plÒthj, eÙgnwmosÚnh, ÐsiÒthj. aÙtÁj g¦r fronšewj tð proshn◊steron, Ótan tÕ ¥ptaiston kaπ eÜroun

de natura comună, după cum îţi priveşti propria-ţi sănătate.

În ace laşi fel, primeşte cu bucurie orice eve ni ment, chiar dacă îţi pare mai împovărător, fiindcă prin acesta acţionezi pentru sănătatea lumii, pentru un drum bun şi pentru suc -

cesul Zeului. Căci acest eve niment nu i s-ar întâmpla cuiva dacă n-ar fi util Întregului; căci natura nu produce la voia în tâmplării nimic care să nu corespundă cu ceea ce e con -

dus de ea. Aşadar, din două motive trebuie să-ţi fie drag ceea ce ţi se întâmplă: primul, pentru că ţi s-a întâmplat ţie, ţi-a fost prescris şi îl aveai în tine într-un fel, urzit de sus de cele mai înţelepte cauze; al doilea, pentru că ceea ce i se întâmplă în mod di ferit fie căruia e cauza dru mului bun şi a realizării pentru cel care cârmuieşte Întregul şi, pe Zeus, a înseşi per ma nenţei sale. De fapt, rea litatea în totalitatea sa este mu tilată dacă ai întrerupe ceva la nivelul legăturii şi în -

lăn ţuirii atât a părţilor sale com ponente, cât şi a cau zelor.

Iar tu le întrerupi, atât cât îţi stă în putinţă, atunci când te arăţi nemulţumit de ele, şi într-un fel le nimiceşti156.

Nu urî, nu refuza şi nu te descuraja, dacă nu poţi realiza 9

fiecare acţiune după dreptele principii, ci, atunci când eşti împiedicat, revino şi bucură-te, dacă cele mai multe dintre acţiunile tale sunt conforme naturii umane. Şi îndrăgeşte acea activitate la care revii şi nu te întoarce la filozofie ca la un pedagog, ci, aşa cum bolnavii de ochi se întorc către burete şi ou, aşa cum altul <se întoarce> către o cataplasmă

şi către o compresă. Căci în felul acesta vei arăta că nu e de -

loc <greu> să te supui raţiunii, ci în ea îţi vei afla odihna157.

Aminteşte-ţi apoi că filozofia doreşte numai acele lucruri pe care natura ta le doreşte, în timp ce tu ţi-ai dorit altele, care nu sunt potrivite cu natura. Şi ce este mai plă cut decât aces tea? Oare nu din această cauză plăcerea ne face să gre şim?158 Ia seama, totuşi, dacă nu sunt mai plăcute

œn p©si tÁj parakolouqhtikÁj kaπ œpisthmonikÁj dun£mewj œnqumhqÍj;

10

T¦ mչn pr£gmata œn toiaÚtV trÒpon tin¦ œgkalÚyei œstÒn, éste filosÒfoij oÙk ÑlÒgoij oÙdչ to√j tucoàsin /doxe pant£pasin ¢kat£lhpta e≈nai, pl¾n aÙto√j ge to√j Stwiko√j duskat£lhpta doke√ kaπ p©sa [1] [1]metÒra sugkat£qesij metaptèth poà g¦r Ð ¢met£ptwtoj; mÒtiqi toÒnun œp' aÙt¦ t¦ ØpokeÒmena æj ÑligocrÒnia kaπ eÙtelÁ kaπ

dun£mena œn ktšei kinaÒdou À pÒrnhj À lVstoà e≈nai. met¦

toàto /piqi œpπ t¦ tîn sumbioÚntwn ½qh, ïn mÒlij œstπ kaπ

toà cariest£tou ¢nasc◊sqai, Σna m¾ l◊gw, Óti kaπ ŒautÒn tij mÒgij Øpom◊nei. œn toioÚtJ oân zÒfJ kaπ ¸ÚpJ kaπ

tosaÚtV ¸Úsei tÁj te oÙsÒaj kaπ toà crÒnou kaπ tÁj kinšewj kaπ tîn

kinoum◊nwn t∂ pot◊ œsti tÕ œktimhqÁnai À tÕ Ólwj spoudasqÁnai dun£menon, oÙd' œpinoî. toÙnant∂on g¦r de√ paramuqoÚmenon ŒautÕn perim◊nein t¾n fusik¾n lÚsin kaπ m¾ ¢sc£llein tÍ diatribÍ, ¢ll¦ toÚtoij mÒnoij prosanapaÚesqai· Œnπ m‹n tù, Óti oÙd‹n sumbšeta∂ moi Ö

oÙcπ kat¦ t¾n tîn Ólwn fÚsin œst∂n· Œt◊rJ d◊, Óti /xest∂

moi mhd‹n pr£ssein par¦ tÕn œmÕn qeÕn kaπ da∂mona· oÙdeπj g¦r Ð ¢nagk£swn toàton parabÁnai.

11

PrÕj t∂ pote ¥ra nàn crîmai tÍ œmautoà yucÍ; par' Ÿkasta toàto œpanerwt©n ŒautÕn kaπ œxet£zein t∂ mo∂ œsti nàn œn toÚtJ tù mor∂J, Ö d¾ [1]gemonikÕn kaloàsi, kaπ t∂noj ¥ra

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

155

magnanimitatea, libertatea, simplitatea, bunăvoinţa, pie -

tatea. Căci ce este mai plăcut decât înţelepciunea în săşi, când te gândeşti la siguranţa şi la împlinirea care în orice împre jurare provin din puterea de a înţelege şi de a şti?

Lucrurile sunt acoperite într-un fel de un asemenea văl159, 10

încât unii filozofi, şi nu puţini şi nici dintre cei mai neîn -

semnaţi, le-au considerat cu totul de neînţeles, cu excepţia stoi cilor, cărora li se par greşit înţelese. Orice asenti ment al nos tru se poate schimba: atunci, unde e omul con stant în opi niile sale? Treci acum la înseşi aspectele disponibile ale exis tenţei: cât sunt de trecătoare şi de lipsite de valoare şi ori când gata să ajungă în posesia unui desfrânat, a unei prosti tuate sau a unui tâlhar! După aceasta, treci la com -

por tamentul celor cu care trăieşti, dintre care cel mai plă -

cut pare cu greu supor tabil, ca să nu mai spun că aceştia se su portă cu greu chiar şi pe ei înşişi. Prin urmare, într-o astfel de obscuritate şi mur dărie, într-o atât de mare scur -

gere de substanţă, de timp, de mişcare, şi de cele care sunt în per manenţă mişcate, ce este oare vrednic de a fi preţuit sau, până la urmă, de a merita eforturi atât de mari? Chiar nu-mi dau seama. Dim

potrivă, trebuie, dân du-şi puţin curaj, să aştepte descom pu nerea naturală şi să nu se mânie din cauza întârzierii ei, ci să-şi afle liniştea numai în aceste gânduri: primul, că nu mi se va întâmpla nimic care să nu fie în concordanţă cu natura Întregului; al doilea, că în mine există puterea de a nu face nimic împotriva Zeului şi a *daimon*-ului meu160. Nimeni nu-l va constrânge [pe *dai* -

mon şi pe Zeu] să fie un transgresor.

Pentru ce oare îmi folosesc acum sufletul? Această între -

11

bare trebuie să şi-o pună, în orice clipă, omul şi să cerceteze:

„Ce am eu în această parte din mine care se numeşte

156

MARCUS AURELIUS

nàn /cw yucň; mťi paidəou; mťi meirakəou; mťi gu-naikarəou; mťi tur £nnou; mťi ktňouj; mťi qhrəou; 12

Òpo√£ tin£ œsti t¦ to√j pollo√j dokoànta ¢gaq£, k¨n œnteàqen l£boij. e≥ g£r tij œpinošeien Øp£rcont£ tina æj

¢lhqîj ¢gaq£, ofon frÒnhsin, swfrosÚnhn, dikaiosÚnhn,

¢ndreəan, oÙk ¨n taàta proepinošaj /ti ¢koàsai dunhqeəh tÒ „ØpÕ tîn ¢gaqîn“, <oÙ> g¦r œfarmÒsei. t¦ d◊ ge to√j pollo√j fainÒmena ¢gaq¦ proepinošaj tij œxakoÚsetai kaπ ¸vdəwj d◊xetai æj o≥keəwj œpilegÒmenon tÕ ØpÕ toà kwmikoà e≥rhm◊non. oÛtwj kaπ o≤ polloπ fant£zontai t¾n diafor£n oÙ g¦r ¨n toàto m‹n [oÙ] pros◊kopte kaπ ¢phxi -

oàto, tÕ d‹ œpπ toà ploÚtou kaπ tîn prÕj truf¾n À dÒxan eÙklhrhm £twn paredecÒmeqa æj ≤knoum◊nwj kaπ ¢steəwj e≥rhm◊non. prÒiqi oân kaπ œrèta, e≥ timht◊on kaπ ¢gaq¦

Øpolhpt◊on t¦ toiaàta, ïn proepinohq◊ntwn o≥keəwj ¨n œpif◊roito tÕ tÕn kekthm◊non aÙt¦ ØpÕ tÁj eÙporəaj „oÙk

/cein Ópoi c◊sV“.

13

'Ex a≥tièdouj kaπ Ølikoà sun◊sthka, oÙd◊teron d‹ toÚtwn e≥j tÕ m¾ ×n fqaršetai, ésper oÙd‹ œk toà m¾ Ôntoj Øp◊sth. oÙkoàn katatacqšetai p©n m◊roj œmÕn kat¦

metabol¾n e≥j m◊roj ti toà kÒsmou kaπ p£lin œke√no e≥j Ÿteron m◊roj ti toà kÒsmou metabale√ kaπ ½dh e≥j ¥peiron.

kat¦ toiaÚthn d‹ metabol¾n k¢gë Øp◊sthn kaπ o≤ œm‹

gennšantej kaπ œpaniÒnti e≥j ¥llo ¥peiron. oÙd‹n g¦r kwlÚei oÛtwj f £nai, k¨n kat¦ periÒdouj peperasm◊naj Ð

kÒsmoj dioikÁtai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

157

partea conducătoare a sufletului? Şi al cui suflet îl am eu acum? Poate al unui copil, al unui adolescent, al unei biete femei, al unui tiran, al unui animal de povară, al unei fiare?“

Care este natura celor pe care mulţimea le consideră bu nuri 12

ai putea să-ţi dai seama prin aceasta. Căci, dacă cineva ar considera unele lucruri ca fiind adevărate bunuri, de exemplu înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, curajul, odată ce le va considera astfel nu va mai putea să asculte acest vers: „Cu ajutorul bunurilor…“161, căci nu s-ar po trivi <cu cele ştiute despre bunuri>. În schimb, dacă ci neva con sideră bunuri cele pe care mulţimea le priveşte astfel, va asculta şi cu uşu -

rinţă va accepta versul poetului comic ca fiind rostit în mod potrivit. Astfel, chiar şi mul ţimea îşi dă seama de diferenţă, căci, dacă n-ar fi aşa, pe de o parte <acest vers> nu ar lovi şi nu ar fi respins, iar pe de altă parte noi162 nu am putea să le primim ca spuse în mod potrivit şi elegant pe cele privind bogăţia şi succesele orientate spre lux şi glorie. În concluzie, treci acum mai departe şi întreabă-te dacă trebuie preţuite şi considerate bunuri astfel de lucruri, la care, dacă ar fi exa -

minate cum trebuie, ar putea să se refere în mod po trivit ver -

sul după care proprietarul lor, din cauza belşugului, „nu mai găseşte locuri unde să se uşureze“.

Sunt alcătuit dintr-un aspect cauzal şi unul material; 13

însă nici unul din aceste două elemente nu va dispărea în neant, după cum nici unul nu a ieşit din nimic. Orice parte din mine va fi, aşadar, redirijată, prin transformare, într-o altă parte a lumii şi din nou aceea se va transforma într-o altă parte a lumii şi tot aşa la infinit. Ca urmare a unei ase menea trans formări suntem pe lume şi eu, şi părinţii mei, şi <tot aşa> mergând spre un alt infinit.

Căci nimic nu te împiedică să faci astfel de afirmaţii,

14

Ò lÒgoj kaπ [1] logik¾ t◊cnh dun£meij e≥sπn Œauta√j ¢rkoÚ-menai kaπ to√j kaq' aØt¦j /rgoij. Ðrmîntai m‹n oân ¢pÕ tÁj o≥ke∂aj ¢rcÁj, ÐdeÚousi d‹ e≥j tÕ proke∂menon t◊loj, kaqÕ

katorqèseij a≤ toiaàtai pr£xeij Ñnom£zontai t¾n ÑrqÒthta tÁj Ðdoà shma∂nousai.

15

OÙd‹n toÚtwn thrht◊on ¢nqrèpJ, § ¢nqrèpJ, kaqÕ ¥nqrwpÒj œstin, oÙk œpib£llei. oÙk /stin ¢paitˇmata ¢nqrèpou oÙd‹

œpagg◊lletai aÙt¦ [1] toà ¢nqrèpou fÚsij oÙd‹ teleiÒtht◊j e≥si tÁj toà ¢nqrèpou fÚsewj. oÙ to∂nun oÙd‹ tÕ t◊loj œn aÙto√j œsti tù ¢nqrèpJ ke∂menon oÙd◊ ge tÕ sumplhrwtikÕn toà t◊louj, tÕ ¢gaqÒn. /ti, eΠ ti toÚtwn Ãn œpib£llon tù

¢nqrèpJ, oÙk ¨n tÕ Øperfrone√n aÙtîn kaπ katexan∂stasqai œpib£llon Ãn oÙd‹ œpainetÕj Ãn Ð ¢prosdeÁ toÚtwn ŒautÕn parecÒmenoj, oÙd' ¨n Ð œlattwtikˇj Œautoà /n tini toÚtwn

¢gaqÕj Ãn, eΠper taàta ¢gaq¦ Ãn. nàn d', ÓsJper ple∂w tij

¢fairîn Œautoà toÚtwn À toioÚtwn Œt◊rwn À kaπ ¢fairoÚ-menÒj ti toÚtwn ¢n◊cetai, tosùde m©llon ¢gaqÒj œstin.

16

Ofa ¨n poll£kij fantasqÍj, toiaÚth soi /stai [1] di£noia¨

b£ptetai g¦r ØpÕ tîn fantasiîn [1] yucˇ. b£pte oân aÙt¾n tÍ suneceυv tîn toioÚtwn fantasiîn¨ ofon, Óti Ópou zÁn œstin, œke√ kaπ eâ zÁn¨ œn

aÙlÍ d‹ zÁn œstin˙ /stin ¥ra kaπ

eâ zÁn œn aÙlÍ. kaπ p£lin, Óti oáper Ÿneken Ÿkaston kateskeÚastai, prÕj toàto kateskeÚastai, prÕj Ö d‹

kateskeÚastai, prÕj toàto f◊retai¨ prÕj Ö f◊retai d◊, œn toÚtJ tÕ t◊loj aÙtoà˙ Ópou d‹ tÕ t◊loj, œke√ kaπ tÕ sumf◊ron kaπ tÕ ¢gaqÕn Œk £stou˙ tÕ ¥ra ¢gaqÕn toà logikoà zóou koinwn∂a. Óti g¦r prÕj koinwn∂an gegÒnamen, p£lai

chiar dacă lumea este condusă con form unor pe rioade de terminate163.

Raţiunea şi arta raţionamentului constituie puteri care îşi 14

sunt suficiente lor însele şi operaţiunilor care le privesc.

Aşadar, ele pornesc dintr-un principiu propriu şi îşi ur -

mează calea către ţinta stabilită dinainte; astfel de activităţi sunt numite *katorthoseis* 164, pentru a indica direcţia dreap tă

a drumului lor.

Omul nu trebuie să se îngrijească de ceea ce nu îi aparţine 15

omu lui, în măsura în care este om. Acestea nu sunt cerute de om, nu le promite natura umană şi nu sunt desăvârşiri ale ei. De aceea, scopul fixat omului165 nu se găseşte în ele şi nici ceea ce contribuie la atingerea scopului, adică binele. Mai mult: dacă vreuna dintre ele ar aparţine omului, nu ar fi potrivit să o dispreţuieşti sau să o combaţi, nici nu ar fi demn de laudă cel care se prezintă ca scutit de nevoile cores pon -

dente, nici nu ar fi bun cel care ar fi lipsit de vreuna din tre acestea, dacă ele ar fi cu adevărat bune. Acum, cu cât cineva se lipseşte de acestea ori de altele asemănătoare sau suportă

să fie lipsit de vreuna dintre ele, cu atât mai mult este virtuos.

Intelectul tău va fi aşa cum sunt reprezentările pe care 16

adesea le dezvolţi; căci sufletul este colorat de reprezentări.

Colo reazã-l, aşadar, cu continue reprezentări de tipul: ori -

unde e posibil să trăieşti, acolo e posibil şi să trăieşti cum se cuvine. La curte e posibil să trăieşti; deci la curte e posibil şi să trăieşti cum se cuvine. Şi iarăşi: fiecare lucru este purtat spre scopul pentru care şi în vederea căruia a fost alcă tuit; punctul spre care este purtat reprezintă sco pul aces tuia; unde este scopul, acolo sunt şi folosul, şi bi nele fiecărui lucru. Iar binele fiinţei raţionale este societatea. Căci în tr-adevăr noi

d◊deiktaï À oÙk Ãn œnargęj Óti t¦ ceƏrw tîn kreittÒnwn Ÿneken, t¦ d‹ kreƏttw ¢llľwn; kreƏttw d‹ tîn m‹n ¢yÚcwn t¦ /myuca, tîn d‹ œmyÚcwn t¦ logik£.

17

TÕ t¦ ¢dÚnata dièkein manikÒn¨ ¢dÚnaton d‹ tÕ toÝj faÚlouj m¾ toiaàt£ tina poie√n.

18

OÙd‹n oÙdenπ sumbaƏnei Ö oÙcπ œke√no p◊fuke f◊rein. ¥llJ

t¦ aÙt¦ sumbaƏnei kaπ ½toi ¢gnoîn Óti sumb◊bhken, À œpi-deiknÚmenoj megalofrosÚnhn, eÙstaqe√ kaπ ¢k£kwtoj m◊nei. deinÕn oân ¥gnoian kaπ ¢r◊skeian ≥scurot◊raj e≈nai fronšewj.

19

T¦ pr£gmata aÙt¦ oÙd' Ðpwstioàn yucÁj ¤ptetai oÙd‹

/cei eΠsodon prÕj yuc¾n oÙd‹ tr◊yai oÙd‹ kinÁsai yuc¾n dÚnatai, tr◊pei d‹ kaπ kine√ aÙt¾ Œaut¾n mÒnh kaπ oΣwn ¨n krim£twn kataxièsV Œautň, toiaàta ŒautÍ poie√ t¦ pro-sufestîta.

20

Kaq' Ÿteron m‹n lÒgon ¹m√n œstin o≥keiÒtaton ¥nqrwpoj, kaq' Óson eâ poiht◊on aÙtoÝj kaπ ¢nekt◊on¨ kaq' Óson d‹

œnƏstantaƏ tinej e≥j t¦ o≥ke√a /rga, Ÿn ti tîn ¢diafÒrwn moi gƏnetai Ð ¥nqrwpoj oÙc Âsson À ¼lioj À ¥nemoj À

qhrdon. ØpÕ toÚtwn dk œnrgeia mn tij œmpodisqeh ¥n, ÐrmÁj dk kaπ diaqsewj oÙ gnetai œmpÒdia di¦ t¾n Øpexa-

resin kaπ t¾n peritropň. peritrpei g¦r kaπ meqsthsi p©n tÕ tÁj œnergeaj kèluma [1] di£noia e≥j tÕ prohgoÚmenon kaπ

prÕ /rgou gnetai tÕ toà /rgou toÚtou œfektikÕn kaπ prÕ

Ðdoà tÕ tÁj Ðdoà taÚthj œnstatikÒn.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

161

existăm pentru societate; de multă vreme s-a demon strat

<asta>. Oare nu este evident că cele infe rioare există pentru cele superioare, şi cele superioare – pentru interesul reciproc?

Superioare celor neînsufleţite sunt cele animate, şi superioare acestora – cele raţionale.

Este o nebunie să le urmăreşti pe cele imposibile. Dar este 17

imposibil ca proştii să nu acţioneze astfel.

Nimănui nu i se întâmplă ceva ce să nu suporte în mod 18

na tural. Aceleaşi lucruri i se întâmplă altuia şi, fie pentru că nu ştie ce i s-a întâmplat, fie pentru că vrea să dea dovadă de măreţie sufletească, stă neclintit şi rămâne de neînfrânt. E ciudat ca neştiinţa şi vanitatea să fie mai puternice decât înţelepciunea.

Lucrurile prin ele însele nu ating în nici un fel sufletul, nici 19

nu au drum deschis către suflet, nici nu pot să-l modifice sau să-l pună în mişcare; acesta singur se modifică sau se pune în mişcare şi face ca accidentele să fie pentru el con -

forme jude căţilor de valoare pe care le consideră demne de el însuşi.

După un alt raţionament, omul este fiinţa cea mai apropiată

20

nouă, în măsura în care trebuie să le facem bine şi să-i suportăm pe ceilalţi; în măsura în care unii se opun acţiu -

nilor specifice nouă, omul devine pentru mine una dintre realităţile indiferente nu mai puţin decât soarele, decât vântul, decât o fiară. O acţiune ar putea fi împiedicată de aceste lucruri; nu devin însă o piedică pentru impuls şi pen tru dispoziţiile interioare, datorită re zer vei şi capacităţii de a înlătura obstacolele. Căci, pentru a-şi atinge scopul, in -

te lectul înlătură şi mută orice obstacol din calea acţiunii:

21

Tîn œn tù kÒsmJ tÕ kr£tiston tƏma˙ /sti d‹ toàto tÕ p©si crèmenon kaπ p£nta di◊pon. ÐmoƏwj d‹ kaπ tîn œn soπ tÕ

kr£tiston tƏma˙ /sti d‹ toàto tÕ œkeƏnJ Ðmogen◊j. kaπ g¦r œpπ soà tÕ to√j ¥lloij crèmenon toàtÒ œsti, kaπ Ð sÕj bƏoj ØpÕ toÚtou dioike√tai.

22

flO tÍ pÒlei oÙk /sti blaberÒn, oÙd‹ tÕn polƏthn bl£ptei.

œpπ p£shj tÁj toà bebl£fqai fantasƏaj toàton /page tÕn kanÒna˙ e≥ [1] pÒlij ØpÕ toÚtou m¾ bl£ptetai, oÙd‹ œgë b◊blammai˙ e≥ d‹ [1] pÒlij bl £ptetai, oÙk Ñrgist◊on, <¢ll¦

deikt◊on> tù bl£ptonti t¾n pÒlin tƏ tÕ parorèmenon.

23

Poll£kij œnqumoà tÕ t£coj tÁj parafor©j kaπ ØpexagwgÁj tîn Ônтwn te kaπ ginom◊nwn. ¼ te g¦r oÙsƏa ofon potamÕj œn dihneke√ ¿Úsei kaπ a≤ œn◊rgeiai œn sunec◊si metabola√j kaπ t¦ aΠtia œn murƏaij tropa√j kaπ scedÕn oÙd‹n Œstëj

<oÙd‹ tÕ œnestëj toà crÒnou> kaπ tÕ p£regguj˙ tÕ d‹ ¥pei -

ron toà te parJchkÒtoj kaπ m◊llontoj ¢can◊j, ú p£nta œnafanƏzetai. pîj oân oÙ mwrÕj Ð œn toÚtoij fusèmenoj À

spèmenoj À scetli£zwn æj /n tini cronƏJ kaπ œpπ makrÕn œnoclšanti;

24

M◊mnhso tÁj sump£shj oÙs∂aj, Âj Ñl∂giston met◊ceij, kaπ

toà sÚmpantoj a≥înoj, oá bracÝ kaπ ¢karia√Òn soi di£sthma ¢fèristai, kaπ tÁj e≤marm◊nhj, Âj pÒston e≈

m◊roj;

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

163

devine avantajos pentru acţiune ceea ce o întrerupea, şi avan tajos pentru drum ceea ce i se opunea.

Preţuieşte cel mai puternic dintre toate lucrurile din lume: 21

este principiul care se foloseşte de toate lucrurile şi care cârmuieşte totul. Preţuieşte, de asemenea, ceea ce e mai puternic în tine: acesta este de aceeaşi natură cu principiul.

Căci în tine ceea ce se foloseşte de tot restul e acest prin -

cipiu, iar viaţa ta de acesta este călăuzită.

Ceea ce nu este dăunător cetăţii nu dăunează nici cetă -

22

ţeanului. Oricărei reprezentări prin care consideri că ai fost lezat aplică-i următoarea regulă: dacă cetatea nu este lezată de această întâmplare, nici eu nu sunt lezat. Iar dacă

ceta tea este lezată, nu trebuie să te înfurii, ci să-i arăţi rău -

făcătorului acesteia de care lucru anume nu s-a îngrijit.

Gândeşte-te adesea la viteza cu care lucrurile care sunt şi 23

cele care devin trec şi dispar. Căci substanţa e ca un fluviu cu un curs neîntrerupt, activităţile sale sunt în continuă

transformare, cauzele se prezintă în mii de feluri şi aproa pe nimic nu este statornic, nici timpul prezent şi ceea ce e aici aproape de mine: e infinitul fie al timpului scurs, fie al celui viitor, prăpastie deschisă în care toate se pierd. Cum, aşadar, nu e nebun cel care, în această situaţie, se făleşte, se chinuie sau se plânge, ca şi cum ceva ar trebui să-l tulbure pentru un moment anume şi pentru o perioadă mai lungă?

Aminteşte-ţi de întreaga substanţă, la care participi în cea 24

mai mică parte, şi de întreaga eternitate, din care ţi-a fost rezervată o durată foarte scurtă, şi de destin: înţelegi cât de mică parte eşti?

164

MARCUS AURELIUS

25

”Alloj ¡mart£nei. tə e≥j œm◊; Ôyetai¨ ≥dəan /cei di£qesin,

≥dəan œn◊rgeian. œgë nàn /cw, Ó me q◊lei nàn /cein [1] koin¾

fÚsij, kaπ pr£ssw, Ó me nàn pr£ssein q◊lei [1] œm¾ fÚsij.

26

TÕ [1]gemonikÕn kaπ kurieàon tÁj yucÁj sou m◊roj ¥trepton

/stw ØpÕ tÁj œn tÍ sarkπ ləaj À traceəaj kinšewj kaπ

m¾ sugkirn£sqw, ¢ll¦ perigraf◊tw aØtÕ kaπ perioriz◊tw t¦j peəseij œkeənaj œn to√j morəoij. Ótan d‹ ¢nadidîntai kat¦ t¾n Œt◊ran sump £qeian e≥j t¾n di£noian æj œn sèmati [1]nwm◊nJ, tÒte prÕj m‹n t¾n aΠsqhsin fusik¾n oâsan oÙ

peirat◊on ¢ntibaənein, t¾n d‹ ØpÒlhyin t¾n æj perπ ¢gaqoà À kakoà m¾ prostiq◊tw tÕ [1]gemonikÕn œx Œautoà.

27

„SuzÁn qeo√j.“ suzÍ d‹ qeo√j Ð sunecîj deiknÝj aÙto√j t¾n Œautoà yuc¾n ¢reskom◊nhn m‹n to√j ¢ponemom◊noij, poioàsan d‹ Ósa boÚletai Ð daəmwn, Ön Œk£stJ prost£thn kaπ [1]gemÒna Ð ZeÝj /dwken, ¢pÒspasma Œautoà. oátoj d◊

œstin Ð Œk£stou noàj kaπ lÒgoj.

28

Tù gr£swni mťi ÑrgəzV, mťi tù ÑzostÒmJ ÑrgəzV; tə soi poišei; toioàton stÒma /cei, toiaÚtaj m£laj /cei, ¢n£gkh toiaÚthn ¢pofor¦n ¢pÕ toioÚtwn gənesqai. „¢ll' Ð ¥nqrw -

poj lÒgon /cei,“ fhsə, „kaπ dÚnatai sunnoe√n œfist£nwn tə

plhmmele√“. eâ soi g◊noito· toigaroàn kaπ sÝ lÒgon /ceij, k∂nhson logikÍ diaq◊sei logik¾n di£qesin, de√xon, ØpÒ -

mnhson· e≥ g¦r œpa…ei, qerapeÚseij kaπ oÙ cre∂a ÑrgÁj. oÜte tragJdÕj oÜte pÒrnh.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

165

Un altul greşeşte. Ce importanţă are aceasta pentru mine?

25

Se va vedea. Acesta are o dispoziţie interioară proprie, o activitate proprie. Acum eu am ceea ce natura comună vrea ca eu să am acum şi să fac ceea ce natura mea vrea ca eu să fac acum.

Partea care conduce şi stăpâneşte sufletul tău să rămână

26

indiferentă la orice mişcare calmă sau violentă care poate să frământe carnea, să nu se amestece în aceasta, ci să se delimiteze ea însăşi şi să trimită membrelor acele pasiuni.

Când însă acestea ies la suprafaţă, printr-o co respondenţă

reciprocă a părţilor, urcând până la intelect, cum se în -

tâmplă într-un corp unit, atunci nu trebuie să încerci să te împotriveşti senzaţiei care este naturală; dar partea con -

ducătoare a sufletului să nu adauge de la sine părerea ca şi cum ar fi vorba despre bine sau despre rău166.

„Trăieşte împreună cu zeii!“ Trăieşte cu zeii cel care le arată

27

neîncetat că sufletul său este mulţumit de cele ce i-au fost hărăzite de soartă şi că face tot ceea ce doreşte *daimon*-ul său, pe care Zeul l-a dăruit fiecăruia ca protector şi că lăuză, parte desprinsă din el însuşi. Şi acest *daimon* este mintea şi raţiunea fiecăruia.

Te înfurii pe cel care miroase a ţap? Sau pe cel căruia îi mi -

28

roase gura? Ce vrei să facă? Aşa îi este gura, astfel îi sunt subsuorile, din astfel de locuri nu se poate să nu vină o ase -

menea duhoare. „Dar omul – se spune – are raţiune şi, dacă

gândeşte, poate şti cu ce greşeşte.“ Bun răspuns! Dar şi tu ai raţiune; provoacă prin dispoziţia ta raţională dispoziţia raţională a altuia, fă-l să înţeleagă, avertizează-l. Căci, dacă

te ascultă, îl vei putea vindeca şi nu vei mai avea nevoie să

te înfurii. Nici actor tragic, nici prostituată.

166

MARCUS AURELIUS

29

`Wj œxelqën zÁn dianoÍ, oÛtwj œntaàqa zÁn /xestin¨ œ¦n d‹

m¾ œpitr◊pwsi, tÒte kaπ toà zÁn /xiqi, oÛtwj m◊ntoi æj mhd‹n kakÕn p£scwn. kapnÕj kaπ ¢p◊rcomaï tə aÙtÕ

pr©gma doke√j; m◊cri d◊ me toioàton oÙd‹n œx£gei, m◊nw œleÚqeroj kaπ oÙdeə me kwlÚsei poie√n § q◊lw¨ q◊lw d‹

<§> kat¦ fÚsin toà logikoà kaπ koinwnikoà zóou.

30

Ò toà Ólou noàj koinwnikÒj. pepoəhke goàn t¦ ceərw tîn kreittÒnwn Ÿneken kaπ t¦ kreəttw ¢llÍoij sunřmosen.

Ðr´j pîj Øp◊taxe, sun◊taxe, kaπ tÕ kat' ¢xəan ¢p◊neimen Œk£stoij kaπ t¦ kratisteÚonta e≥j ÐmÒnoian ¢llÍwn sunˇgagen.

31

Pîj prosenňexai m◊cri nàn qeo√j, goneàsin, ¢delfù, gunaikə, t◊knoij, didask£loij, trofeàsi, fəloij, o≥keəoij, o≥k◊-

taij; e≥ prÕj p£ntaj soi m◊cri nàn œsti tÒ¨ mťe tin¦ ¿◊xai œxaəsion mťe e≥pe√n. ¢namimnÇskou d‹ kaπ di' oΣwn di -

ell'uqaj kaπ ofa ½rkesaj Øpome√nai kaπ Óti plřhj ½dh soi [1] ≤storƋa toà bƋou kaπ teleƋa [1] leitourgƋa kaπ pÒsa ðptai kal¦ kaπ pÒswn m‹n [1]donîn kaπ pÒnwn Øpere√dej, pÒsa d‹ /ndoxa pare√dej, e≥j Ósouj d‹ ¢gnèmonaj eÙgnèmwn œg◊nou.

32

Di¦ tƋ sugc◊ousin ¥tecnoi kaπ ¢maqe√j yucaπ /ntecnon kaπ

œpistˇmona; tƋj oân yuc¾ /ntecnoj kaπ œpistˇmwn; [1] e≥du√a

¢rc¾n kaπ t◊loj kaπ tÕn di' Ólhj tÁj oÙsƋaj diˇkonta lÒgon

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

167

Îţi e permis să trăieşti aici aşa cum gândeşti să trăieşti odată

29

ieşit de aici de jos.167 Iar dacă nu ţi se îngăduie, atunci pă -

răseşte viaţa, convins că nu suferi prin aceasta nici un rău.

„Sunt fum şi mă duc.“168 De ce socoteşti că aceasta este o problemă? Până când nimic de felul acesta nu mă alungă, rămân liber şi nimeni nu mă va împiedica să fac ce vreau.

Iar eu doresc să acţionez conform naturii fiinţei raţionale şi sociale.

Inteligenţa Întregului are natura unei comunităţi. A făcut, 30

aşadar, lucrurile inferioare pentru cele superioare şi le-a adaptat pe cele superioare unele cu altele. Priveşte cum le-a subordonat şi le-a coordonat şi cum i-a asigurat fiecăreia partea sa după merit şi le-a reunit la un loc pe cele mai bune într-o reci procă armonie.

Cum te-ai comportat până acum faţă de zei, faţă de 31

părinţi, faţă de frate, faţă de soţie, faţă de copii, faţă de dascăli, faţă de cei care te-au crescut, faţă de prieteni, faţă

de cei apropiaţi, faţă de sclavi? Vezi dacă faţă de toţi, până

acum, ţi se potriveşte această vorbă: „Nici nu am făcut, nici nu am spus nimănui ceva nepotrivit.“169 Adu-ţi aminte, de asemenea, prin

câte ai trecut şi câte ai fost în stare să

suporţi; şi că parcursul vieţii tale este de acum complet, că misiunea ta a ajuns la final; aminteşte-ţi câte lucruri frumoase ţi-a fost dat să vezi, de câte plăceri şi dureri nu ai ţinut seama, de câte ocazii ce ţi-ar fi putut aduce faimă

nu te-ai îngrijit şi faţă de câţi nerecunoscători ţi-ai arătat bunăvoinţa.

Din ce cauză sufletele inculte şi neinstruite170 tulbură

32

su fle tul cultivat şi instruit? Dar care suflet este cultivat şi in struit? Acela care cunoaşte începutul şi sfârşitul şi

168

kaπ di¦ pantÕj toà a≥înoj kat¦ periÒdouj tetagm◊naj o≥konomoànta tÕ p©n.

33

“Oson oÙd◊pw spodÕj À skeletÕj kaπ ½toi Ônoma À oÙd‹

Ônoma, tÕ d‹ Ônoma yÒfoj kaπ ¢pčhma. t¦ d‹ œn tù b∂J

polut∂mhta ken¦ kaπ sapr¦ kaπ mikr£ kaπ kun∂dia dia -

daknÒmena kaπ paid∂a filÒneika, gelînta e≈ta eÙqÝj kla∂onta. P∂stij d‹ kaπ A≥dëj kaπ D∂kh kaπ 'AlˇqeiaprÕj

”Olumpon ¢pÕ cqonÕj eÙruode∂hj. t∂ oân /ti tÕ œntaàqa kat◊con, eΠ ge t¦ m‹n a≥sqht¦ eÙmet£blhta kaπ oÙc Œstîta, t¦ d‹ a≥sqhtřia ¢mudr¦ kaπ eÙparatÚpwta, aÙtÕ

d‹ tÕ yuc£rion ¢naqum∂asij ¢f' aΣmatoj, tÕ d‹ eÙdokime√n par¦ toioÚtoij kenÒn; t∂ oân; perim◊nein Σlewn t¾n eΠte sb◊sin eΠte met £stasin¨ Ÿwj d‹ œke∂nhj Ð kairÕj œf∂statai, t∂ ¢rke√; t∂ d‹ ¥llo À qeoÝj m‹n s◊bein kaπ eÙfhme√n,

¢nqrèpouj d‹ eâ poie√n kaπ ¢n◊cesqai aÙtîn kaπ

¢p◊cesqai¨ Ósa d‹ œntÕj Órwn toà krevd∂ou kaπ toà pneumat∂ou, taàta memnÁsqai mťe s¦ Ônta mťe œpπ so∂.

DÚnasai ¢eπ eÙroe√n, eΠ ge kaπ eÙode√n, eΠ ge kaπ Ðdù Øpolamb £nein kaπ pr£ssein. dÚo taàta koin¦ tÍ te toà qeoà kaπ tÍ toà ¢nqrèpou kaπ pantÕj logikoà zóou yucÍ tÕ m¾

œmpod∂zesqai Øp' ¥llou kaπ tÕ œn tÍ koinwnikÍ diaq◊sei kaπ

pr£xei /cein tÕ ¢gaqÕn kaπ œntaàqa t¾n Ôrexin ¢pol˘gein.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

169

raţiunea răspândită în întreaga substanţă, raţiune care con -

duce totul, de-a lungul veşniciei timpului, potrivit unei perioade de terminate.

În curând, tu vei fi cenuşă sau un schelet, şi un nume sau 33

nici măcar un nume; şi numele: un zgomot şi un ecou.

Lucrurile cele mai apreciate în viaţă sunt goale, putrede, mărunte, căţeluşi care se muşcă între ei, copilaşi care se ceartă, care acum râd şi după puţin timp izbucnesc în plâns; Buna-credinţă, Respectul, Dreptatea şi Adevărul

„spre Olimp, de pe pământul cu drumuri largi“171, s-au întors. Aşadar, ce te mai ţine aici, dacă obiectele pe care le cunoşti prin simţuri sunt uşor schimbătoare şi fără con -

sistenţă, simţurile se dovedesc obscure şi uşor înşelătoare prin false impresii, sufleţelul însuşi e o exalaţie a sângelui şi a avea o bună reputaţie pe lângă astfel de indivizi e o deşertăciune? Ce e de făcut atunci? Vei aştepta cu sufletul împăcat, fie să te stingi, fie să fii trecut în altă lume. Şi, până ce soseşte clipa potrivită a acestui sfârşit, ce e de făcut? Ce altceva decât să-i cinsteşti şi să-i binecuvântezi pe zei şi să faci bine oamenilor, să-i suporţi şi să stai la distanţă de ei172? Cât despre cele care se găsesc în domeniul bietei tale cărni şi al suflului tău, amin teşte-ţi că ele nici nu sunt ale tale, nici nu depind de tine.

Poţi întotdeauna să dai un curs fericit vieţii tale, dacă

urmezi drumul drept şi gândeşti şi acţionezi cu metodă.

Două trăsături sunt comune sufletului divin şi celui ome -

nesc şi oricărei fiinţe raţionale: a nu fi împiedicate de un altul şi a avea binele aşezat în dispoziţia interioară şi în acţiune, ambele conform sociabilităţii, punând capăt, prin aceasta, dorinţei173.

170

MARCUS AURELIUS

35

E≥ mťe kakԁa œstπ toàto œm¾ mťe œn◊rgeia kat¦ kakԁan œm¾n mťe tÕ koinÕn bl£ptetai, tԁ Øp‹r aÙtoà diaf◊romai; tԁj d‹ bl£bh toà koinoà;

36

M¾ Ðloscerîj tÍ fantasԁv sunarp£zesqai, ¢ll¦ bohqe√n m‹n kat¦ dÚnamin kaπ kat' ¢xԁan, k¨n e≥j t¦ m◊sa œlat-tîntai, m¾ m◊ntoi bl £bhn aÙtÕ fant£zesqai¨ kakÕn g¦r

/qoj. ¢ll' æj Ð g◊rwn ¢pelqën tÕn toà qreptoà ¸Òmbon

¢pÇtei, memnhm◊noj Óti ¸Òmboj, oÛtwj oân kaπ <sÝ> ïde, œpeԁ toi gԁnV klaԁwn œpπ tîn œmbÒlwn¨ ¥nqrwpe, œpel£qou tԁ taàta Ãn; „naԁ¨ ¢ll¦ toÚtoij perispoÚdasta.“ di¦ toàt' oân kaπ sÝ mwrÕj g◊nV;

37

'EgenÒmhn pot◊, Ðpoud˘pote katalhfqeԁj, eÜmoiroj ¥n

-

qrwpoj. tÕ d‹ eÜmoiroj, ¢gaq¾n mo√ran seautù ¢poneԁmaj¨

¢gaq¾ d‹ mo√ra¨ ¢gaqaπ tropaπ yucÁj, ¢gaqaπ Ðrmaԁ,

¢gaqaπ pr£xeij.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – V

171

Dacă acesta nu este viciul meu, nici nu e vorba despre o 35

acţiune a mea influenţată de viciu, nici binele comun nu este

prejudiciat, de ce să fiu neliniştit? Care este prejudiciul adus interesului comun?

Nu te lăsa târât cu totul de reprezentare, ci ajută-i pe oa -

36

meni după posibilităţile tale şi după meritul lor, chiar dacă

acestea suferă pierderi în lucrurile intermediare; dar nu-ţi închipui că este o vătămare: e un prost obicei. Precum acel bătrân, aflat în pragul morţii, cerea sclavului titirezul, cu toate că ştia că e un titirez, tot aşa fă şi tu, când te găseşti cu lacrimi în ochi în tribună. Omule, ai uitat ce sunt toate acestea? „Da, dar pentru ei sunt de mare valoare.“ Din această cauză ar trebui să fii şi tu prost?174

Oricând şi oriunde m-aş fi aflat, am fost un om fericit.175

37

Şi este un om fericit cel care îşi asigură un destin fericit; şi destinul fericit înseamnă atitudini bune ale sufletului, impulsuri bune, fapte bune.

VI

1

`H tîn Ólwn oÙsða eÙpeiq¾j kaπ eÙtrepˇj, Ð d‹ taÚthn dioikîn lÒgoj oÙdemðan œn Œautù a≥tðan /cei toà ka

-

kopoie√n, kakðan g¦r oÙk /ceiï oÙd◊ ti kakîj poie√ oÙd‹

bl£ptetað ti Øp' œkeðnou. p£nta d‹ kat' œke√non gðnetai kaπ

peraðnetai.

2

M¾ diaf◊rou pÒteron ¿gîn À qalpÒmenoj tÕ pr◊pon poie√j, kaπ pÒteron nust£zwn À ≤kanîj Ûpnou /cwn, kaπ pÒteron kakîj ¢koÚwn À eÙfhmoÚmenoj, kaπ pÒteron ¢poqnÇskwn À

pr£ttwn ti ¢llo√onˇ mða g¦r tîn biwtikîn pr£xewn kaπ

aÛth œstð, kaq' ¿n ¢poqnÇskomen˙ ¢rke√ oân kaπ œepπ taÚthj tÕ parÕn eâ q◊sqai.

3

“Esw bl◊pe˙ mhdenÕj pr£gmatoj mťe [1] ≥dða poiÒthj mťe [1]

¢xða paratrec◊tw se.

4

P£nta t¦ Øpokeðmena t£cista metabale√ kaπ ½toi œkqumiaqšetai, eΠper ¼nwtai [1] oÙsða, À skedasqšetai.

5

Ò dioikîn lÒgoj o≈de pîj diakeðmenoj kaπ tð poie√ kaπ œepπ

tðnoj Ûlhj.

CARTEA A VI-A

Substanţa Întregului este ascultătoare şi modelabilă; ra - 1

ţiunea care o conduce nu conţine în sine nici o cauză care să producă răul176; căci nu are în sine viciu, nici nu face ceva în mod greşit şi nu aduce nici un prejudiciu nimănui. Totul se naşte şi se desăvârşeşte conform raţiunii.

Atunci când îţi îndeplineşti datoria, să-ţi fie indiferent 2

dacă tremuri de frig sau ţi-e cald, dacă moţăi sau ai dormit suficient, dacă eşti vorbit de rău sau de bine, dacă eşti pe moarte sau faci altceva. Căci este una dintre acţiunile care ţin de viaţă şi aceasta prin care murim. Este suficient, aşadar, şi în cazul ei, să pregăteşti bine prezentul.

Priveşte înăuntru: să nu-ţi scape din vedere nici calitatea 3

specifică177, nici valoarea vreunui lucru.

Toate lucrurile care sunt sub ochii noştri se schimbă

4

foarte repede: fie se vor evapora, dacă este adevărat că sub -

stanţa constituie o unitate, fie se vor împrăştia.

Raţiunea care conduce ştie cum este dispusă, ce face şi 5

asupra cărei materii îşi desfăşoară acţiunea.

174

MARCUS AURELIUS

6

”Aristoj trÒpoj toà ¢mÚnesqai tÕ m¾ œxomoioàsqai.

7

Ènπ t◊rpou kaπ prosanapaÚou, tù ¢pÕ pr£xewj koinwnikÁj metaba∂nein œpπ pr©xin koinwnik¾n sÝn mnˇmV qeoà.

8

TÕ ¹gemonikÒn œsti tÕ ŒautÕ œge√ron kaπ tr◊pon kaπ poioàn m‹n ŒautÕ ofon ¨n kaπ q◊lV, poioàn d‹ Œautù fa∂nesqai p©n tÕ sumba√non ofon aÙtÕ q◊lei.

9

Kat¦ t¾n tîn Ólwn fÚsin Ÿkasta pera∂netaï oÙ g¦r kat' ¥l -

lhn g◊ tina fÚsin ½toi /xwqen peri◊cousan À œm pe ri -

ecom◊nhn /ndon À /xw ¢phrthm◊nhn.

10

“Htoi kukeën kaπ ¢ntemplok¾ kaπ skedasmÕj À Ÿnwsij kaπ

t£xij kaπ prÒnoia. e≥ m‹n oân t¦ prÒtera, t∂ kaπ œpiqumî e≥ka∂J sugkr∂mati kaπ furmù toioÚtJ œndiatr∂bein; t∂ d◊

moi kaπ m◊lei ¥llou tinÕj À toà Ópwj pot‹ diag∂nesqai; t∂

d‹ kaπ tar£ssomai; ¼xei g¦r œp' œm‹ Ð skedasmÒj, Ó ti ¨n poiî. e≥ d‹ q£ter£ œsti, s◊bw kaπ eÙstaqî kaπ qarrî tù dioikoànti.

11

“Otan ¢nagkasqÍj ØpÕ tîn periesthkÒtwn o≤oneπ diatara -

cqÁnai, tac◊wj œp£niqi e≥j ŒautÕn kaπ m¾ Øpr t¦ ¢nagka√a œx∂staso toà ¸uqmoà˙ /sV g¦r œgkrat◊steroj tÁj ¡rmon∂aj tù sunecîj e≥j aÙt¾n œpan◊rcesqai.

12

E≥ mhtrui£n te ¤ma e≈cej kaπ mht◊ra, œke∂nhn t' ¨n œqer£peuej kaπ Ómwj [1] œp£nodÒj soi prÕj t¾n mht◊ra

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 175

Mijlocul cel mai bun pentru a te apăra <de cei care îţi fac 6

rău>: să nu le semeni.

Într-un singur lucru găseşte-ţi desfătarea şi odihna: trecerea 7

de la o acţiune în interesul semenilor la o alta în in teresul semenilor, aducându-ţi aminte de Zeu178.

Partea conducătoare a sufletului este cea care se trezeşte, se 8

mişcă şi acţionează de la sine, aşa cum doreşte, şi face ca orice eveniment să-i apară aşa cum vrea ea.

Orice eveniment se desfăşoară în conformitate cu natura 9

Întregului; nu în conformitate cu o altă natură oarecare ce o conţine pe aceea de afară sau este conţinută de aceasta sau este separată şi externă.

Fie dezordine179, amestec, împrăştiere, fie unitate, ordine 10

şi providenţă180. Dacă e adevărată prima ipoteză, de ce aş

mai vrea să-mi petrec viaţa într-o lume confuză şi în -

tâmplătoare şi într-o astfel de dezordine? De ce altceva să

mă preocup în acest caz, dacă nu de cum o să devin pământ într-o zi181? De ce să mă îngrijorez? Căci, orice aş

face, şi pe mine mă aşteaptă descompunerea. Dacă, în schimb, e adevărată cea de-a doua ipoteză, sunt pios, liniştit şi am încredere în cel care conduce lumea.

Când lucrurile care te înconjoară te constrâng, ca să zic aşa, să

11

te zbuciumi foarte tare, întoarce-te repede în tine însuţi şi nu-ţi ieşi din ritm182 mai mult decât este necesar. Căci, odată cu întoarcerea continuă la armonie, vei fi mai stăpân pe aceasta.

Dacă ai avea în acelaşi timp o soacră şi o mamă, te-ai îngriji 12

de soacră, dar te-ai întoarce repede la mamă. Aceasta este

176

MARCUS AURELIUS

sunec¾j œgðneto. toàtÒ soi nàn œstin [1] aÙl¾ kaπ [1] filoso -

fða¨ ïde poll£kij œp£niqi kaπ prosanapaÚou taÚtV, di' ¿n kaπ t¦ œke√ soi ¢nekt¦ faðnetai kaπ sÝ œn aÙto√j ¢nektÒj.

13

Ofon d¾ tÕ fantasðan lamb£nein œpπ tîn Ôywn kaπ tîn toioÚtwn œdwdðmwn, Óti nekrÕj oátoj ≥cqÚoj, oátoj d‹ nekrÕj Ôrniqoj À coðrou¨ kaπ p£lin, Óti Ð F£lernoj cul£riÒn œsti staful∂ou kaπ [1] peripÒrfuroj tricða probatðou a≤matðJ

kÒgchj dedeum◊na¨ kaπ œpπ tîn kat¦ t¾n sunousðan <Óti> œnterðou par£triyij kaπ met£ tinoj spasmoà muxarðou

/kkrisij¨ ofai d¾ aátað e≥sin a≤ fantasðai kaqiknoÚmenai aÙtîn tîn pragm£twn kaπ diexioàsai di' aÙtîn, éste Ðr©n of£ tin£ pot' œstin. oÛtwj de√ par' Ólon tÕn bðon poie√n kaπ

Ópou lðan ¢xiÒpista t¦ pr£gmata fant£zetai, ¢pogumnoàn aÙt¦ kaπ t¾n eÙt◊leian aÙtîn kaqor©n kaπ t¾n ≤storðan œf' Î semnÚnetai periaire√n. deinÕj g¦r Ð tàfoj para

-

logist¾j kaπ Óte doke√j m£lista perπ t¦ spouda√a katagð-

nesqai, tÒte m£lista katagohteÚV. Óra goàn Ð Kr£thj tð

perπ aÙtoà toà Xenokr£touj l◊gei.

14

T¦ ple√sta, ïn [1] plhqÝj qaum£zei, e≥j genikètata ¢n£getai t¦ ØpÕ Ÿxewj À fÚsewj sunecÒmena, l∂qouj, xÚla, suk©j,

¢mp◊louj, œla∂aj¨ t¦ d‹ ØpÕ tîn Ñl∂gJ metriwt◊rwn e≥j t¦

ØpÕ yucÁj, ofon po∂mnaj, ¢g◊laj. t¦ d‹ ØpÕ tîn /ti cariest◊rwn e≥j t¦ ØpÕ logikÁj yucÁj, oÙ m◊ntoi kaqÕ logikˇ,

¢ll¦ kaqÕ tecnik¾ À ¥llwj pwj œntrecˇj, À kat¦ yilÕn tÕ

plÁqoj ¢ndrapÒdwn kektÁsqai. Ð d‹ yuc¾n logik¾n kaπ poli-tik¾n timîn oÙd‹n /ti tîn ¥llwn œpistr◊fetai, prÕ ¡p£ntwn d‹ t¾n Œautoà yuc¾n logikîj kaπ koinwnikîj /cousan kaπ

kinoum◊nhn diasózei kaπ tù Ðmogene√ e≥j toàto sunerge√.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 177

situaţia ta, acum, între curtea imperială şi filozofie. Astfel, întoarce-te adesea către cea din urmă şi găseşte-ţi în ea pacea şi tihna, fiindcă lucrurile şi persoanele de la curte îţi apar suportabile şi tu, suportabil în mijlocul lor.

După cum ne formăm reprezentări despre felurile de mân -

13

care şi despre ce se mănâncă, gândind că acesta este cada vrul unui peşte, acesta – al unei păsări sau al unui porc, şi, de ase -

menea, că vinul de Falern183 este sucul stors din stru guri şi că toga pretextă e lână de oaie impregnată cu sânge de scoică, iar în legătură cu contactul sexual, că acesta e frecarea orga -

nului sexual masculin şi secreţia lichidului vâs cos însoţită de o contracţie; (prin urmare, cum aceste repre zentări ating lu -

crurile înseşi şi le pătrund, astfel putem vedea cum sunt ele cu adevărat), tot aşa trebuie să procedăm toată viaţa şi, când ne reprezentăm lucrurile ca prea demne de încredere, trebuie să le dezgolim, să le surprindem mica lor valoare şi să înlăturăm pretinsa credibilitate datorită că

reia erau

considerate de valoare. Periculoasă amăgire este trufia şi, când socoteşti mai degrabă că te ocupi de lucruri importante, atunci mai

ales eşti victima iluziei. Priveşte, de exemplu, ce spune Crates184 despre însuşi Xenocrate185.

Majoritatea lucrurilor pe care mulţimea le admiră se referă

14

la realităţi mult mai generale care se constituie prin simpla coe ziune sau prin natura lor, precum pietrele, lemnele, smo -

chinele, viile, măslinele; lucrurile pe care le preţuiesc cei cu puţin mai multă judecată se referă la cele însufleţite, pre -

cum turmele de oi şi turmele de vite; lucrurile pe care le pre -

ţuiesc cei mai cultivaţi se referă la fiinţele dotate cu un suflet ra ţional, dar nu în întregime raţional, ci cunoscător al unui meş teşug sau ingenios într-o oarecare măsură, sau doar ca -

pabil să dobândească un mare număr de sclavi186. Cine

178

MARCUS AURELIUS

15

T¦ m‹n speÚdei gənesqai, t¦ d‹ speÚdei gegon◊nai, kaπ toà ginom◊nou d‹ ½dh ti ¢p◊sbh˙ ¸Úseij kaπ ¢lloièseij ¢na-neoàsi tÕn kÒsmon dihnekîj, ésper tÕn ¥peiron a≥îna [1]

toà crÒnou ¢di£leiptoj for¦ n◊on ¢eπ par◊cetai. œn d¾

toÚtJ tù potamù tə ¥n tij toÚtwn tîn paraqeÒntwn œkti -

mšeien, eØreqÁnai oÙk /xestin˙ ésper eΠ tə̃j ti tîn para-petom◊nwn strouqarəwn file√n ¥rcoito, tÕ d' ½dh œx Ñfqalmîn ¢pelÎuqen. toioàton dÍ kaπ aÙt¾ [1] zw¾

Œk£stou, ofon [1] ¢f' aΣmatoj ¢naqumə̃asij kaπ [1] œk toà

¢◊roj ¢n£pneusij˙ Ðpo√on g£r œsti tÕ ¤pax ŒlkÚsai tÕn

¢◊ra kaπ ¢podoànai, Óper par' Ÿkaston poioàmen, toioàtÒn œsti kaπ tÕ t¾n p©san ¢napneustik¾n dÚnamin, ¿n cq¡j kaπ

próhn ¢potecqeπj œktšw, ¢podoànai œke√ Óqen tÕ prîton

/spasaj.

16

OÜte tÕ diapne√sqai æj t¦ fut¦ tϑmion oÜte tÕ ¢napne√n æj t¦ bosk˘mata kaπ t¦ qhrϑa oÜte tÕ tupoàsqai kat¦

fantasϑan oÜte tÕ neurospaste√sqai kaq' Ðrm¾n oÜte tÕ

sunagel£zesqai oÜte tÕ tr◊fesqaï toàto g¦r Ómoion tù

¢pokrϑnein t¦ perittèmata tÁj trofÁj. tϑ oân tϑmion; tÕ

krote√sqai; oÙcϑ. oÙkoàn oÙd‹ tÕ ØpÕ glwssîn krote√sqaï

a≤ g¦r par¦ tîn pollîn eÙfhmϑai krÒtoj glwssîn. ¢fÁkaj oân kaπ tÕ dox £rion˙ tϑ kataleϑpetai tϑmion; dokî m‹n tÕ

kat¦ t¾n ≥dϑan kataskeu¾n kine√sqai kaπ Πscesqai, œf' Ö

kaπ a≤ œpim◊leiai ¥gousi kaπ a≤ t◊cnaï ¼ te g¦r t◊cnh p©sa toÚtou stoc£zetai, Σna tÕ kataskeuasq‹n œpithdeϑwj

/cV prÕj tÕ /rgon prÕj Ö kateskeÚastaï Ó te futourgÕj

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 179

preţuieşte, însă, sufletul raţional şi politic nu se mai întoarce la alte lucruri, ci, mai presus de toate, el îşi păstrează propriul suflet în condiţia sa raţională şi sociabilă şi desfăşoară acti -

vităţi de acelaşi fel, şi în acest scop colaborează cu cel de aceeaşi origine cu el.

Unele lucruri se străduiesc să se nască, altele, să dispară, şi 15

din ceea ce se naşte ceva deja începe să se stingă. Curgerile şi trans formările reînnoiesc încontinuu lumea, după cum ne -

în trerupta mişcare a timpului înnoieşte întotdeauna nemăr -

ginita veşnicie187. Într-un astfel de fluviu, ce ar putea fi preţuit, într-adevăr, dintre cele care trec pe lângă noi? Nu e permis să găseşti <ceva>. Ca şi cum cineva ar începe să iu -

bească vreo vrabie care zboară: aceea deja a dispărut din ochi. Însăşi viaţa fiecăruia este ceva asemănător vaporilor ce ies din sânge şi gurii

de aer respirat. Căci simpla inspirare şi apoi expirare a aerului, ceea ce facem în fiecare moment, e acelaşi lucru cu a restitui, acolo de unde ai luat-o la început, întreaga putere de a respira, pe care ieri sau alaltăieri ai pri -

mit-o, din momentul naşterii.

Nu merită preţuit nici faptul că transpiri, cum fac plan tele, 16

nici că respiri, la fel ca animalele domestice sau ca fia rele, nici că formezi reprezentări ale celor ce te impre sionează, nici că eşti mişcat ca o marionetă de firele impulsului, nici că ne strângem în turme, nici că te hrăneşti, fiindcă această

acti vi tate este asemenea eliminării de excremente. Ce me -

rită, aşa dar, preţuit? Să primeşti aplauze? Nu. Prin urmare, nici să fii aclamat de guri gălăgioase. Căci aclamaţiile din partea celor mulţi sunt doar guri care plescăie-n gol. Ai aban donat, aşa dar, pretinsa glorie. Ce lucru rămâne de pre ţuit? Faptul că omul se mişcă şi se opreşte potrivit pro -

priei constituţii, scop către care duc şi diversele practici, şi

Ð œpimeloÚmenoj tÁj ¢mp◊lou, kaπ Ð pwlod£mnhj kaπ Ð toà kunÕj œpimeloÚmenoj toàto zhte√. a≤ d‹ paidagwgÒai, a≤ d‹

didaskalÒai œpπ tÒ speÚdousin; ïde oân tÕ tÒmion¨ kaπ toàto m‹n ¨n eâ /cV, oÙd‹n tîn ¥llwn peripoišeij Œautù. oÙ

paÚsV kaπ ¥lla poll¦ timîn; oÜt' oân œleÚqeroj /sV oÜte aÙt£rkhj oÜte ¢paq˘j¨ ¢n£gkh g¦r fqone√n, zhlotupe√n, Øfor©sqai toÝj ¢fel◊sqai œke√na dunam◊nouj, œpibou

-

leÚein to√j /cousi tÕ timèmenon ØpÕ soà¨ Ólwj pefÚrqai

¢n£gkh tÕn œkeÒnwn tinÕj œndeÁ, pros◊ti d‹ poll¦ kaπ to√j qeo√j m◊mfesqai. [1] d‹ tÁj ≥dÒaj dianoÒaj a≥dëj kaπ tim¾

seautù te ¢restÒn se poišei kaπ to√j koinwno√j eÙ

-

£rmoston kaπ to√j qeo√j sÚmfwnon, tout◊stin œpainoànta Ósa œke√noi dian◊mousi kaπ diatet£casin.

17

”Anw, k£tw, kÚklJ <a≤> foraπ tîn stoiceðwn, [1] d‹ tÁj

¢retÁj kðnhsij œn oÙdemí toÚtwn, ¢ll¦ qeiÒterÒn ti kaπ

Ðdù dusepinoťJ proioàsa eÙode√.

18

OfÒn œstin Ö poioàsi. toÝj m‹n œpπ toà aÙtoà crÒnou kaπ

meq' Œautîn zîntaj ¢nqrèpouj eÙfhme√n oÙ q◊lousin, aÙtoπ

d‹ ØpÕ tîn metagenest◊rwn eÙfhmhqÁnai, oÞj oÜte e≈dÒn pote oÜte Ôyontai, perπ polloà poioàntai. toàto d‹ œggÚj œsti tù luphqÁnai ¥n, Óti oÙcπ kaπ o≤ progen◊steroi perπ

soà lÒgouj eÙf˝mouj œpoioànto.

cunoştinţele tehnice, cred. Căci orice artă are în vedere acest lucru, ca ceea ce a fost pregătit de ea să fie potrivit activităţii pentru care a fost con stituit: viticultorul care se îngrijeşte de viţa-de-vie şi dre sorul de mânji şi cel care se ocupă de câini urmăresc acest scop. Metodele de educaţie şi învăţământ spre ce năzuiesc? Iată, aşadar, ce e demn de preţuit. Şi dacă cumva cu acesta ai succes, nici un alt lucru nu-ţi vei procura pentru tine însuţi. Nu vei înceta să pre -

ţuieşti şi multe alte lucruri? Atunci nu vei fi nici liber, nici mulţumit, nici netulburat. Căci este inevi tabil să fii invi -

dios, gelos, bănuitor faţă de cei care ar fi în stare să-ţi ră -

pească aceste bunuri, să unelteşti îm potriva celor care sunt în posesia a ceea ce tu preţuieşti. Într-un cu vânt, este ine -

vitabil ca cel ce simte lipsa unuia dintre acele bunuri să se fră mânte şi, în plus, să cârtească, de multe ori, şi îm -

potriva zeilor. În schimb, respectarea şi pre ţuirea propriului tău

intelect îţi vor aduce mulţumirea, vei trăi în armonie cu oa menii şi vei fi recunoscător zeilor, ca să zic aşa: vei lăuda toate cele pe care ei le hărăzesc şi le-au rânduit.

În sus, în jos188, în cerc <au loc> mişcările elementelor.

17

Mişcarea virtuţii nu este însă în nici una dintre direcţiile acestea, ci ea, care e ceva mai divin, îşi duce la bun sfârşit drumul urmând un parcurs greu de înţeles.

Ce lucru fac aceştia! Ei nu vor să-i laude pe cei care trăiesc 18

în acelaşi timp şi împreună cu ei şi, pe de altă parte, ţin mult să fie lăudaţi de urmaşii pe care nici nu i-au văzut vreodată, nici nu-i vor vedea. Aceasta este aproape ca şi cum ai fi supărat că cei născuţi înaintea ta nu au spus vorbe de laudă despre tine.

19

M˘, eΠ ti aÙtù soπ duskatapÒnhton, toàto ¢nqrèpJ ¢dÚnaton Øpolamb£nein, ¢ll' eΠ ti ¢nqrèpJ dunatÕn kaπ

o≥ke√on, toàto kaπ seautù œfiktÕn nomƏzein.

20

'En to√j gumnasƏoij kaπ Ônuxi kat◊druy◊ tij kaπ tÍ kefalÍ

œrragepπj plhg¾n œpoƏhsen, ¢ll' oÜte œpishmainÒmeqa oÜte proskÒptomen oÜte Øforèmeqa Ûsteron æj œpƏboulon˙ kaƏtoi fulattÒmeqa, oÙ m◊ntoi æj œcqrÕn oÙd‹ meq' ØpoyƏaj, ¢ll' œk -

klƏsewj eÙmenoàj. toioàtÒn ti gin◊sqw kaπ œn to√j loipo√j m◊resi toà bƏou˙ poll¦ parenqumèmeqa tîn ofon prosgum-nazom◊nwn. /xesti g£r, æj /fhn, œkklƏnein kaπ mťe Øpo -

pteÚein mťe ¢p◊cqesqai.

21

EΠ tƏj me œl◊gxai kaπ parastÁsaƏ moi, Óti oÙk Ñrqîj Øpolamb£nw À

pr£ssw, dÚnatai, caƉrwn metaqšomaižhtî g¦r t¾n ¢lˇqeian, Øf' Âj oÙdeπj pèpote œbl£bh, bl£ptetai dˇ Đ œpim◊nwn œpπ tÁj Œautoà ¢p £thj kaπ ¢gnoƉaj.

22

'Egë tÕ œmautoà kaqÁkon poiî, t¦ ¥lla me oÙ perisp´

½toi g¦r ¥yuca À ¥loga À peplanhm◊na kaπ t¾n ĐdÕn

¢gnooànta.

23

To√j mˇn ¢lÒgoij zóoij kaπ kaqÒlou pr£gmasi kaπ Øpo -

keim◊noij, æj lÒgon /cwn lÒgon m¾ /cousi, crî mega lo -

frÒnwj kaπ œleuq◊rwj' to√j dˇ ¢nqrèpoij, æj lÒgon /cousi, crî koinwnikîj' œf' ¤pasi dˇ qeoÝj œpikaloà. kaπ m¾

diaf◊rou prÕj tÕ pÒsJ crÒnJ taàta pr£xeij' ¢rkoàsi g¦r kaπ tre√j ïrai toiaàtai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 183

Să nu socoteşti că, dacă ceva îţi pare greu de realizat, acest lu -

19

cru este imposibil pentru om, ci consideră că, dacă ceva este posibil şi potrivit omului, acest lucru îţi este accesibil şi ţie.

În timpul exerciţiilor de gimnastică cineva te-a zgâriat cu 20

unghiile şi te-a rănit lovindu-te cu capul. Dar nici nu ne arătăm nemulţumirea, nici nu ne ofensăm, nici nu-l sus -

pectăm, mai târziu, ca pe un <om> perfid. Totuşi, ne punem în gardă, dar nu ca şi cum ar fi un duşman, nici cu neîn credere, ci evitându-l cu bunăvoinţă. O atitudine ase -

mă nă toare trebuie adoptată şi în celelalte împrejurări ale vieţii: se cuvine să trecem cu vederea multe neplăceri pro -

vocate de cei care, ca să spun aşa, fac exerciţii de gimnas -

tică îm preună cu noi. Căci este posibil, aşa cum am spus, să îi evităm, fără priviri bănuitoare şi fără duşmănie.

Dacă cineva poate să mă convingă, demonstrându-mi, că

21

nu gândesc sau nu acţionez cum trebuie, mă voi schimba bucuros. Căci eu caut adevărul, de care nimeni n-a fost vreodată lezat; este lezat, în schimb, cel care persistă în greşeala şi în neştiinţa sa.

Eu îmi fac datoria; alte lucruri nu îmi pot distrage atenţia: 22

căci ori sunt neînsufleţite, ori sunt fiinţe lipsite de raţiune sau unele rătăcite şi care nu cunosc drumul.

De fiinţele lipsite de raţiune şi, în general, de lucruri şi de 23

subiectele <acestora> mă folosesc, fiind o fiinţă raţională, ca de unele lipsite de raţiune, cu măreţie sufletească şi în mod liber. De oameni însă, fiindcă au raţiune, mă folosesc cu sociabilitate. În orice împrejurare, invocă zeii şi nu te preo cupa cât timp vei avea pentru a îndeplini acţiunile tale: căci sunt de ajuns şi trei ore de acest fel.

184

MARCUS AURELIUS

24

'Al◊xandroj Đ Makedën kaπ Đ ÑrewkÒmoj aÙtoà ¢poqanÒn-tej e≥j taÙtÕ kat◊sthsan· ½toi g¦r <¢n>el˘fqhsan e≥j toÝj aÙtoÝj toà kÒsmou spermatikoÝj lÒgouj À diesked£sqhsan Đmo∂wj e≥j t¦j ¢tÒmouj.

25

'Enqum˘qhti pÒsa kat¦ tÕn aÙtÕn ¢karia√on crÒnon œn Œk£stJ ¹mîn ¤ma g∂netai swmatik¦ Đmoà kaπ yucik£, kaπ

oÛtwj oÙ qaum£seij e≥ polÝ ple∂w, m©llon d‹ p£nta t¦

ginÒmena œn tù Œn∂ te kaπ sÚmpanti, Ö d¾ kÒsmon Ñno -

m£zomen, ¤ma œnuf∂statai.

26

'E£n tðj soi prob£lV pîj gr£fetai tÕ 'Antwnðnou Ônoma, mťi katenteinÒmenoj prooðsV ŸkastontînstoiceðwnmťioÙkœxariqmšV pr®wjproΔënŸkastontîngramm£twn;tð oân œ¦n Ñrgðzwntai, mťi ¢ntorgiÍ; oÛtwj oân kaπ œnq£de m◊mnhso Óti p©n kaqÁkon œx ¢riqmîn tinîn sum plhroàtai.

toÚtouj de√ throànta kaπ m¾ qoruboÚmenon mhd‹ to√j dusceraðnousin ¢ntidusceraðnonta peraðnein Ðdù tÕ

prokeðmenon.

27

Pîj çmÒn œsti m¾ œpitr◊pein to√j ¢nqrèpoij Ðrm©n œpπ t¦

fainÒmena aÙto√j o≥ke√a kaπ sumf◊ronta. kaðtoi trÒpon tin¦ oÙ sugcwre√j aÙto√j toàto poie√n, Ótan ¢ganaktÍj, Óti ¡mart£nousi f◊rontai g¦r p£ntwj æj œpπ o≥ke√a kaπ

sumf◊ronta aÙto√j. „¢ll' oÙk /cei oÛtwj.“ oÙkoàn dðdaske kaπ deðknue m¾ ¢ganaktîn.

28

Q£natoj ¢n£paula a≥sqhtikÁj ¢ntitupðaj kaπ ÐrmhtikÁj neurospastðaj kaπ dianohtikÁj diexÒdou kaπ tÁj prÕj t¾n s£rka leitourgðaj.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 185

Alexandru Macedon şi îngrijitorul catârilor săi, odată ce 24

au murit, s-au găsit în aceeaşi situaţie189: fie au fost ab -

sorbiţi în aceleaşi raţiuni seminale ale lumii, fie au fost risipiţi în acelaşi fel în atomi.

Gândeşte-te câte <procese> fizice şi psihice se petrec simul -

25

tan, în aceeaşi clipă, în fiecare dintre noi. Astfel nu te vei mira dacă mult mai multe sau, mai degrabă, toate eveni -

mentele se desfăşoară deodată, în unitatea atotcuprinzătoare pe care o numim lume.

Dacă cineva ţi-ar pune întrebarea cum se scrie numele lui 26

Antoninus190, te vei forţa să pronunţi fiecare dintre litere?

Nu vei pronunţa fiecare literă cu calm, una după alta? Şi dacă se înfurie, te vei înfuria şi tu? Tot aşa, şi în acest caz, aminteşte-ţi, aşadar, că orice îndatorire este formată din -

tr-un anumit număr de acţiuni. Ţinând cont de asta, tre -

buie să procedezi cu metodă pentru a îndeplini ceea ce îţi propui, fără să te agiţi, fără să te superi pe cei care sunt supăraţi pe tine.

Cât este de crud să nu le permiţi oamenilor să-şi îndrepte 27

impulsurile spre ceea ce li se pare potrivit şi folositor! To -

tuşi, într-o oarecare măsură, tu nu le permiţi să facă asta, când te superi fiindcă greşesc. Căci ei sunt, în orice caz, atraşi de acestea ca de lucrurile care le-ar fi potrivite şi folo -

sitoare. „Dar ele nu sunt aşa.“ Învaţă-i şi arată-le, atunci, fără să te superi.

Moartea este sfârşitul repercusiunilor simţurilor, al condiţiei 28

de marionetă purtată de impulsuri, al rătăcirilor gândului şi al serviciului adus cărnii.

29

A≥scrÒn œstin, œn ú bðJ tÕ sîm£ soi m¾ ¢paud´, œn toÚtJ

t¾n yuc¾n proapaud©n.

30

“Ora m¾ ¢pokaisarwqÍj, m¾ bafÍj¨ gðnetai g£r. třhson oân seautÕn ¡ploàn, ¢gaqÒn, ¢k◊raion, semnÒn, ¥komyon, toà dikaðou fðlon, qeosebÁ, eÙmenÁ, filÒstorgon, œrrwm◊non prÕj t¦ pr◊ponta /rga. ¢gènisai, Σna toioàtoj summeðnVj, ofÒn se ºq◊lhse poiÁsai filosofða. a≥doà qeoÚj, sùze

¢nqrèpouj. bracÝj Ð bðojÏ efj karpÕj tÁj œpigeðou zwÁj, di£qesij Ðsða kaπ pr£xeij koinwnikað. p£nta æj 'Antwnðnou maqhtˇjÏ tÕ Øp‹r tîn kat¦ lÒgon prassom◊nwn eÜtonon œkeðnou kaπ tÕ Ðmal‹j pantacoà kaπ tÕ Ósion kaπ tÕ eÜdion toà prosèpou kaπ tÕ meilðcion kaπ tÕ ¢kenÒdoxon kaπ tÕ

perπ t¾n kat£lhyin tîn pragm£twn filÒtimonÍ kaπ æj œke√noj oÙk ¥n ti Ólwj parÁke, m¾ prÒteron eâ m£la katidën kaπ safÎj nošajÏ kaπ æj /feren œke√noj toÝj

¢dðkwj aÙtù memfom◊nouj m¾ ¢ntimemfÒmenojÏ kaπ æj œp' oÙ -

d‹n /speudenÍ kaπ æj diabol¦j oÙk œd◊cetoÍ kaπ æj ¢krib¾j Ãn œxetast¾j ºqîn kaπ pr£xewn kaπ oÙk Ñneidistˇj, oÙ

yofodeˇj, oÙc ØpÒpthj, oÙ sofistˇjÏ kaπ æj Ñlðgoij ¢rkoÚmenoj, ofon o≥kšei, strwmnÍ, œsqÁti, trofÍ, Øphresðv Íkaπ

æj filÒponoj kaπ makrÒqumojÏ kaπ ofoj m◊n<ein> œn tù

<aÙtù> m◊cri Œsp◊raj di¦ t¾n lit¾n dðaitan mhd‹ toà

¢pokrðnein t¦ perittèmata par¦ t¾n sunˇqh éran crÇzwnÍ

kaπ tÕ b◊baion kaπ Ómoion œn ta√j filðaij aÙtoàÍ kaπ tÕ

¢n◊cesqai <tîn> ¢ntibainÒntwn parrhsiastikîj ta√j gnè-maij aÙtoà kaπ caðrein eΠ tðj <ti> deiknÚoi kre√ttonÍ kaπ

æj qeoseb¾j cwrπj deisidaimonðajÏ Σn' oÛtwj eÙsuneidˇJ

soi œpistÍ [1] teleutaða éra æj œkeðnJ.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 187

Este ruşinos ca, într-o viaţă în care trupul tău nu se lasă

29

copleşit de slăbiciune, sufletul s-o facă primul.

Fii atent să nu devii un Caesar, să nu iei această culoare; pen -

30

tru că se întâmplă. Păstrează-te deci simplu, bun, integru, demn, natural, prieten al dreptăţii, pios, binevoitor, afectuos şi energic în

îndeplinirea acţiunilor care ţi se potrivesc.

Luptă ca să rămâi aşa cum a vrut să te facă filozofia.

Respectă-i pe zei, ocroteşte-i pe oameni. Viaţa este scurtă; unicul rod al vieţii pământeşti, o dispoziţie a spiritului permisă de legile divine şi acţiuni desfăşurate în folosul societăţii. Fă orice lucru ca un discipol al lui Antoninus191: aminteşte-ţi de fermitatea sa în îndeplinirea acţiunilor potrivite cu raţiunea, atitudinea sa egală în toate situaţiile, pioşenia sa, seninătatea chipului său, bunătatea, nepăsarea faţă de gloria deşartă, ambiţia depusă pentru înţelegerea exactă a lucrurilor; cum nu ar fi lăsat deoparte absolut nici o întrebare înainte de a examina bine şi clar cele cercetate;

<aminteşte-ţi> cum îi su porta el pe cei care-l atacau pe nedrept, fără să-i atace la rân dul său; cum nu se pripea la nimic, cum nu accepta ca lom niile, cum era examinator atent al caracterelor şi faptelor, fără să fie însă dojenitor, timorat, suspicios, sofist; şi cum se mul ţumea cu puţin, de exemplu în privinţa locuinţei, patu

lui, îmbrăcăminţii, mâncării,

serviciului său personal; <aminteş te-ţi> cât de mult îndrăgea efortul şi per severenţa; şi cum rămânea în acelaşi post până

seara, datorită felului său de viaţă modest, fără să simtă

nevoia, în afara orei obişnuite, să iasă; <aminteşte-ţi> şi de siguranţa şi statornicia sa în prietenii; cum suporta să-i fie contrazise părerile şi cât se bu cura dacă cineva îi propunea o soluţie mai bună; şi cât era de pios, fără superstiţii. Eu îţi doresc ca ceasul de pe urmă să te găsească în posesia unei conştiinţe curate precum a lui.

31

'An£nhfe kaπ ¢nakaloà seautÕn kaπ œxupnisqeπj p£lin kaπ

œnnošaj Óti Ônειroϑ soi ºnècloun, p£lin œgrhgorëj bl◊pe taàta, æj œke√na /blepej.

32

'Ek swmatϑou e≥mπ kaπ yucÁj. tù m‹n oân swmatϑJ p£nta

¢di£fora· oÙd‹ g¦r dÚnatai diaf◊resqai. tÍ d‹ dianoəv

¢di£fora Ósa m˘ œstin aÙtÁj œnergˇmata· Ósa d◊ ge aÙtÁj œstin œnergˇmata, taàta p£nta œp' aÙtÍ œstin. kaπ toÚtwn m◊ntoi perπ mÒnon tÕ parÕn pragmateÚetaï t¦ g¦r m◊llonta kaπ parJchkÒta œnergˇmata aÙtÁj kaπ aÙt¦ ½dh

¢di£fora.

33

OÙk /stin Ð pÒnoj tÍ ceirπ oÙd‹ tù podπ par¦ fÚsin, m◊crij

¨n poiÍ Ð poàj t¦ toà podÕj kaπ [1] ceπr t¦ tÁj ceirÒj. oÛtwj oân oÙd‹ ¢nqrèpJ æj ¢nqrèpJ par¦ fÚsin œstπn Ð pÒnoj, m◊crij ¨n poiÍ t¦ toà ¢nqrèpou· e≥ d‹ par¦ fÚsin aÙtù oÙk œstin, oÙd‹ kakÒn œstin aÙtù.

34

`Hlədkaj [1]don¦j ¼sqhsan lVstaə, kəndoi, patralo√ai, tÚrannoi.

35

OÙc Ðr´j pîj o≤ b£nausoi tecn√tai ¡rmÒzontai m‹n m◊cri tinÕj prÕj toÝj ≥diètaj, oÙd‹n Âsson m◊ntoi ¢nt◊contai toà lÒgou tÁj t◊cnhj kaπ toÚtou ¢postÁnai oÙc Øpom◊nousin; oÙ deinÕn e≥ Ð ¢rcit◊ktwn kaπ Ð ≥atrÕj m©llon a≥d◊sontai tÕn tÁj ≥dəaj t◊cnhj lÒgon À Ð ¥nqrwpoj tÕn Œautoà, Öj aÙtù koinÒj œsti prÕj toÝj qeoÚj;

36

`H 'Asəa, [1] EÙrèph gwnəai toà kÒsmou· p©n p◊lagoj stagën toà kÒsmou· ”Aqwj bwl£rion toà kÒsmou· p©n tÕ œnestëj toà crÒnou stigm¾ toà a≥înoj. p£nta mikr£, eÜtrepta, œna -

fanizÒmena. P£nta œke√qen /rcetai, ¢p' œkeənou toà koinoà

Revino sobru şi refă-ţi forţele, trezindu-te din nou şi înţe -

31

legând că visele ţi-au adus nelinişti; trezit din nou, priveşte aceste lucruri, aşa cum le-ai privit pe acelea192.

Sunt alcătuit dintr-un biet trup şi dintr-un suflet.193 Trupului 32

totul îi e indiferent; căci nici nu poate să facă diferenţe. Cât despre intelect, îi sunt indiferente toate cele care nu repre -

zintă activităţile lui; iar cele ce sunt activităţile lui sunt toate în puterea sa. Şi dintre acestea, de fapt, el acţionează numai asupra celor prezente, căci activităţile sale fie viitoare, fie trecute sunt şi ele, în clipa de faţă, indiferente.

Efortul nu este pentru mână şi nici pentru picior împotriva 33

naturii, cât timp piciorul îşi îndeplineşte funcţiile piciorului, şi mâna, pe cele ale mâinii. Tot aşa, efortul nu e împotriva na turii pentru om, în măsura în care este om, cât timp îşi îndeplineşte funcţiile specifice omului. Dacă nu e pentru el împotriva naturii, nu e pentru el nici un rău.

Cât de mari sunt plăcerile de care se bucură tâlharii, des -

34

frânaţii, paricizii, tiranii?

Nu vezi cum meseriaşii iscusiţi se pun de acord, până la un 35

punct, cu cei nepricepuţi, dar se ţin de principiile mese riei lor şi nu acceptă să se desprindă de ele? Nu e ciudat că

arhitectul şi medicul respectă principiile meseriei lor mai mult decât îşi respectă omul raţiunea, pe care o are în co -

mun cu zeii?

Asia, Europa sunt doar unghere ale lumii; orice mare e doar 36

o picătură a lumii; Athosul194, o movilă a lumii; orice mo -

ment prezent, o clipă a duratei eterne a tim pului. Toate sunt mărunte, schimbătoare şi supuse pieirii. Totul vine

[1]gemonikoà Ðrmšanta À kat' œpakoloÚqhsin. kaπ tÕ c£sma oân toà l◊ontoj kaπ tÕ dhlhtřion kaπ p©sa kakourgəa, æj

¥kanqa, æj bÒrboroj, œkeðnwn œpigennˇmata tîn semnîn kaπ

kalîn. m¾ oân aÙt¦ ¢llÒtria toÚtou oá s◊beij fant£zou,

¢ll¦ t¾n p£ntwn phg¾n œpilogðzou.

37

Ò t¦ nàn ≥dën p£nta Œèraken, Ósa te œx ¢Δdðou œg◊neto kaπ

Ósa e≥j tÕ ¥peiron /staï p£nta g¦r ÐmogenÁ kaπ ÐmoeidÁ.

38

Poll£kij œnqumoà t¾n œpisÚndesin p£ntwn tîn œn tù kÒsmJ kaπ sc◊sin prÕj ¥llhla. trÒpon g£r tina p£nta

¢llľoij œpip◊plektai kaπ p£nta kat¦ toàto fðla

¢llľoij œstð kaπ g¦r ¥llJ <¥llo> ŒxÁj œsti taàta di¦

t¾n tonik¾n kðnhsin kaπ sÚmpnoian kaπ t¾n Ÿnwsin tÁj oÙsð

aj.

39

Ofj sugkeklřwsai pr£gmasi, toÚtoij sun£rmoze seautÒn, kaπ ofj suneðlhcaj ¢nqrèpoij, toÚtouj fðlei, ¢ll' ¢lhqinîj.

40

”Organon, œrgale√on, skeàoj p©n e≥j prÕj Ö kateskeÚastai poie√, eâ /ceï kaðtoi œke√ Ð kataskeu£saj œkpodèn. œpπ

d‹ tîn ØpÕ fÚsewj sunecom◊nwn /ndon œstπ kaπ param◊nei [1] kataskeu£sasa dÚnamijˉ kaqÕ kaπ m©llon a≥de√sqai aÙt¾n de√ kaπ nomðzein, œ¦n kat¦ tÕ boÚlhma taÚthj /cVj kaπ diex£gVj, /cein soi p £nta kat¦ noàn. /cei d‹ oÛtwj kaπ

tù pantπ kat¦ noàn t¦ Œautoà.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 191

de acolo, luându-şi impulsul de la această comună parte raţională conducătoare195 sau de

curgând drept con

se

-

cinţă196. Aşadar, fălcile leului, otrava şi tot ceea ce face rău, pre cum spinii şi noroiul, sunt efecte secundare ale acelor lucruri frumoase şi venerabile. În consecinţă, să nu ţi le reprezinţi ca fiind străine de ceea ce venerezi tu, ci ia în considerare sursa de la care provin toate lucrurile.

Cine a văzut lucrurile de acum a văzut tot ceea ce a fost 37

din veşnicie şi ceea ce va fi în viitor la nesfârşit; căci toate lucrurile au aceeaşi origine şi aceeaşi specie.

Gândeşte-te adesea la legătura care uneşte toate lucrurile 38

din lume şi la raportul dintre ele. Căci, într-un anumit fel, toate se găsesc împletite unele cu altele şi înrudite prin tr-o reciprocă prietenie. De fapt, toate se determină unele pe altele datorită mişcării tensionate197, respiraţiei comune198

şi unităţii substanţei.

Adaptează-te evenimentelor pe care soarta ţi le-a hărăzit. Şi 39

iubeşte, dar cu adevărat, oamenii cu care destinul te-a unit.

Orice instrument, sculă, ustensilă e socotită bună dacă îşi 40

îndeplineşte menirea pentru care a fost construită; totuşi, în acest caz, cel care a făcut-o este departe. În schimb, pentru lucrurile făcute de natură, forţa care le-a alcătuit se găseşte înăuntrul lor şi rămâne acolo. Aşadar, aceasta tre -

buie respectată şi mai mult, şi gândeşte-te că, dacă con -

tinui să trăieşti în acord cu voinţa acestei forţe, totul se va petrece conform gândirii tale. În acelaşi fel, evenimentele se desfăşoară în univers conform gândirii aceleia.

41

“O ti ¨n tîn ¢proair◊twn ØpostšV sautù ¢gaqÕn À kakÒn,

¢n£gkh kat¦ t¾n per∂ptwsin toà toioÚtou kakoà À t¾n

¢pÒteuxin toà toioÚtou ¢gaqoà m◊myasqa∂ se qeo√j kaπ

¢nqrèpouj d‹ misÁsai toÝj a≥t∂ouj Ôntaj À Øpopteuom◊nouj

/sesqai tÁj ¢poteÚxewj À tÁj periptèsewj¨ kaπ ¢dikoàmen d¾ poll¦ di¦ t¾n prÕj taàta diafor£n. œ¦n d‹ mÒna t¦ œf' [1] -

m√n ¢gaq¦ kaπ kak¦ kr∂nwmen, oÙdem∂a a≥t∂a katale∂petai oÜte qeù œgkal◊sai oÜte prÕj ¥nqrwpon stÁnai st£sin polem∂ou.

42

P£ntej e≥j Ÿn ¢pot◊lesma sunergoàmen, o≤ m‹n e≥dÒtwj kaπ

parakolouqhtikîj, o≤ d‹ ¢nepist£twj, ésper kaπ toÝj kaqeÚdontaj, o≈mai, Ð `Hr£kleitoj œrg£taj e≈nai l◊gei kaπ

sunergoÝj tîn œn tù kÒsmJ ginom◊nwn. ¥lloj d‹ kat' ¥llo sunerge√, œk perious∂aj d‹ kaπ Ð memfÒmenoj kaπ Ð ¢nti -

ba∂nein peirèmenoj kaπ ¢naire√n t¦ ginÒmena¨ kaπ g¦r toà toioÚtou /crVzen Ð kÒsmoj. loipÕn oân sÚnej e≥j t∂naj ŒautÕn katat£sseij¨ œke√noj m‹n g¦r p£ntwj soi kalîj cršetai Ð t¦ Óla dioikîn kaπ parad◊xeta∂ se e≥j m◊roj ti tîn sunergîn kaπ sunerghtikîn, ¢ll¦ sÝ m¾ toioàto m◊roj g◊nV, ofoj Ð eÙtel¾j kaπ gelo√oj st∂coj œn tù dr£mati, oá CrÚsippoj m◊mnhtai.

43

Mťi Ð “Hlioj t¦ toà Ùet∂ou ¢xio√ poie√n; mťi Ð 'Asklhpipast¦ tÁj KarpofÒrou; t∂ d‹ tîn ¥strwn Ÿkaston; oÙcπ

di£fora m◊n, sunerg¦ d‹ prÕj taÙtÒn;

44

E≥ m‹n oân œbouleÚsanto perπ œmoà kaπ tîn œmoπ sumbÁnai ÑfeilÒntwn o≤ qeo∂, kalîj œbouleÚsanto¨ ¥boulon g¦r qeÕn

În cazul în care ai presupune că un eveniment din cele care 41

nu depind de alegerea ta este bun sau rău pentru tine, este inevitabil ca, dacă te-a lovit un asemenea rău sau ai fost lipsit de un astfel de bine, să cârteşti împotriva zeilor şi să-i urăşti pe oameni, fiindcă sunt sau vor fi – bănuieşti tu –

responsabili de lipsurile sau nenorocirile tale. Şi adesea co -

mitem nedreptăţi, fiindcă nu facem această deosebire între evenimente. Dacă am socoti bune şi rele, însă, numai acele evenimente care stau în puterea noastră, nu ne-ar mai ră -

mâne nici un motiv pentru a acuza divinitatea, nici pentru a adopta o atitudine duşmănoasă faţă de umanitate.

Toţi cooperăm pentru un unic rezultat, unii având cu -

42

noştinţă de acesta şi dând dovadă de inteligenţă, alţii fără

să ştie, precum spune, cred, Heraclit: „cei care dorm sunt şi ei artizani şi participanţi la evenimentele lumii“199.

Unul cooperează într-un fel, altul – în alt fel, până şi cel care cârteşte sau încearcă să se opună şi să distrugă cele ce au loc; căci şi de un astfel de om are nevoie lumea. În rest, încearcă să-ţi dai seama în ce <clasă> te stabileşti, în trucât cel care conduce Întregul se va folosi de tine în modul potrivit şi te va primi în rândul celor care coo pe rează şi care ajută. Tu însă să nu-ţi găseşti locul precum acel vers lipsit de valoare şi caraghios în comedie, de care aminteşte Chrysippos200.

Soarele pretinde oare că îndeplineşte rolul Zeului-ploaie?

43

Sau Asclepios pretinde că îndeplineşte rolul Zeiţei purtătoare de roade201? Şi ce spune fiecare dintre aştri? Nu sunt oare diferiţi, dar colaborează pentru împlinirea aceluiaşi scop?

Dacă zeii au decis în privinţa mea şi a evenimentelor care tre -

44

buie să mi se întâmple, au decis bine, căci nu este uşor nici

oÙdˇ œpinoÁsai ¸®dion¨ kakopoiÁsai d◊ me di¦ tənа a≥tənan

/mellon Ðrm©n; tə g¦r ¨n aÙto√j À tù koinù, oá m£lista pronooàntai, œk toÚtou perieg◊neto; e≥ dˇ m¾ œbouleÚsanto kat' ≥dənan perπ œmoà, perə ge tîn koinîn p£ntwj œbou -

leÚsanto, ofj kat' œpakoloÚqhsin kaπ taàta sumbaənonta

¢sp£zesqai kaπ st◊rgein Ñfeəlw. e≥ d' ¥ra perπ mhdenÕj bouleÚontai (pisteÚein mˆn oÙc Ósion À mhdˇ qÚwmen mhdˇ

eÙcèmeqa mhdˇ ÑmnÚwmen mhdˇ t¦ ¥lla pr£sswmen § par' Ÿ -

kasta æj prÕj parÒntaj kaπ sumbioàntaj toÝj qeoÝj pr£ssomen), e≥ d' ¥ra perπ mhdenÕj tîn kaq' [1]m©j bouleÚontai, œmoπ mˆn /xesti perπ œmautoà bouleÚesqai, œmoπ d◊ œsti sk◊yij perπ toà sumf◊rontoj. sumf◊rei dˇ Œk£stJ tÕ kat¦

t¾n Œautoà kataskeu¾n kaπ fÚsin, [1] dˇ œm¾ fÚsij logik¾

kaπ politikˇ. PÒlij kaπ patrπj æj mˆn 'Antwnənа moi [1]

`Rèmh, æj dˇ ¢nqrèpJ Ð kÒsmoj. t¦ ta√j pÒlesin oân taÚ-taij çf◊lima mÒna œstə moi ¢gaq£.

45

“Osa Œk£stJ sumbaənei, taàta tù ÓlJ sumf◊reï ½rkei toàto. ¢ll' /ti œke√no æj œpəpan Ôyei parafulf£xaj, Ósa

¢nqrèpJ, kaπ Œt◊roij ¢nqrèpoij. koinÒteron dˇ nàn tÕ sumf◊ron œpπ tîn m◊swn lamban◊sqw.

46

“Wsper prosəstataə soi t¦ œn tù ¢mfiqe£trJ kaπ to√j toioÚtoij cwrəoij æj ¢eπ t¦ aÙt¦ Ðrèmena, kaπ tÕ Ðmoeidˇj proskorÁ t¾n q◊an poie√, toàto kaπ œpπ Ólou toà bəou p£sceij¨ p£nta g¦r ¥nw k£tw t¦ aÙt¦ kaπ œk tîn aÙtîn.

m◊cri tənoj oân;

să-ţi închipui un zeu lipsit de puterea de a alege202. Din ce cauză ar

trebui să aibă impulsul de a-mi face rău? Ce câş tig le-ar reveni de aici lor sau universului de care mai cu seamă

se preocupă? Iar dacă n-au decis în mod special în pri vinţa mea, în orice caz au decis asupra celor universale, în le gătură

cu care am datoria să primesc şi să iubesc şi aceste eve nimente care derivă de aici. Sau, dacă n-au decis asupra nici unui lucru203 – nu e o lipsă de pietate să credem aceasta şi atunci nici să nu le aducem jertfe, nici să nu le înălţăm ru gă ciuni, nici să nu jurăm pe ei, nici să nu facem altele din cele pe care le îndeplinim în mod obişnuit, ca pentru nişte zei, prezenţi întotdeauna şi vieţuind în mijlocul nostru204 –, dacă nu decid nimic referitor la persoana noastră, îmi este totuşi permis să

iau decizii în privinţa mea, îmi e permis să caut ce-mi este util.

E folositor pentru fiecare ceea ce se potri veşte cu constituţia şi natura lui. Natura mea este raţio nală şi po li tică. Cetatea şi patria o reprezintă, pentru mine ca Anto ninus, Roma, iar <pen -

tru mine> ca om, lumea. Ca atare, numai cele ce sunt folo -

sitoare acestor două cetăţi sunt pentru mine bunuri.

Tot ceea ce i se întâmplă fiecăruia este de folos Întregului.

45

Şi asta e de ajuns. Dar şi acest lucru îl vei vedea cu atât mai mult observând cu atenţie că ceea ce e folositor unui om e folositor şi celorlalţi oameni. În acest caz, să înţelegi cuvân -

tul „folositor“ într-un sens comun, în raport cu lucrurile intermediare205.

După cum te plictisesc jocurile <care au loc> în amfiteatru 46

şi în alte asemenea locuri206, fiindcă te saturi privind mereu aceleaşi spectacole <desfăşurate> în acelaşi fel, acest senti -

ment îl trăieşti şi privind la întreaga viaţă; căci toate lu -

crurile, în sus şi în jos, sunt aceleaşi şi decurg din aceleaşi cauze. Dar până când?

47

'EnnÒei sunecîj pantoƌouj ¢nqrèpouj kaπ pantoƌwn m‹n œpithdeum £twn, pantodapîn d‹ œeqnîn teqneîtaj, éste kati◊nai toàto m◊cri Filistƌwnoj kaπ Foƌbou kaπ 'Origanƌwnoj.

m◊tiqi nàn œpπ t¦ ¥lla fàla˙ œke√ d¾ metabale√n ¹m©j de√ Ópou tosoàtoi m‹n deinoπ ‚orej, tosoàtoi d‹ semnoπ

filÒsofoi, `Hr£kleitoj, PuqagÒraj, Swkr£thj, tosoàtoi d‹

¼rwej prÒteron, tosoàtoi d‹ Ûsteron strathgoƌ, tÚrannoi¨

œpπ toÚtoij d‹ EÜdoxoj, “Ipparcoj, 'Arcimđhj, ¥llai fÚseij Ñxe√ai, megalÒfronej, filÒponoi, panoàrgoi, aÙq£deij, aÙtÁj tÁj œpikřou kaπ œfhm◊rou tîn ¢nqrèpwn zwÁj cleuastaƌ, ofon M◊nippoj kaπ Ósoi toioàtoi. perπ p£ntwn toÚtwn œnnÒei Óti p£lai ke√ntai¨ tƌ oân toàto deinÕn aÙto√j; tƌ daπ to√j mhd' Ñnomazom◊noij Ólwj; Ÿn ïde polloà

¥xion, tÕ met' ¢lhqeƌaj kaπ dikaiosÚnhj eÙmenÁ to√j yeÚ -

staij kaπ ¢dƌkoij diabioàn.

48

“Otan eÙfr©nai seautÕn q◊lVj, œnqumoà t¦ proter˘mata tîn sumbioÚntwn˙ ofon toà m‹n tÕ drastřion, toà d‹ tÕ

a≥dÁmon, toà d‹ tÕ eÙmet£doton, ¥llou d‹ ¥llo ti. oÙd‹n g¦r oÛtwj eÙfraƌnei æj t¦ Ðmoièmata tîn ¢retîn œmfainÒmena to√j ½qesi tîn suzèntwn kaπ ¢qrÒa æj ofÒn te sumpƌp tonta.

diÕ kaπ prÒceira aÙt¦ Œkt◊on.

49

Mđi dusceraƌneij Óti tosînd◊ tinwn litrîn e≈ kaπ oÙ tri-akosƌwn; oÛtw d¾ kaπ Óti m◊cri tosînde œtîn biwt◊on soi kaπ oÙ m◊cri pleƌonoj; ésper g¦r tÁj oÙsƌaj Óson ¢fè -

ristaƌ soi st◊rgeij, oÛtwj kaπ œpπ toà crÒnou.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 197

Gândeşte neîncetat câţi oameni de toate felurile, de toate 47

profesiile şi de toate naţiile au murit ca să ajungi până la Filistion, Foibos, Origanion207. Întoarce-te acum spre alte neamuri. Trebuie să ne mutăm acolo unde sunt atâţia oratori nemaipomeniţi, atâţia distinşi filozofi, Heraclit, Pita gora, Socrate, atâţia eroi înaintea lor, atâţia strategi şi tirani apoi. Pe lângă aceştia, Eudoxos, Hipparchos, Arhi -

mede208, alte firi pătrunzătoare, cu măreţie sufletească, iubi -

toare de muncă, şmechere, tru faşe, care batjocoreau viaţa aceasta a oamenilor, supusă morţii, trecătoare, ca de exem plu Menippos şi câţi alţii asemenea. Gândeşte-te că

toţi aceştia zac morţi de mult timp. Ce lucru, aşadar, mai este înspăimântător pentru ei? Ce lucru li se mai poate întâm pla acelora care nu mai au nici un nume? Un singur lucru, în această situaţie, este cu mult mai de preţ: să-ţi duci viaţa în acord cu adevărul şi cu dreptatea, să rămâi bine voitor chiar faţă de cei mincinoşi şi nedrepţi.

Când vrei să te bucuri, gândeşte-te la meritele deosebite ale 48

celor care trăiesc împreună cu tine: de exemplu la activitatea unuia, la modestia altuia, la generozitatea unuia şi la altă în -

suşire a altuia. Căci nimic nu bucură <mai mult> ca exem -

plele de virtute ce reies din comportamentul celor care trăiesc cu noi, luate împreună şi, pe cât posibil, reunite. De aceea este nevoie să le ţii la îndemână.

Te superi cumva că ai doar atâtea litre, şi nu trei sute? De 49

ase menea, <te superi> că trebuie să trăieşti până la atâţia ani, şi nu mai mult? Căci, după cum eşti mulţumit de cantitatea de substanţă fixată pentru tine, tot aşa <trebuie să fii mulţumit> şi de timpul ce ţi s-a dat.

50

Peirî mn peqein aÙtoÚj, pr©tte d kaπ <aÙ>tîn ¢kÒntwn, Ótan tÁj dikaiosÚnhj Ð lÒgoj oÛtwj ¥gV. œ¦n m◊ntoi bv tij proscrèmenoj œnsthtai, met£baine œpπ tÕ eÙ£reston kaπ

¥lupon kaπ sugcrî e≥j ¥llhn ¢ret¾n tÍ kwlÚsei, kaπ

m◊mnhso Óti meq' Øpexair◊sewj érmaj kaπ Óti tîn ¢dun£twn oÙk çr◊gou. tƏnoj oân; tÁj toi©sd◊ tinoj ÐrmÁj. toÚtou d‹

tugc£neij' œf' ofj pročqhmen, taàta gƏnetai.

51

Ò m‹n filÒdoxoj ¢llotrƏan œn◊rgeian ΠdionÞ ¢gaqÕn Øpolamb£nei, Ð d‹ filďonoj ≥ dƏan pe√sin, Ð d‹ noàn /cwn ≥ dƏ-

an pr©xin.

52

”Exesti perπ toÚtou mhd‹n Øpolamb£nein kaπ m¾ Ñcle√sqai tÍ yucÍ aÙt¦ g¦r t¦ pr£gmata oÙk /cei fÚsin poihtik¾n tîn [1]met◊rwn krƏsewn.

53

”Eqison seautÕn prÕj tù Øf' Œt◊rou legom◊nJ gƏnesqai

¢parenqumťwj kaπ æj ofÒn te œn tÍ yucÍ toà l◊gontoj gƏnou.

54

TÕ tù smňei m¾ sumf◊ron oÙd‹ tÍ melƏssV sumf◊rei.

55

E≥ kubernînta o≤ naàtai À ≥atreÚonta o≤ k£mnontej kakîj

/legon, ¥llJ tinπ ¨n prose√con À pîj aÙtÕj œnergoƏh tÕ

to√j œmpl◊ousi swtřion À tÕ to√j qerapeuom◊noij ØgieinÒn; 56

PÒsoi, meq' ïn e≥sÁlqon e≥j tÕn kÒsmon, ½dh ¢pelhlÚqasin.

57

'Ikteriîsi tÕ m◊li pikrÕn faƏnetai kaπ lussodˇktoij tÕ

Ûdwr foberÕn kaπ paidƏoij tÕ sfairƏon kalÒn. tƏ oân ÑrgƏzomai;

Încearcă să-i convingi, dar acţionează chiar împotriva vo -

50

inţei lor, când raţiunea dreptăţii o cere. Dacă, apoi, unul, folosindu-se chiar de violenţă, ţi se opune, dă dovadă de ama -

bilitate şi seninătate fără durere şi foloseşte acest obstacol drept imbold spre o altă virtute; aminteşte-ţi că urmai im -

pulsul cu rezerve şi că nu doreai imposibilul. Aşadar, ce îţi doreai? Un impuls de acest fel. Şi îl obţii pe acesta; scopul pentru care am fost educaţi se realizează.

Cel ce doreşte faima ia o activitate străină ca fiind propriul 51

bine; cel ce iubeşte plăcerea – ca fiind propria pa siune; cel ce are minte – ca propria acţiune.

Este permis ca în legătură cu acest lucru să nu aibă nici o 52

părere şi să nu simtă în suflet nici o tulburare; căci lu -

crurile în ele însele nu au o natură care produce judecăţile noastre.

Obişnuieşte-te să tratezi cu atenţie cele spuse de celălalt şi, 53

pe cât posibil, pătrunde în sufletul celui care vorbeşte.

Ceea ce nu este util roiului nu este util nici pentru albină.

54

Dacă marinarii l-ar vorbi de rău pe cârmaci sau bolnavii 55

pe medicul care îi îngrijeşte, oare ei s-ar preocupa de alt -

ceva decât de felul în care ei înşişi ar acţiona pentru sal -

varea călătorilor şi pentru sănătatea celor îngrijiţi?

Câţi dintre cei cu care am venit pe lume sunt plecaţi deja 56

dintre noi!

Celor care au gălbinare li se pare amară mierea, pentru cei 57

bolnavi de turbare apa e un motiv de spaimă, iar copiilor

À doke√ soi /lasson ≥scÚein tÕ dieyeusm◊non À tÕ cÒlion tù ≥kteriînti kaπ Ð ≥Õj tù lussod˘ktJ;

58

Kat¦ tÕn lÒgon tÁj sÁj fÚsewj bioàn se oÙdeπj kwlÚsei¨

par¦ tÕn lÒgon tÁj koinÁj fÚsewj oÙd◊n soi sumbšetai.

59

Ofo∂ e≥sin ofj q◊lousin ¢r◊skein, kaπ di' ofa periginÒmenoi kaπ di' oΣwn œnergeiîn. æj tac◊wj Ð a≥ën p£nta kalÚyei kaπ Ósa œk£luyen ½dh.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VI 201

mica lor minge le pare un lucru frumos. De ce m-aş supăra, aşadar? Sau ţi se pare că minciuna are o putere mai mică

decât fierea asupra bolnavului de gălbinare sau decât veninul asupra bol navului de turbare?

Nimeni nu te va împiedica să trăieşti conform principiului 58

naturii tale; nimic nu ţi se va întâmpla împotriva princi -

piului naturii comune.

Ce fel de oameni sunt cei cărora vor să placă, în vederea 59

căror scopuri şi prin ce mijloace! Cât de repede veşnicia va învălui totul şi câte lucruri a învăluit deja!

VII

1

T∂ œsti kak∂a¨ toàt' /stin Ö poll£kij e≈dej. kaπ œpπ pantÕj d‹ toà sumba∂nontoj prÒceiron /ce Óti toàtÒ œstin Ö

poll£kij e≈dej. Ólwj ¥nw k£tw t¦ aÙt¦ eØršeij, ïn mestaπ a≤ ≤stor∂ai a≤ palaia∂, a≤ m◊sai, a≤ ØpÒguioi¨ ïn nàn mestaπ a≤ pÒleij kaπ o≥k∂ai. oÙd‹n kainÒn¨ p£nta kaπ

sun˘qh kaπ ÑligocrÒnia.

2

T¦ dÒgmata pîj g¦r ¥llwj dÚnatai nekrwqÁnai, œ¦n m¾ a≤

kat£llhloi aÙto√j fantasðai sbesqîsin, §j dihnekîj

¢nazwpure√n œpπ soð œstin; dÚnamai perπ toÚtou Ö de√ Øpolamb £nein˙ e≥ dÚnamai, tð tar£ssomai; t¦ /xw tÁj œmÁj dianoðaj oÙdˆn Ólwj prÕj t¾n œm¾n di£noian. toàto m£qe kaπ ÑrqÕj e≈. ¢nabiînað soi /xestin˙ ΠIde p£lin t¦

pr£gmata, æj Œèraj˙ œn toÚtJ g¦r tÕ ¢nabiînai.

3

PompÁj kenospoudða, œpπ skhnÁj dr£mata, poðmnia, ¢gÒlai, diadoratismoð, kunidðoij Ñst£rion œrrimmÒnon, ywmðon e≥j t¦j tîn ≥cqÚwn dexamen£j, murm˘kwn talaipwrðai kaπ ¢cqoforðai, muidðwn œptohmÒnwn diadromað, sigill£ria neurospastoÚ-mena. cr¾ oân œn toÚtoij eÙmenîj mˆn kaπ m¾ katafruattÒ-menon Œst £nai, parakolouqe√n mÒntoi, Óti tosoÚtou ¥xioj ŸkastÒj œstin, Ósou ¥xi£ œsti taàta perπ § œspoÚdaken.

CARTEA A VII-A

Ce este viciul? Este ceea ce ai văzut adesea. Şi, pentru orice 1

împrejurare, să ai la îndemână gândul că viciul este ceea ce ai văzut adesea. În general, în sus şi în jos, vei găsi aceleaşi lucruri de care sunt pline istoriile antice, cele de mijloc, cele contemporane, şi de care sunt pline acum oraşele şi locuinţele.

Nimic nu este nou: totul este obişnuit şi de scurtă durată.

Cum altfel ar putea fi ucise învăţăturile, dacă nu oprind 2

reprezentările care le corespund şi pe care ai tot timpul posi -

bilitatea să le reînvii? Poţi, cu privire la această problemă, să

ai părerea care trebuie; dacă pot, de ce să mă zbucium? Lu -

crurile care se găsesc în afara intelectului meu nu au nici o legătură cu intelectul meu209. Învaţă aceasta şi fii cum tre -

buie. Îţi e îngă duit să renaşti: vezi din nou lucrurile cum erai obişnuit să le vezi. În aceasta constă renaşterea.

Deşarta căutare de cortegii solemne, dramele de pe scenă, 3

tur mele de oi, cirezile de vite, luptele cu lănci, oasele arun cate câinilor, resturile de mâncare în bazinele cu peşti, po verile purtate de furnici, cursele încolo şi încoace ale muş -

telor înspăimântate, păpuşi trase de sfori. Trebuie, aşadar, să-ţi păstrezi buna dispoziţie în mijlocul acestora, fără a fi îndărătnic, arătând bunăvoinţă şi, totuşi, înţelegând că fiecare

4

De√ kat¦ l◊xin parakolouqe√n to√j legom◊noij kaπ kaq'

Œk£sthn Ðrm¾n to√j ginom◊noij, kaπ œepπ m‹n toà Œt◊rou eÙqÝj Ðr©n œepπ tðna skopÕn [1] ¢naf or£, œepπ d‹ toà Œt◊rou paraful£ssein tð tÕ shmainÒmenon.

5

PÒteron œxarke√ [1] di£noi£ mou prÕj toàto À oÜ; e≥ m‹n œxarke√, crîmai aÙtÍ prÕj tÕ /rgon æj Ñrg£nJ par¦ tÁj tîn Ólwn fÚsewj doq◊nti. e≥ d‹ m¾ œxarke√, ½toi paracwrî toà /rgou tù dunam◊nJ kre√tton œpitel◊sai, À, œ¦n ¥llwj toàtÒ m¾ kaqˇkV, pr£ssw æj dÚnamai, prosparalabën tÕn dun£menon kat¦ prÒscrhsin toà œmoà [1]gemonikoà poiÁsai tÕ e≥j t¾n koinwnðan nàn kaðrion kaπ cršimon. Ó ti g¦r ¨n di' œmautoà À sÝn ¥llJ poiî, ïde mÒnon cr¾ sunteðnein, e≥j tÕ koinÍ cršimon kaπ eÙ£rmoston.

6

“Osoi m‹n poluÚmnhtoi genÒmenoi ½dh lˇqV parad◊dontai, Ósoi d‹ toÚtouj Ømnšantej p£lai œkpodèn.

7

M¾ a≥scÚnou bohqoÚmenoj¨ prÒkeitai g£r soi œnerge√n tÕ

œpib£llon æj stratièt V œn teicomacðv. tð oân, œ¦n sÝ m‹n cwlaðnwn œpπ t¾n /palxin ¢nabÁnai mÒnoj m¾ dÚnV, sÝn

¥llJ d‹ dunatÕn Ï toàto;

8

T¦ m◊llonta m¾ tarass◊tw ¼xeij g¦r œp' aÙt£, œ¦n dešV, f◊rwn tÕn aÙtÕn lÒgon ú nàn prÕj t¦ parÒnta cr´.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 205

este vrednic de o preţuire egală cu valoarea lucrurilor pentru care s-a străduit.

Trebuie să urmăreşti cuvânt cu cuvânt ceea ce se spune şi 4

la orice impuls să surprinzi consecinţele posibile, şi, în acest al doilea caz, vezi imediat spre ce scop tinde <impulsul>; în primul <caz>, ocupă-te de sensul cuvintelor rostite210.

Îmi este suficient intelectul meu pentru acest lucru, sau nu?

5

Dacă este suficient, mă folosesc de el ca de un instrument dăruit mie de natura Întregului pentru a înfăptui lucrarea mea; dacă nu este suficient, fie că îi încredinţez activitatea celui care poate s-o realizeze mai bine, fie, dacă nu i se potriveşte al tuia, o fac eu cum pot, luându-mi pe lângă mine pe unul capabil, cu ajutorul părţii mele conducătoare a sufletului, să

realizeze ceea ce în acel moment este potrivit şi în interesul comunităţii. Căci, orice fac cu propriile mijloace sau îm -

preună cu altul, trebuie să tind numai spre realizarea a ceea ce este util binelui public şi în armonie cu acesta.

Câţi oameni care au fost atât de vestiţi sunt acum con dam -

6

naţi la uitare; câţi, pe de altă parte, care îi preamăreau pe aceştia sunt de mult timp departe de noi.

Nu te ruşina că ţi se oferă ajutorul. Căci ţi s-a hotărât să faci 7

ceea ce ţi-a fost încredinţat, precum unui soldat la asedierea zidurilor unei cetăţi. Ce-ai face dacă, fiind şchiop, n-ai putea să urci singur pe metereze, dar acest lucru l-ai putea face îm -

preună cu un altul?

Cele ce vor avea loc în viitor să nu te tulbure. Căci vei ajunge 8

acolo, dacă trebuie, purtând cu tine aceeaşi raţiune de care te foloseşti acum pentru treburile prezente.

206

MARCUS AURELIUS

9

P£nta ¢llÍoij œpip◊plektai kaπ [1] sÚndesij ≤er£, kaπ

scedÒn ti oÙd‹n ¢llÒtrion ¥llo ¥llJ sugkatat◊taktai g¦r kaπ sugkosme√ tÕn aÙtÕn kÒsmon. kÒsmoj te g¦r efj œx

¡p£ntwn kaπ qeÕj efj di' ¡p£ntwn kaπ oÙsØa mØa kaπ nÒmoj efj, lÒgoj koinÕj p£ntwn tîn noerîn zówn, kaπ ¢lˇqeia mØa, eΠge kaπ teleiÒthj mØa tîn Ðmogenîn kaπ toà aÙtoà lÒgou metecÒntwn zówn.

10

P©n tÕ /nulon œnafanØzetai t£cista tÍ tîn Ólwn oÙsØv kaπ

p©n aΠtion e≥j tÕn tîn Ólwn lÒgon t£cista ¢nalamb£netai kaπ pantÕj mnˇmh t£cista œgkatacènnutai tù a≥îni.

11

Tù logikù zóJ [1] aÙt¾ pr©xij kat¦ fÚsin œstπ kaπ kat¦

lÒgon.

12

'OrqÒj, À ÑrqoÚmenoj.

13

OfÒn œstin œn [1]nwm◊noij t¦ m◊lh toà sèmatoj, toàton /cei tÕn lÒgon œn diestîsi t¦ logik£, prÕj mØan tin¦ sunergØan kateskeuasm◊na. m©llon d◊ soi [1] toÚtou nÒhsij pros -

pese√tai, œ¦n prÕj ŒautÕn poll£kij l◊gVj, Óti m◊loj e≥mπ

toà œk tîn logikîn sustˇmatoj. œ¦n d‹ di¦ toà ¸î stoiceØou m◊roj e≈nai ŒautÕn l◊gVj, oÜpw ¢pÕ kardØaj file√j toÝj

¢nqrèpouj¨ oÜpw se katalhktikÎj eÙfra∂nei tÕ eÙer

-

gete√n¨ /ti æj pr◊pon aÙtÕ yilÕn poie√j, oÜpw æj ŒautÕn eâ poiÎn.

14

“O q◊lei, /xwqen prospipt◊tw to√j paqe√n œk tÁj pros -

ptèsewj taÚthj dunam◊noij. œke√na g£r, œ¦n qelšV, m◊myetai t¦ paqÒnta, œgë d◊, œ¦n m¾ Øpol£bw Óti kakÕn

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 207

Toate lucrurile se împletesc unele cu altele, legătura lor este 9

sfântă şi aproape nici un lucru nu este străin de altul. Căci sunt ordonate şi împreună dau ordine şi frumuseţe aceleiaşi lumi. Şi lumea este unică, cuprinzându-le pe toate, unic este Zeul care se găseşte în toate, unică este substanţa şi unică

legea, raţiunea comună tuturor fiinţelor inteligente, unic ade vărul, dacă e adevărat că unică este perfecţiunea fiinţelor care au aceeaşi natură şi care participă la aceeaşi raţiune.

Orice element material dispare într-o clipă în substanţa În -

10

tregului, orice cauză este într-o clipă reabsorbită în raţiunea universală şi amintirea oricărui lucru într-o clipă este înghi -

ţită în eon.211

Pentru vieţuitorul raţional, acţiunea în conformitate cu 11

na tura e şi în conformitate cu raţiunea.212

Vei fi drept, sau vei fi îndreptat.

12

În organismele unitare, membrele corpului au acelaşi rol ca 13

vie ţuitoarele raţionale, care, deşi distincte, sunt pregătite pen -

tru unicul scop al cooperării. Această gândire te va afecta mai mult

dacă îţi vei spune adesea: „Sunt *melos* (membru) al grupului fiinţelor raţionale“; în schimb, dacă îţi vei spune ţie însuţi că eşti *meros* (parte), cu litera „r“, nici nu vei iubi din inimă oamenii, nici nu te vei bucura din tot sufletul de binele pe care îl faci, ci îl faci pur şi simplu ca pe o acţiune care se po triveşte demnităţii tale, fără să te gândeşti că faci binele ca atare.

Cel care vrea, să accepte din afară acele lucruri care îl pot 14

afecta din cauza unei astfel de întâmplări. Căci ele, dacă

vor dori, se vor plânge de cele păţite. În schimb eu, dacă nu

tÕ sumbebhkÒj, oÜpw b◊blammaï /xesti d◊ moi m¾ Øpolabe√n.

15

“O ti ¥n tij poiÍ À l◊gV, œm‹ de√ ¢gaqÕn e≈nai, æj ¨n e≥ Ð

crusÕj À Ð sm£ragdoj À [1] porfÚra toàto ¢eπ /legen' Ó ti

¥n tij poiÍ À l◊gV, œm‹ de√ sm£ragdon e≈nai kaπ tÕ œmautoà crîma /cein.

16

TÕ [1]gemonikÕn aÙtÕ Œautù oÙk œnocle√, ofon l◊gw, oÙ fobe√

ŒautÕ <oÙ lupe√, oÙ tr◊pei ŒautÕ> e≥j œpiqum∂an. e≥ d◊ tij

¥lloj aÙtÕ fobÁsai À lupÁsai dÚnatai, poie∂tw' aÙtÕ g¦r ŒautÕ Øpolhptikîj oÙ tr◊yei e≥j toiaÚtaj trop£j. tÕ

swm£tion m¾ p£qV ti, aÙtÕ merimn£tw, e≥ dÚnataï kaπ

leg◊tw, eΠ ti p£scei, tÕ [d‹] yuc£rion tÕ foboÚmenon, tÕ

lupoÚmenon' tÕ <d‹> perπ toÚtwn Ólwj Øpolamb£non oÙd‹n m¾ p £qV' oÙ g¦r e'∂xei aÙtù e≥j kr∂sin toiaÚthn. ¢prosde◊j œstin Óson œf' Œautù tÕ [1]gemonikÒn, œ¦n m¾ Œautù /ndeian poiÍ kat¦ taÙt¦ d‹ kaπ ¢t£racon kaπ ¢nempÒdiston, œ¦n m¾ ŒautÕ tar£ssV kaπ œmpod∂zV.

17

EÙdaimonda œstπ da∂mwn ¢gaqÕj À <bdoj kat¦ tÕn da∂mona tÕn> ¢gaqÒn. t∂ oân ïde poie√j, ð fantas∂a; ¢p◊rcou, toÝj qeoÚj soi, æj Ãlqej¨ oÙ g¦r crÇzw sou. œll'uqaj d‹ kat¦

tÕ ¢rca√on /qoj. oÙk Ñrg∂zoma∂ soi¨ mÒnon ¥piqi.

18

Fobe√ta∂ tij metabolÍ; t∂ g¦r dÚnatai cwrπj metabolÁj gen◊sqai; t∂ d‹ f∂lteron À o≥keiÒteron tÍ tîn Ólwn fÚsei; sÝ d‹ aÙtÕj loÚsasqai dÚnasai, œ¦n m¾ t¦ xÚla metab£lV;

socotesc că ceea ce s-a întâmplat constituie un rău, nu mă

simt vătămat. Şi este în puterea mea să nu le socotesc astfel.

Orice ar face sau ar spune cineva, eu trebuie să fiu bun; ca 15

şi cum aurul, smaraldul sau purpura ar spune tot timpul:

„Orice ar face sau ar spune cineva, eu trebuie să fiu smarald şi să-mi păstrez culoarea.“

Partea conducătoare a sufletului nu îşi provoacă sieşi neli -

16

nişti, vreau să spun, nu se teme, nu se întristează şi nu se îndreaptă spre vreo dorinţă. Dacă altcineva poate să o facă

să se teamă sau să se întristeze, n-are decât s-o facă. Fiindcă

ea, de la sine, folosindu-se de raţiune, nu se va îndrepta spre asemenea abateri. Bietul trup să se preocupe să nu simtă

durerea, dacă poate. Şi bietul suflet care simte frica sau du -

rerea să spună, dacă simte vreo suferinţă, în timp ce facul -

tatea care în general exprimă opinii despre acestea nu riscă

să sufere ceva, fiindcă nu e făcută pentru a ceda să exprime o judecată asemănătoare. Partea conducătoare a sufletului nu are nevoie de nimic, atâta timp cât depinde de ea, numai să nu îşi creeze vreo nevoie, şi, în aceeaşi situaţie, rămâne se -

nină şi netulburată, dacă nu vrea să îşi creeze singură

probleme şi piedici.

Fericirea este un *daimon* bun sau o viaţă dusă conform *dai* -

17

mon-ului bun. Aşadar, de ce acţionezi astfel, reprezentare?

Înde păr teazăă-te, pe zei, aşa cum ai venit, căci nu am nevoie de tine! Ai venit după vechiul obicei. Nu mă supăr pe tine.

Numai du-te!213

Cineva se teme de transformare? Dar ce se poate întâmpla 18

fără transformare? Ce este mai drag şi mai propriu naturii Întregului? Tu însuţi ai putea oare să te speli dacă lemnele

210

MARCUS AURELIUS

trafÁnai d‹ dÚnasai, œ¦n m¾ t¦ œdèdima metab£lV; ¥llo d◊ ti tîn crhsƏmwn dÚnatai suntelesqÁnai cwrπj meta -

bolÁj; oÙc Đr´j oân Óti kaπ aÙtÕ tÕ s‹ metabale√n ÓmoiÒn œsti kaπ Đmoƌwj ¢nagka√on tÍ tîn Ólwn fÚsei; 19

Di¦ tÁj tîn Ólwn oÙsƏaj æj di¦ ceim£rrou diekporeÚetai p£nta t¦ sèmata, tù ÓlJ sumfuÁ kaπ sunerg¦ æj t¦

[1]m◊tera m◊lh ¢llÍoij. pÒsouj ½dh Đ a≥ën CrusƏppouj, pÒsouj Swkr £teij, pÒsouj 'Epiktťouj katap◊pwken. tÕ

d'aÙtÕ kaπ œpπ pantÕj oØtinosoàn soi ¢nqrèpou te kaπ

pr£gmatoj prospipt◊tw.

20

'Em‹ Ÿn mÒnon perisp´, mťi aÙtÕj poišw, Ö [1] kataskeu¾

toà ¢nqrèpou oÙ q◊lei À æj oÙ q◊lei À Ö nàn oÙ q◊lei.

21

'EggÝj m‹n [1] s¾ perπ p£ntwn lˇqh, œggÝj d‹ [1] p£ntwn perπ

soà lˇqh.

22

“Idion ¢nqrèpou file√n kaπ toÝj ptaƏontaj. toàto d‹ gƏ-

netai, œ¦n sumprospƏptV soi, Óti kaπ suggene√j kaπ di' ¥ g -

noian kaπ ¥kontej ¡mart£nousi kaπ æj met' Ñlƍgon ¢m fÒteroi teqnˇxesqe, kaπ prÕ p£ntwn, Óti oÙk ⁄blay◊ se¨ oÙ g¦r tÕ

[1]gemonikÒn sou ce√ron œpoƏhsen À prÒsqen Ãn.

23

`H tîn Ólwn fÚsij œk tÁj Ólhj oÙsƏaj æj khroà nàn m‹n

≤pp£rion ⁄plase, sugc◊asa d‹ toàto e≥j dendrÚfion sun -

ecršato tÍ ÛlV aÙtoà¨ e≈ta e≥j ¢nqrwp£rion¨ e≈ta e≥j ¥llo ti¨ Ÿkaston d‹ toÚtwn prÕj Ñlƍgiston Øp◊sth. deinÕn d‹ oÙd‹n tÕ dialuqÁnai tù kibwtƏJ, ésper oÙd‹ tÕ sumpagÁnai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 211

nu ar suferi transformări? Ai putea oare să te hrăneşti dacă

ali mentele nu ar suferi transformări? Orice altceva, din cele ce sunt folo sitoare, ar putea oare să se realizeze fără transfor -

mare? Nu vezi, aşadar, că propria-ţi transformare însăşi este asemă nătoare celorlalte şi la fel de necesară naturii universale?

Toate corpurile sunt purtate prin substanţa Întregului prin -

19

tr-un torent umflat, fiind conaturale Întregului şi con lu -

crând cu el, precum membrele noastre unele cu altele. Pe câţi ca Chrysippos, pe câţi ca Socrate, pe câţi ca Epictet nu i-a înghiţit timpul etern! Gândeşte în acelaşi fel cu privire la orice om şi lucru, oricare ar fi acesta.

Un singur gând mă tulbură: să nu săvârşesc eu însumi 20

ceva ce alcătuirea omului nu doreşte sau cum nu doreşte sau ceea ce acum nu doreşte.

Este aproape clipa când vei uita de toate, este aproape, de 21

asemenea, clipa când toţi vor uita de tine.214

Este specific omului să-i iubească chiar şi pe cei care comit gre -

22

şeli.215 Şi aceasta se realizează dacă te gândeşti, în acelaşi timp, că sunt rude cu tine şi că greşesc din cauza neştiinţei sau fără

voia lor; că, în scurt timp, amândoi veţi fi morţi şi, îna inte de orice, că nu ţi s-a adus nici un prejudiciu, fiindcă partea condu -

cătoare a sufletului tău nu a devenit mai rea decât era înainte.

Natura Întregului a plăsmuit acum din întreaga substanţă

23

ca dintr-o bucată de ceară un căluţ, apoi, retopindu-l, s-a fo losit de materia aceluia pentru a face un copăcel, pe urmă

un omuleţ, pe urmă altceva. Şi fiecare dintre acestea a dăi -

nuit foarte puţin. Nimic neobişnuit pentru o lădiţă să fie sfărâ mată, după cum nu e nimic neobişnuit să fie montată216.

212

MARCUS AURELIUS

24

TÕ œpəkoton toà prosèpou ləan par¦ fÚsin· Ótan <d‹> poll£kij œnapoqnÇskV <œn tù prosèpù tÕ prÒschma> tÕ

teleuta√on ¢pesb◊sqh, éste Ólwj œxafqÁnai m¾ dÚnasqai.

aÙtù ge toÚtJ parakolouqe√n peirî, Óti par¦ tÕn lÒgon.

e≥ g¦r kaπ [1] sunaəsqhsij toà ¡mart£nein o≥cšetai, təj /ti toà zÁn a≥təa;

25

P£nta Ósa Ðr´j Óson oÜpw metabale√ [1] t¦ Óla dioikoàsa fÚsij kaπ ¥lla œk tÁj oÙsðaj aÙtîn poišei kaπ p£lin

¥lla œk tÁj œkeðnwn oÙsðaj, Σna ¢eπ nearÕj Ï Ð kÒsmoj.

26

“Otan tij ¡m£rtV ti e≥j s◊, eÙqÝj œnqumoà tð ¢gaqÕn À

kakÕn Øpolabën ¼marten. toàto g¦r ≥dën œlešeij aÙtÕn kaπ oÜte qaum£seij oÜte ÑrgisqšV. ½toi g¦r kaπ aÙtÕj tÕ

aÙtÕ œkeðnJ ¢gaqÕn /ti Øpolamb£neij À ¥llo Ðmoeid◊j¨ de√

oân sugginèskein. e≥ d‹ mhk◊ti Øpolamb£neij t¦ toiaàta

¢gaq¦ kaπ kak£, ¿ón eÙmen¾j /sV tù parorînti.

27

M¾ t¦ ¢pÒnta œnnoe√n æj ½dh Ônta, ¢ll¦ tîn parÒntwn t¦

dexiètata œklogðzesqai kaπ toÚtwn c£rin ØpomimnÇskesqai pîj ¨n œpezhte√to, e≥ m¾ parÁn. ¤ma m◊ntoi ful£ssou, m¾

di¦ toà oÛtwj ¢smenðzein aÙto√j œqðsVj œktim©n aÙt£, éste, œ£n pote m¾ parÍ, taracqšesqai.

28

E≥j ŒautÕn suneiloà¨ fÚsin /cei tÕ logikÕn [1]gemonikÕn Œautù ¢rke√sqai dikaiopragoànti kaπ par' aÙtÕ toàto galňhn /conti.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 213

Expresia furioasă a feţei este cu totul împotriva naturii.

24

Când adesea dispare de pe faţă această expresie, în cele din urmă <ura> se stinge, încât nu mai e posibil în nici un fel să fie reaprinsă. Încearcă să înţelegi din acest fapt că <ura> este contrară raţiunii. Căci, dacă se pierde până şi conştiinţa gre şelii, pentru ce să mai trăieşti?

Pe toate câte le vezi – cât încă nu <vezi> – le va schimba 25

natura care cârmuieşte Întregul. Şi va face altele din sub -

stanţa acestora şi apoi din nou altele din substanţa acelora, pentru ca lumea să fie mereu tânără.

Când cineva greşeşte faţă de tine, gândeşte-te imediat care a 26

fost părerea sa asupra binelui sau răului, când a greşit. Căci, cunoscând aceasta, vei avea milă faţă de el şi nici nu te vei mai mira, nici nu te vei mai supăra pe el. Căci ori con sideri şi tu, la fel ca şi el, că acest lucru este bun, ori ai o părere asemă -

nătoare: aşadar, trebuie să-l ierţi. În schimb, dacă tu nu con -

sideri că astfel de lucruri sunt bune şi rele, cu mult mai uşor vei fi binevoitor faţă de cel care nu le distinge cum trebuie.

Nu judeca lucrurile care nu există ca şi cum ar exista în clipa 27

de faţă, iar dintre cele prezente ţine seama care sunt cele mai favorabile pentru tine şi, graţie acestora, aminteş te-ţi cum le-ai fi căutat, dacă nu ar fi fost prezente. Păzeş te-te în ace -

laşi timp ca nu cumva, pentru că te bucuri astfel de ele, să te obişnuieşti să le preţuieşti atât de mult, încât să fii tul burat dacă n-ar mai fi vreodată.

Reculege-te în tine însuţi. Partea conducătoare, raţională, a 28

su fletului are de la natură capacitatea de a se mulţumi cu sine însăşi, când făptuieşte dreptatea şi, prin aceasta, îşi păstrează

calmul.

29

'Ex£leiyon t¾n fantasƏan. stÁson t¾n neurospastƏan.

perƏgrayon tÕ œnestëj toà crÒnou. gnèrison tÕ sumba√non À soπ À ¥llJ. dƏele kaπ m◊rison tÕ ØpokeƏmenon e≥j tÕ

a≥tiîdej kaπ ØlikÒn. œnnÒhson t¾n œsc£thn éran. tÕ œkeƏnJ

¡marthqœn œke√ kat£lipe Ópou [1] ¡martða Øp◊sth.

30

Sumparekteðnein t¾n nÒhsin to√j legom◊noij. e≥sdÚesqai tÕn noàn e≥j t¦ ginÒmena kaπ poioànta.

31

Faðdrunon seautÕn ¡plÒthti kaπ a≥do√ kaπ tÍ prÕj tÕ ¢n¦

m◊son ¢retÁj kaπ kakðaj ¢diaforðv. fðlhson tÕ ¢nqrèpinon g◊noj. ¢koloÚqhson qeù. œke√noj m◊n fhsin Óti „p£nta nomistð, œteÍ dœ mÒna t¦ stoice√a“, ¢rke√ dœ memnÁsqai Óti t¦ p£nta nomistπ /ceï ½dh lðan Ñlðga.

32

Perπ qan£tou· À skedasmÒj, e≥ ¥tomoï e≥ d' Ÿnwsij, ½toi sb◊sij À met£stasij.

33

Perπ pÒnou· tÕ mœn ¢fÒrhton œx£gei, tÕ dœ cronðzon forhtÒn·

kaπ [1] di£noia t¾n ŒautÁj galňhn kat¦ ¢pÒlhyin diathre√

kaπ oÙ ce√ron tÕ [1]gemonikÕn g◊gone, t¦ dœ kakoÚmena m◊rh ØpÕ toà pÒnou, eΠ ti dÚnatai, perπ aÙtoà ¢pofhn£sqw.

34

Perπ dÒxhj· ΠdetÍj dianoðaj aÙtîn, ofai kaπ ofa mœn feÚgousi, ofa dœ dièkousi. kaπ Óti, æj a≤ q√nej ¥llai œp' ¥l -

laij œpiforoÚmenai krÚptousi t¦j prot◊raj, oÛtwj œn tù bðJ t¦ prÒtera ØpÕ tîn œpenecq◊ntwn t£cista œkalÚfqh.

Şterge din minte reprezentarea. Încetează să te laşi tras de 29

sfori ca o marionetă. Mărgineşte-te la clipa de faţă. Înţelege ceea ce se întâmplă fie ţie, fie altuia. Deosebeşte şi des -

compune obiectul în elementul cauzal şi în cel material.217

Gândeşte-te la ceasul din urmă. Lasă greşeala comisă de acela acolo unde ea a apărut.

Compară-ţi gândirea cu cele ce vorbeşti. Fă ca mintea ta 30

să pătrundă evenimentele şi cauzele acestora.

Fă să străluceşti prin simplitatea, pudoarea şi indiferenţa 31

faţă de toate cele care stau la mijloc între virtute şi viciu218.

Iubeşte neamul omenesc. Urmează divinitatea. Spune acela:

„Totul e conform legii, dar numai elementele există cu ade -

vărat.“219 E suficient însă să-ţi aduci aminte că totul se pe -

trece conform legii: pentru moment e foarte puţin.

Despre moarte: sau este o dezagregare, dacă există atomi; 32

în schimb, dacă există unitate, este sau o distrugere, sau o trecere în altă parte.220

Despre suferinţă: ceea ce este de nesuportat te alungă din 33

viaţă, ceea ce durează în timp e suportabil.221 Intelectul, retrăgându-se în sine, îşi păstrează seninătatea şi partea con -

ducătoare a sufletului nu devine mai rea. Cât despre părţile afectate de durere, dacă le este cu putinţă, să-şi spună părerea în legătură cu aceasta.

Despre faimă: cercetează intelectele acestora, ce fel de oa meni 34

sunt, de care lucruri se feresc şi ce fel de lucruri îşi doresc. Şi ob servă că, după cum bancurile de nisip, îngră mădite unele peste altele, le ascund pe cele depuse la început, tot aşa, în viaţă, eve ni -

mentele trecute sunt rapid făcute uitate de cele care vin după ele.

35

„flWi oân Øp£rcei di£noia megaloprep¾j kaπ qewrÒa pantÕj mכn crÒnou, p£shj dכ oÙsÒaj, «ra oΠei toÚtJ mÞga ti doke√n e≈nai tÕn ¢nqrèpinon bÒon; ¢dÚnaton, Ã d' Ój. oÙkoàn kaπ

q£naton oÙ deinÒn ti ¹gšetai Ð toioàtoj; ¼kist£ ge.“

36

„BasilikÕn eâ m‹n pr£ttein, kakîj d‹ ¢koÚein.“

37

A≥scrÒn œsti tÕ m‹n prÒswpon Øp˘koon e≈nai kaπ schmatð-

zesqai kaπ katakosme√sqai, æj keleÚei [1] di£noia, aÙt¾n d' Øf' ŒautÁj m¾ schmatðzesqai kaπ katakosme√sqai.

38

To√j pr£gmasin g¦r oÙcπ qumoàsqai creèn˙ m◊lei g¦r aÙto√j oÙd◊n.

39

'Aqan£toij te qeo√si kaπ [1]m√n c£rmata doðhj.

40

Bðon qerðzein éste k£rpimon st£cun kaπ tÕn m‹n e≈nai, tÕn d‹ m˘.

41

E≥ d' ºmel˘qhn œk qeîn kaπ pa√d' œmè, /cei lÒgon kaπ toàto.

42

TÕ g¦r eâ met' œmoà kaπ tÕ dðkaion.

43

M¾ sunepiqrhne√n, mh<d‹> sfÚzein.

44

„'Egë d‹ toÚtJ dðkaion ¨n lÒgon ¢nteðpoimi, Óti oÙ kalîj l◊geij, ð ¥nqrwpe, e≥ oΠei de√n kðndunon Øpologðzesqai toà zÁn À teqn£nai ¥ndra, Ótou ti kaπ smikrÕn ÔfelÒj <œstin>,

¢ll' oÙk œke√no mÒnon skope√n, Ótan pr£ttV, pÒteron dðkaia À ¥dika pr£ttei kaπ ¢ndrÕj ¢gaqoà </rga> À kakoà.“

„Cel care are intelectul măreţ şi viziunea speculativă a în -

35

tregului timp, a întregii substanţe, gândeşti oare că socoteşte drept un lucru important viaţa omenească? – Imposibil, răspunde. Aşadar, un asemenea om nu va socoti nici moar -

tea drept ceva înfricoşător. – Cu siguranţă că nu.“222

A face bine şi a auzi <că eşti vorbit> de rău este regesc.223

36

Este ruşinos ca faţa să-ţi fie docilă şi să-şi ia aspectul şi 37

expresia în funcţie de cerinţele intelectului, în timp ce el nu ia aspectul şi expresia potrivite cu el însuşi.

Nu trebuie să te superi din cauza lucrurilor, căci lor nu le 38

pasă deloc de asta.224

Tu poţi oferi motive de bucurie zeilor nemuritori şi nouă.

39

A secera viaţa precum un spic încărcat de rod, şi unul 40

rămâne în picioare, altul, nu.225

Dacă eu şi cei doi copii ai mei am fost uitaţi de zei, chiar 41

şi aceasta are o raţiune.226

Căci împreună cu mine sunt binele şi dreptatea.227

42

Nu te plânge şi nu te frământa.228

43

„Eu însă acestuia i-aş opune următorul raţionament drept: «Nu 44

vorbeşti bine, omule, dacă socoteşti că un bărbat, care este chiar de mică valoare, trebuie să ţină seamă de primejdiile vieţii şi morţii, dar nu trebuie să aibă în vedere, când acţionează, doar dacă acţionează în mod drept sau nedrept şi dacă îndeplineşte acţiunile unui om bun sau pe ale unuia rău.»“229

45

„OÛtw g¦r /cei, ð ¥ndrej 'Aqhna√oi, tÍ ¢lhqeðv oá ¥n tij aØtÕn t£xV [1]ghs£menoj b◊ltiston e≈nai À Øp' ¥rcontoj tacqÍ, œntaàqa <de√>, æj œmoπ doke√[n], m◊nonta kin-duneÚein, mhd‹n ØpologizÒmenon mťe q£naton mťe ¥llo mhd‹n prÕ toà a≥scroà.“

46

„'All', ð mak£rie, Óra m¾ ¥llo ti tÕ genna√on kaπ tÕ

¢gaqÕn <Ï> À tÕ sózein te kaπ sózesqai m¾ g¦r toàto m◊n, tÕ zÁn Ðposond¾ crÒnon, tÒn ge æj ¢lhqÎj ¥ndra œat◊on œstπ kaπ oÙ filoyucht◊on, ¢ll' œpitr◊yanta perπ toÚtwn tù qeù kaπ pisteÚsanta ta√j gunaixðn, Óti t¾n e≤marm◊nhn oÙd' ¨n efj œkfÚgoi, tÕ œpπ toÚtJ skept◊on tðna ¨n trÒpon toàton Ön m◊llei crÒnon biînai æj ¥rista bióh.“

47

Periskope√n ¥strwn drÒmouj ésper sumperiq◊onta kaπ t¦j tîn stoiceðwn e≥j ¥llhla metabol¦j sunecîj œnnoe√n

¢pokaqaðrousi g¦r a≤ toÚtwn fantasðai tÕn ¸Úpon toà camaπ bðou.

48

Kaπ d¾ perπ ¢nqrèpwn toÝj lÒgouj poioÚmenon œpiskope√n de√ kaπ t¦ œpðgeia ésper poq‹n ¥nwqen k£tw ¢g◊laj, strateÚmata, geèrgia, g £mouj, dialÚseij, gen◊seij, qa -

n£touj, dikasthrðwn qÒrubon, œrˇmouj cèraj, barb£rwn

/qnh poikðla, Œort£j, qrňouj, ¢gor£j, tÕ pammig‹j kaπ tÕ

œk tîn œnantðwn sugkosmoÚmenon.

49

T¦ progegonÒta ¢naqewre√n, t¦j tosaÚtaj tîn [1]gemoniîn metabol£j. /xesti kaπ t¦ œsÒmena proefor©n ÐmoeidÁ g¦r p£ntwj /stai kaπ oÙc ofÒn te œkbÁnai toà ¸uqmoà tîn nàn

„Căci astfel stau lucrurile, bărbaţi atenieni, cu adevărul: 45

dacă cineva, socotit a fi cel mai bun, s-a plasat el însuşi în -

tr-un post sau a primit de la arhonte ordin să se aşeze acolo, după pă rerea mea trebuie să se menţină pe poziţie înfruntând pericolele, fără să ţină seama nici de moarte, nici de nimic altceva decât de urâţenia morală.“230

„Dar, o, fericitule, ai grijă că nobleţea sufletului şi binele 46

nu sunt altceva decât salvarea altuia şi propria ta salvare, căci omul cu adevărat om nu trebuie să renunţe la preocuparea de a trăi cât mai mult timp şi la dragostea de viaţă, ci, pu nându-şi toată speranţa în Zeu în legătură cu aceste lucruri şi dând crezare vorbelor femeilor, că nimeni nu poate să scape de destin, nu trebuie să se gândească la cum să trăiască cât poate mai frumos, cât timp îi este dat să trăiască.“231

Priveşte cu atenţie cursul astrelor, ca şi cum te-ai roti îm -

47

preună cu ele, şi gândeşte-te tot timpul la transformările ele -

mentelor unele în altele; căci reprezentările acestora curăţă

murdăria vieţii trăite pământeşte.

Cel care discută despre oameni trebuie să ţină seama şi 48

de cele pământeşti, ca şi cum s-ar afla undeva sus: mul -

ţimi, armate, munci agricole, căsătorii, divorţuri, naşteri, morţi, rumoarea confuză din tribunale, locuri pustii, popoare barbare de orice fel, sărbători, înmormântări jal nice, pieţe, amestec confuz şi o ordine care vine din contrarii.232

Contemplă cu atenţie evenimentele trecute, schimbările atât 49

de numeroase ale imperiilor. Este permis să prevezi şi eve -

nimentele viitoare. Căci vor avea întru totul aceeaşi soartă şi

ginom◊nwn· Óqen kaπ ΠIson tÕ tessar£konta /tesin ≤storÁsai tÕn ¢nqrèpinon b∂on tù œepπ /th mÚria· t∂ g¦r pl◊on Ôyei; 50

Kaπ

t¦ m‹n œk ga∂aj fÚnt' e≥j ga√an,

t¦ d' ¢p' a≥qer∂ou blastÒnta gonÁj

e≥j a≥q◊rion p£lin Ãlqe pÒlon.

—H toàto· di£lusij tîn œn ta√j ¢tÒmoij ¢ntemplokîn kaπ

toioàtÒj tij skorpismÕj tîn ¢paqîn stoice∂wn.

51

Kaπ

s∂toisi kaπ poto√si kaπ mageÚmasi

parektr◊pontej ÑcetÕn éste m¾ qane√n.

qeÒqen d‹ pn◊ont' oâron ¢n£gkh

tlÁnai kam£toij ¢nodÚrtoij.

52

„Kabbalikèteroj“, ¢ll' oÙcπ koinwnikèteroj oÙd‹ a≥dh -

mon◊steroj oÙd‹ eÙtaktÒteroj œepπ to√j sumba∂nousin oÙd‹

eÙmen◊steroj prÕj t¦ tîn plhs∂on paror£mata.

53

“Opou /rgon œpitele√sqai dÚnatai kat¦ tÕn koinÕn qeo√j kaπ ¢nqrèpoij lÒgon, œke√ oÙd‹n deinÒn· Ópou g¦r çfele∂-

aj tuce√n /xesti di¦ tÁj eÙodoÚshj kaπ kat¦ t¾n ka

-

taskeu¾n proioÚshj œnerge∂aj, œke√ oÙdem∂an bl£bhn Øforat◊on.

54

Pantacoà kaπ dihnekÎj œpπ soϑ œsti kaπ tÍ paroÚsV

sumb£sei qeosebÎj eÙareste√n kaπ to√j paroàsin ¢nqrèpoij kat¦ dikaiosÚnhn prosf◊resqai kaπ tÍ <par>oÚsV fantasϑv œmfilotecne√n, Σna mt’i ¢kat£lhpton pareisruÍ.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 221

nu e posibil să iasă din ritmul evenimentelor de acum.

Rezultă de aici că a studia viaţa oamenilor pe o perioadă de patruzeci de ani sau pe o perioadă de zeci de mii de ani e acelaşi lucru: căci ce anume vei vedea în plus?

Şi:

50

„Cel ce se naşte din pământ în pământ se întoarce; şi cele ce încolţesc din sămânţa cerească

din nou se întorc pe bolta cerească.“

Adică: o dezagregare a combinaţiilor în atomi şi o descom -

punere asemănătoare a elementelor insensibile.233

Şi:

51

„Cu mâncăruri, băuturi şi vrăjitorii

încercând să schimbe cursul vieţii încât să scape de moarte.“

„Trebuie suportată adierea trimisă de zei

în mijlocul sufe rinţelor care nu trebuie blamate.“234

„Cel mai brav luptător“235, dar nu dedicat binelui comun, 52

nici mai respectuos, nici mai disciplinat faţă de evenimente, nici mai binevoitor faţă de greşelile apropiaţilor.

Când o acţiune poate fi desăvârşită conform raţiunii comune 53

zeilor şi oamenilor, atunci nu este nimic de temut; de fapt, când este permis să se obţină un lucru folositor printr-o activitate care se desfăşoară bine şi care avansează conform alcătuirii noastre, atunci nu trebuie suspectată nici o pagubă.

În orice loc şi întotdeauna, depinde de tine şi să fii mul -

54

ţumit, cu pietate, de împrejurările prezente, şi să te porţi conform dreptăţii faţă de oamenii prezenţi în jurul tău, şi să-ţi pui întreaga artă236 în slujba reprezentării prezente, ca să nu se strecoare nimic la care nu ţi-ai dat asentimentul.

222

MARCUS AURELIUS

55

M¾ peribl◊pou ¢llÒtria ¹gemonik£, ¢ll' œke√ bl◊pe kat' eÙqÝ œpπ tə se ¹ fÚsij Ðdhge√, ¼ te toà Ólou di¦ tîn sumbainÒntwn soi kaπ ¹ s¾ di¦ tîn prakt◊wn ØpÕ soà¨

prakt◊on d‹ Œk£stJ tÕ ŒxÁj tÍ kataskeuÍ¨ kateskeÚastai d‹ t¦ m‹n loip¦ tîn logikîn Ÿneken, ésper kaπ œpπ pantÕj

¥llou t¦ ceərw tîn kreittÒnwn Ÿneken, t¦ d‹ logik¦

¢llÍwn Ÿneken. tÕ m‹n oân prohgoÚmenon œn tÍ toà

¢nqrèpou kataskeuÍ tÕ koinwnikÒn œsti, deÚteron d‹ tÕ

¢n◊ndoton prÕj t¦j swmatik¦j peəseij¨ logikÁj g¦r kaπ

noer©j kinšewj ΠdionperiorəzeinŒaut¾n kaπ mˇpote ¹tt©sqai mŽe a≥sqhtikÁj mŽe ÐrmhtikÁj kinšewjżJ -

èdeij g¦r Œk£terai, ¹ d‹ noer¦ œq◊lei prwtisteÚein kaπ

m¾ katakrate√sqai Øp' œkeənwn. dikaəwj ge¨ p◊fuke g¦r crhstik¾ p©sin œkeənoij. trəton œn tÍ logikÍ kataskeuÍ tÕ

¢prÒptwton kaπ ¢nexap£thton. toÚtwn oân œcÒmenon tÕ

¹gemonikÕn eÙqe√an perain◊tw kaπ /cei t¦ Œautoà.

56

`Wj ¢poteqnhkÒta ½dh kaπ m◊cri nàn <m¾> bebiwkÒta, tÕ

loipÕn œk toà periÒntoj zÁsai kat¦ t¾n fÚsin.

57

MÒnwj file√n tÕ Œautù sumba√non kaπ sugklwqÒmenon· tˆ

g¦r ¡rmodièteron;

58

'Ef' Œk£stou sumb£matoj œkeˆnouj prÕ Ñmm£twn /cein, ofj t¦ aÙt¦ sun◊bainen, /peita ½cqonto, œxenˆzonto, œm◊mfonto·

nàn oân œke√noi poà; oÙdamoà. tˆ oân; kaπ sÝ q◊leij Đmoˆwj;

Nu trage cu ochiul la părţile conducătoare ale sufletelor 55

altora, ci priveşte drept către obiectivul spre care te călăuzeşte na tura, aceea a Întregului prin lucrurile care ţi se întâmplă şi a ta proprie prin acţiunile pe care trebuie să

le faci. Fiecare trebuie să facă ceea ce este în acord cu alcătuirea sa. Celelalte fiinţe au fost al cătuite în vederea ce lor raţionale, după cum, în orice alt caz, fiinţele infe -

rioare sunt alcătuite în vederea celor superioare, fiinţele raţionale în schimb, unele în vederea celorlalte. Prin ur -

mare, trăsătura caracteristică în alcătuirea omului este socia bilitatea, iar a doua, rezistenţa la pasiunile trupului.

Căci e propriu mişcării raţiunii şi minţii să-şi impună

limite şi niciodată să nu se lase învinsă nici de mişcarea simţurilor, nici de cea a impulsurilor. Căci fiecare dintre acestea două este de natură animalică, cea men tală însă

vrea să fie prima şi să nu fie dominată de acelea. Pe drept cuvânt, căci mişcarea mentală are de la natură funcţia de a beneficia de toate acelea. A treia trăsătură a unei alcătuiri raţionale o reprezintă capacitatea de reflec ţie şi neputinţa de a se înşela. Având toate

acestea, aşadar, partea con -

ducătoare a sufletului să meargă drept înainte pe drumul său: astfel deţine toate cele ale sale.

Ca unul deja mort şi care şi-a încheiat viaţa, <omul> tre -

56

buie să trăiască restul zilelor potrivit naturii din ceea ce i s-a adăugat.

Să iubeşti numai ceea ce ţi se întâmplă ţie însuţi şi ceea ce 57

îţi este urzit de destin. Ce poate fi oare mai plăcut?

Pentru orice eveniment, să-i ai înaintea ochilor pe aceia că -

58

rora li s-au întâmplat aceleaşi evenimente, în urma cărora s-au înfuriat, au rămas uluiţi, s-au lamentat. Unde sunt

oÙcπ d‹ t¦j m‹n ¢llotrəaj trop¦j katalipe√n to√j tr◊pousi kaπ trepom◊noij, aÙtÕj d‹ perπ tÕ pîj crÁsqai aÙto√j Óloj gənesqai; cršV g¦r kalîj kaπ Ûlh soi /staï mÒnon prÒsece, kaπ q◊le seautù kalÕj e≈nai œpπ pantÒj, oá pr£sseij, kaπ m◊mnhso ¢mfot◊rwn, Óti kaπ di £foron <Ö

pr£sseij kaπ ¢di£foron> œf' oá [1] pr©xij.

59

”Endon sk£pte, /ndon [1] phg¾ toà ¢gaqoà kaπ ¢eπ ¢nablÚein dunam◊nh, œ¦n ¢eπ sk£ptVj.

60

De√ kaπ tÕ sîma pephg◊nai kaπ m¾ dierr√fqai mťe œn kinšei mťe œn sc◊sei. ofon g£r ti œpπ toà prosèpou par◊cetai [1] di£noia sunetÕn aÙtÕ kaπ eÜschmon sun-throàsa, toioàto kaπ œpπ Ólou toà sèmatoj ¢paitht◊on.

p£nta d‹ taàta sÝn tù ¢nepithdeÚtJ fulakt◊a.

61

`H biwtik¾ tÍ palaistikÍ Đmoiot◊ra ½per tÍ ÑrchstikÍ

kat¦ tÕ prÕj t¦ œmpəptonta kaπ oÙ proegnwsm◊na Ÿtoimoj kaπ ¢ptëj Œst£nai.

62

Sunecîj œfist£nai, tənej e≥sπn oátoi, Øf' ïn marture√sqai q◊leij, kaπ təna [1]gemonik¦ /cousin¨ oÜte g¦r m◊myV to√j

¢kousəwj ptaəousin oÜte œpimarturšewj dešV, œmbl◊pwn e≥j t¦j phg¦j tÁj Øpol˘yewj kaπ ĐrmÁj aÙtîn.

63

„P©sa yuc˘, fhsən, ¥kousa st◊retai ¢lhqeəaj“ oÛtwj oân kaπ dikaiosÚnhj kaπ swfrosÚnhj kaπ eÙmeneəaj kaπ pantÕj

aceştia acum? Nicăieri. Şi tu vrei, aşadar, să faci acelaşi lucru?

Nu vrei mai degrabă să laşi aceste transformări ale altuia celor care le provoacă şi le suportă, iar tu să te dedici modului în care te foloseşti de aceste fapte? Căci te vei putea folosi bine de ele şi vor fi materialul tău de lucru. Fii numai atent şi doreşte-ţi să fii virtuos în tot ce vei face. Şi amin teş -

te-ţi de aceste două precepte: contează ceea ce vei face; şi nu con teză cui i se adresează fapta ta.

Sapă în interiorul tău. În interiorul tău este izvorul binelui 59

şi întotdeauna are puterea de a ţâşni, dacă ai să sapi în -

totdeauna.

Trebuie ca şi corpul să fie întărit şi să nu se găsească în stare 60

de agitaţie nici când e în mişcare, nici când e în repaus.

Căci, după cum intelectul se oglindeşte în înfăţişare, păs -

trându-şi propria inteligenţă şi aparenţă, tot astfel trebuie să

se pretindă şi de la întregul corp. Toate acestea trebuie ob -

servate fără vreun artificiu.

Arta de a trăi este mai asemănătoare cu arta luptelor decât 61

cu cea a dansului, prin faptul că trebuie să stai bine pe pi -

cioare, fără să cazi şi pregătit pentru tot ceea ce ţi se iveşte în cale, chiar neprevăzut.

Fii atent tot timpul cine sunt aceia de la care vrei să primeşti 62

mărturie şi ce fel de parte conducătoare a sufletului au; căci nu le vei face reproşuri celor care greşesc involuntar, nici nu vei avea nevoie să-ţi fie martori, dacă vei privi în interiorul tău, până la izvoarele părerilor şi impulsurilor lor.

„Orice suflet, se spune,237 este lipsit de adevăr fără voia 63

lui.“ Astfel, aşadar, este lipsit de dreptate, de cumpătare,

toà toioÚtou. ¢nagkaiÒtaton d‹ tÕ dihnekîj toÚtou memnÁsqai¨ /sV g¦r prÕj p£ntaj prvÒteroj.

64

'Epπ m‹n pantÕj pÒnou prÒceiron /stw Óti oÙk a≥scrÕn oÙd‹

t¾n di£noian t¾n kubernîsan ceÒrw poie√¨ oÜte g¦r kaqÕ

logik˘ œstin oÜte kaqÕ koinwnik¾ diafqeÒrei aÙtň. œpπ

m◊ntoi tîn pleÒstwn pÒnwn kaπ tÕ toà 'EpikoÚrou soi bohqeÒtw, Óti oÜte ¢fÒrhton oÜte a≥ènion, œ¦n tîn Órwn mnhmoneÚVj kaπ m¾ prosdox£zVj. k¢keÒnou d‹ m◊mnhso, Óti poll¦ pÒnJ t¦ aÙt¦ Ônta lanq £nei, duscerainÒmena¨ ofon tÕ nust£zein kaπ tÕ kaumatÒzesqai kaπ tÕ ¢norekte√n¨ Ótan oân tini toÚtwn dusarestÍj, l◊ge seautù, Óti pÒnJ œndÒdwj.

65

“Ora m˘pote toioàton p£qVj prÕj toÝj ¢panqrèpouj, ofon o≤ ¢p

£nqrwpoi prÕj toÝj ¢nqrèpouj.

66

PÒqen ΠIsmen, e≥ m¾ ThlaÚghj Swkr£touj t¾n di£qesin kreðt -

twn Ãn; oÙ g¦r ¢rke√, e≥ Swkr£thj œndoxÒteron ¢p◊qane kaπ œntrec◊steron to√j sofista√j diel◊geto kaπ kar-terikèteron œn tù p£gJ dienukt◊reue kaπ tÕn Salamðnion keleusqeπj ¥gein gennikèteron /doxen ¢ntibÁnai kaπ „œn ta√j Ðdo√j œbrenqÚeto“, perπ oá kaπ m £list' ¥n tij œpi -

stšeien, eΠper ¢lhqªj Ãn· ¢ll' œke√no de√ skope√n, poð-

an tin¦ t¾n yuc¾n e≈ce Swkr£thj kaπ e≥ œdÚnato ¢rke√sqai tù dðkaioj e≈nai t¦ prÕj ¢nqrèpouj kaπ Ósioj t¦ prÕj qeoÚj, mťe e≥kÍ prÕj t¾n kakðan ¢ganaktîn mťe m¾n douleÚwn tinÕj ¢gnoðv, mťe tîn ¢ponemom◊nwn œk toà Ólou æj x◊non ti decÒmenoj À æj ¢fÒrhton Øpom◊nwn, mťe to√j toà sarkidðou p£qesin œmpar◊cwn sumpaqÁ tÕn noàn.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 227

de bună voinţă şi de orice virtute asemănătoare. Este cu totul necesar să-ţi aduci aminte necontenit de acest principiu; căci vei fi mai îngăduitor cu toţi.

Pentru orice durere, să ai la îndemână gândul că nu este ru -

64

şinos, nici nu devine mai rău intelectul conducător; de fapt, nici o durere nu îl distruge nici ca facultate raţională, nici ca facultate sociabilă. Totuşi, în mai multe cazuri, să îţi vină

în ajutor vorba lui Epicur după care „durerea nu este nici de nesuportat, nici veşnică dacă îţi aminteşti de limi tele ei şi dacă nu o amplifici cu propria-ţi gândire“. Amin teşte-ţi, de asemenea, că multe situaţii care sunt asemănătoare durerii creează, fără ştirea noastră, neplăceri, cum sunt som -

nolenţa, febra şi lipsa poftei de mâncare. Aşadar, când eşti nemulţumit de vreuna dintre acestea, spune-ţi ţie însuţi că

te laşi în seama durerii.

Vezi să nu resimţi faţă de neoameni ceea ce neoamenii 65

resimt faţă de oameni.

De unde ştim noi dacă Telauges238 nu i-a fost superior lui So -

66

crate prin stările sale sufleteşti? Căci nu e de ajuns că Socrate a murit în chip mai glorios, că a fost mai abil în disputele sale cu sofiştii, că a petrecut cu foarte multă răbdare o noapte pe un sloi de gheaţă239, că, primind ordin să meargă la Salamina240, a considerat mai nobil să se împotrivească şi că „se plimba mândru pe străzi“241, amănunte de care cineva s-ar putea îndoi dacă sunt adevărate. Trebuie însă să examinezi aceasta, adică

ce fel de suflet avea Socrate şi dacă putea să se mul ţumească că

este drept cu oamenii şi pios faţă de zei, fără să se supere neîntemeiat pe viciu, fără să se simtă sclav din cauza ne ştiinţei unuia, fără să primească ca pe ceva străin vreunul dintre evenimentele hărăzite de Întreg sau fără să le suporte, ca şi

228

MARCUS AURELIUS

67

`H fÚsij oÙc oÛtwj sunek◊ras◊ <se> tù sugkrƏmati, æj m¾

œfe√sqai periorƏzein ŒautÕn kaπ t¦ Œautoà Øf' Œautù poie√sqai. toÚtou m◊mnhso ¢eπ kaπ /ti œkeƏnou, Óti œn Ñligƍs -

toij ke√tai tÕ eÙdaimÒnwj biîsai˙ kaπ mˇ, Óti ¢pl'pisaj dialektikÕj kaπ fusikÕj /sesqai, di¦ toàto ¢pognùj kaπ

œleÚqeroj kaπ a≥dˇmwn kaπ koinwnikÕj kaπ eÙpeiq¾j qeù.

lƏan g¦r œnd◊cetai qe√on ¥ndra gen◊sqai kaπ ØpÕ mhdenÕj gnwrisqÁnai.

68

'Abi£stwj diazÁsai œn pleƏstV qumhdƏv, k¨n p£ntej kataboîsin ¤tina boÚlontai, k¨n t¦ qhrƏa diasp´ t¦

melÚdria toà periteqramm◊nou toÚtou fur£matoj. tƏ g¦r kwlÚei œn p©si toÚtoij t¾n di£noian sózein Œaut¾n œn galňV kaπ krƏsei [tÍ]

perπ tîn periesthkÒtwn ¢lhqe√ kaπ

cršei tîn Øpobeblhm◊nwn Œtoƒmv, éste t¾n m‹n krƒsin l◊gein tù prospƒptontï „toàto Øp£rceij kat' oÙsƒan, k¨n kat¦ dÒxan ¢llo√on faƒnV“ t¾n d‹ crÁsin l◊gein tù Øpopƒp -

tontï „s‹ œzt'ounˇ ¢eπ g£r moi tÕ parÕn Ûlh ¢retÁj logikÁj kaπ politikÁj kaπ tÕ sÚnolon t◊cnhj ¢nqrèpou À

qeoà“ p©n g¦r tÕ sumba√non qeù À ¢nqrèpJ œxoikeioàtai kaπ oÜte kainÕn oÜte dusmetaceƒriston, ¢ll¦ gnèrimon kaπ

eÙerg◊j.

69

Toàto /cei [1] teleiÒthj toà ½qouj, tÕ p©san [1]m◊ran æj teleutaƒan diex £gein kaπ mťe sfÚzein mťe nark©n mťe Øpokrƒnesqai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 229

cum ar fi vorba de lucruri de neîndurat, şi fără să-i îngăduie minţii să participe la pasiunile bietei cărni.

Natura nu te-a amestecat în compus, astfel încât să nu îţi fie 67

îngăduit să te delimitezi de tine însuţi242 şi să readuci sub controlul tău propriile acţiuni. Întotdeauna să-ţi aduci aminte de aceasta şi de acel gând: viaţa fericită depinde de foarte puţine lucruri. Şi, deoarece ţi-ai pierdut speranţa că

mai poţi deveni un dialectician şi un fizician, nu renunţa din această cauză să fii liber, res pectuos, sociabil şi supus Zeului. Căci este foarte posibil să devii un bărbat divin şi să

nu fii recunoscut de nimeni.

Trăieşte fără să te simţi forţat de ceva într-o atât de mare 68

bucurie, chiar dacă toţi aruncă asupra ta cu injuriile pe care le doresc, chiar dacă fiarele sfâşie bietele membre ale acestei mase de carne care ţi-a crescut de jur împrejur. Căci ce lucru ar putea să împiedice intelectul, în mijlocul acestor probe, să-şi păstreze calmul, să judece corect realităţile care îl încon -

joară şi să se folosească cu iscusinţă de cele care i se pun la dispoziţie? În consecinţă, capacitatea de judecată spune obi ec -

tului întâlnit: „Aceasta eşti prin substanţă, deşi după opinia comună243 ai părea altceva“; iar capacitatea de a folosi îm -

prejurările spune celei care i se iveşte: „pe tine te căutam; căci întotdeauna, pentru mine, ceea ce este prezent constituie ma -

terialul virtuţii raţionale şi politice şi, în general, al unei arte a omului sau a Zeului“244. Căci orice se în tâmplă are o legătură

strânsă cu divinitatea sau cu omul şi nu este nou, nici greu de mânuit, ci cunoscut şi uşor de prelucrat.

Aceasta înseamnă desăvârşirea caracterului: să trăieşti orice 69

zi ca şi cum ar fi ultima, fără să fii agitat, fără să fii amorţit şi fără să fii ipocrit.

230

MARCUS AURELIUS

70

O≤ qeo∂, ¢q£natoi Ôntej, oÙ duscera∂nousin Óti œn tosoÚtJ

a≥îni dešei aÙtoÝj p£ntwj ¢eπ toioÚtwn Ôntwn kaπ

tosoÚtwn faÚlwn ¢n◊cesqaiï pros◊ti d‹ kaπ kď ontai aÙtîn panto∂wj. sÝ d◊, Óson oÙd◊pw l˘gein m◊llwn,

¢paud´j, kaπ taàta efj ín tîn faÚlwn;

71

Gelo√Òn œsti t¾n m‹n ≥d∂an kak∂an m¾ feÚgein, Ö kaπ

dunatÒn œsti, t¾n d‹ tîn ¥llwn feÚgein, Óper ¢dÚnaton.

72

flO ¨n [1] logik¾ kaπ politik¾ dÚnamij eØr∂skV mťe noerÕn mťe koinwnikÒn, eÙlÒgwj katade◊steron ŒautÁj kr∂nei.

73

“Otan sÝ eâ pepoihkëj Ïj kaπ ¥lloj eâ peponqèj, t∂ /ti zhte√j tr∂ton par¦ taàta, ésper o≤ mwro∂, tÕ kaπ dÒxai eâ pepoihk◊nai À tÕ

¢moibÁj tuce√n;

74

OÙdeπj k£mnei çfeloÚmenoj, çf◊leia d‹ pr©xij kat¦ fÚsin˙

m¾ oân k£mne çfeloÚmenoj, œn ú çfele√j.

75

`H toà Ólou fÚsij œpπ t¾n kosmopoiðan érmhse˙ nàn d‹ ½toi p©n tÕ ginÒmenon kat' œpakoloÚqhsin gðnetai À Ñlðgista kaπ t¦ kurièтat£ œstin œf' § poie√tai ≥ dðan Ðrm¾n tÕ toà kÒsmou [1]gemonikÒn. e≥j poll£ se galhnÒteron poišei toàto mnhmoneuÒmenon.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VII 231

Zeii, care sunt nemuritori, nu se arată nemulţumiţi că într-o 70

astfel de veşnicie va trebui într-un fel să suporte prezenţa unor atât de mari şi atât de mulţi proşti, şi, în plus, se în -

grijesc de ei în multe feluri. Şi tu, câtă vreme încă nu vei înceta <să trăieşti>, refuzi o astfel de sarcină, şi asta când eşti unul dintre cei netrebnici?

Ar fi ridicol să nu fugi de propriul viciu, lucru care e posi -

71

bil; în schimb, <ar fi ridicol> să încerci să fugi de viciul altora, lucru care este imposibil.

Tot ceea ce capacitatea raţională şi politică găseşte că nu 72

este nici raţional, nici în interesul comun este considerat de ea, pe drept cuvânt, inferior ei înseşi.

Când ai făcut bine şi un altul a beneficiat de pe urma ta de 73

acesta, ce altceva mai cauţi ca pe un al treilea lucru, pe lângă

acesta, precum nebunii: faima că ai făcut bine sau dobândirea unei recompense?

Nimeni nu oboseşte primind beneficii; a face un serviciu 74

este, într-adevăr, o acţiune conformă cu natura: nu pregeta, aşadar, să primeşti beneficii, în timp ce le faci.

Natura Întregului a dat impulsul formării lumii. De fapt, 75

sau tot ceea ce se întâmplă se întâmplă ca o consecinţă a acestui fapt, sau sunt foarte puţine chiar şi cele mai im por -

tante evenimente cărora partea conducătoare a lumii le-a dat propriul său impuls. Acest lucru, odată reamintit, te va face să fii mai împăcat în multe privinţe.

VIII

1

Kaπ toàto prÕj tÕ ¢kenÒdoxon f◊rei, Óti oÙk◊ti dÚnasai tÕn b∂on Ólon À tÒn ge ¢pÕ neÒthtoj filÒsofon bebiwk◊nai,

¢ll¦ pollo√j te ¥lloij kaπ aÙtÕj Œautù dÁloj g◊gonaj pÒrrw filosof∂aj ên. p◊fursai oân, éste t¾n m‹n dÒxan t¾n toà filosÒfou ktšasqai oÙk◊ti soi ¿®dion¨ ¢ntagwn∂-

zetai d‹ kaπ [1] ØpÒqesij. eÏper oân ¢lhqîj Œèrakaj poà ke√tai tÕ pr©gma, tÕ m‹n t∂ dÒxeij ¥fej, ¢rk◊sqhti d◊, e≥

k¨n tÕ loipÕn toà b∂ou Óson dˇpote, <Î> [1] [s¾] fÚsij soà q◊lei, bièsV. katanÒhson oân t∂ q◊lei, kaπ ¥llo mhd◊n se perisp£tw¨ pepe∂rasai g¦r perπ pÒsa planhqeπj oÙdamoà eárej tÕ eâ zÁn, oÙk œn sullogismo√j, oÙk œn ploÚtJ, oÙk œn dÒxV, oÙk œn ¢polaÚsei, oÙdamoà. poà oân œstin; œn tù poie√n § œpizhte√ [1] toà ¢nqrèpou fÚsij. pîj oân taàta poišej; œ¦n dÒgmata /cVj ¢f' ïn a≤ Ðrmaπ kaπ a≤ pr£xeij.

t∂na dÒgmata; t¦ perπ ¢gaqîn kaπ kakîn, æj oÙdenÕj m‹n

¢gaqoà Ôntoj ¢nqrèpJ Ö oÙcπ poie√ d∂kaion, sèfrona,

¢ndre√on, œleÚqeron, oÙdenÕj d‹ kakoà Ö oÙcπ poie√ t¢nant∂a to√j e≥rhm◊noij.

CARTEA A VIII-A

Şi acest gând te călăuzeşte spre renunţarea la gloria deşartă, 1

că nu mai poţi să-ţi trăieşti întreaga viaţă, sau măcar acea

<perioadă> care urmează după tinereţe, ca un filozof, ci este clar pentru mulţi alţii şi chiar pentru tine însuţi că eşti încă departe de filozofie.245 Te afli, aşadar, într-o situaţie confuză, încât nu îţi mai este uşor să dobândeşti faima de filozof; acestui lucru i se opune chiar şi condiţia de bază <a vieţii tale>. Dacă ai întrezărit cu adevărat unde este pro -

blema, renunţă la căutarea faimei şi fii mulţumit că îţi poţi trăi ceea ce ţi-a mai rămas din viaţă aşa cum natura vrea de la tine. Gândeşte-te, aşadar, la ce doreşte ea şi nimic alt -

ceva să nu te tulbure. Căci ai încercat rătăcind pe atâtea căi şi nu ai aflat nicăieri un mod de a trăi fericit: nici în silogisme, nici în bogăţie, nici în glorie, nici în bucurie, nicăieri. Unde e atunci? În îndeplinirea celor pe care natura omenească le cere. Şi cum vei îndeplini acest obiectiv? Numai dacă vei avea nişte principii sigure, din care să por nească impulsurile şi acţiunile tale. Ce fel de principii? Cele care privesc binele şi răul, după care nimic nu este bun pentru om, dacă nu îl face drept, cumpătat, curajos, liber, şi, pe de altă parte, nimic nu este rău, dacă

nu îl face contrariul celor spuse.

234

MARCUS AURELIUS

2

Kaq' Œk£sthn pr©xin œrèta seautÒn pîj moi aÛth /cei; m¾

metanošw œp' aÙtÍ; mikrÕn kaπ t◊qnhka kaπ p£nt' œk m◊sou tð pl◊on œpizhtî, e≥ tÕ parÕn /rgon zóou noeroà kaπ

koinwnikoà kaπ ≥sonÒmou qeù;

3

'Al◊xandroj [dˋ] kaπ G£ioj kaπ Pompˇioj tð prÕj Diog◊nh kaπ `Hr £kleiton kaπ Swkr£thn; o≤ mˋn g¦r e≈don t¦

pr£gmata kaπ t¦j a≥tðaj kaπ t¦j Ûlaj, kaπ t¦ ¹gemonik¦

Ãn aÙtîn aÙtÒnoma, œkeˇ dˋ oΣwn pronomða kaπ doulða pÒswn.

4

“Oti oÙd‹n Âtton t¦ aÙt¦ poišousi, k¨n sÝ diarragÍj.

5

TÕ prîton m¾ tar£ssou¨ p£nta g¦r kat¦ t¾n toà Ólou fÚsin, kaπ Ñl∂gou crÒnou oÙdeπj oÙdamoà /sV, ésper oÙd‹

ÀdrianÕj oÙd‹ AÜgoustoj. /peita ¢ten∂saj e≥j tÕ pr©gma

ΠdeaÙtÕ kaπ summnhmoneÚsaj Óti ¢gaqÒn se ¥nqrwpon e≈nai de√ kaπ t∂ toà ¢nqrèpou [1] fÚsij ¢paite√, pr©xon toàto ¢metastreptπ kaπ e≥p◊, æj dikaiÒtaton fa∂netа∂ soi¨

mÒnon eÙmenîj kaπ a≥dhmÒnwj kaπ ¢nupokr∂twj.

6

`H tîn Ólwn fÚsij toàto /rgon /cei, t¦ ïde Ônta œke√ meta-tiq◊nai, metab£llein, aΠrein /nqen kaπ œke√ f◊rein. p£nta tropa∂¨ oÙc éste fobhqÁnai, mt‘i kainÒn¨ p£nta sun˘qh¨

¢ll¦ Πsai kaπ a≤ ¢ponemšeij.

7

'Arke√tai p©sa fÚsij ŒautÍ eÙodoÚsV, fÚsij d‹ logik¾

eÙode√ œn m‹n fantas∂aij mt‘e yeude√ mt‘e ¢dÍJ sug-katatiqem◊nh, t¦j Ðrm¦j d‹ œpπ t¦ koinwnik¦ /rga mÒna

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VIII 235

Cu prilejul fiecărei acţiuni întreabă-te pe tine însuţi: în ce 2

fel mi se potriveşte? Nu mă voi căi pentru ea? Încă puţin şi eu voi muri şi totul va dispărea. Ce să-mi doresc mai mult, dacă acţiunea pe care o îndeplinesc acum este a unei fiinţe raţionale, sociale şi supuse aceleiaşi legi ca Zeul?

Ce sunt Alexandru, Gaius Caesar sau Pompeius faţă de 3

Dio gene246, Heraclit şi Socrate? Aceştia din urmă cunoşteau lucrurile, cauzele, materiile, şi părţile lor conducătoare erau întotdeauna aceleaşi; în timp ce ceilalţi câte lucruri nu ştiau şi pentru câte deveniseră sclavi!

Chiar dacă tu ai plesni de ciudă, ei tot vor face în tot -

4

deauna aceleaşi lucruri.

În primul rând, nu te frământa! Căci toate se petrec con -

5

form naturii Întregului şi în scurtă vreme tu nu vei mai fi nicăieri, aşa cum nu mai sunt nici Hadrian, nici Augustus.

Apoi, fixându-ţi ochii asupra problemei, priveşte-o cu atenţie, amintindu-ţi că trebuie să fii un om bun, şi ceea ce pretinde natura umană, ei bine, fă aceasta fără să te întorci înapoi şi spune-ţi că aşa îţi pare că este cel mai drept, numai să o faci cu bunăvoinţă, cu modestie şi fără ipocrizie.

Natura Întregului are această sarcină: să mute lucrurile 6

dintr-un loc în altul, să le transforme, să le ia dintr-un loc şi să le ducă în altul. Totul este transformare, aşa încât nu trebuie să ne temem că va apărea ceva nou: totul este obişnuit şi cele hărăzite fiecăruia de destin sunt egale.

Orice natură îşi este suficientă sieşi dacă urmează un drum 7

fericit. Şi natura raţională urmează un drum fericit dacă, în cazul reprezentărilor, nu îşi dă asentimentul nici la ceea

¢peuqÚnousa, t¦j Ñr◊xeij d‹ kaπ t¦j œkkl∂seij tîn œf' ¹m√n mÒnwn peripoioum◊nh, tÕ d‹ ØpÕ tÁj koinÁj fÚsewj ¢po -

nemÒmenon p©n ¢spazom◊nh· m◊roj g¦r aÙtÁj œstin æj ¹

toà fÚllou fÚsij tÁj toà futoà fÚsewj· pl¾n Óti œke√ m‹n ¹ toà fÚllou fÚsij m◊roj œstπ fÚsewj kaπ ¢naisqťou kaπ

¢lÒgou kaπ œmpod∂zesqai dunam◊nhj, ¹ d‹ toà ¢nqrèpou fÚsij m◊roj œstπn ¢nempod∂stou fÚsewj kaπ noer©j kaπ

dika∂aj, eÏge Ïsouj kaπ kat' ¢x∂an toÝj merismoÝj crÒnwn, oÙs∂aj, a≥t∂ou, œnerge∂aj, sumb£sewj Œk£stoij poie√tai.

<¢ll¦ Πsai a≤ ¢ponemšeij> skÒpei d◊, m¾ e≥ tÕ <Ÿn> prÕj tÕ Ÿn Πson eØršeij œpπ pantÒj, ¢ll¦ e≥ sullˇbdhn t¦

p£nta toàde prÕj ¢qrÒa t¦ toà Œt◊rou.

8

'Anaginèskein oÙk /xestin. ¢ll¦ Ûbrin ¢ne∂rgein /xestin˙

¢ll¦ [1]donîn kaπ pÒnwn kaqupertere√n /xestin˙ ¢ll¦ toà doxar∂ou Øper £nw e≈nai /xestin˙ ¢ll¦ ¢naisqťoij kaπ

¢car∂stoij m¾ qumoàsqai, pros◊ti kď esqai aÙtîn /xestin.

9

Mhk◊ti sou mhdeπj ¢koÚsV katamemfom◊nou tÕn œn aÙlÍ

b∂on mhd‹ sÝ seautoà.

10

`H met£noi£ œstin œp∂lhy∂j tij Œautoà æj cršimÒn ti pareikÒtoj˙ tÕ d‹ ¢gaqÕn cršimÒn ti de√ e≈nai kaπ œpimelh -

t◊on aÙtoà tù kalù kaπ ¢gaqù ¢ndr∂˙ oÙdeπj d' ¨n kalÕj kaπ ¢gaqÕj ¢n¾r metanošeien œpπ tù [1]donň tina pareik◊-

naiï oÜte ¥ra cršimon oÜte ¢gaqÕn [1]donˇ.

ce e fals, nici la ceea ce este obscur, dacă îşi îndreaptă im -

pulsurile numai spre acţiunile sociale, dacă îşi arată dorinţele şi aversiunile numai asupra celor aflate în puterea noastră, dacă primeşte cu bucurie ceea ce i-a fost urzit de natura comună.247 Căci e parte din aceasta din urmă, precum natura unei frunze reprezintă o parte din cea a arborelui; numai că, în acest caz, natura frunzei este o parte dintr-una lipsită de sensibilitate şi raţiune şi care poate fi stânjenită în dezvoltarea sa; în schimb natura omenească e o parte din -

tr-o natură lipsită de obstacole, raţională şi dreaptă, dacă e adevărat că aceasta atribuie fiecăruia în mod egal şi după

merit fragmente de timp, de substanţă, de cauză, de ac -

tivitate, de întâmplări. Şi egale sunt cele hărăzite fiecăruia.

Observă, totuşi, nu dacă vei găsi în fiecare caz un element egal cu altul, ci dacă, în general, întregul dat unuia este egal cu întregul primit de altul.

Nu îţi mai este îngăduit să citeşti. Dar îţi este îngăduit să-ţi 8

înfrânezi cutezanţa nesăbuită, îţi este îngăduit să-ţi stăpâneşti plăcerile şi durerile, îţi este îngăduit să fii superior faimei mărunte, îţi este îngăduit să nu te înfurii pe cei lipsiţi de bun-simţ şi pe cei nerecunoscători, ba mai mult, îţi este îngăduit să ai grijă de ei.

Nimeni să nu te audă spunând vorbe urâte despre viaţa de 9

la curte, nici tu pe tine însuţi.

Schimbarea de conştiinţă este un fel de mustrare de sine, 10

fiindcă a neglijat ceva util. Dar utilul trebuie să fie ceva bun şi omul virtuos trebuie să se ocupe de acesta; nici un om vir -

tuos nu ar putea să se căiască pentru că a neglijat o plăcere.

Căci plăcerea nu este nici utilă, nici bună.

11

Toàto tə œstin aÙtÕ kaq' aØtÕ tÍ ≥dəv kataskeuÍ, tə mn tÕ

oÙsiîdej aÙtoà kaπ ØlikÒn, tə dı tÕ a≥tiîdej, tə dı poie√ œn tù kÒsmJ, pÒson dı crÒnon Øfəstatai;

12

“Otan œx Ûpnou duscerîj œgeərV, ¢namimnÇskou Óti kat¦

t¾n kataskeuÞ sou œstπ kaπ kat¦ t¾n ¢nqrwpik¾n fÚsin tÕ pr£xeij koinwnik¦j ¢podidÒnai, tÕ dı kaqeÚdein koinÕn kaπ tîn ¢lÒgwn zówn· Ö dı kat¦ fÚsin Œk£stJ, toàto o≥keiÒteron kaπ prosfu◊steron kaπ d¾ kaπ proshn◊steron.

13

Dihnekîj kaπ œpπ p£shj, e≥ ofÒn te, fantasðaj fusiologe√n, paqologe√n, dialektikeÚesqai.

14

”Wi ¨n œntugc£nVj, eÙqÝj Œautù prÒlege oátoj tðna dÒgmata /cei perπ ¢gaqîn kaπ kakîn; e≥ g¦r perπ [1]donÁj kaπ

pÒnou kaπ tîn poihtikîn Œkat◊rou kaπ perπ dÒxhj, ¢doxðaj, qan£tou, zwÁj, toi£de tin¦ dÒgmata /cei, oÙd‹n qaumastÕn À x◊non moi dÒxei, œ¦n t£de tin¦ poiÍ, kaπ memnšomai Óti

¢nagk£zetai oÛtwj poie√n.

15

M◊mnhso Óti, ésper a≥scrÒn œsti xenðzesqai, e≥ [1] sukÁ

sàka f◊rei, oÛtwj, e≥ Ð kÒsmoj t£de tin¦ f◊rei ïn œsti forÒj kaπ ≥atrù d‹ kaπ kubernťV a≥scrÕn xenðzesqai, e≥

pepÚrecen oátoj À e≥ ¢ntðpnoia g◊gonen.

16

M◊mnhso Óti kaπ tÕ metatðqesqai kaπ Ÿpesqai tù diorqoànti Ðmoðwj œleÚqerÒn œsti s¾ g¦r œn◊rgeia, kat¦ t¾n s¾n Ðrm¾n kaπ krðsin kaπ d¾ kaπ kat¦ noàn tÕn sÕn perai -

nom◊nh.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VIII 239

Ce este acest obiect în el însuşi după propria sa alcătuire?

11

Ce este substanţa şi materia din el? Ce este cauza? Ce efecte produce în lume? Cât timp dăinuie?

De câte ori te scoli cu greu din somn, aminteşte-ţi că e 12

potrivit cu alcătuirea ta şi cu natura umană să-ţi îndeplineşti activităţile în vederea binelui comun, în timp ce somnul este comun şi vieţuitoarelor lipsite de raţiune. Ceea ce e potrivit naturii fiecărei fiinţe e şi mai apropiat ei, mai conatural şi chiar mai plăcut.

Fără încetare şi cu orice ocazie, dacă îţi este posibil, exa -

13

minează reprezentările după cercetarea fizică, după studiul afectelor şi după principiile dialecticii.248

Pe oricine ai întâlni, spune-ţi ţie însuţi de îndată: ce principii 14

are acesta despre cele bune şi despre cele rele? Căci, dacă

despre plăcere, despre durere, despre lucrurile care le produc pe cele două, despre renume, despre infamie, despre moarte, despre viaţă are astfel de principii, nu îmi va părea nimic uimitor sau ciudat când va îndeplini astfel de acţiuni, şi îmi voi aduce aminte că el este constrâns să procedeze astfel.

Aminteşte-ţi că, după cum este ruşinos să te miri că smo chi -

15

nul face smochine, tot aşa e şi dacă te miri că lumea pro duce aceste fructe de care e purtător. La fel, este ruşinos pen tru un medic sau pentru un corăbier să se mire de faptul că cineva are febră sau că vântul îi este potrivnic.

Aminteşte-ţi că a-ţi schimba părerea şi a-l urma pe cel care 16

te corectează sunt de asemenea acte de libertate; căci acţiu -

nea ta se realizează după impulsul şi judecata ta şi, în consecinţă, şi după mintea ta.

240

MARCUS AURELIUS

17

E≥ m‹n œpπ so∂, t∂ aÙtÕ poie√j; e≥ d‹ œp' ¥llJ, t∂ni m◊mfV; ta√j ¢tÒmoij À to√j qeo√j; ¢mfÒtera manièdh. oÙdenπ mem -

pt◊on. e≥ m‹n g¦r dÚnasai, diÒrqwson˙ e≥ d‹ toàto m¾ dÚnasai, tÒ ge pr©gma aÙtÒ˙ e≥ d‹ mhd‹ toàto, prÕj t∂ /ti soi f◊rei tÕ m◊myasqai; e≥kÍ g¦r oÙd‹n poiht◊on.

18

”Exw toà kÒsmou tÕ ¢poqanÕn oÙ pa/ptei. e≥ ïde m◊nei kaπ

metab£llei, ïde kaπ dialÚetai e≥j t¦ Πdia, § stoice√£ œsti toà kÒsmou kaπ s£. kaπ aÙt¦ d‹ metab£llei kaπ oÙ goggÚzei.

19

“Ekaston prÒj ti g◊gonen, Σppoj, ¥mpeloj. ta/ qaum£zeij; kaπ

Ð “Hlioj œre√˙ prÒj ti /rgon g◊gona, kaπ o≤ loipoπ qeoa/. sÝ

oân prÕj ta/; tÕ ¼desqai; Πde e≥ ¢n◊cetai [1] /nnoia.

20

`H fÚsij œstÒcastai Œk£stou oÙd◊n ti /lasson tÁj

¢pol˘xewj À tÁj ¢rcÁj te kaπ diexagwgÁj, æj Ð ¢nab£llwn t¾n sfa√ran˙ ta/ oân ¢gaqÕn tù sfaira/J ¢naferom◊nJ À

kakÕn kataferom◊nJ À kaπ peptwkÒti; ta/ d‹ ¢gaqÕn tÍ pom-fÒlugi sunestèsV À kakÕn dialuqeÐsV; t¦ Ómoia d‹ kaπ œpπ

lÚcnou.

21

”Ekstreyon kaπ q◊asai ofÒn œsti, ghr©san d‹ ofon ga/netai, nosÁsan d◊, ponÁsan d◊. BracÚbion kaπ Ð œpainîn kaπ Ð

œpainoÚmenoj kaπ Ð mnhmoneÚwn kaπ Ð mnhmoneuÒmenoj.

pros◊ti d‹ kaπ œn gwna/v toÚtou toà kla/matoj kaπ oÙd‹

œntaàqa p£ntej sumfwnoàsi kaπ oÙd‹ aÙtÒj tij Œautù˙ kaπ

Ólh d‹ [1] gÁ stigm˘.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VIII 241

Dacă stă în puterea ta, de ce o faci? Dacă stă în puterea 17

altora, de cine te plângi? De atomi sau de zei? Ambele răs -

punsuri sunt prosteşti. Nu trebuie să te plângi de nimeni.

Căci, dacă poţi, corectează-l pe altul; dacă nu o poţi face, îndreaptă această situaţie; dacă nici acest lucru nu-l poţi face, la ce îţi foloseşte

să te plângi? Căci nimic nu trebuie făcut la întâmplare.

Ceea ce e mort nu cade în afara lumii. Dacă rămâne aici, 18

aici se transformă şi se descompune în propriile sale com -

ponente, care sunt elementele lumii şi ale tale. Şi acestea se transformă apoi şi nu murmură.

Fiecare lucru, un cal, viţa-de-vie, există pentru ceva. De ce 19

te miri? Şi Helios va spune: „Exist pentru ceva“, la fel şi alţi zei. Tu, aşadar, pentru ce exişti? Pentru a te desfăta?

Vezi dacă poţi suporta acest gând.

Natura a avut în vedere sfârşitul fiecărui lucru nu mai puţin 20

decât începutul şi parcursul existenţei sale, precum cel care aruncă în sus mingea. Aşadar, de ce bine se bucură mingea care este aruncată în sus şi de ce rău se bucură cea care este purtată în jos şi cade pe pământ? Şi de ce bine se bucură

balonul de spumă care este rotund sau de ce rău se bucură

cel care se dizolvă? Aceleaşi lucruri se pot spune şi când vine vorba despre o lampă.

Întoarce-l şi priveşte cum este şi cum devine corpul tău 21

îmbătrânind, fiind bolnav şi suferind. O viaţă scurtă au şi cel care laudă, şi cel care este lăudat, şi cel care pomeneşte amintirea cuiva, şi cel a cărui amintire este pomenită. Mai mult încă, şi într-un colţ al acestei regiuni a lumii, nici măcar acolo nu se pun toţi de acord între ei şi nici fiecare

22

PrÒsece tù Øpokeim◊nJ À tÍ œnergeðv À tù dÒgmati À tù shmainom◊nJ. Dikaðwj taàta p£sceij¨ m©llon d¾ q◊leij

¢gaqÕj aÜrion gen◊sqai À sˇmeron e≈nai.

23

Pr£ssw ti; pr£ssw œp' ¢nqrèpwn eÙpoiəan ¢naf◊rwn.

sumbaəneitə moi; d◊comai œpπ toÝj qeoÝj ¢naf◊rwn kaπ t¾n p £ntwn phgň, ¢f' Âj p£nta t¦ ginÒmena summhrÚetai.

24

Òpo√Òn soi faənetai tÕ loÚesqai – /laion, ≤drèj, ¦Úpoj, Ûdwr gloiîdej, p£nta sikcant£ – toioàton p©n m◊roj toà bəou kaπ p©n Øpokeəmenon.

25

LoÚkilla OÙÁron, e≈ta LoÚkilla¨ S◊kounda M£ximon, e≈ -

ta S◊kounda¨ 'EpitÚgcanoj DiÒtimon, e≈ta 'EpitÚgcanoj¨

Faust√nan 'Antwn√noj, e≈ta 'Antwn√noj. toiaàta p£nta¨

K◊ler ÀdrianÒn, e≈ta K◊ler. o≤ d‹ drime√j œke√noi À pro -

gnwstikoπ À tetufwm◊noi poà; ofon, [drime√j m‹n] C£rax kaπ

Dhmťrioj [Đ PlatwnikÕj] kaπ EÙdaəmwn kaπ eΠ tij toioàtoj.

p£nta œf´mera, teqnhkÒta p£lai¨ /nioi m‹n oÙd‹ œp' Ñləgon mnhmoneuq◊ntej, o≤ d‹ e≥j mÚqouj metabalÒntej, o≤ d‹ ½dh kaπ œk mÚqwn œxəthloi. toÚtwn oân memnÁsqai, Óti dešei ½toi skedasqÁnai tÕ sugkrim£tiÒn sou À sbesqÁnai tÕ

pneum£tion À metastÁnai kaπ ¢llacoà katatacqÁnai.

cu sine însuşi; şi întreg pământul nu e decât un punct în spaţiu.

Fii atent la subiectul <de care te ocupi>, la acţiunea <care 22

are loc>, la principiul <care se aplică> şi la sensul <cu -

vintelor>. Pe drept suferi acestea, fiindcă vrei mai degrabă

să devii bun mâine decât să fii <bun> astăzi.

Fac ceva? O fac raportându-mă la binele oamenilor. Mi se 23

întâmplă ceva? Primesc raportându-mă la zei şi la izvorul tuturor lucrurilor de unde pornesc toate evenimentele.

După cum îţi apare baia: ulei, sudoare, murdărie, apă cle -

24

ioasă, toate lucrurile dezgustătoare; tot aşa este orice parte a vieţii şi orice obiect <care ţi se oferă>.

Lucilla l-a înmormântat pe Verus, apoi a fost rândul Luci l -

25

lei249; Secunda l-a înmormântat pe Maximus, apoi a fost rân dul Secundei250; Epitynchanus l-a înmormântat pe Dio -

timus, apoi a fost rândul lui Epitynchanus251; Antoninus a înmormântat-o pe Faustina, apoi a fost rândul lui Antoninus şi aşa mai departe252: Celer l-a înmormântat pe Hadrian, apoi a fost rândul lui Celer253. Unde sunt aceşti oameni ageri la minte şi rafinaţi, care erau capabili să prevadă eve -

nimentele, plini de orgoliu, Charax254, Demetrius plato -

nicianul255, Eudai mon256 şi alţii asemenea lor? Toate sunt trecătoare şi apuse de multă vreme; unii nu trezesc nici o amintire, nici măcar pentru puţin timp, alţii au trecut în legendă, iar alţii sunt în momentul de faţă şterşi chiar din legendă. Aşadar, aminteşte-ţi acestea, că biata ta alcătuire va trebui să se descompună sau bietul tău suflu se va stinge sau vei fi luat de aici şi vei fi aşezat în altă parte.

26

EÙfrosÚnh ¢nqrèpou poie√n t¦ Пdia ¢nqrèpou, Пdion d‹

¢nqrèpou eÜnoia prÕj tÕ ÐmÒfulon, ØperÒrasij tîn a≥sqhtikîn kinšewn, di£krisij tîn piqanîn fantasiîn, œpiqeèrhsij tÁj tîn Ólwn fÚsewj kaπ tîn kat' aÙt¾n ginom◊nwn.

27

Tre√j sc◊seij· [1] m‹n prÕj tÕ ¢gge√on tÕ perikeƏmenon, [1] d‹

prÕj t¾n qeðan a≥tðan, ¢f' Âj sumbaðnei p©si p£nta, [1] d‹

prÕj toÝj sumbioàntaj.

28

Ò pÒnoj ½toi tù sèmati kakÒn oÙkoàn ¢pofain◊sqw À tÍ

yucÍ ¢ll' /xestin aÙtÍ t¾n ≥dðan a≥qrðan kaπ galňhn diaful£ssein kaπ m¾ Øpolamb£nein Óti kakÒn. p©sa g¦r krðsij kaπ Ðrm¾ kaπ Ôrexij kaπ /kklisij /ndon kaπ oÙd‹n kakÕn ïde ¢nabaðnei.

29

'Ex£leife t¦j fantasðaj sunecîj Œautù l◊gwn nàn œp' œ -

moð œstin Σna œn taÚtV tÍ yucÍ mhdemða ponhrða Ï mhd‹

œpiqumða mhd‹ Ólwj taract‘ij, ¢ll¦ bl◊pwn p£nta Ðpo√£

œsti crîmai Œk£stJ kat' ¢xðan. m◊mnhso taÚthj tÁj œxousð-

aj kat¦ fÚsin.

30

Lale√n kaπ œn sugklt‘J kaπ prÕj p£nq' Ðntinoàn kosmðwj, m¾ peritr £nwj Øgie√ lÒgJ crÁsqai.

31

AÙl¾ AÙgoÚstou, gun, qug£thr, /ggonoi, prÒgonoi, ¢delf, 'Agrðppaj, suggene√j, o≥ke√oi, fðloi, ”Areioj, Maikňaj, ≥atroð, qÚtaï Ólhj aÙlÁj q£natoj. e≈ta /piqi t¦j ¥llaj <aÙl¦j kaπ tÕn q£naton aÙtîn, e≈ta tîn Ólwn pÒlewn, ¢ll¦> m¾ kaq' ŒnÕj ¢nqrèpou q£naton, ofon Pomphðwn.

k¢ke√no d‹ tÕ œpigrafÒmenon to√j mn masin /scatoj toà ≥dðou g◊nouj. œpilogðzesqai pÒsa œsp£sqhsan o≤ prÕ aÙtîn,

Bucuria omului este să îndeplinească cele ce sunt proprii 26

omului, şi îi sunt proprii omului bunăvoinţa faţă de cei din aceeaşi specie, dispreţul pentru mişcările simţurilor, dis tincţia între reprezentările convingătoare257, contemplarea naturii Întregului şi a celor care au loc în acord cu ea.

Trei relaţii: una cu cuprinzătorul care mă în con joară258, a 27

doua cu cauza divină de la care decurge tot ce se în tâm plă

pentru toţi, a treia cu cei care trăiesc cu mine.

Durerea este un rău sau pentru corp – să fie spus clar –, 28

sau pentru suflet. Dar îi este permis acestuia să-şi păstreze propria seninătate şi linişte şi să nu considere că durerea este un rău. Căci orice judecată, impuls, dorinţă şi aver -

siune se găsesc în noi şi nici un rău nu ajunge până acolo.

Şterge-ţi din minte reprezentările, repetându-ţi fără încetare: 29

acum depinde de mine ca în acest suflet să nu existe vreo josnicie, vreo poftă, într-un cuvânt, vreo tulburare; şi, obser -

vând toate lucrurile care există în realitate, să mă folosesc de fiecare în raport cu valoarea sa. Aminteşte-ţi de această

facultate hărăzită ţie de natură.

Vorbeşte fie în senat, fie în orice convorbire în mod ordo -

30

nat şi clar; foloseşte argumente sănătoase.

Curtea lui Augustus, soţie259, fiică260, nepoţi261, urmaşi, 31

sora262, Agrippa263, rude, prieteni apropiaţi, amici, Arius264, Mecena265, medici, preoţi: moartea a adus sfârşitul întregii curţi. Treci apoi la alte curţi şi la moartea celor de la curte, apoi la dispariţia unor oraşe întregi, şi nu la moartea unui singur om, ci, de exemplu, la aceea a Pompeilor; aminteşte-ţi apoi şi acest fel de inscripţii: „Cel din urmă din neamul

Σna di£docÒn tina katal∂pwsin, e≈ta ¢n£gkh /scatÒn tina gen◊sqai¨ p £lin ïde Ólou g◊nouj q£naton.

32

Suntiq◊nai de√ tÕn b∂on kat¦ m∂an pr©xin kaπ e≥ Œk£sth tÕ

ŒautÁj ¢p◊cei æj ofÒn te, ¢rke√sqai¨ Σna d‹ tÕ ŒautÁj

¢p◊cV, oÙd‹ efj se kwlàsai dÚnataï „¢ll' <œn>stšeta∂

ti /xwqen“ oÙd‹n eΠj ge tÕ dika∂wj kaπ swfrÒnwj kaπ

eÙlog∂stwj¨ “¥llo d◊ ti Πswj œnerghtikÕn kwluqšetai“

¢ll¦ tÍ prÕj aÙtÕ tÕ kèluma eÙarestšei kaπ tÍ œpπ tÕ

didÒmenon eÙgnèmoni metab£sei eÙqÝj ¥llh pr©xij ¢ntikaq∂-

statai œnarmÒsousa e≥j t¾n sÚnqesin, perπ Âj Ð lÒgoj.

33

'AtÚfwj m‹n labe√n, eÙlÚtwj d‹ ¢fe√nai.

34

EΠ pote e≈dej ce√ra ¢pokekomm◊nhn À pÒda À kefal¾n

¢potetmhm◊nhn, cwr∂j poÚ pote ¢pÕ toà loipoà sèmatoj keim◊nhn¨ toioàton ŒautÕn poie√, Óson œf' Œautù, Ð m¾ q◊lwn tÕ sumba√non kaπ ¢posc∂zwn ŒautÕn À Ð ¢koinènhtÒn ti pr£sswn. ¢p◊rriya∂ poÚ pote ¢pÕ tÁj kat¦ fÚsin Œnèsewj¨

œpefÚkeij g¦r m◊roj¨ nàn d‹ seautÕn ¢p◊koyaj. ¢ll' ïde komyÕn œke√no, Óti /xest∂ soi p£lin Œnîsai seautÒn. toàto

¥llJ m◊rei oÙdenπ qeÕj œp◊treyen, cw

risq◊nti kaπ di-

akop◊nti p£lin sunelqe√n, ¢ll¦ sk◊yai t¾n crhstÒthta Î

tet∂mhke tÕn ¥nqrwpon¨ kaπ g¦r Σna t¾n ¢rc¾n m¾ ¢porragÍ

¢pÕ toà Ólou œp' aÙtù œpo∂hse, kaπ ¢porrag◊nti p£lin œpanelqe√n kaπ sumfànai kaπ t¾n toà m◊rouj t£xin ¢polabe√n [œpo∂hsen].

său.“ Gândeşte-te câte eforturi au făcut cei dinaintea lui pentru a-şi lăsa un moştenitor, apoi a trebuit să fie cel din urmă; şi, cu aceasta, sfârşitul unui neam întreg.

Trebuie să-ţi organizezi viaţa acţiune cu acţiune şi, dacă

32

fiecare îşi atinge, pe cât este posibil, menirea ei, să fii mul -

ţumit. Şi nimeni nu poate să te împiedice ca fiecare acţiune să fie corespunzătoare menirii sale. „Dar se va ivi din afară

vreo problemă.“ Nici o problemă nu se poate ivi în calea unei acţiuni săvârşite în mod just, cu moderaţie şi bine cal -

culată. „Însă o altă acţiune va fi, poate, împiedicată.“ Dar dacă vei accepta cu bucurie această piedică şi dacă te vei îndrepta cu înţelepciune spre ceea ce îţi este dat, imediat ţi se oferă în schimb o altă acţiune, aflată în deplină armonie cu organizarea despre care este vorba.

Primeşte fără îngâmfare, renunţă fără să opui rezistenţă.

33

Dacă ai văzut vreodată o mână tăiată sau un picior, sau capul 34

despărţit de gât, lăsat să zacă pe undeva, departe de restul corpului, ei bine, la fel se face pe sine cel care, pe cât îi stă în putere, nu acceptă sau se separă de ceea ce i se întâmplă ori cel care face ceva împotriva societăţii. Astfel, te-ai depărtat într-o oarecare măsură de unitatea alcătuită potrivit naturii; căci te-ai născut făcând parte din aceasta, iar acum te-ai mutilat pe tine însuţi. Dar, într-o astfel de situaţie, există o soluţie, fiindcă îţi este permis să refaci unitatea. Nici unei alte părţi Zeul nu i-a acordat această posibilitate ca, odată des -

părţită şi tăiată, să revină la unitatea anterioară. Dar ţine cont de bu nătatea cu care l-a onorat pe om. Căci a făcut ca

<aceas tă parte> să poată, la început, să nu se despartă de Întreg, şi, odată despărţită, i-a dat posibilitatea să-l regăsească, să se unească cu acesta şi să-şi recupereze poziţia sa de parte.

35

“Wsper t¦j ¥llaj dun£meij Œk£stJ tîn logikîn scedÕn Óson <dîron œdèrhsen> [1] tîn Ólwn fÚsij, oÛtwj kaπ

taÚthn par' aÙtÁj e≥l˘famen. Ön trÒpon g¦r œkeədnh p©n tÕ

œnist£menon kaπ ¢ntiba√non œpiperitr◊pei kaπ katat£ssei e≥j t¾n e≤marm◊nhn kaπ m◊roj ŒautÁj poie√, oÛtwj kaπ tÕ

logikÕn zùon dÚnatai p©n kèluma Ûlhn Œautoà poie√n kaπ

crÁsqai aÙtù, œf' ofon ¨n kaπ érmhsen.

36

Mše sugceədtw [1] toà Ólou bədou fantasəa, m¾ sumperinÒei œpədpona ofa kaπ Ósa piqanÕn œpigenšesqai ¢ll¦ kaq'

Ÿ kaston tîn parÒntwn œperèta seautÒn˙ tə toà /rgou tÕ

¢fÒrhton kaπ ¢nÚpoiston; a≥scunqšV g¦r ÐmologÁsai.

/peita ¢namədmnVske seautÕn Óti oÜte tÕ m◊llon oÜte tÕ

parJchkÕj bare√ se, ¢ll' ¢eπ tÕ parÒn, toàto d‹ kata -

smikrÚnetai, œ¦n aÙtÕ mÒnon periorədsVj kaπ ¢pel◊gcVj t¾n di £noian, e≥ prÕj toàto yilÕn ¢nt◊cein m¾ dÚnatai.

37

Mt́i nàn parak£qhtai tÍ [toà] OÙřou sorù P£nqeia À

P◊rgamoj; tə d◊, tÍ Àdrianoà Cabrəaj À DiÒtimoj; gelo√on.

tə d◊, e≥ parek£qhnto, /mellon a≥sq£nesqai; tə d◊, e≥

Æsq£nonto, /mellon ¼desqai; tə d◊, e≥ ¼donto, /mellon oátoi

¢q£natoi e≈nai; oÙcπ kaπ toÚtouj prîton m‹n grəaj kaπ

g◊rontaj gen◊sqai oÛtwj eΣmarto, e≈ta ¢poqane√n; tə oân Ûsteron /mellon œke√noi poie√n toÚtwn ¢poqanÒntwn; 38

Gr£soj p©n toàto kaπ lÚqron œn qul£kJ˙ e≥ dÚnasai ÑxÝ

bl◊pein, bl◊pe.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VIII 249

După cum natura universului a oferit aproape ca pe un dar266

35

toate celelalte facultăţi fiecăreia dintre fiinţele raţionale, tot aşa de la ea am primit şi această capacitate: căci, în felul acesta, orice lucru care le iese în cale şi le împiedică ea îl con -

verteşte şi îl dispune în armonie cu destinul, făcându-l parte din ea însăşi, la fel orice fiinţă raţională poate să facă din orice obstacol o materie pentru sine însuşi şi să o folosească potrivit pentru vreun scop spre care îşi îndreaptă impulsul.

Să nu te tulbure reprezentarea vieţii întregi, nu încerca să

36

măsori cu gândul de ce încercări şi de câte probleme dificile vei avea parte, ci, pentru fiecare dintre evenimentele pre zente, întreabă-te ce este insuportabil şi de neîndurat în situaţia actuală. Cu siguranţă, îţi va fi ruşine că ai avut o asemenea părere. Aminteşte-ţi apoi că nici viitorul şi nici trecutul nu te copleşesc, ci întotdeauna numai prezentul; şi că acesta se reduce, numai să îl delimitezi şi să-ţi convingi intelectul de greşeala sa, dacă nu reuşeşte să-l înfrunte, aşa simplificat.

Oare Pantheia267 sau Pergamos268 sunt îngropaţi acum lângă

37

mormântul lui Verus269? Oare Chabrias sau Diotimus270 sunt îngropaţi lângă cel al lui Hadrian? Ridicolă <întrebarea>. Dar, chiar dacă ar fi fost îngropaţi lângă mormântul aces tora, ar mai fi putut ei oare să-şi dea seama de aceasta? Şi, dacă şi-ar fi dat seama, ar mai fi putut simţi vreo bucurie? Şi, chiar dacă s-ar fi bucurat, ar fi putut ei oare să rămână nemuritori? Nu le fusese oare rânduit şi lor ca mai înainte să ajungă bătrâne şi bătrâni şi apoi să moară? Aşadar, ce-ar fi urmat să facă mai târziu Hadrian sau Verus, de vreme ce liberţii lor au murit?

O duhoare este tot acesta şi sânge amestecat cu praf adunat 38

într-un sac.271 Dacă poţi să vezi lucrurile cu un ochi pătrun -

zător, priveşte.

250

MARCUS AURELIUS

39

Krðnwn <krðmasi>, fhsð, sofwt£toij, dikaiosÚnhj katex-anastatik¾n ¢ret¾n oÙc Ðrî œn tÍ toà logikoà zóou kataskeuÍ, [1]donÁj dˋ Ðrî t¾n œgkr£teian.

40

'E¦n ¢f◊lVj t¾n s¾n ØpÒlhyin perπ toà lupe√n se dokoàn-toj, aÙtÕj œn tù ¢sfalest£tJ Ÿsthkaj. „tðj aÙtÒj;“ Ð

lÒgoj. „¢ll' oÙk e≥mπ lÒgoj.“ /stw. oÙkoàn Ð mˋn lÒgoj aÙtÕj ŒautÕn m¾ lupeðtw, e≥ d◊ ti ¥llo soi kakÎj /cei, Øpolab◊tw aÙtÕ perπ aØtoà.

41

‘EmpodismÕj a≥sqšewj kakÕn zwtikÁj fÚsewj. œmpodismÕj ÐrmÁj Ðmoðwj kakÕn zwtikÁj fÚsewj. /sti d◊ ti ¥llo Ðmoð-

wj œmpodistikÕn kaπ kakÕn tÁj futikÁj kataskeuÁj. oÛtwj toðnun œmpodismÕj noà kakÕn noer©j fÚsewj. p£nta d¾

taàta œpπ seautÕn met£fere. pÒnoj, [1]don¾ ¤pteta∂ sou; Ôyetai [1] aΠsqhsij. Ðrmšanti /nsthma œg◊neto; e≥ mˋn ¢nu-pexair◊twj érmaj, ½dh æj logikoà kakÒn, e≥ dˋ tÕ kwlàon

<pro>lamb£neij, oÜpw b◊blayai oÙdˋ œmpepÒdisai. t¦ m◊ntoi toà noà Πdia oÙdeπj ¥lloj eΠwqen œmpodðzein· toÚtou g¦r oÙ pàr, oÙ sðdhroj, oÙ tÚrannoj, oÙ blasfhmða, oÙc Ðtioàn

¤ptetai, Ótan g◊nhtai „sfa√roj kukloter¾j“ m◊nei.

42

OÙk e≥mπ ¥xioj œmautÕn lupe√n· oÙdˋ g¦r ¥llon pèpote Œkën œlÚphsa.

43

EÙfraðnei ¥llon ¥lloˉ œm‹ d◊, œ¦n Øgi‹j /cw tÕ [1]gemonikÒn, m¾ ¢postrefÒmenon mťe ¥nqrwpÒn tina mťe <ti> tîn

¢nqrèpoij sumbainÒntwn, ¢ll¦ p©n eÙmen◊sin Ñfqalmo√j Ðrîn te kaπ decÒmenon kaπ crèmenon Œk£stJ kat' ¢xðan.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – VIII 251

Judecând – spune – cu argumente foarte înţelepte, nu văd în 39

constituţia unei fiinţe raţionale nici o virtute care să se opună

dreptăţii; dar văd stăpânirea de sine care se opune plăcerii272.

Dacă ai renunţa la părerea ta despre suportarea durerii, te-ai 40

găsi în cea mai deplină siguranţă. „Cine este aceasta?“ Raţiu -

nea! „Dar eu nu sunt raţiunea.“273 Fie. Atunci, raţiunea să nu se întristeze de ea însăşi; dacă o altă parte din tine suferă un rău, exprimă-ţi o părere despre ea.

O piedică în calea senzaţiei este un rău pentru natura unui 41

animal; o piedică în calea impulsului este în egală măsură un rău pentru natura unui animal. Deopotrivă, există un alt tip de piedică, care este un rău pentru dezvoltarea vegetaţiei. În acelaşi fel, o piedică în calea gândirii este un rău pentru na -

tura fiinţei care gândeşte. Ei bine, aplică toate aceste consi -

deraţii propriei persoane. Durerea, plăcerea te încearcă? Se va vedea senzaţia. O piedică stă în calea impulsului tău?

Dacă procedezi cu impulsul fără rezervă e un rău pentru tine ca fiinţă raţională. Dacă, în schimb, ai despre piedică o cunoaştere anticipată, n-o vei simţi nici ca pe o vătămare, nici ca pe un obstacol. Nimic altceva nu le poate împiedica pe cele proprii raţiunii. Nu au nici o atingere cu raţiunea, nici focul, nici fierul <armelor>, nici tiranul, nici calomnia; „de vreme ce a devenit o sferă274, rămâne <totdeauna o sferă>“.

Nu merit să îmi provoc durere, fiindcă niciodată nu i-am 42

pro vocat nimănui altcuiva durere în mod intenţionat.

Unul se bucură pentru un lucru, altul – pentru un altul. Eu 43

mă bucur când îmi păstrez sănătoasă partea conducătoare a sufletului, aşa încât să nu mă îndepărtez de nici un om şi să nu mă feresc de nici unul dintre evenimentele care li

44

Toàton ≥doÝ tÕn crÒnon seautù c£risai. o≤ t¾n Østerofhmдan m©llon dièkontej oÙ logдzontai Óti ¥lloi toioàtoi m◊llousin œke√noi e≈nai, ofoд e≥sin oátoi oÞj baroàntaiï

k¢ke√noi dﹷ qnhtoд. tд dﹷ Ólwj prÕj s◊, ¨n œke√noi fwna√j toiaÚtaij ¢phcîsin À ØpÒlhyin toiaÚthn perπ soà /cwsin; 45

'ArÒn me kaπ b£le, Ópou q◊leij. œke√ g¦r Ÿxw tÕn œmÕn daд-

mona Σlewn, tout◊stin ¢rkoÚmenon, e≥ /coi kaπ œnergoдh kat¦ tÕ ŒxÁj tÍ ≥dдv kataskeuÍ. 'Ara toàto ¥xion, Σna di' aÙtÕ kakîj moi /cV [1] yuc¾ kaπ ceдrwn ŒautÁj Ï, tapeinoum◊nh, Ñregom◊nh, sundoum◊nh, pturom◊nh; kaπ tд

eØršeij toÚtou ¥xion;

46

'AnqrèpJ oÙdenπ sumbaдnein ti dÚnatai Ö oÙk /stin ¢nqrw-pikÕn sÚmptwma, oÙdﹷ bo‰ Ö oÙk /sti boΔkÒn, oÙdﹷ ¢mp◊lJ

Ö oÙk /stin ¢mpelikÒn, oÙdﹷ lдqJ Ö oÙk /sti lдqou Пdion. e≥

oân Œk£stJ sumbaдnei Ö kaπ eΠwqe kaπ p◊fuke, tд ¨n dusceraдnoij; oÙ g¦r ¢fÒrhtÒn soi /feren [1] koin¾ fÚsij.

47

E≥ mﹷn di£ ti tîn œktÕj lupÍ, oÙk œke√nÒ soi œnocle√, ¢ll¦

tÕ sÕn perπ aÙtoà kr√ma, toàto dﹷ ½dh œxale√yai œpπ soд

œstin. e≥ dﹷ lupe√ s◊ ti tîn œn tÍ sÍ diaq◊sei, tдj Ð kwlÚwn diorqîsai tÕ dÒgma; Ðmoдwj dﹷ kaπ e≥ lupÍ Óti oÙcπ tÒde ti œnerge√j Øgi◊j soi fainÒmenon, tд oÙcπ m©llon œnerge√j À

lupÍ; „¢ll¦ ≥scurÒterÒn ti œnдstatai.“ m¾ oân lupoàï oÙ

se întâmplă oamenilor, ci să privesc totul cu ochi bine -

voitori, pregătit să primesc fiecare împrejurare şi să mă

folo sesc de ea în funcţie de valoarea ei.

Oferă-ţi acest timp!275 Cei ce preferă să caute faima în faţa 44

posterităţii nu se gândesc că şi aceia vor fi după cum sunt cei pe care acum îi consideră o povară; şi că şi aceia sunt muritori. La urma urmei, ce poate să însemne pentru tine dacă aceia fac să răsune numele tău cu astfel de glasuri ori au despre tine o astfel de părere?

Ia-mă şi aruncă-mă oriunde doreşti. Şi acolo îmi voi păstra 45

daimon-ul binevoitor, adică împăcat cu sine, cât timp se află

şi acţionează conform propriei sale alcătuiri. Oare merită ca din vreun motiv sufletul meu să devină nenorocit, inferior lui însuşi, umilit, rănit, presat, înspăimântat? Ce vei putea găsi pentru a justifica starea acestuia?

Nici unui om nu poate să i se întâmple ceva care să nu fie 46

un eveniment specific naturii umane, nici unui bou nu i se întâmplă ceva care să nu fie propriu naturii bovine, nici vi -

ţei-de-vie, ceva care să nu fie propriu naturii viţei, nici pie -

trei, ceva care să nu fie propriu pietrei. Aşadar, dacă fiecărui lucru i se întâmplă ceva obişnuit şi potrivit cu natura sa, de ce ai fi nemulţumit? Căci natura comună nu ţi-a hărăzit nimic care nu poate fi suportat.

Dacă te întristezi din cauza unui lucru exterior, de fapt nu 47

acesta te tulbură, ci felul tău de a-l judeca; stă în puterea ta, chiar din acest moment, să-l înlături. În schimb, dacă te în -

tris teză ceva care se găseşte în dispoziţia ta interioară, cine te opreşte să modifici principiul care a determinat aceasta?

La fel, dacă te întristează că nu reuşeşti să faci această ac ţiune

g¦r par¦ s‹ [1] a≥t∂a toà m¾ œnerge√sqai. „¢ll¦ oÙk ¥xion zÁn m¾ œnergoum◊nou toÚtou.“ ¥piqi oân œk toà zÁn eÙmen˘j, Î kaπ Ð œnergîn ¢poqnÇskei, ¤ma Σlewj to√j œnistam◊noij.

48

M◊mnhso Óti ¢katam£chton g∂netai tÕ [1]gemonikÒn, Ótan e≥j ŒautÕ sustraf‹n ¢rkesqÍ Œautù, m¾ poioàn ti Ö m¾ q◊lei, k¨n ¢lÒgwj parat£xhtai. t∂ oân, Ótan kaπ met¦ lÒgou kaπ

perieskemm◊nwj kr∂nV per∂ tinoj; di¦ toàto ¢krÒpol∂j œstin [1] œleuq◊ra paqîn di£noia¨ oÙd‹n g¦r Ñcurèteron /cei

¥nqrwpoj, œf' Ö katafugën ¢n£lwtoj loipÕn ¨n eΠh. Ð m‹n oân m¾ Œwrakëj toàto ¢maq˘j, Ð d‹ Œwrakëj kaπ m¾

katafeÚgwn ¢tuc˘j.

49

Mhd‹n pl◊on Œautù l◊ge ïn a≤ prohgoÚmenai fantas∂ai

¢nagg◊llousin. ½ggeltai Óti Ð de√n£ se kakîj l◊gei.

½ggeltai toàto¨ tÕ d◊, Óti b◊blayai, oÙk ½ggeltai. bl◊pw Óti nose√ tÕ paid∂on. bl◊pw¨ Óti d‹ kinduneÚei, oÙ bl◊pw.

oÛtwj oân m◊ne ¢eπ œpπ tîn prètwn fantasiîn kaπ mhd‹n aÙtÕj /ndoqen œp∂lege kaπ oÙd◊n soi g∂netai¨ m©llon d‹ œp∂lege æj gnwr∂zwn Ÿkasta tîn œn tù kÒsmJ sumbainÒntwn.

50

S∂kuoj pikrÒj; ¥fej. b£toi œn tÍ Ðdù; /kklinon. ¢rke√, m¾

prosepe∂pVj¨ t∂ d‹ kaπ œg◊neto taàta œn tù kÒsmJ; œpeπ

katagelasqšV ØpÕ ¢nqrèpou fusiolÒgou, æj ¨n kaπ ØpÕ

care ţi s-a părut sănătoasă, de ce nu încerci s-o faci, mai degrabă decât să te întristezi? „Dar un obstacol foarte puter -

nic mi s-a pus înainte.“ Atunci, nu mai fi trist, căci motivul pentru

care nu ai făcut-o nu vine de la tine. „Dar nu merită

să trăiesc dacă nu realizez aceasta.“ Ieşi, aşadar, din via ţă cu sufletul binevoitor, precum cel care moare făcând ceea ce vrea, dar, în acelaşi timp, indulgent cu obstacolele.

Adu-ţi aminte că partea conducătoare a sufletului este 48

invin cibilă, când se întoarce către sine se mulţumeşte cu ea însăşi, nefăcând nimic din ceea ce nu vrea, chiar în cazul în care se pune în apărare în mod iraţional276. Ce se întâmplă, aşadar, când exprimă o judecată despre ceva cu raţiune şi în mod circumspect? De aceea intelectul eliberat de pasiuni e o for tăreaţă, căci omul nu are în el nimic mai întărit, în care, dacă se refugiază, pentru restul zilelor sale rămâne de neînfrânt. Cel care nu a văzut acest refugiu este un neştiutor, iar cel care l-a văzut şi nu s-a pus la adăpost în el este un nenorocit.

Nu-ţi spune ţie însuţi nimic mai mult decât te anunţă, pri -

49

mele, reprezentările. Ţi se anunţă că un oarecare te vor beşte de rău. Aceasta ţi se anunţă. Nu ai fost anunţat că ai fost vătămat. Văd că îmi este bolnav copilul. Văd. Nu văd însă

că ar fi în primejdie. În acest fel, aşadar, rămâi fidel în -

totdeauna primelor reprezentări, nu adăuga nimic din inte -

riorul tău şi nimic nu ţi se va întâmpla. Mai degrabă adaugă

ceva ca unul care cunoaşte fiecare dintre evenimentele care se petrec în lume.

Castravetele este amar? Aruncă-l! În drum sunt mărăcini?

50

Oco leşte-i! Este de ajuns. Nu mai adăuga: „De ce se în -

tâmplă aces tea pe lume?“ Fiindcă vei fi luat în râs de un om

t◊ktonoj kaπ skut◊wj gelasqeədhj kataginèskwn Óti œn tù œrgasthrədJ x◊smata kaπ peritmˇmata tîn kataskeua-zom◊nwn Đr´j. kaədtoi œke√noə ge /cousi poà aÙt¦ ˛ywsin, [1] d‹ tîn Ólwn fÚsij /xw oÙd‹n /cei, ¢ll¦ tÕ qaumastÕn tÁj t◊cnhj taÚthj œstπn Óti periorədsasa Œaut¾n p©n tÕ

/ndon diafqeədresqai kaπ ghr£skein kaπ ¥crhston e≈nai dokoàn e≥j Œaut¾n metab£llei, kaπ Óti p£lin ¥lla near¦

œk toÚtwn aÙtîn poie√, Σna mˇe oÙsədaj /xwqen crÇzV mˇe Ópou œkb £lV t¦ saprÒtera prosd◊htai. ¢rke√tai oân kaπ

cèrv tÍ ŒautÁj kaπ ÛlV tÍ ŒautÁj kaπ t◊cnV tÍ ≥dəv.

51

Mˇe œn ta√j pr£xesin œpisÚrein mˇe œn ta√j Đmilədaij fÚrein mˇe œn ta√j fantasədaij ¢l©sqai mˇe tÍ yu -

cÍ kaq£pax sun◊lkesqai À œkqÒrnusqai mˇe œn tù bədJ

¢scole√sqai. „Kteənousi, kreanomoàsi, kat£raij œlaÚ-nousi.“ tə taàta prÕj tÕ t¾n di£noian m◊nein kaqar£n, frenřh, sèfrona, dikaədan; ofon eΠ tij parast¦j phgÍ di-auge√ kaπ glukeədv blasfhmoədh aÙtň, [1] d‹ oÙ paÚetai pÒ-timon ¢nablÚousa¨ k¨n phlÕn œmb£lV, k¨n koprədan, t£ cista diasked£sei aÙt¦ kaπ œkklÚsei kaπ oÙdamîj bafšetai.

pîj oân phg¾n ¢◊naon Ÿxeij [kaπ m¾ fr◊ar]; ¨n ful£ssVj seautÕn p £shj éraj [e≥j] œleuqerədan met¦ toà eÙmenîj kaπ

¡plîj kaπ a≥dhmÒnwj.

52

Ò m‹n m¾ e≥dëj Óti /sti kÒsmoj, oÙk o≈den Ópou œstədn. Đ d‹

m¾ e≥dëj prÕj Ó ti p◊fuken, oÙk o≈den Óstij œstπn oÙd‹ tə

œsti kÒsmoj. Đ d‹ Ÿn ti toÚtwn ¢polipën oÙd' ¨n prÕj Ó ti aÙtÕj p◊fuken eΠpoi. tədj oân faədnetaə soi Đ tÕn tîn kro-

care cer cetează natura, precum ai fi luat în râs de un tâmplar sau de un cizmar, dacă-i acuzi că vezi în atelier surcele şi bucăţi rămase din cele fabricate de ei. Şi totuşi aceştia au unde să le arunce; natura Întregului, în schimb, nu are nimic în afară de sine; dar ceea ce este

minunat în meş -

teşugul naturii este faptul că, delimitându-se pe ea însăşi, transformă pentru sine tot ce, în ea, pare perisabil, în ve chit şi nefo lositor şi că din acestea creează altele noi, încât277 ea nu are nevoie de nici o sub stanţă din afară şi de nici un loc în care să arunce lucrurile cele mai stricate. Se mulţumeşte, aşadar, cu spaţiul propriu, cu pro pria sa natură şi cu meş -

teşugul ei specific.

Nu fi neglijent în acţiunile tale, nici încurcat în discuţii, 51

nici dezorientat în reprezentări, nici nu te închide în tine pentru totdeauna, nici nu ieşi în afară şi nici nu te lăsa prins de activităţile tale în cursul vieţii. „Omoară, rup carnea în bucăţi, trimit blesteme.“ Ce le gătură au toate acestea cu intelectul care se menţine curat, stăpân pe sine, cumpătat, drept? Precum, dacă ci neva, stând lângă un izvor limpede şi, dulce, l-ar blestema, acest izvor nu încetează

să-şi arunce şuvoiul de apă bună de băut; şi, chiar dacă ar arunca în apa lui nămol şi murdărie, izvorul le va împrăştia repede, le va spăla şi în nici un caz nu îşi va tul -

bura limpezimea. Cum vei avea, aşa dar, în tine un izvor care să curgă neîncetat, şi nu un puţ? Numai dacă te vei păstra în fiecare moment liber, cu bunăvoinţă, simplitate şi modestie.

Cel care nu ştie că există lumea nu ştie nici unde se află el 52

însuşi. Iar cine nu ştie pentru ce a fost născut nu ştie nici cine este el însuşi, nici ce este lumea. Iar cel care trece cu vederea una din acestea nu ar şti să spună nici pentru ce s-a

toÚntwn /painon [feÚgwn À] dièkwn, oſ oÜq' Ópou e≥sπn oÜte oΣtin◊j e≥si ginèskousin;

53

'Epaine√sqai q◊leij ØpÕ ¢nqrèpou trπj tÁj éraj Œautù katarwm◊nou; ¢r◊skein q◊leij ¢nqrèpJ Öj oÙk ¢r◊skei Œautù; ¢r◊skei Œautù Ð metanoîn œf' ¤pasi scedÕn ofj pr£ssei;

54

Mhk◊ti mÒnon sumpne√n tù peri◊conti ¢◊ri, ¢ll' ½dh kaπ

sumfrone√n tù peri◊conti p£nta noerù. oÙ g¦r Âtton [1]

noer¦ dÚnamij p£ntV k◊cutai kaπ diapefo∂thke tù sp£sai boulom◊nJ ½per [1] ¢erèdhj tù ¢napneàsai dunam◊nJ.

55

Genikîj m‹n [1] kak∂a oÙd‹n bl£ptei tÕn kÒsmon, [1] d‹ kat¦

m◊roj oÙd‹n bl£ptei tÕn Ÿteron, mÒnJ d‹ blaber£ œsti toÚtJ

ú œpit◊traptai kaπ ¢phll£cqai aÙtÁj, ÐpÒtan prîton aÙtÕj qelšV.

56

Tù œmù proairetikù tÕ toà plhs∂on proairetikÕn œp∂shj

¢di£forÒn œstin, æj kaπ tÕ pneum£tion aÙtoà kaπ tÕ sark∂dion.

kaπ g¦r e≥ Óti m£lista ¢llÎwn Ÿneken gegÒnamen, Ómwj t¦ [1]gemonik¦ [1]mîn Ÿkaston t¾n ≥d∂an kur∂an /ceï œpe∂ toi

/mellen [1] toà plhs∂on kak∂a œmoà kakÕn e≈nai, Óper oÙk

/doxe tù qeù, Σna m¾ œp' ¥llJ Ï tÕ œm‹ ¢tuce√n.

57

Ò ¼lioj katakecÚsqai doke√ kaπ p£ntV ge k◊cutai, oÙ m¾n œkk◊cutai. [1] g¦r cÚsij aÛth t£sij œst∂n¨ ¢kt√nej goàn a≤

aÙgaπ aÙtoà ¢pÕ toà œkte∂nesqai l◊gontai. Ðpo√on d◊ ti

născut. Aşadar, cum ţi se pare omul care respinge sau ur -

măreşte laudele celor ce aplaudă, indivizi care nu ştiu nici în ce loc se găsesc şi nici cine sunt ei înşişi?

Vrei să fii lăudat de un om care se blestemă de trei ori pe 53

oră? Vrei să placi unui om care nu se place pe el însuşi? Se place pe sine însuşi cel care se căieşte aproape pentru tot ceea ce face?

Nu te limita să respiri aerul care te înconjoară, ci din acest 54

moment gândeşte în armonie cu inteligenţa care înconjoară

orice lucru. Căci puterea de a gândi nu este mai puţin răspândită pretutindeni şi nu pătrunde mai puţin în orice fiinţă278 care îşi doreşte să şi-o apropie <mai mult> decât

<pătrunde> aerul în cel care poate să-l respire.

Luat în general, viciul nu dăunează lumii; cel indi vidual nu-l 55

vatămă pe celălalt, ci este dăunător numai pen tru acela că -

ruia i s-a dat posibilitatea să se depărteze de viciu, de în dată

ce şi-a dorit.

Facultatea de a alege a vecinului meu este tot atât de indi -

56

ferentă facultăţii mele de a alege ca şi respiraţia sau bietul trup al acestuia. Căci, chiar dacă suntem născuţi unul pentru celălalt pe cât posibil, totuşi fiecare dintre noi are păr ţile conducătoare ale sufletului drept puterea sa suverană.

Aşadar, viciul vecinului meu ar putea deveni pentru mine un rău, motiv pentru care Zeul nu a vrut ca nefericirea mea să depindă de un altul.

Soarele pare că se revarsă de sus şi se revarsă pretutindeni, 57

dar nu se risipeşte. Căci revărsarea însăşi este o tensiune. O

dovadă în acest sens este faptul că razele sale au fost numite

œstπn ¢ktðj, Πdoij ¥n, e≥ di£ tinoj stenoà e≥j œskiasm◊non o≈kon tÕ ¢f' ¹lðou fÎj e≥sduÒmenon qe£saio˙ teðnetai g¦r kat' eÙqÝ kaπ ésper diereðetai prÕj tÕ ster◊mnion Ó ti ¨n

¢pantšV die√rgon tÕn œp◊keina ¢◊ra, œntaàqa d‹ /sth kaπ

oÙ katèlisqen oÙd‹ /pesen. toiaÚthn oân t¾n cÚsin kaπ

di£cusin tÁj dianoðaj e≈nai crˇ, mhdamîj /kcusin, ¢ll¦

t£sin, kaπ prÕj t¦ ¢pantînta kwlÚmata m¾ bðaion mhd‹

ągdaðan t¾n œp◊reisin poie√sqai mhd‹ m¾n katapðptein,

¢ll¦ Σstasqai kaπ œpil£mpein tÕ decÒmenon aÙtÕ g¦r ŒautÕ steršei tÁj aÙgÁj tÕ m¾ parap◊mpon aÙtň.

58

Ò tÕn q£naton foboÚmenoj ½toi ¢naisqhsðan fobe√tai À

aΠsqhsin Œteroðan. ¢ll' eΠte oÙk◊ti aΠsqhsin <Ÿxeij> oÙd‹

kakoà tinoj a≥sqšV eΠte ¢lloiot◊ran aΠsqhsin ktšV,

¢llo√on zùon /sV kaπ toà zÁn oÙ paÚsV.

59

O≤ ¥nqrwpoi gegÒnasin ¢llľwn Ÿneken À dðdaske oân À

f◊re.

60

”Allwj b◊loj, ¥llwj noàj f◊retai. Ð m◊ntoi noàj kaπ Ótan eÙlabÁtai kaπ Ótan perπ t¾n sk◊yin str◊fhtai, f◊retai kat' eÙqÝ oÙd‹n Âtton kaπ œpπ tÕ prokeðmenon.

61

E≥si◊nai e≥j tÕ ¹gemonikÕn Œk£stou, par◊cein d‹ kaπ Œt◊rJ

pantπ e≥si◊nai e≥j tÕ Œautoà ¹gemonikÒn.

unde luminoase, de la verbul „a se revărsa“279. Şi care este natura unei raze s-ar putea înţelege dacă s-ar observa lumina provenită de la soare, care pătrunde printr-o crăpătură în -

tr-o cameră întunecoasă: de fapt, ea se propagă în linie dreap -

tă şi parcă se sprijină pe un corp solid care îi stă în drum, sepa rând-o

de aerul care se găseşte dincolo de ea. Acolo se opreşte şi nu se scurge, nici nu cade. Aşadar, în acelaşi fel trebuie să fie şi răspândirea şi difuzarea intelectului, în nici un fel o risipire, ci o tensiune, şi, în faţa obstacolelor ivite în cale, sprijinul nu trebuie să se facă în mod violent şi vehe -

ment, nici lumina intelectului nu trebuie să cadă, ci să se fixeze şi să lumineze obiectul care o primeşte: acesta se va lipsi de rază, dacă nu va şti să o reflecte.

Cine se teme de moarte se teme fie de pierderea sensi -

58

bilităţii, fie de un alt tip de senzaţie. Dar, dacă nu va mai avea sensibilitate, nu va mai simţi nici un rău; dacă va căpăta un alt tip de sensibilitate, va fi un alt tip de fiinţă

şi deci nu va înceta să trăiască.280

Oamenii sunt născuţi unul pentru altul. În consecinţă, ori 59

îi educi, ori îi suporţi.281

Într-un fel se mişcă o săgeată, într-alt fel, gândirea. Dar 60

gândirea, şi când procedează cu prudenţă, şi când se ocupă

de o cercetare282, se mişcă în linie dreaptă spre obiectiv nu mai puţin decât săgeata.

Intră în partea conducătoare a sufletului fiecăruia şi permi -

61

te-i, la rândul tău, oricui altcuiva să intre în partea con -

ducătoare a sufletului tău.

IX

1

Ò ¢dikîn ¢sebe√ tÁj g¦r tîn Ólwn fÚsewj kateskeuakuƏaj t¦ logik¦ zùa Ÿneken ¢llÎwn, éste çfele√n m‹n ¥llhla kat' ¢xƏan bl£ptein d‹ mhdamîj, Ð tÕ boÚlhma taÚthj parabaƏnwn ¢sebe√ dhlonÒti e≥j t¾n presbut£thn tîn qeîn.

[1] g¦r tîn Ólwn fÚsij Ôntwn œstπ fÚsij¨ t¦ d◊ ge Ônta prÕj t¦ Øp£rconta p£nta o≥ke∂wj /cei. /ti d‹ kaπ Ð yeudÒmenoj

[d‹] ¢sebe√ perπ t¾n aÙt¾n qeÒn¨ kaπ 'Al˘qeia aÛth Ñno -

m£zetai kaπ tîn ¢lhqîn ¡p£ntwn prèth a≥t∂a œstin. Ð

m‹n oân Œkën yeudÒmenoj ¢sebe√, kaqÒson œxapatîn

¢dike√¨ Ð d‹ ¥kwn, kaqÒson diafwne√ tÍ tîn Ólwn fÚsei kaπ kaqÒson ¢kosme√ macÒmenoj tÍ toà kÒsmou fÚsei¨

m£cetai g¦r Ð œpπ t¢nant∂a to√j ¢lhq◊si ferÒmenoj par' Œa -

utÒn¨ ¢form¦j g¦r proeil˘fei par¦ tÁj fÚsewj, ïn

¢melšaj oÙc o¦Òj t◊ œsti nàn diakr∂nein t¦ yeudÁ ¢pÕ

tîn ¢lhqîn. kaπ m¾n kaπ Ð t¦j [1]don¦j æj ¢gaq¦ dièkwn, toÝj d‹ pÒnouj æj kak¦ feÚgwn ¢sebe√¨ ¢n£gkh g¦r tÕn toioàton m◊mfesqai poll£kij tÍ koinÍ fÚsei æj par' ¢x∂an ti ¢ponemoÚsV to√j faÚloij kaπ to√j spouda∂oij, di¦ tÕ

poll£kij toÝj m‹n faÚlouj œn [1]dona√j e≈nai kaπ t¦ poih -

tik¦ toÚtwn kt©sqai, toÝj d‹ spouda∂ouj pÒnJ kaπ to√j poihtiko√j toÚtou perip∂ptein. /ti d‹ Ð foboÚmenoj toÝj pÒnouj fobhqšeta∂ pote kaπ tîn œsom◊nwn ti œn tù kÒsmJ, toàto d‹ ½dh ¢seb◊j¨ Ó te dièkwn t¦j [1]don¦j oÙk ¢f◊xetai

CARTEA A IX-A

Cel care comite o nedreptate comite o impietate283; căci, 1

de vreme ce natura universului a făcut fiinţele raţionale unele pentru altele, astfel încât să se ajute reciproc, după

valoarea fiecăreia, şi să nu se vatăme în nici un fel, cel care încalcă voinţa acesteia comite o impietate evidentă faţă de cel mai venerabil dintre zei. Căci natura universului este natura celor ce sunt; iar cele ce sunt se află în strânsă le gă -

tură cu toate cele care le revin. Şi cel care minte comite o im pietate faţă de acelaşi zeu. Mai departe, acest zeu se numeşte Adevăr şi re prezintă cauza primă a tuturor adevăru -

rilor. Cine minte cu voia lui comite o impie tate, în mă -

sura în care, înşelând, co mite o nedreptate. Cel care minte fără voia lui, în măsura în care se împotriveşte na turii universului şi tulbură ordinea lumii, luptând împotriva acesteia, comite o impietate. Căci luptă cu ea cel care, îm -

potriva voinţei lui, se lasă purtat spre ceea ce este contrar adevărului. De fapt, el a primit resurse de la natură, dar, neţinând seamă de ele, nu mai este acum în stare să facă

deosebirea între minciuni şi adevăruri. Şi cel care urmăreşte plăcerile ca pe nişte lucruri bune şi fuge de dureri ca de nişte lucruri rele comite o impietate. Căci este inevitabil ca un astfel de om să se plângă adesea de natura comună, consi derând că ea împarte destinul, nu după merit, celor

toà ¢dike√n, toàto d‹ œnargîj ¢seb◊j¨ cr¾ d‹ prÕj § [1] koin¾

fÚsij œpə∂shj /cei (oÙ g¦r ¢mfÒtera ¨n œpo∂ei, e≥ m¾ prÕj

¢mfÒtera œpə∂shj e≈ce), prÕj taàta kaπ toÝj tÍ fÚ -

sei boulom◊nouj Ÿpesqai, Ðmognèmonaj Ôntaj, œpə∂shj dia -

ke√sqai¨ Óstij oân prÕj pÒnon kaπ [1]don¾n À q£naton kaπ

zw¾n À dÒxan kaπ ¢dox∂an, ofj œpə∂shj [1] tîn Ólwn fÚsij crÁtai, aÙtÕj oÙk œpə∂shj /cei, dÁlon æj ¢sebe√. l◊gw d‹ tÕ

crÁsqai toÚtoij œpə∂shj t¾n koin¾n fÚsin ¢ntπ toà kat¦ tÕ

ŒxÁj sumba∂nein œpə∂shj to√j ginom◊noij kaπ œpiginom◊noij ÐrmÍ tini ¢rca∂v tÁj prono∂aj, kaq' ¿n ¢pÒ tinoj ¢rcÁj érmhsen œpπ tÑde t¾n diakÒsmhsin, sullaboàs£ tinaj lÒgouj tîn œsom◊nwn kaπ dun £meij gon∂mouj ¢for∂sasa Øpost£seèn te kaπ metabolîn kaπ diadocîn toioÚtwn.

2

Cariest◊rou m‹n Ãn ¢ndrÒj, ¥geuston yeudolog∂aj kaπ

p£shj Øpokr∂sewj kaπ trufÁj kaπ tÚfou genÒmenon, œx

¢nqrèpwn ¢pelqe√n. tÕ d' oân koresq◊nta ge toÚtwn

¢popneàsai deÚteroj ploàj. À proÇrhsai proskaqÁsqai tÍ kakƏv kaπ oÜpw se oÙd‹ [1] pe√ra peƏqei feÚgein œk toà loimoà; loimÕj g¦r diafqor¦ dianoƏaj pollù ge m©llon ½per [1] toà perikecum◊nou toÚtou pneÚmatoj toi£de tij duskrasƏa kaπ trop˜ aÛth m‹n g¦r zówn

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

265

ticăloşi şi celor virtuoşi, de vreme ce, adesea, cei ticăloşi se găsesc în mijlocul plăcerilor şi îşi procură mijloacele pentru a le obţine; cei virtuoşi, în schimb, au parte de sufe rinţă şi de întâmplări care provoacă suferinţă. Pe lângă aces tea, cel care se teme de durere se va înspăimânta une ori de eveni -

men tele care pot avea loc în lume. Şi acesta este deja lipsit de pietate. Cel care, apoi, caută plăcerile nu se va opri de la săvârşirea unor nedreptăţi; şi acesta este în mod clar lipsit de pietate. Pe de altă parte, faţă de faptele în raport cu care natura se menţine imparţială (căci nu le-ar fi creat pe amândouă, dacă nu ar fi imparţială în raport cu ambele), este nevoie ca cei care vor să urmeze natura să se menţină

imparţiali, având aceleaşi păreri. În concluzie, cel care nu arată o atitudine imparţială faţă de suferinţă şi plăcere, faţă de moarte şi viaţă, faţă de faimă şi anonimat, de care natura Întregului se foloseşte cu imparţialitate, e clar că este lipsit de pietate. Iar eu spun că natura comună se folo seşte de aceste fapte în mod imparţial în loc să spun că aces tea se produc în mod con secvent, imparţial faţă de cele care există şi faţă de cele care urmează, printr-un im puls pri mar al providenţei, con form căreia, dintr-un impuls iniţial, a realizat această or dine cos mică, după ce a adunat unele raţiuni284 ale eve nimen telor viitoare şi a fixat puterile gene -

ratoare ale aces tor exis tenţe, transformări şi urmări.

A pleca dintre oameni fără a simţi gustul minciunii, al ori -

2

cărei ipocrizii, al vieţii uşuratice şi al orgoliului era carac -

teristic omului mai elevat. A-ţi da ultima suflare sătul de toate acestea până la dezgust reprezintă deci o a doua na -

vigare285. Sau ai ales să trăieşti în viciu şi experienţa nu te convinge încă să fugi de această ciumă? Căci coruperea intelectului reprezintă

ciuma cu mult mai grea decât infec -

tarea şi schimbarea aerului respirabil care ne înconjoară.

266

MARCUS AURELIUS

loimÒj, kaqÕ zù£ œstin, œkeðnh d‹ ¢nqrèpwn, kaqÕ

¥nqrwpoð e≥sin.

3

M¾ katafrÒnei qan£tou, ¢ll¦ eÙar◊stei aÙtù, æj kaπ toÚtou ŒnÕj Ôntoj ïn [1] fÚsij œq◊lei. ofon g£r œsti tÕ ne£sai kaπ tÕ ghr©sai, kaπ tÕ aÙxÁsai kaπ tÕ ¢km£sai, kaπ ÑdÒn-taj kaπ g◊neion kaπ poli¦j œnegke√n, kaπ spe√rai kaπ kuo-forÁsai kaπ ¢pokuÁsai, kaπ t¦ ¥lla fusik¦ œnergˇmata Ósa a≤ toà bðou ïrai f◊rousi, toioàto kaπ aÙtÕ tÕ dialuqÁnai. toàto m‹n oân kat¦ ¥nqrwpÒn œsti lelogism◊non, m¾ Ðloscerîj mhd‹ çstikîj mhd‹ Øperhf£nwj prÕj tÕn q£ naton /cein ¢ll¦ perim◊nein æj mðan tîn fusikîn œnergeiîn, kaπ æj nàn perim◊neij pÒte /mbruon œk tÁj gas-trÕj tÁj gunaikÒj sou œx◊lqV, oÛtwj œkd◊cesqai t¾n éran œn Î tÕ yuc£riÒn sou toà œlÚtrou toÚtou œkpese√tai. e≥ d‹

kaπ ≥diwtikÕn par£phgma ¡yik£rdion q◊leij, m£list£ se eÜkolon prÕj tÕn q£naton poišei [1] œpðstasij [1] œpπ t¦

Øpokeðmena, ïn m◊lleij ¢fðstasqai, kaπ meq' oΣwn ºqîn oÙk◊ti /stai [1] <yucšou> sumpefurm◊nh. proskÒptesqai m‹n g¦r aÙto√j ¼kista de√, ¢ll¦ kaπ kďesqai kaπ pr®wj f◊rein, memnÁsqai m◊ntoi Óti oÙk ¢p' ¢nqrèpwn Ðmodogma-toÚntwn soi [1] ¢pallag¾ /stai. toàto g¦r mÒnon, eÏper ¥ra,

¢nqe√lken ¨n kaπ kate√cen œn tù zÁn, e≥ suzÁn œfe√to to√j t¦ aÙt¦ dÒgmata peripepoihm◊noij¨ nàn d' Ðr´j Ósoj Ð

kÒpoj œn tÍ diafwnðv tÁj sumbièsewj, éste e≥pe√n¨ q©tton

/lqoij, ð q£nate, m˘ pou kaπ aÙtÕj œpil£qwmai œmautoà.

4

Ò ¡mart£nwn Œautù ¡mart£neï Ð ¢dikîn ŒautÕn ¢dike√, ŒautÕn kakÕn poiîn.

267

Aceasta este de fapt ciuma animalelor, ca animale, iar aceea este ciuma oamenilor, ca oameni.286

Nu dispreţui moartea, ci accept-o cu plăcere, fiindcă şi ea 3

reprezintă o parte din acele lucruri pe care natura şi le doreşte. De fapt, după cum sunt a fi tânăr, a îmbătrâni, a creşte, a ajunge la maturitate, a-ţi creşte dinţii, barba şi, apoi, părul cărunt, a concepe un copil, a fi însărcinată, a naşte şi toate celelalte activităţi naturale pe care le aduc anotimpurile vieţii, la fel este şi moartea. Aşadar a acţiona ca un om obişnuit să raţioneze nu înseamnă a avea faţă de moarte o atitudine indiferentă287, violentă şi arogantă, ci a o aştepta ca pe una dintre acţiunile naturii. Şi, după cum aştepţi acum ca din pântecele femeii tale să iasă fătul, tot aşa fii gata să

întâmpini ceasul în care sufleţelul tău va ieşi din învelişul de carne. Şi dacă mai vrei un sfat obiş nuit, care îţi va merge la inimă, ei bine, te va face în cea mai mare măsură să accepţi moartea: o cercetare amănunţită a lucrurilor de care urmează

să te desparţi şi a feluritelor obiceiuri cu care sufletul tău nu va mai fi amestecat. Nu trebuie totuşi să te lupţi deloc cu ele, ci să ai grijă de ele şi să le suporţi cu calm; de aceea nu uita că nu de oameni cu aceleaşi principii ca ale tale te vei separa.

Căci singurul motiv, dacă ar exista vreunul, care ar putea să

te tragă în sens contrar şi să facă să rămâi în viaţă ar fi per -

misiunea să trăieşti cu persoane care şi-au însuşit aceleaşi principii ca şi tine. Acum însă vezi cât de mare este sufe rinţa iscată de dezacordul convieţuirii, încât ajungi să îţi zici: „De-ai veni mai degrabă, o, moarte, ca să nu uit şi eu de mine însumi!“

Cine greşeşte greşeşte împotriva lui însuşi; cine comite o 4

nedreptate se nedreptăţeşte pe sine, deoarece devine rău.288

268

5

'Adike√ poll£kij Ð m¾ poiîn ti, oÙ mÒnon Ð poiîn ti.

6

'Arke√ [1] paroàsa ØpÒlhyij katalhptik¾ kaπ [1] paroàsa pr©xij koinwnik¾ kaπ [1] paroàsa di£qesij eÙarestik¾ prÕj p©n tÕ par¦ t¾n œktÕj a≥tðan sumba√non.

7

'Exale√yai fantasðan¨ stÁsai Ðrmñ¨ sb◊sai Ôrexin¨ œf' Œa -

utù /cein tÕ [1]gemonikÒn.

8

E≥j m‹n t¦ ¥loga zùa mða yuc¾ diÇrhtai, e≥j d‹ t¦ logik¦

mða noer¦ yuc¾ mem◊ristai, ésper kaπ mða gÁ œstin

¡p£ntwn tîn gewdîn kaπ Œnπ fwtπ Ðrîmen kaπ Ÿna ¢◊ra

¢napn◊omen, Ósa Ðratik¦ kaπ /myuca p£nta.

9

<P£nta> Ósa koinoà tinoj met◊cei prÕj tÕ Ðmogen›j speÚdei. tÕ geîdej p©n ‚pei œpπ t¾n gÁn¨ tÕ ØgrÕn p©n sÚrroun¨ tÕ ¢erîdej Ðmoðwj, éste crÇzein tîn dieirgÒntwn kaπ

bðv¨ tÕ pàr ¢nwfer›j m‹n di¦ tÕ stoiceiîdej pàr, pantπ d‹

purπ œntaàqa prÕj tÕ sunex£ptesqai Ÿtoimon oÛtwj, éste kaπ p©n tÕ ØlikÕn tÕ ÑlðgJ xhrÒteron eÙ◊xapton e≈nai di¦

tÕ /latton œgkekr©sqai aÙtù tÕ kwlutikÕn prÕj /xayin.

kaπ toðnun p©n tÕ koinÁj noer©j fÚsewj m◊tocon prÕj tÕ

suggen›j Ðmoðwj speÚdei À kaπ m©llon¨ ÓsJ g£r œsti kre√tton par¦ t¦ ¥lla, tosoÚtJ kaπ prÕj tÕ sugkirn©sqai tù o≥keðJ kaπ sugce√sqai ŒtoimÒteron. eÙqÝj goàn œpπ m‹n tîn ¢lÒgwn eØr◊qh smñh kaπ ¢g◊lai kaπ neossotrofðai kaπ ofon /rwtej¨ yucaπ g¦r ½dh Ãsan œntaàqa kaπ tÕ

sunagwgÕn œn tù kreðttoni œpiteinÒmenon eØrðsketo, ofon oÜte œpπ futîn Ãn oÜte œpπ lðqwn À xÚlwn. œpπ d‹ tîn

269

Adeseori comite o nedreptate şi cel care nu face ceva, nu 5

doar cel care face ceva.

Sunt de ajuns pentru moment o părere singură, o activitate 6

în interesul tuturor, o dispoziţie interioară, astfel încât să

primeşti cu bunăvoinţă orice eveniment provocat de o cauză

din afară.

Şterge reprezentarea, stăpâneşte-ţi impulsul, opreşte-ţi do rin -

7

ţa, păstrează-ţi partea conducătoare a sufletului în puterea ta.

Un singur suflet este împărţit vietăţilor lipsite de raţiune, 8

un sin gur suflet inteligent este destinat fiinţelor raţionale, după cum un singur pământ este pentru toate cele pă -

mân teşti, vedem graţie unei singure lumini şi un singur aer respirăm noi, toţi cei care suntem în stare să vedem şi care suntem însufleţiţi.289

Toate lucrurile care participă la o realitate comună se în -

9

dreaptă spre ceea ce este de aceeaşi natură cu ele. Tot ceea ce este pământesc se apleacă spre pământ, tot ceea ce este lichid curge laolaltă; în acelaşi fel stau lucrurile şi cu ceea ce este de aer, astfel încât e nevoie de baraje pentru a le împiedica şi se impune folosirea forţei. Focul, purtat în sus de focul elementar290, este atât de pregătit să ardă împreună cu orice foc, încât orice material puţin mai uscat se aprinde cu uşu -

rinţă, din cauza faptului că este amestecat mai puţin cu ceea ce ar putea împiedica aprinderea. Ca urmare, orice lucru care participă la natura inteligentă comună, la fel sau chiar mai mult, se îndreaptă spre ceea ce e de acelaşi fel cu el. Căci, cu cât ceva este superior faţă de

celelalte lucruri, cu atât este mai pregătit să se amestece cu ceea ce le este apro piat şi să se conto -

pească cu el. Desigur, printre vieţuitoarele lipsite de raţiune,

logikîn zówn polite√ai kaπ filəai kaπ o≈koi kaπ sÚllogoi kaπ œn pol◊moij sunqÁkai kaπ ¢nocaə. œpπ d‹ tîn /ti kreit -

tÒnwn kaπ diesthkÒtwn trÒpon tin¦ Ÿnwsij Øp◊sth oΣa œpπ

tîn ¥strwn¨ oÛtwj [1] œpπ tÕ kre√tton œpan£basij sum -

p£qeian kaπ œn diestîsin œrg£sasqai œdÚnato. Óra oân tÕ

nàn ginÒmenon¨ mÒna g¦r t¦ noer¦ nàn œpil◊lhstai tÁj prÕj

¥llhla spoudÁj kaπ sunneÚsewj kaπ tÕ sÚrroun ïde mÒnon oÙ bl◊petai. ¢ll' Ómwj kaətoi feÚgontej perikatalamb£nontai¨ krate√ g¦r [1] fÚsij. Ôyei d‹ Ö l◊gw paraful£sswn¨

q©sson goàn eÛroi tij ¨n geîd◊j ti mhdenÕj geèdouj pros-aptÒmenon ½per ¥nqrwpon ¢nqrèpou ¢pescism◊non.

10

F◊rei karpÕn kaπ ¥nqrwpoj kaπ qeÕj kaπ Ð kÒsmoj¨ œn ta√j o≥keəaij éraij Ÿkasta f◊rei. e≥ d‹ [1] sunˇqeia kurəwj t◊trifen œpπ ¢mp◊lou kaπ tîn Ðmoəwn, oÙd‹n toàto. Ð lÒgoj d‹ kaπ koinÕn kaπ IIdion karpÕn /cei kaπ gənetai œx aÙtoà toiaàq' Ÿtera, Ðpo√Òn ti aÙtÒj œstin Ð lÒgoj.

11

E≥ m‹n dÚnasai, metadədaske¨ e≥ d‹ mˇ, m◊mnhso Óti prÕj toàto [1] eÙm◊nei£ soi d◊dotai. kaπ o≤ qeoπ d‹ eÙmene√j to√j toioÚtoij e≥sən, e≥j /nia d‹ kaπ sunergoàsin, e≥j Øgəeian, e≥j ploàton, e≥j dÒxan¨ oÛtwj e≥sπ crhstoə. /xesti d‹ kaπ soə¨

À e≥p◊, təj Ð kwlÚwn;

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

s-au descoperit roiuri, turme, creşterea puilor şi astfel de legături de iubire, pentru că în acest caz erau fiinţe însufleţite şi în ele instinctul de a trăi laolaltă, care se face simţit într-o fiinţă superioară, se găsea aşa cum nu se întâmplă nici în cazul plantelor, nici al pietrelor şi nici al lemnelor. Între fiinţele raţionale s-au legat relaţii politice, prietenii, legături de apropiere, înţelegeri, iar în timp de război, tratatele şi armistiţiile. De asemenea, între fiinţele superioare, deşi se -

pa rate între ele, există o unitate într-un anumit fel, precum între astre. În acelaşi fel ascensiunea către nivelul superior poate produce legături între ele, chiar între lucruri diferite.

Priveşte ce se petrece acum: căci nu mai fiin ţele inteligente au uitat în momentul de faţă legă tura reci procă şi atracţia uneia faţă de alta, şi numai între ele nu se mai vede înclinaţia de a curge împreună. Dar, deşi în cearcă să fugă, sunt strânse din toate părţile, fiindcă natura este puternică. Dacă te uiţi cu atenţie, vei înţelege ce spun: cu siguranţă, mult mai uşor s-ar găsi un lucru pământ tesc care să nu aibă legătură cu un altul decât un om care să stea departe de alt om.

Poartă un rod şi omul, şi Zeul, şi lumea. Fiecare lucru îşi 10

poartă rodul în anotimpul potrivit lui. Dacă din obişnuinţă

termenul se foloseşte în sensul său propriu pentru viţa-de-vie şi pentru plantele de acelaşi fel, acest lucru nu înseamnă ni mic.

Ra ţiunea îşi are rodul său universal şi particular, şi din ea apar alte efecte asemănătoare, de aceeaşi natură cu raţiunea.

Dacă poţi, fă-i să-şi schimbe părerea învăţându-i; dacă nu 11

poţi, aminteşte-ţi că pentru aceasta ţi-a fost dată bunăvoinţa.

Şi zeii sunt binevoitori cu oamenii de felul acesta; şi, în unele cazuri, chiar îi ajută să obţină ceea ce îşi doresc: sănătate, bogăţie, faimă; atât sunt de buni! Şi ţie îţi este permis să faci astfel. Sau spune-mi, cine te poate împiedica?

12

PÒnei m¾ æj ¥qlioj mhd‹ æj œlee√sqai À qaum£zesqai q◊lwn, ¢ll¦

mÒnon Ÿn q◊le¨ kine√sqai kaπ Πscesqai, æj Ð

politikÕj lÒgoj ¢xio√.

13

S˘meron œxÁlqon p£shj perist£sewj, m©llon d‹ œx◊balon p©san per∂stasin¨ /xw g¦r oÙk Ãn, ¢ll¦ /ndon œn ta√j Øpol˘yesin.

14

P£nta taÙt£ sun˘qh m‹n tÍ pe∂rv, œf˘mera d‹ tù crÒ -

nJ, ¿upar¦ d‹ tÍ ÛlV¨ p£nta nàn ofa œp' œke∂nwn oÞj kateq£yamen.

15

T¦ pr£gmata /xw qurîn Ÿsthken aÙt¦ œf' Œautîn, mhd‹n mťe e≥ dÒta perπ aØtîn mťe ¢pofainÒmena. t∂ oân

¢pofa∂netai perπ aÙtîn; tÕ ¹gemonikÒn.

16

OÙk œn pe∂sei ¢ll' œnerge∂v tÕ toà logikoà politikoà zóou kakÕn kaπ ¢gaqÒn, ésper oÙd‹ ¹ ¢ret¾ kaπ kak∂a aÙtoà œn pe∂sei ¢ll¦ œnerge∂v.

17

Tù ¢narrif◊nti l∂qJ oÙd‹n kakÕn tÕ katenecqÁnai oÙd‹

¢gaqÕn tÕ ¢nenecqÁnai.

18

D∂elqe /sw e≥j t¦ ¹gemonik¦ aÙtîn kaπ Ôyei t∂naj krit¦j fobÍ, oΣouj kaπ perπ aØtîn Ôntaj krit£j.

19

P£nta œn metabolÍ kaπ aÙtÕj sÝ œn dihneke√ ¢lloièsei kaπ kat£ ti fqor´, kaπ Ð kÒsmoj d‹ Óloj.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

Străduieşte-te, nu ca un amărât, nici ca unul care doreşte să

12

fie compătimit sau admirat, ci doreşte-ţi numai un singur lucru: să te mişti şi să te opreşti aşa cum cere raţiunea <care conduce viaţa> politică.

Astăzi am ieşit din orice dificultate sau mai degrabă am 13

înlăturat orice dificultate; căci dificultăţile nu erau în afara mea, ci în interiorul meu, în opiniile mele.

Tot ce este obişnuit la nivelul experienţei este trecător cât 14

priveşte timpul şi murdar cât priveşte materia. Totul este acum la fel ca pe vremea acelora pe care i-am îngropat.

Lucrurile stau înaintea porţilor aşa cum sunt în ele însele, 15

fără să se ştie nimic despre ele, fără să ne dezvăluie nimic despre ele. Prin urmare, cine ne dezvăluie ceva despre ele?

Partea conducătoare a sufletului.

Nu în pasiune, ci în acţiune stau binele şi răul unui vie -

16

ţuitor raţional politic; după cum nici virtutea şi nici viciul unei astfel de fiinţe nu stau în pasiune, ci în acţiune.

Pentru o piatră aruncată în sus nu reprezintă un rău că de -

17

rea ei, după cum nici <nu înseamnă> un bine arun carea sa în sus.

Pătrunde până la părţile conducătoare ale sufletelor şi vei 18

vedea cine sunt judecătorii de care te temi şi ce fel de judecători sunt chiar în ceea ce-i priveşte pe ei înşişi.

Toate sunt în schimbare: şi tu însuţi eşti în continuă

19

alterare şi, într-un anumit fel, distrugere, şi întreaga lume.

20

TÕ ¥llou ¡m£rthma œke√ de√ katalipe√n.

21

'Energe∂aj ¢pÒlhxij, ÐrmÁj kaπ Øpol˘yewj paàla, ofon q£natoj¨ oÙd‹n kakÒn. m◊tiqi nàn œpπ [1]lik∂an, ofon t¾n paidikÞ, t¾n toà meirak∂ou, t¾n neÒthta, tÕ gÁraj¨ kaπ g¦r toÚtwn p©sa metabol˘, q £natoj¨ mt‹i deinÒn; m◊tiqi nàn œpπ

b∂on tÕn ØpÕ tù p£ppJ, e≈ta tÕn ØpÕ tÍ mhtr∂, e≈ta tÕn ØpÕ

tù patr∂, kaπ ¥llaj d‹ poll¦j diafqor¦j kaπ metabol¦j kaπ ¢pol˘xeij eØr∂skwn œperèta seautÒn¨ mt‹i deinÒn; oÛtwj to∂nun oÙd‹ [1] toà Ólou sou b∂ou lÁxij kaπ paàla kaπ metabol˘.

22

Tr◊ce œpπ tÕ seautoà [1]gemonikÕn kaπ tÕ toà Ólou kaπ tÕ

toÚtou. tÕ m‹n seautoà, Σna [noàn] dikaΔÕn aÙtÕ poišVj¨

tÕ d‹ toà Ólou, Σna summnhmoneÚsVj t∂noj m◊roj e≈¨ tÕ d‹

toÚtou, Σna œpistšVj pÒteron ¥gnoia À gnèmh, kaπ ¤ma log∂sV Óti suggen◊j.

23

“Wsper aÙtÕj sÝ politikoà sust˘matoj sumplhrwtikÕj e≈, oÛtwj kaπ p©sa pr©x∂j sou sumplhrwtik¾ /stw zwÁj politikÁj. ¼tij œ¦n oân pr©x∂j sou m¾ /cV t¾n ¢nafor£n, eΠte prosecîj eΠte pÒrrwqen, œpπ tÕ koinwnikÕn t◊loj, aÛth diasp´ tÕn b∂on kaπ oÙk œ´ Ÿna e≈nai kaπ stasièdhj œst∂n, ésper œn d˘mJ Ð tÕ kaq' aØtÕn m◊roj diist £menoj ¢pÕ tÁj toiaÚthj sumfwn∂aj.

24

Paid∂wn Ñrgaπ kaπ pa∂gnia, kaπ „pneum£tia nekroÝj bas -

t£zonta“, éste œnarg◊steron prospese√n tÕ tÁj Neku∂aj.

275

Greşeala altuia trebuie lăsată acolo unde este.

20

Încetarea unei acţiuni, a unui impuls, a unei opinii reprezintă

21

un timp de odihnă, asemenea morţii: nu este nimic rău.

Întoarce-te acum la diferitele vârste ale vieţii: copilăria, adolescenţa, tinereţea şi bătrâneţea. Căci orice schimbare a acestora este o moarte. Este oare ceva înfricoşător într-o astfel de schimbare? Îndreaptă-te acum spre viaţa pe care ai trăit-o în grija bunicului, apoi a mamei, apoi a tatălui şi, des -

coperind multe alte pierderi, schimbări şi încetări, întreabă-te: „Este oare ceva înfricoşător în toate acestea?“ Astfel, nici încetarea, timpul de odihnă şi schimbarea întregii tale vieţi nu sunt ceva înfricoşător.

Aleargă spre partea conducătoare a sufletului tău şi spre cea 22

a Întregului şi spre cea a unuia oarecare: spre a ta pentru a o face dreaptă, spre cea a Întregului pentru a-ţi aminti că

eşti o parte din acesta, spre a unuia oarecare pentru a înţelege dacă ea este ignoranţă sau ştiinţă şi pentru a ţine cont, în acelaşi timp, că are aceeaşi origine cu tine.

După cum tu însuţi eşti o parte care întregeşte un sistem 23

politic, tot astfel orice acţiune a ta trebuie să fie o parte care întregeşte viaţa politică. Aşadar, orice acţiune a ta care nu se referă de aproape sau de departe la scopul social dezor -

ganizează viaţa cetăţii şi nu îi permite să fie unitară, cu -

noscând tot felul de dezbinări, aşa cum este, într-un grup de cetăţeni, cel ce separă partea care îl priveşte de o astfel de armonie socială.

Mânii copilăreşti, jocuri puerile şi „biete sufluri care poartă

24

cadavre“291, ca să devină mai evidentă evocarea homerică

a morţilor292.

25

'Iqi œpπ t¾n poiÒthta toà a≥t∂ou kaπ ¢pÕ toà Ølikoà aÙtÕ

perigr£yaj q◊asaï e≈ta kaπ tÕn crÒnon periÒrison, Óson ple√ston Øf∂stasqai p◊fuke toàto tÕ ≥d∂wj poiÒn.

26

'An◊tlhj mÚria di¦ tÕ m¾ ¢rke√sqai tù sù [1]gemonikù poioànti toiaàta, ofa kateskeÚastai. ¢ll¦ ¤lij.

27

“Otan ¥lloj y◊gV se À misÍ À toiaàt£ tina œkfwnîsin,

/rcou œpπ t¦ yuc£ria aÙtîn, di◊lqe /sw kaπ Πde po√o∂ tin◊j e≥sin. Ôyei Óti oÙ de√ se sp©sqai, Σna toÚtoij t∂ pote perπ

soà dokÍ. eÙnoe√n m◊ntoi aÙto√j de√ fÚsei g¦r f∂loi, kaπ

o≤ qeoπ d‹ panto∂wj aÙto√j bohqoàsi, di' Ñne∂rwn, di¦ man-teiîn, prÕj taàta m◊ntoi, prÕj § œke√noi diaf◊rontai.

28

TaÙt£ œsti t¦ toà kÒsmou œgkÚklia, ¥nw k£tw, œx a≥înoj e≥j a≥îna. kaπ ½toi œf' Ÿkaston Ðrm´ [1] toà Ólou di£noia·

Óper e≥ /stin, ¢pod◊cou tÕ œke∂nhj ÐrmhtÒn· À ¤pax érmhse, t¦ d‹ loip¦ kat' œpakoloÚqhsin, kaπ t∂ œnte∂nV; trÒpon g¦r tina ¥tomoi À e≤marm◊nh. tÕ d‹ Ólon· eΠte qeÒj, eâ /cei p£nta· eΠte tÕ e≥kÍ, m¾ kaπ sÝ e≥kÍ. “Hdh p£ntaj [1]m©j gÁ

kalÚyei, /peita kaπ aÙt¾ metabale√ k¢ke√na e≥j ¥peiron metabale√ kaπ p£lin œke√na e≥j ¥peiron. t¦j g¦r œpiku-matèseij tîn metabolîn kaπ ¢lloièsewn œnqumoÚmenÒj tij kaπ tÕ t£coj pantÕj qnhtoà katafronšei.

277

Întoarce-te la calitatea cauzei şi, separând-o de cea materială, 25

cer ceteaz-o; apoi delimitează timpul, cercetând cât de mult durează această calitate specifică293.

Ai suportat mii de nenorociri, fiindcă nu te-ai mulţumit cu 26

partea conducătoare a sufletului tău, care făcea acele activităţi pentru care a fost alcătuită. Dar destul cu toate acestea.

Când un altul te critică sau te urăşte, sau oamenii manifestă

27

faţă de tine astfel de sentimente, întoarce-te spre sufleţelele lor, intră în interiorul lor şi vezi ce fel de oameni sunt aceş tia.

Vei vedea că nu trebuie să te frământi pentru ca ei să-şi facă

despre tine la un moment dat o părere. Totuşi trebuie să fii bine voitor faţă de ei, căci potrivit naturii sunt prieteni. Şi zeii îi ajută în mai multe feluri, prin vise, prin predicţii, ca ei să

obţină acele lucruri pentru care depun atâta efort.

Acestea sunt mişcările ciclice ale lumii, în sus, în jos, din -

28

tr-un eon în altul. Fie inteligenţa Întregului dă impulsul fiecărui lucru şi, dacă este aşa, tu trebuie să accepţi ceea ce este pus în mişcare de impulsul aceleia, fie impulsul său s-a manifestat o singură dată şi restul se desfă şoară în continuare. De ce te neli nişteşti? Căci, într-un fel, există

sau atomi, sau destin. În general, dacă există Zeul, totul merge bine, iar dacă totul se pe trece la voia întâmplării, nu fi şi tu la voia întâmplării. În scurt timp, pământul ne va acoperi pe toţi, apoi şi el se va trans forma, şi rezultatul transformării se va transforma la infinit şi apoi din nou, la infinit. Cel care se gândeşte la valurile succesive ale transformărilor şi alterărilor şi la rapiditatea unor astfel de fenomene va ajunge să dis pre ţuiască tot ce este muritor.

29

Ceim£rrouj [1] tîn Ólwn a≥t∂a¨ p£nta f◊rei. æj eÙtelÁ d‹

kaπ t¦ politik¦ taàta ka∂, æj oΠetai, filosÒfwj praktik¦

¢nqrèpia¨ muxîn mest£. ¥nqrwpe, t∂ pote; po∂hson Ö nàn [1]

fÚsij ¢paite√, Órmhson, œ¦n didîtai, kaπ m¾ peribl◊pou eΠ

tij eΠsetai. m¾ t¾n Pl£twnoj polite∂an /lpize, ¢ll¦ ¢rkoà, e≥ tÕ bracÚtaton prÒeisi, kaπ toÚtou aÙtoà t¾n /kbasin æj oÙ mikrÒn t∂ œsti dianooà. dÒgma g¦r aÙtîn t∂j metabale√; cwrπj d‹ dogm£twn metabolÁj t∂ ¥llo À doule∂a stenÒntwn kaπ pe∂qesqai prospoioum◊nwn; Ûpage nàn kaπ 'Al◊xandron kaπ F∂lippon kaπ Dhmtrion tÕn Falhr◊a moi l◊ge. Ôyomai, e≥ e≈don, t∂ [1] koin¾ fÚsij ½qele, kaπ ŒautoÝj œpaidagègh-san¨ e≥ d‹ œtragódhsan, oÙde∂j me katak◊krike mime√sqai.

¡ploàn œsti kaπ a≥dÁmon tÕ filosof∂aj /rgon¨ mˇ me ¥page œpπ semnotuf∂an.

30

„”Anwqen œpiqewre√n“ ¢g◊laj mur∂aj kaπ telet¦j mur∂aj kaπ ploàn panto√on œn ceimîsi kaπ galñaij kaπ diafor¦j ginom◊nwn, sugginom◊nwn, ¢poginom◊nwn. œpinoe√n d‹ kaπ

tÕn Øp' ¥llwn p£lai bebiwm◊non b∂on kaπ tÕn met¦ s‹ biw -

qhsÒmenon kaπ tÕn nàn œn to√j barb£roij /qnesi bioÚmenon¨

kaπ Ósoi m‹n oÙd‹ Ônom£ sou ginèskousin, Ósoi d‹ t£cista œpilšontai, Ósoi d' œpainoàntej Πswj nàn se t£cista y◊ -

xousi¨ kaπ æj oÜte [1] mnˇmh ¢xiÒlogÒn ge oÜte [1] dÒxa oÜte

¥llo ti tÕ sÚmpan.

31

'Ataraxa m‹n perπ t¦ ¢pÕ tÁj œktÕj a≥t∂aj sumba∂nonta, dikaiÒthj d‹ œn to√j par¦ t¾n œk soà a≥t∂an œnergoum◊noij¨

279

Cauza Întregului este un torent: pe toate le duce cu sine.

29

Cât sunt de lipsiţi de valoare aceşti oameni mărunţi care fie se dedică treburilor publice, fie consideră că acţionează în mod înţelept! Nişte mucoşi! Omule, ce este de făcut atunci?

Fă ceea ce, în acest moment, îţi cere natura. Ac ţionează

con form impulsului dacă îţi este permis şi nu te uita îm -

prejur dacă te va vedea cineva. Nu-ţi pune speranţa în re -

publica lui Platon294, ci fii mulţumit dacă fie şi cel mai mic lucru pro gre seză, şi gândeşte-te că un succes cât de mic înseamnă ceva. Cine, de fapt, va schimba modul lor de a gândi? În afară de schimbarea principiilor, ce altcevară -

mâne dacă nu sclavia oamenilor care se vaită şi se prefac că se supun? Mergi îna inte acum şi vorbeşte-mi despre Alexandru, despre Filip295, despre Demetrius din Phaleron296.

Voi vedea dacă ei au ştiut ce dorea natura comună şi dacă

s-au instruit pe ei înşişi; dacă, în schimb, au făcut-o numai pe eroii de tragedie, nimeni nu m-a condamnat să-i imit.

Opera filozofiei este simplă şi demnă de respect: nu mă

împinge spre vanitate.

Contemplă de sus miile de trupe, miile de ceremonii reli -

30

gioase şi călătoriile în orice direcţie pe vreme de furtună şi pe timp liniştit şi diversitatea fiinţelor care vin pe lume, trăiesc împreună şi dispar. Gândeşte-te la viaţa trăită altă -

dată de alţii şi la cea care va fi trăită după tine şi la cea care se trăieşte acum printre naţiunile barbare; gândeşte-te, de asemenea, câţi nu îţi cunosc nici măcar numele, câţi îl vor uita în scurt timp, câţi

dintre cei care poate acum te laudă

în scurt timp te vor vorbi de rău; şi cum nici amintirea, nici faima, nici altceva de felul acesta nu e demn de consideraţie.

Linişte a sufletului în ceea ce priveşte evenimentele care au 31

loc datorită cauzei exterioare, dreptate în activităţile a căror

280

MARCUS AURELIUS

tout◊stin, Ðrm¾ kaπ pr©xij katal˘gousa œp' aÙtÕ tÕ koinw -

nikîj pr©xai æj toàtÒ soi kat¦ fÚsin Ôn.

32

Poll¦ periss¦ periele√n tîn œnocloÚntwn soi dÚnasai Óla œpπ tÍ Øpol˘yei sou keƏmena, kaπ poll¾n eÙrucwrƏan peripoišeij ½dh seautù. tÕn Ólon kÒsmon perieilhf◊ -

nai tÍ gnèmV kaπ tÕn <¢>Ədion a≥îna perinoe√n kaπ t¾n tîn kat¦ m◊roj Œk£stou pr£gmatoj tace√an metabol¾n œpinoe√n, æj bracÝ mכn tÕ ¢pÕ gen◊sewj m◊cri dialÚsewj,

¢canכj dכ tÕ prÕ tÁj gen◊sewj, æj kaπ tÕ met¦ t¾n di£lusin ÐmoƏwj ¥peiron.

33

P£nta Ósa Ðr´j t£cista fqaršetai kaπ o≤ fqeirÒmena aÙt¦ œpidÒntej t £cista kaπ aÙtoπ fqaršontai kaπ Ð

œscatÒghrwj ¢poqanën e≥j Πson katastšetai tù proèrJ.

34

TƏna t¦ ¹gemonik¦ toÚtwn kaπ perπ ofa œspoud£kasi kaπ

di' ofa filoàsi kaπ timîsiï gumn¦ nÒmize bl◊pein t¦ yu -

c£ria aÙtîn. Óte dokoàsi bl£ptein y◊gontej À çfele√n œxumnoàntej, Ósh oΠhsij.

35

`H ¢pobol¾ oÙd‹n ¥llo œstπn À metabol˘. toÚtJ d‹ ca∂rei [1] tîn Ólwn fÚsij, kaq' ¿n p£nta kalîj g∂netai. œx a≥înoj Ðmoeidîj œg∂neto kaπ e≥j ¥peiron toiaàq' Ÿtera /stai. t∂ oân l◊geij Óti œg∂netÒ te p£nta < ¢eπ kakîj > [Ö] kaπ p£nta ¢eπ

kakîj /stai kaπ oÙdem∂a ¥ra dÚnamij œn tosoÚtoij qeo√j œxeur◊qh pot‹ [1] diorqèsousa taàta, ¢ll¦ katak◊kritai Ð

kÒsmoj œn ¢diale∂ptoij kako√j sun◊cesqai;

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

281

cauză provine din tine; acestea sunt impulsul şi acţiunea care au ca scop binele comun, fiindcă acest lucru este pen -

tru tine conform naturii.

Tu poţi să înlături multe probleme fără rost dintre cele 32

care te tulbură, de vreme ce acestea depind de părerea ta, şi astfel îţi vei pune la dispoziţie un spaţiu întins. Poţi cuprinde cu mintea întreaga lume, poţi contempla timpul etern şi poţi concepe rapida schimbare a fiecărui lucru în parte, pentru a vedea cât este de scurt timpul de la naştere până la dezagregarea în elemente şi, de asemenea, cât este de infinit după dezagregare.

Toate cele pe care le vezi vor pieri în scurt timp, şi cei care 33

le-au văzut vor pieri şi ei în scurt timp. Şi cel care moare la o vârstă foarte înaintată va ajunge la fel ca cel care a avut parte de o moarte timpurie.

Ce sunt părţile conducătoare ale sufletului acestor oameni, 34

pentru ce lucruri au depus eforturi, ce lucruri iubesc şi apreciază? Consideră că vezi sufletele lor goale. Când ei cred că te vatămă prin criticile lor sau îţi sunt de folos prin imnurile lor de laudă, cât de mare este aroganţa lor!

Pierderea nu este nimic altceva decât o transformare. De 35

aceasta se bucură natura Întregului, conform căreia totul se întâmplă în chip fericit; din eternitate s-a întâmplat în acelaşi fel şi se va produce sub alte forme asemănătoare la infinit. Aşadar, de ce spui că totul s-a întâmplat şi se va întâmpla întotdeauna în manieră greşită şi

că nu s-a găsit niciodată, între atât de mari zei, vreo putere capabilă să

îndrepte această situaţie, ci lumea este condamnată să se supună nenorocirilor neîntrerupte?

282

MARCUS AURELIUS

36

TÕ saprÕn tÁj Œk£stJ Øpokeim◊nhj Ûlhj¨ Ûdwr, kÒnij, Ñst£ria, gr £soj, À p£lin¨ pîroi gÁj t¦ m£rmara kaπ

Øpost£qmai Ð crusÒj, Ð ¥rguroj, kaπ tricða [1] œsq¾j kaπ

afma [1] porfÚra, kaπ t¦ ¥lla p£nta toiaàta. kaπ tÕ pneumatikÕn d‹ ¥llo toioàton kaπ œk toÚtwn e≥j taàta metab£llon.

37

”Alij toà ¢qlðou bðou kaπ goggusmoà kaπ piqhkismoà. tð

tar£ssV; tð toÚtwn kainÒn; tð se œxðsthsi; tÕ aΠtion; Πde aÙtÒ. ¢ll' [1] Ûlh; Πde aÙtñ. /xw d‹ toÚtwn oÙd◊n œstin¨

¢ll¦ kaπ prÕj toÝj qeoÝj ½dh pot‹ ¡ploÚsteroj kaπ

crhstÒteroj genoà. ”Ison tÕ ŒkatÕn /tesi kaπ tÕ trisπ taàta

≤storÁsai.

38

E≥ m‹n ¼marten, œke√ tÕ kakÒn. t£ca d' oÙc ¼marten.

39

“Htoi ¢pÕ mi©j phgÁj noer©j p£nta æj Œnπ sèmati œpi -

sumbaðnei kaπ oÙ de√ tÕ m◊roj to√j Øp‹r toà Ólou ginom◊noij m◊mfesqai¨ À ¥tomoi kaπ oÙd‹n ¥llo À kukeën kaπ

skedasmÒj¨ tð oân tar£ssV; tù [1]gemonikù l◊gein¨ t◊qnhkaj,

/fqarsai, teqhrðwsai, Øpokrðnv, sunagel£zV, bÒskV.

40

“Htoi oÙd‹n dÚnantai o≤ qeoπ À dÚnantai. e≥ m‹n oân m¾ dÚnantai, tØ eÜcV; e≥ d‹ dÚnantai, di¦ tØ oÙcπ m©llon eÜcV

didÒnai aÙtoÝj tÕ mťe fobe√sqaØ ti toÚtwn mťe œpiqume√n tinoj toÚtwn mťe lupe√sqai œpØ tini toÚtwn, m©llon ½per tÕ m¾ pare√naØ ti toÚtwn À tÕ pare√nai; p£ntwj g£r, e≥ dÚnantai sunerge√n ¢nqrèpoij, kaπ e≥j taàta dÚnantai sunerge√n.

¢ll¦ ΠIswj œre√j Óti‹ œp' œmoπ aÙt¦ o≤ qeoπ œpoØhsan.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

283

Descompunerea materiei care stă la baza fiecărui lucru: 36

apă, pulbere, oscioare, murdărie. Sau iarăşi: concreţiunile pământului sunt stâncile de marmură şi sedimentele –

aur, argint, veşmintele – piei de animale, purpura – sânge, şi toate celelalte sunt asemenea. Iar facultatea pneumatică

este un alt ele ment de acelaşi fel, care se transformă din acestea în acelea.

Destul cu această viaţă nenorocită, cu murmurul şi cu aceste 37

gesturi de maimuţă. De ce te agiţi? Ce este nou în toate aces -

tea? Ce te scoate din fire? Cauza? Priveşte-o! Poate materia?

Priveşte-o! În afară de ele nu există nimic; dar fii odată mai sincer şi mai binevoitor faţă de zei! E acelaşi lucru dacă vei căuta să cunoşti acestea o sută de ani sau trei ani.

Dacă a greşit, acolo se găseşte răul. Dar poate nu a greşit. 38

Sau toate evenimentele, provenind dintr-o singură sursă in -

39

teligentă, se întâmplă ca unui singur corp, şi atunci partea nu trebuie să se plângă de ceea ce se întâmplă în favoarea Întregului, sau există atomii, şi atunci nu există nimic alt -

ceva decât confuzie şi dezagregare. De ce te agiţi? Spune-i păr ţii conducătoare a sufletului tău: „Eşti moartă, eşti dis -

trusă, ai devenit un animal, eşti ipocrită, faci parte dintr-o turmă, paşti precum o oaie.“

Fie zeii nu au putere297, fie au. Dacă nu au putere, de ce 40

te rogi lor? Dacă au putere, de ce nu îi rogi mai degrabă să

îţi îngăduie să nu te temi de nici unul dintre aceste lucruri, să nu îţi doreşti nici unul dintre aceste lucruri, să nu te întristezi din cauza nici unuia dintre aceste lucruri, mai ales că te rogi să nu se realizeze sau să se realizeze un lucru sau altul? Căci, oricum, dacă zeii îi pot ajuta pe oameni,

e≈ta oÙ kre√sson crÁsqai to√j œpπ soπ met' œleuqerƏaj À diaf◊resqai prÕj t¦ m¾ œpπ soπ met¦ douleƏaj kaπ

tapeinÒthtoj; tƏj d◊ soi e≈pen Óti oÙcπ kaπ e≥j t¦ œf' ¹m√n o≤ qeoπ sullamb£nousin; ¥rxai goàn perπ toÚtwn eÜcesqai kaπ Ôyei. oátoj eÜcetai¨ pÎj koimhqÎ met' œkeƏnhj¨ sÚ¨ pÎj m¾ œpiqumšw toà koimhqÁnai met' œkeƏnhj. ¥lloj¨ pÎj sterhqÎ œkeƏnou¨ sÚ¨ pÎj m¾ crÇzw toà sterhqÁnai. ¥lloj¨

pÎj m¾ ¢pob£lw tÕ teknƏon¨ sÚ¨ pÎj m¾ fobhqÎ ¢pobale√n.

Ólwj ïde œpƏstreyon t¦j eÙc¦j kaπ qeèrei tƏ gƏnetai.

41

Ò 'EpƏkouroj l◊gei Óti¨ „œn tÍ nÒsJ oÙk Ãs£n moi a≤ ÐmilƏai perπ tÎn toà swmatƏou paqÎn oÙd‹ prÕj toÝj e≥siÒntaj toiaàt£ tina, fhsƏn, œl£loun, ¢ll¦ t¦ prohgoÚmena fu-siologÎn diet◊loun kaπ prÕj aÙtù toÚtJ ên, pÎj ¹ di£noia summetalamb£nousa tÎn œn tù sarkidƏJ toioÚtwn ki

-

nšewn ¢tarakte√ tÕ ΠdionÊ ¢gaqÕn throàsa. oÙd‹ to√j

≥atro√j œmpare√con, fhsƏ, katafru£ttesqai éj ti poioàsin,

¢ll¦ Ð bƏoj ½geto eâ kaπ kalÎj.“ taÙt¦ oân œkeƏnJ, œn nÒsJ, œ¦n nosÍj kaπ œn ¥llV tinπ perist£seï tÕ g¦r m¾

¢fðstasqai filosofðaj œn oΣoij dˇpote to√j prospðptousi mhd‹ ≥ diètV kaπ <¢> fusiolÒgJ sumfluare√n, p£shj a≤ -

r◊sewj koinÒn. prÕj mÒnJ tù nàn prassom◊nJ e≈ nai kaπ tù Ñrg£nJ, di' oá pr£sseij.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

ei îi pot ajuta şi pentru atingerea unor asemenea scopuri.

Dar poate vei spune: „Zeii au făcut ca acestea să fie în pute -

rea mea.“ Nu e mai bine atunci să te foloseşti de ceea ce stă

în puterea ta în deplină libertate decât să te frământi pentru acele lucruri care nu stau în puterea ta cu o ati tudine servilă

şi înjositoare? Cine ţi-a spus că zeii nu dau o mână de ajutor şi în ceea ce este în puterea noastră? Începe aşadar să îi rogi pentru acestea şi vei vedea. Unul se roagă: „Să pot să mă

culc cu acea femeie!“ Tu roagă-te: „Să nu-mi doresc să mă culc cu acea femeie!“ Altul se roagă: „Să pot să scap de acela!“ Tu roagă-te: „Să pot să nu-mi doresc să scap de acela!“ Altul se roagă: „Să nu-mi pierd fiul!“ Tu roagă-te: „Să pot să nu mă

tem că îl voi pierde!“ Într-un cuvânt, înalţă în acest fel rugă -

ciunile tale spre zei şi vezi ce o să se întâmple.

Epicur spune: „În timpul bolii, discuţiile mele nu se refe -

41

reau la afecţiunile bietului meu trup, nici nu abordam acest gen de subiecte – spune el – cu cei care mă vizitau; ci mai degrabă continuam să cercetez principalele teme ale filozofiei naturii, şi mă interesa în special acest aspect: cum poate intelectul să rămână netulburat, chiar dacă ia parte la astfel de mişcări care provin de la o biată bucată de carne, păstrându-şi propriul bine. Şi – spune în continuare – nici medicilor nu le-am dat ocazia să se mândrească, ca şi cum ar fi făcut ceva important, ci îmi conduce viaţa bine şi fru -

mos.“298 Aşadar, păstrează acest comportament al său în timpul bolii, dacă te îmbolnăveşti cumva, şi în orice altă

împrejurare a vieţii. Căci este o regulă comună pentru orice şcoală filozofică să nu te îndepărtezi de filozofie în nici o împrejurare şi să nu discuţi cu profanii şi cu cei nepricepuţi în ceea ce priveşte filozofia naturii299. Tu fii atent numai la ceea ce faci acum şi la instrumentul de care te foloseşti pen -

tru a îndeplini această treabă.

42

“Otan tinÕj ¢naiscuntəv proskÒptVj, eÙqÝj punq£nou seautoà dÚnantai oân œn tù kÒsmJ ¢naəscuntoi m¾ e≈nai; oÙ dÚnantaï m¾ oân ¢paətei tÕ ¢dÚnaton efj g¦r kaπ oátÒj œstin œkeənwn tîn ¢naiscÚntwn, oÞj ¢n£gkh œn tù kÒsmJ

e≈nai. tÕ d' aÙtÕ kaπ œpπ toà panoÚrgou kaπ œpπ toà ¢pəs -

tou kaπ pantÕj toà Ðtioàn ¡mart£nontoj /stw soi prÒcei -

ron ¤ma g¦r tù ØpomnhsqÁnai Óti tÕ g◊noj tîn toioÚtwn

¢dÚnatÒn œsti m¾ Øp£rcein, eÙmen◊steroj /sV prÕj toÝj kaq' Ÿna. eÜcrhston d‹ k¢ke√no eÙqÝj œnnoe√n, təna /dwken [1] fÚsij tù ¢nqrèpJ ¢ret¾n prÕj toàto tÕ ¡m£rthma /dwke g¦r æj ¢ntif£rmakon prÕj m‹n tÕn ¢gnèmona t¾n prvÒthta, prÕj d‹ ¥llon ¥llhn tin¦ dÚnamin, Ólwj d‹ /xestə soi metadid£skein tÕn peplanhm◊non p©j d‹ Ð ¡mart£nwn

¢famart£nei toà prokeim◊nou kaπ pepl£nhtai. tə d‹ kaπ

b◊blayai; eØršeij g¦r mhd◊na toÚtwn, prÕj oÞj paroxÚnV, pepoihkÒta ti toioàton œx oá [1] di£noi£ sou ceərwn /melle genšesqaï tÕ d‹ kakÒn sou kaπ tÕ blaberÕn œntaàqa p©san t¾n ØpÒstasin /cei. tə daπ kakÕn À x◊non g◊gonen, e≥

Ð ¢paədeutoj t¦ toà ¢paideÚtou pr£ssei; Óra m¾ seautù m©llon œgkale√n ÑfeəlVj, Óti oÙ prosedÒkhsaj toàton toàto ¡martšesqaï sÝ g¦r kaπ ¢form¦j œk toà lÒgou e≈cej prÕj tÕ œnqumhqÁnai Óti e≥kÒj œsti toàton toàto

¡martšesqai, kaπ Ómwj œpilaqÒmenoj qaum£zeij e≥ [1]

-

m£rthken. m£lista d◊, Ótan æj ¢pəstJ À ¢carəstJ m◊mfV, e≥j ŒautÕn œpistr◊fou prodľwj g¦r sÕn tÕ ¡m£rthma, eΠte perπ toà toiaÚthn t¾n di£qesin /contoj œpəsteusaj Óti t¾n pəstin ful£xei, eΠte t¾n c£rin didoÝj m¾ katalhktikîj

/dw kaj mhd‹ éste œx aÙtÁj tÁj sÁj pr£xewj eÙqÝj ¢peilh -

f◊nai p£nta tÕn karpÒn. t∂ g¦r pl◊on q◊leij eâ poišaj,

¥nqrwpe; oÙk ¢rke√ toàto, Óti kat¦ fÚsin t¾n sn ti

/praxaj, ¢ll¦ toÚtou misqÕn zhte√j; æseπ Ð ÑfqalmÕj

¢moib¾n ¢pÇtei, Óti bl◊pei, À o≤ pÒdej, Óti bad∂zousin.

ésper g¦r taàta prÕj tÒde ti g◊gonen, Óper kat¦ t¾n ≥d∂an

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

287

Ori de câte ori te loveşti de obrăznicia cuiva, întreabă-te de 42

îndată: „E cu putinţă să nu existe în lume obraznici?“ Nu se poate! Nu cere atunci un lucru imposibil. Căci şi acesta este unul dintre obraznicii a căror existenţă e necesară în lume.

Şi să ai la îndemână acelaşi gând şi faţă de cel viclean, şi faţă de cel necredincios, şi faţă de orice altfel de păcătos. Şi, cât timp îţi vei aminti că este imposibil ca aceste categorii de indivizi să nu existe, vei fi mai binevoitor faţă de fiecare dintre ei. E

util să te gândeşti repede şi la acest lucru, anume ce virtute i-a dăruit natura pentru a se împotrivi acestor greşeli. Căci natura a oferit ca antidot pentru cel prost blândeţea, pentru altul – alt remediu; în general, îţi este permis să îl faci să

gândească altfel pe cel care a greşit drumul. Oricine gre şeşte nu îşi mai îndeplineşte scopul propus şi se abate de la drum.

La urma urmei, ce prejudiciu ţi-a adus? Căci vei des coperi că

nici unul dintre cei care te fac să te enervezi nu a comis vreo greşeală din cauza căreia intelectul tău ar fi pe punctul să

suporte o pierdere. Ceea ce este rău pentru tine şi ceea ce te vatămă îşi găseşte în intelect întreaga consistenţă. Ce este, aşadar, rău şi ciudat dacă cel lipsit de educaţie face cele potrivite unuia lipsit de educaţie? Vezi dacă nu trebuie mai degrabă să nu te învinovăţeşti pe tine însuţi pentru fap tul că

nu te-ai aşteptat ca acesta să greşească aşa cum a făcut-o. Căci tu aveai mijloace din partea raţiunii ca să te gândeşti că e posibil ca acest om să comită o greşeală, şi totuşi, fiindcă uiţi de acest lucru, rămâi

uimit dacă el a greşit. Şi, mai cu seamă, ori de câte ori te plângi de un necredincios şi de un nerecunoscător, întoarce-te asupra ta însuţi. Căci în mod clar e greşeala ta, fie dacă ai avut încredere într-un om cu o asemenea dispoziţie interioară, gândind că el va rămâne credincios, fie dacă, făcându-i un favor, nu ai acţionat dezin -

teresat, nici astfel încât să fi primit întreg rodul acţiunii tale în chiar momentul în care ai desfăşurat-o. Ce mai doreşti,

288

MARCUS AURELIUS

kataskeu¾n œnergoànta ¢p◊cei tÕ Ποion, oÛtwj kaπ Ð ¥n -

qrwpoj eÙergetikÕj pefukèj, ÐpÒtan ti eÙergetikÕn À ¥llwj e≥j t¦ m◊sa sunerghtikÕn pr£xV, pepoϑhke prÕj Ö ka

-

teskeÚastai, kaπ /cei tÕ Œautoà.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – IX

289

atâta vreme cât ai făcut bine, omule? Nu îţi ajunge că ai realizat ceva conform propriei tale naturi, de ceri pentru aceasta o răsplată? Ca şi cum ochiul ar cere o recompensă

pentru că vede sau picioarele, pentru că păşesc. Căci, după

cum aceste membre există pentru un scop anume, pe care, fiindcă îl îndeplinesc potrivit cu structura lor specifică, îl rea -

lizează ca pe ceva care le este propriu, tot aşa şi omul, binefă -

cător prin natura sa, atunci când face un bine sau, altfel, atunci când acordă ajutor aproapelui său să se preocupe de lucrurile intermediare300, a îndeplinit un lucru pentru care a fost alcătuit şi deţine ceea ce îi este propriu.

X

1

“EsV potˋ «ra, ð yucˇ, ¢gaq¾ kaπ ¡plÁ kaπ mϑa kaπ gumnˇ, fanerwt◊ra

toà perikeim◊nou soi sèmatoj; geÚsV pot‹ «ra tÁj filhtikÁj kaπ sterktikÁj diaq◊sewj; /sV pot‹ «ra plřhj kaπ ¢nende¾j kaπ oÙd‹n œpipoqoàsa oÙd‹ œpi

-

qumoàsa oÙdenÕj oÜte œmyÚcou oÜte ¢yÚcou prÕj [1]donîn

¢polaÚseij; oÙd‹ crÒnou, œn ú œpπ makrÒteron ¢polaÚseij; oÙd‹ tÒpou À cèraj À ¢◊rwn eÙkairəaj; oÙd‹ ¢nqrèpwn eÙarmostəaj; ¢ll¦ ¢rkesqšV tÍ paroÚsV katast£sei kaπ

[1]sqšV to√j paroàsi p©si, kaπ sumpeəseij seaut¾n Óti p£nta soi par¦ tîn qeîn p£resti, kaπ p£nta soi eâ /cei kaπ eâ Ÿxei, Ósa fəlon aÙto√j kaπ Ósa m◊llousi dèsein œpπ

swthrəv toà teleəou zóou, toà ¢gaqoà kaπ dikaəou kaπ

kaloà kaπ gennîntoj p£nta kaπ sun◊contoj kaπ peri◊contoj kaπ perilamb£nontoj dialuÒmena e≥j g◊nesin Œt◊rwn Ðmoəwn;

/sV pot‹ «ra toiaÚth, oΣa qeo√j te kaπ ¢nqrèpoij oÛtwj sumpoliteÚesqai æj mťe m◊mfesqaə ti aÙto√j mťe kata -

ginèskesqai Øp' aÙtîn;

2

Paratřei təsou [1] fÚsij œpizhte√ æj ØpÕ fÚsewj mÒnon dioikoum◊nou e≈ta poəei aÙtÕ kaπ prosəeso, e≥ m¾ ce√ron

CARTEA A X-A

Vei fi vreodată, o, suflete, virtuos, simplu, unic, gol, mai 1

evident şi mai vizibil decât trupul care te înconjoară? Vei avea vreodată dispoziţia interioară <pregătită> pentru prie -

tenie şi pentru tandreţe? Vei fi vreodată împlinit şi perfect, fără să regreţi nimic, fără să-ţi doreşti nimic nici din cele însufleţite, nici din cele neînsufleţite, pentru a te bucura de plăceri? Fără să doreşti nici timpul în care vei putea să te bucuri de acestea cât mai mult cu putinţă, nici locul, spaţiul sau clima favorite, sau buna înţelegere dintre oameni? Dar te vei mulţumi oare cu situaţia din clipa de faţă, te vei bu -

cura de toate bunurile prezente şi te vei convinge că tot ceea ce ai

vine de la zei şi că totul merge bine pentru tine şi va merge bine şi ceea ce le place lor, şi ceea ce trebuie să îţi ofere pentru salvarea vieţuitoarei desăvârşite301, bune, drepte şi fru

moase, care dă naştere tuturor lucrurilor, le menţine laolaltă, le înconjoară şi le îmbrăţişează, în timp ce se dezin -

tegrează pen tru a da naştere altora asemănătoare? Vei fi vreodată în stare să convieţuieşti într-o societate <formată

din> zei şi oameni302, astfel încât să nu te plângi de aceştia, nici să pri meşti acuze din partea lor?

Observă ce îţi cere natura, ca unul care eşti condus numai 2

de natură! Apoi îndeplineşte această acţiune şi accept-o,

m◊llei diat∂qesqa∂ sou [1] æj zóou fÚsij. ŒxÁj d‹ pa

-

rathrht◊on t∂ œpizhte√ sou [1] æj zóou fÚsij, kaπ p©n toàto paralhpt◊on, e≥ m¾ ce√ron m◊llei diat∂qesqai [1] æj zóou logikoà fÚsij¨ /sti d‹ tÕ logikÕn eÙqÝj kaπ politikÒn.

toÚtoij d¾ kanÒsi crèmenoj mhd‹n periergÆzou.

3

P©n tÕ sumba√non ½toi oÛtw sumba∂nei æj p◊fukaj aÙtÕ

f◊rein À æj oÙ p◊fukaj aÙtÕ f◊rein. e≥ m‹n oân sumba∂nei soi æj p◊fukaj f◊rein, m¾ dusc◊raine, ¢ll' æj p◊fukaj

<f◊rein> f◊re. e≥ d‹ æj m¾ p◊fukaj f◊rein, m¾ dusc◊raine¨

fqšetai gÆr se ¢panalîsan. m◊mnhso m◊ntoi Óti p◊fukaj f◊rein p©n, perπ oá œpπ tÍ Øpol˘yei œstπ tÍ sÍ forhtÕn kaπ

¢nektÕn aÙtÕ poiÁsai kat¦ fantas∂an toà sumf◊rein À

kaq˘kein seautù toàto poie√n.

4

E≥ m‹n sf£lletai, did£skein eÙmenîj kaπ tÕ parorèmenon deiknÚnai. e≥ d‹ ¢dunate√j, seautÕn a≥ti©sqai À mhd‹

seautÒn.

5

“O ti ¥n soi sumbaødnV, toàtÒ soi œx a≥înoj prokateskeu£zeto kaπ [1] œpiplok¾ tîn a≥tøwn sun◊klwqe tÍ te s¾n ØpÒstasin œx ¢idøou kaπ t¾n toÚtou sÚmbasin.

6

EΠte ¥tomoi eΠte fÚsij, prîton keøsqw Óti m◊roj e≥mπ toà Ólou ØpÕ fÚsewj dioikoum◊nou˙ /peita, Óti /cw pwj o≥keøwj prÕj t¦ ÐmogenÁ m◊rh. toÚtwn g¦r memnhm◊noj, kaqÒti m‹n m◊roj e≥møi, oÙdenπ dusarestšw tîn œk toà Ólou ¢po

-

nemom◊nwn˙ oÙd‹n g¦r blaberÕn tù m◊rei Ö tù ÓlJ

dacă natura ta de vieţuitor nu trebuie să ajungă într-o dis -

poziţie mai proastă. În continuare, trebuie să observi ce îţi cere natura ta de vieţuitor şi trebuie să primeşti toate aces -

tea, dacă natura ta de vieţuitor nu trebuie să ajungă într-o dis poziţie mai proastă. Dar vieţuitorul care este raţional este totodată şi politic303. Folo sind aceste reguli, nu te mai preo -

cupa inutil de nimic altceva.

Orice eveniment se întâmplă fie astfel încât poate fi în 3

mod natural suportat, fie astfel încât nu poate fi în mod natural suportat. Deci, dacă se întâmplă astfel încât poate fi în mod natural suportat, nu te supăra, ci suportă-l, ca şi cum l-ai suporta în mod natural. În schimb, dacă eve -

nimentul are loc astfel încât nu poate fi în mod natural suportat, nu te

supăra, fiindcă acesta nu va înceta înainte de a se consuma. Aminteşte-ţi, de asemenea, că poţi să

suporţi în mod natural tot ceea ce depinde de părerea ta ca să devină suportabil şi tolerabil, dacă îţi reprezinţi că

faci un lucru folositor şi moral potrivit pentru tine.

Dacă greşeşte, învaţă-l cu bunăvoinţă şi arată-i ce a greşit.

4

Dacă nu reuşeşti, consideră-te vinovat pe tine însuţi sau nici <măcar> pe tine însuţi.

Ceea ce ţi se întâmplă a fost pregătit pentru tine încă din 5

veşnicie şi înlănţuirea cauzelor a urzit împreună, din eter -

nitate, existenţa ta şi întâlnirea cu fiece eveniment.304

Există fie atomi, fie natura305; în primul rând, să rămână

6

stabilit că eu sunt parte din Întregul condus de natură; în al doilea rând, că am legături foarte strânse într-un anumit fel cu părţile de aceeaşi origine cu mine. Căci, amintindu-mi aceste adevăruri, în măsura în care sunt parte din Întreg, nu

sumf◊rei. oÙ g¦r /cei ti tÕ Ólon Ö m¾ sumf◊rei Œautù, pasîn m‹n fÚsewn koinÕn œcousîn toàto, tÁj d‹ toà kÒs -

mou proseilhfu∂aj tÕ mhd‹ ØpÒ tinoj /xwqen a≥t∂aj

¢nagk£zesqai blaberÒn ti ŒautÍ genn©n. kat¦ m‹n d¾ tÕ

memnÁsqai Óti m◊roj e≥mπ Ólou toà toioÚtou, eÙarestšw pantπ tù ¢poba∂nonti, kaqÒson d‹ /cw pwj o≥ke∂wj prÕj t¦

ÐmogenÁ m◊rh, oÙd‹n pr£xw ¢koinènhton, m©llon d‹

stoc£somai tîn Ðmogenîn kaπ prÕj tÕ koinÍ sumf◊ron p©san Ðrm¾n

œmautoà ¥xw kaπ ¢pÕ toÙnantƏou ¢p£xw.

toÚtwn d‹ oÛtwj perainom◊nwn ¢n£gkh tÕn bƏon eÙroe√n, æj

¨n kaπ polƏtou bƏon eÜroun œpinošeiaj proiÒntoj di¦

pr£xewn to√j polƏtaij lusitelîn kaπ Óper ¨n [1] pÒlij

¢pon◊mV, toàto ¢spazom◊nou.

7

To√j m◊resi toà Ólou, Ósa fÚsei peri◊cetai ØpÕ toà kÒsmou,

¢n£gkh fqeƏresqaï leg◊sqw d‹ toàto shmantikîj toà

¢lloioàsqai. e≥ d‹ fÚsei kakÒn te kaπ ¢nagka√Òn œsti toàto aÙto√j, oÙk ¨n tÕ Ólon kalîj diex£goito tîn merîn e≥j ¢lloƏwsin ≥Òntwn kaπ prÕj tÕ fqeƏresqai diafÒrwj kateskeuasm◊nwn. (pÒteron g¦r œpeceƏrhsen [1] fÚsij aÙt¾

t¦ ŒautÁj m◊rh kakoàn kaπ periptwtik¦ tù kakù kaπ œx

¢n£gkhj /mptwta e≥j tÕ kakÕn poie√n, À /laqen aÙt¾n toi£de tin¦ ginÒmena; ¢mfÒtera g¦r ¢pƏqana.) e≥ d◊ tij kaπ

¢f◊menoj tÁj fÚsewj kat¦ tÕ pefuk◊nai taàta œxhgo√to, kaπ æj gelo√on ¤ma m‹n f£nai pefuk◊nai t¦ m◊rh toà Ólou metab£llein, ¤ma d‹ æj œpƏ tini tîn par¦ fÚsin sumbaƏnonti

mă va nemulţumi nimic din ceea ce Întregul îmi hărăzeşte, fiindcă nimic nu este dăunător părţii dacă este util Între -

gului. Căci Întregul nu are nimic care să nu-i fie folositor lui însuşi, de vreme ce toate naturile au în comun această

caracteristică şi natura lumii se îngrijeşte ca acela să nu fie constrâns de vreo cauză exterioară să genereze ceva dăunător lui însuşi. Amintindu-mi că sunt o parte dintr-un astfel de Întreg, mă voi mulţumi cu tot ceea ce mi se întâmplă. Pe de altă parte, în măsura în care am legături strânse într-o oare -

care măsură cu părţile de aceeaşi origine cu mine, nu voi face nimic

dăunător comunităţii, ba mai mult, îi voi avea în vedere pe cei de aceeaşi origine cu mine, îmi voi îndrepta fie care impuls al meu spre ceea ce este util pentru comu -

nitate şi mă voi îndepărta de tot ceea ce îi este potrivnic.

Ducând la bun sfârşit aceste principii, în mod necesar viaţa va avea un curs fericit, după cum ai putut observa că are o desfăşurare fericită viaţa unui cetăţean care merge înainte, îndeplinind acţiuni folositoare pentru concetăţenii săi, şi care e gata să primească cu plăcere orice decizie pe care cetatea o ia în legătură cu el.

Este necesar ca părţile Întregului, vreau să spun câte sunt 7

conţinute în lume, să dispară; dar acest „să dispară“ să fie înţeles în sensul că ele se transformă unele în altele; dacă

acest lucru înseamnă pentru ele un rău de la natură şi o ne -

cesitate, Întregul nu ar putea evolua cum trebuie, de vreme ce părţile sale ajung să se transforme unele în altele şi de vreme ce sunt alcătuite pentru a fi nimicite în diferite feluri.

(Căci oare natura însăşi s-a angajat să provoace stricăciuni părţilor sale şi să le facă să ajungă într-o stare dificilă şi în -

clinate spre rău, sau nu ştie că astfel de eveni mente au loc?

Cele două ipoteze nu sunt plauzibile.) Dar, dacă cineva, lăsând deoparte natura, ar oferi o explicaţie în funcţie de

qaum£zein À dusceraðnein, ¥llwj te kaπ tÁj dia lÚsewj e≥j taàta ginom◊nhj, œx ïn Ÿkaston sunðstatai. ½toi g¦r skedasmÕj stoiceðwn, œx ïn sunekrðqh, À trop¾ toà mכn steremnðou e≥j tÕ geîdej, toà dכ pneumatikoà e≥j tÕ

¢erîdej, éste kaπ taàta ¢nalhfqÁnai e≥j tÕn toà Ólou lÒgon, eÏte kat¦ perðodon œkpuroum◊nou eÏte ¢iðoij

¢moiba√j ¢naneoum◊nou. kaπ tÕ ster◊mnion dכ kaπ tÕ pneumatikÕn m¾ fant£zou tÕ ¢pÕ tÁj prèthj gen◊sewj˙ p©n g¦r toàto œcqכj kaπ trðthn [1]m◊ran œk tîn sitðwn kaπ toà Œlkom◊nou ¢◊roj t¾n œpirro¾n /laben˙ toàto oân Ö /labe metab£llei, oÙc Ö [1] mťhr /teken.

ØpÒqou d' Óti œke√nÒ se l∂an prospl◊kei tù ≥d∂wj poiù, oÙd‹n <tù> Ônti o≈mai prÕj tÕ nàn legÒmenon.

8

'OnÒmata q◊menoj Œautù taàta· ¢gaqÒj, a≥dˇmwn, ¢lhqˇj,

/mfrwn, sÚmfrwn, Øp◊rfrwn, prÒsece mˇpote metonom£zV, k¨n ¢pollÚVj taàta t¦ ÑnÒmata, [kaπ] tac◊wj œp£niqi œp' aÙt£. m◊mnhso d‹ Óti tÕ m‹n /mfrwn œboÚletÒ soi shma∂-

nein t¾n œf' Ÿkasta dialhptik¾n œp∂stasin kaπ tÕ ¢paren-qÚmhton· tÕ d‹ sÚmfrwn t¾n ŒkoÚsion ¢pÒdexin tîn ØpÕ tÁj koinÁj fÚsewj ¢ponemom◊nwn· tÕ d‹ Øp◊rfrwn t¾n Øp◊r-tasin toà fronoàntoj mor∂ou Øp‹r le∂an À trace√an k∂nhsin tÁj sarkÕj kaπ tÕ dox£rion kaπ tÕn q£naton kaπ Ósa toiaàta. œ¦n oân diathrÍj ŒautÕn œn toÚtoij to√j ÑnÒmasi m¾ glicÒmenoj toà Øp' ¥llwn kat¦ taàta Ñnom£zesqai, /sV

Ÿteroj kaπ e≥j b∂on e≥seleÚsV Ÿteron. tÕ g¦r /ti toioàton e≈nai ofoj m◊cri nàn g◊gonaj, kaπ œn b∂J toioÚtJ spar£s -

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

297

alcătuirea internă a lucrurilor, ar fi ridicol pe de o parte să

susţină că părţile Întregului sunt constituite pentru a se transforma şi, în acelaşi timp, pe de altă parte, să se uimească

sau să îşi arate nemulţumirea ca în faţa vreunui eve niment petrecut împotriva naturii, mai ales fiindcă dez agregarea înseamnă o întoarcere la elementele din care fie care lucru a fost făcut. Căci reprezintă fie o dispersie a elementelor din care fiecare este alcătuit, fie o întoarcere a ceea ce este solid în pământ, a ceea ce este suflu în aer, în aşa fel încât aceste ele mente sunt reabsorbite în raţiunea Întregului, fie consumân -

du-le prin foc, la intervale de timp determinate, fie reîm pros -

pătându-le printr-o succesiune de transformări fără sfârşit.

Nu îţi imagina că elementul solid sau cel aerian sunt cele de la prima naştere. Căci oricare dintre acestea, ieri sau alaltăieri, a primit flux din alimente şi din aerul inspirat. Aşadar, ceea ce a primit se transformă,

nu ceea ce a născut mama ta. Dar presupune, de asemenea, că prin aceste elemente te legi cu putere de însuşirea ta specifică, ceea ce nu este, cred, contrar celor pe care tocmai le-am susţinut.

După ce ţi-ai acordat aceste atribute: bun, modest, sincer, 8

prudent, binevoitor, mărinimos, ai grijă să nu fii caracterizat cu alte atribute şi să nu-ţi pierzi aceste apelative; în acest caz, încearcă să le recuperezi rapid. Aminteşte-ţi că pentru tine

„prudent“ doreai să însemne cântărirea atentă a fiecărei pro -

bleme şi absenţa oricărei neglijenţe; „binevoitor“ semnifică

acceptarea cu bunăvoinţă a celor hărăzite de natura comună;

„mărinimos“ reprezintă ridicarea părţii inteligente deasupra mişcărilor plăcute sau aspre ale cărnii, deasupra faimei, deasupra morţii şi deasupra tuturor lucrurilor ase mănătoare.

Ca urmare, dacă te vei menţine la nivelul acestor atribute fără să doreşti cu tărie ca ele să-ţi fie acordate de către alţii, vei fi un alt om şi vei păşi către o altă viaţă.306 Căci a rămâne

sesqai kaπ molÚnesqai, l∂an œstπn ¢naisq†ou kaπ filoyÚ-cou kaπ Ðmo∂ou to√j ¹mibrètoij qhriom£coij, oΣtinej mestoπ

traum£twn kaπ lÚqrou parakaloàsin Ómwj e≥j t¾n aÜrion fulacqÁnai, parablhqhsÒmenoi toioàtoi to√j aÙto√j Ônuxi kaπ d˘gmasin. œmb∂bason oân ŒautÕn e≥j t¦ Ñl∂ga taàta ÑnÒmata, k¨n m‹n œp' aÙtîn m◊nein dÚnV, m◊ne ésper e≥j mak£rwn tin¦j nšouj metJkism◊noj¨ œ¦n d‹ aΠsqV Óti œkp∂p -

teij kaπ oÙ perikrate√j, ¥piqi qarrîn e≥j gwn∂an tin£, Ópou kratšeij, À kaπ pant£pasin /xiqi toà b∂ou, m¾ ÑrgizÒmenoj,

¢ll¦ ¡plîj kaπ œleuq◊rwj kaπ a≥dhmÒnwj, Ÿn ge toàto mÒnon pr£xaj œn tù b∂J tÕ oÛtwj œxelqe√n. prÕj m◊ntoi tÕ

memnÁsqai tîn Ñnom£twn meg£lwj sull˘yeta∂ soi tÕ memnÁsqai qeîn kaπ Ótiper oÙ kolakeÚesqai oátoi q◊lousin,

¢ll¦ œxomoioàsqai Œauto√j t¦ logik¦ p£nta kaπ e≈nai t¾n m‹n sukÁn

t¦ sukÁj poioàsan, tÕn d‹ kÚna t¦ kunÒj, t¾n d‹

m◊lissan t¦ melədsshj, tÕn d‹ ¥nqrwpon t¦ ¢nqrèpou.

9

M√moj, pÒlemoj, ptoəa, n£rka, douleəa. kaq' ¹m◊ran ¢paleə-

yetaə sou t¦ ≤er¦ œke√na dÒgmata, ÐpÒsa ¢fusiologťwj fant£zV kaπ parap◊mpeij. de√ d‹ p©n oÛtw bl◊pein kaπ

pr£ssein éste kaπ tÕ peristatikÕn ¤ma suntele√sqai kaπ

¤ma tÕ qewrhtikÕn œnerge√sqai kaπ tÕ œk tÁj perπ Œk£stwn œpistˇmhj aÜqadej sózesqai lanq£non, oÙcπ kruptÒmenon.

pÒte g¦r ¡plÒthtoj ¢polaÚseij; pÒte d‹ semnÒthtoj; pÒte d‹ tÁj œf' Œk £stou gnwrəsewj, tə te œstπ kat' oÙsəan kaπ tə-

na cèran /cei œn tù kÒsmJ kaπ œpπ pÒson p◊fuken Øfəs -

tasqai kaπ œk təwn sugk◊kritai kaπ təsi dÚnatai Øp£rcein kaπ təwnej dÚnantai aÙtÕ didÒnai te kaπ ¢faire√sqai;

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

299

aşa cum ai fost până acum, sfâşiat şi murdar într-o astfel de viaţă, este caracteristic unei persoane insensibile şi care ţine la viaţa sa, asemenea acelor gladiatori307 care, pe ju mătate sfâşiaţi, se luptă cu fiarele, care, acoperiţi de răni şi mânjiţi de sânge, imploră totuşi să fie cruţaţi până a doua zi, deşi, în starea în care se găsesc, vor fi daţi pradă aceloraşi gheare şi ace -

loraşi muşcături. Aşadar, încearcă să ajungi la aceste puţine atribute şi, dacă poţi să te menţii acolo, men ţine-te ca şi cum ai fi fost transportat pe una din insulele feri ciţilor308; iar dacă

simţi că te prăbuşeşti şi nu mai stăpâneşti situaţia, îndreaptă-te cu mult curaj către orice colţ al lumii unde vei putea să

devii din nou stăpânul tău sau pleacă din viaţă cu totul, fără

mânie, dar cu simplitate, în mod liber şi cu mo destie, după

ce ai îndeplinit în viaţă măcar această unică ac ţiune de a o părăsi în

felul acesta. Pentru a-ţi aminti de aceste atribute, îţi vor fi de mare ajutor amintirea zeilor şi faptul că ei nu vor să

fie linguşiţi, ci îşi doresc ca toate fiinţele raţionale să li se asemene309 şi smochinul să fie cel care îşi îndepli neşte me -

nirea sa de smochin, câinele – me nirea sa de câine, albina –

menirea sa de albină, omul – menirea sa de om.

Mimul, războiul, groaza, amorţirea, sclavia310 vor şterge din 9

mintea ta, zi de zi, acele învăţături sfinte pe care tu ţi le re -

prezinţi fără o cercetare fizică şi le abandonezi. Trebuie, în schimb, să priveşti orice lucru şi să faci astfel încât să duci la bun sfârşit cele pretinse de împrejurări şi, în acelaşi timp, să

pui în practică reflecţia teoretică şi să păstrezi secretă, dar nu ascunsă încrederea care vine din cunoaşterea fiecărui lucru.

Când te vei bucura de simplitate? Când de sobrietate? Când de cunoaşterea fiecărui lucru – ce este fiecare lucru prin substanţa sa, ce loc ocupă în lume, cât timp i-a fost dat de natură să dăinuie, din ce elemente este alcătuit, cui poate să

îi aparţină, cine poate să-l dea şi cine să-l ia?

10

'Ar£cnion mu√an qhr©san m◊ga frone√, ¥nqrwpoj d‹

lagədion, ¥lloj d‹ ØpocÍ ¢fÚhn, ¥lloj d‹ suədia, ¥lloj d‹ ¥rktouj, ¥lloj Sarm£taj. oátoi g¦r oÙ lVstaə, œ¦n t¦

dÒgmata œxet£zVj;

11

Pîj e≥j ¥llhla p£nta metab£llei, qewrhtik¾n m◊qodon ktÁsai kaπ dihnekîj prÒsece kaπ suggumn£sqhti perπ toàto tÕ m◊roj oÙd‹n g¦r oÛtwj megalofrosÚnhj poihtikÒn.

œxedÚsato tÕ sîma kaπ œnnošaj Óti Óson oÙd◊pw p£nta taàta katalipe√n ¢piÒnta œx ¢nqrèpwn dešei, ¢nÁken Ólon ŒautÕn dikaiosÚnV m‹n e≥j t¦ Øf' Œautoà œnergoÚmena, œn d‹ to√j ¥llwj sumba∂nousi tÍ tîn Ólwn fÚsei. t∂ d' œre√

tij À Øpol˘yetai perπ aÙtoà À pr£xei kat' aÙtoà, oÙd' e≥j noàn b £lletai, dÚo toÚtoij ¢rkoÚmenoj, e≥ aÙtÕj dikaioprage√ tÕ nàn prassÒmenon kaπ file√ tÕ nàn ¢ponemÒmenon Œautù¨ ¢scol∂aj d‹ p £saj kaπ spoud¦j ¢fÁke kaπ oÙd‹n

¥llo boÚletai À eÙqe√an pera∂nein di¦ toà nÒmou kaπ

eÙqe√an pera∂nonti Ÿpesqai tù qeù.

12

T∂j Øponoðaj creða parÕn skope√n t∂ de√ pracqÁnai, k¨n m‹n sunor´j, eÙmenîj, ¢metastreptπ taÚtV cwre√n¨ œ¦n d‹

m¾ sunor´j, œp◊cein kaπ sumboÚloij to√j ¢r∂stoij crÁsqai¨

œ¦n d‹ Ÿter£ tina prÕj taàta ¢ntiba∂nV, proi◊nai kat¦ t¦j paroÚsaj ¢form¦j lelogism◊nwj, œcÒmenon toà fainom◊nou dika∂ou; ¥riston g¦r katatugc£nein toÚtou, œpe∂ toi ¼ ge

¢pÒptwsij ¢pÕ toÚtou œst∂n. scola√Òn ti kaπ ¤ma eÙk∂nhtÒn œsti kaπ faidrÕn ¤ma kaπ sunesthkÕj Ð tù lÒgJ kat¦ p©n ŒpÒmenoj.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

301

Un păianjen se mândreşte că a prins o muscă, un om – că

10

a prins un pui de iepure, un altul – că a pescuit o sardină, un altul – că a vânat mistreţi, un altul – urşi, un altul – sar -

maţi311. Oare aceştia nu sunt nişte tâlhari, dacă le cercetezi principiile de acţiune?

Adoptă o metodă de cercetare pentru a observa cum toate 11

lucrurile se transformă unele în altele, fii atent în continuare şi exersează-te în această materie, pentru că nimic altceva nu poate în felul acesta să determine măreţia sufletului. Astfel, unul s-a dezbrăcat

de trup şi, înţelegând că va trebui în cu -

rând să părăsească toate acestea plecând dintre oameni, se încredinţează în întregime dreptăţii, în ceea ce priveşte ac -

ţiu nile sale, şi naturii universale, prin ceea ce se poate în tâm -

pla altfel. Nu-i trece prin cap ce se va spune sau se va gândi despre el sau ce se va întreprinde împotriva lui, deoa rece el va fi mulţumit de aceste două lucruri: să practice dreptatea în oricare dintre acţiunile sale prezente şi să iu bească ceea ce destinul i-a hărăzit în momentul de faţă. El a lăsat deoparte orice preocupare şi efort, şi nu-şi doreşte nimic altceva decât să păşească pe calea dreaptă cu ajutorul legii şi să-l urmeze pe Zeul care merge întotdeauna pe calea dreaptă.

Ce nevoie ai de presupoziţii, de vreme ce îţi este permis să

12

cercetezi ce trebuie făcut şi, dacă ai o viziune clară, să îna -

intezi în acea direcţie, binevoitor şi fără să te întorci din drum? Iar dacă nu ai o viziune clară, opreşte-te şi folo -

seş te-te de cei mai buni consilieri; dacă îţi stau în cale alte obsta cole, nu mergi oare înainte, reflectând cu atenţie, în func ţie de mijloacele de care dispui în momentul acela, şi res pectând ceea ce ţi se pare a fi drept? Căci cel mai bun rezultat îl reprezintă atingerea acestui obiectiv; în schimb, ar fi un insucces depărtarea de el. Gândeşte-te că cel care

13

Punq£nesqai Œautoà eÙqÝj œx Ûpnou genÒmenon˙ mťi dio∂sei soi, œ¦n ØpÕ ¥llou y◊ghtai t¦ d∂kaia kaπ kalÎj /conta; oÙ dio∂sei. mťi œpil◊lhsai Óti oátoi o≤ œen to√j perπ ¥llwn œpa∂noij kaπ yÒgoij fruattÒmenoi toioàtoi m‹n œpπ tÁj kl∂-

nhj e≥s∂, toioàtoi d‹ œpπ tÁj trap◊zhj, ofa d‹ poioàsin, ofa d‹ feÚgousin, ofa d‹ dièkousin, ofa d‹ kl◊ptousin, ofa d‹

¡rp£zousin, oÙ cersπ kaπ pos∂n, ¢ll¦ tù timiwt£tJ Œautîn m◊rei, ú g∂netai, Ótan q◊lV, p∂stij, a≥dèj, ¢lˇqeia, nÒmoj,

¢gaqÕj da∂mwn;

14

TÍ p£nta didoÚsV kaπ ¢polambanoÚsV fÚsei Ð pe-paideum◊noj kaπ a≥d˘mwn l◊geï dÕj Ö q◊leij¨ ¢pÒlabe Ö

q◊leij. l◊gei d‹ toàto oÙ kataqrasunÒmenoj, ¢ll¦ peiqar-cîn mÒnon kaπ eÙnoîn aÙtÍ.

15

'Ol∂gon œstπ tÕ ØpoleipÒmenon toàto. zÁson æj œn pore∂v¨

oÙd‹n g¦r diaf◊rei œke√ À ïde, œ¦n tij pantacoà æj œn pÒlei tù kÒsmJ. ≥d◊twsan, ≤storhs£twsan o≤ ¥nqrwpoi ¥nqrw -

pon ¢lhqinÕn kat¦ fÚsin zînta. e≥ m¾ f◊rousin, ¢po

-

ktein£twsan¨ kre√tton g¦r À oÛtwj zÁn.

16

Mhk◊q' Ólwj perπ toà ofÒn tina e≈nai tÕn ¢gaqÕn ¥ndra di-al◊gesqai, ¢ll¦ e≈nai toioàton.

17

Toà Ólou a≥înoj kaπ tÁj Ólhj oÙs∂aj sunecîj fantas∂a

</stw> kaπ Óti p£nta t¦ kat¦ m◊roj, æj m‹n prÕj oÙs∂an, kegcram∂j, æj d‹ prÕj crÒnon, trup£nou peristrof˜.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

303

în orice lucru urmează raţiunea este în acelaşi timp calm şi vioi, binedispus şi sever.

Întreabă-te pe tine însuţi imediat ce te-ai trezit: oare te va 13

interesa dacă un altul îţi critică acţiunile drepte şi pe cele bune? Nu mă va interesa. Oare ai uitat că cei care sunt atât de aroganţi, lăudându-i şi criticându-i pe alţii, se comportă

în acest fel în pat, la masă, şi oare ai uitat ce fac, de ce lucruri se feresc, ce urmăresc, ce fură, ce răpesc, nu cu mâi -

nile şi cu picioarele, ci cu ajutorul părţii celei mai pre ţioase din ei, care dă naştere, atunci când vrea, bunei-credinţe, onoarei, adevărului, legii, *daimon*-ului bun?

Omul educat şi respectuos îi spune naturii care dă şi ia 14

înapoi totul: „Dă-mi ce vrei, ia-mi înapoi ce vrei.“ Şi spune aceasta nu ca un sfidător, ci ca un om supus şi cu gânduri bune faţă de natură.

Scurt este timpul care îţi rămâne de trăit. Trăieşte-l ca şi cum 15

ai fi într-o călătorie. Căci nu e nici o diferenţă între aici şi acolo, în condiţiile în care oriunde în lume omul trăieşte ca într-o cetate. Oamenii să vadă şi să cunoască un om adevărat care trăieşte conform naturii! Dacă nu pot să-l suporte, să-l ucidă; căci e mai bine decât să trăiască astfel.

Nu mai discuta nicidecum despre calitatea omului bun, ci 16

fii un astfel de om.

Să ai tot timpul reprezentarea întregii durate a timpului şi a 17

întregii substanţe şi consideră că tot ceea ce este particular este precum un sâmbure de smochină în raport cu substanţa şi precum o răsucire de burghiu în raport cu timpul.

18

E≥j Ÿkaston tîn Øpokeim◊nwn œfist£nta œpinoe√n aÙtÕ ½dh dialuÒmenon kaπ œn metabolÍ kaπ ofon s˘yei À sked£sei ginÒmenon À kaqÒti Ÿkaston p◊fuken ésper qnÇskein.

19

Ofo∂ e≥sin œsq∂ontej, kaqeÚdontej, ÑceÚontej, ¢popatoàntej, t¦ ¥lla˙ e≈ta ofoi ¢ndronomoÚmenoi kaπ gauroÚmenoi À

calepa∂nontej kaπ œx ØperocÁj œpiplt˙ontej, prÕ Ñl∂gou d‹ œdoÚleuon pÒsoij kaπ di' ofa˙ kaπ met' Ñl∂gon œn toioÚtoij

/sontai.

20

Sumf◊rei Œk£stJ Ö f◊rei Œk£stJ [1] tîn Ólwn fÚsij, kaπ

tÒte sumf◊rei Óte œkeðnh f◊rei.

21

'Er´ m‹n Ômbrou ga√a, œr´ d‹ Ð semnÕj a≥qř, œr´ d‹ Ð kÒsmoj poiÁsai Ö ¨n m◊llV gðnesqai. l◊gw oân tù kÒsmJ Óti soπ sunerî. mťi d‹ oÛtw k¢ke√no l◊getai, Óti˙ file√ toàto gðnesqai;

22

”Htoi œntaàqa zÍj kaπ ½dh eΠqikaj˙ À /xw Øp£geij kaπ toàto ½qelej˙ À ¢poqnÇskeij kaπ ¢peleitoÚrghsaj. par¦ d‹ taàta oÙd◊n. oÙkoàn eÙqÚmei.

23

'Enarg‹j /stw ¢eπ tÕ Óti toioàto œke√noj Ð ¢grÒj œsti kaπ

pîj p£nta œstπ t¦ aÙt¦ œnq£de to√j œn ¥krJ tù Ôrei À œpπ

toà a≥gialoà À Ópou q◊leij. ¥ntikruj g¦r eØršeij t¦ toà Pl£twnoj˙ „shkÕn œn Ôrei, fhsð, periballÒmenoj kaπ

bd£llwn blhcˇmata.“

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

305

Oprindu-te asupra fiecăruia dintre obiectele care îţi stau 18

înaintea ochilor, gândeşte-l ca fiind deja în curs de dez agre -

gare şi transformare, ca pe ceva care va putrezi sau se va dispersa, sau gândeşte-te în ce fel fiecare lucru care trăieşte a fost făcut de natură astfel încât să moară.

Imaginează-ţi cum sunt aceşti oameni312 când mănâncă, 19

dorm, au relaţii sexuale, îşi elimină excrementele, şi în alte activităţi; apoi, cum sunt când îşi dau aere de bărbaţi, devin orgolioşi sau

nesuferiţi şi pedepsesc pe cineva de pe poziţia conferită de rangul lor superior: puţin mai înainte, câtor lucruri le erau sclavi şi din ce motive! Puţin după aceea, se vor regăsi în aceleaşi situaţii.

Este folositor fiecăruia ceea ce natura Întregului îi aduce 20

fiecăruia, şi îi este folositor de vreme ce îi aduce aceasta.

„Pământul iubeşte ploaia şi iubeşte de asemenea sfântul 21

cer.“313 Lumea iubeşte să facă ceea ce este rânduit să se întâmple. Atunci spun lumii: „Iubesc cu tine.“314 Şi oare nu se spune astfel şi despre un lucru, că „iubeşte“ că acest lucru se întâmplă?

Ori trăieşti aici, şi deja te-ai obişnuit cu asta; ori te retragi, 22

şi acest lucru ţi-l doreai; ori mori, şi ţi-ai îndeplinit menirea.

În afara acestor opţiuni nu există nimic altceva. Aşadar, stai liniştit!

Să-ţi fie întotdeauna limpede că acolo, la ţară, este ca aici; 23

şi că tot ceea ce este aici este identic cu ceea ce se găseşte pe vârful unui munte sau pe malul mării sau oriunde vrei. Şi te vei găsi în faţa celor scrise de Platon: „Înconjurat de un ţarc, pe un munte, şi mulgând turma behăitoare.“315

306

MARCUS AURELIUS

24

Tə œstə moi tÕ [1]gemonikÒn mou kaπ po√Òn ti aÙtÕ œgë poiî nàn kaπ prÕj tə pote aÙtù nàn crîmai; mťi kenÕn noà œsti; mťi ¢pÒluton kaπ ¢pespasm◊non koinwnəaj; mťi pros -

tethkÕj kaπ ¢nakekram◊non tù sarkidəJ, éste toÚtJ suntr◊pesqai;

25

Ò tÕn kÚrion feÚgwn drap◊thj¨ kÚrioj d‹ Ð nÒmoj kaπ Ð

paranomîn <¥ra> drap◊thj. ¤ma kaπ Ð lupoÚmenoj À ÑrgizÒmenoj À foboÚmenoj oÙ boÚletaə ti gegon◊nai À gəneSqai À genšesqai tîn ØpÕ toà t¦ p£nta dioikoàntoj tetagm◊nwn, Ój œsti nÒmoj, n◊mwn Ósa Œk£stJ œpib£llei. Ð ¥ra foboÚmenoj À lupoÚmenoj À

ÑrgizÒmenoj drap◊thj.

26

Sp◊rma e≥j mt́ran ¢feπj ¢pecèrhse kaπ loipÕn ¥llh a≥tða paralaboàsa œrg£zetai kaπ ¢potele√ br◊foj¨ œx oΣou ofon; p£lin¨ trof¾n di¦ f£ruggoj ¢fÁke kaπ loipÕn ¥llh a≥tða paralaboàsa aΠsqhsin kaπ Ðrm¾n kaπ tÕ Ólon zw¾n kaπ

¿èmhn kaπ ¥lla, Ósa kaπ ofa, poie√. taàta oân œn toiaÚtV

œgkalÚyei ginÒmena qewre√n kaπ t¾n dÚnamin oÛtwj Ðr©n, æj kaπ t¾n brðqousan kaπ t¾n ¢nwferÁ Ðrîmen, oÙcπ to√j Ñfqalmo√j, ¢ll' oÙc Âtton œnargîj.

27

Sunecîj œpinoe√n pîj p£nta toiaàta, Ðpo√a nàn gðnetai, kaπ prÒsqen œgðneto, kaπ œpinoe√n genhsÒmena¨ kaπ Óla dr£mata kaπ skhn¦j Ðmoeide√j, Ósa œk peðraj tÁj sÁj À tÁj presbut◊raj ≤storðaj /gnwj, prÕ Ñmm£twn tðqesqai, ofon aÙl¾n Ólhn Àdrianoà kaπ aÙl¾n Ólhn 'Antwnðnou kaπ

aÙl¾n Ólhn Filðppou, 'Alex£ndrou, Kroðsou¨ p£nta g¦r œke√na toiaàta Ãn, mÒnon di' Œt◊rwn.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

307

Ce înseamnă pentru mine partea conducătoare a sufletului 24

meu, ce calitate îi confer eu acum şi pentru ce scop mă fo -

losesc eu acum de ea? Oare este lipsită de inteligenţă, oare este independentă şi desprinsă de societate? Oare este ataşată şi amestecată cu biata mea bucată de carne, aşa încât se modifică împreună cu aceasta?

Cel care fuge de stăpânul său este un fugar. Stăpânul este 25

legea şi cel care o încalcă este un fugar. În acelaşi timp, nici cel care se întristează sau se înfurie sau se teme nu doreşte să

se întâmple ori nu-i convine că s-a întâmplat sau că se va în -

tâmpla un eveniment dintre cele ce sunt fixate de cea care conduce

toate lucrurile, adică de lege, care împarte eve ni -

mentele ce-i revin fiecăruia. Aşadar, cel care se teme sau se întristează sau se înfurie este un fugar.

Bărbatul, după ce lasă sămânţa în uter, se retrage şi apoi o 26

altă cauză intervine, acţionând şi desăvârşind fătul, de ace eaşi calitate cu cauza sa.316 La rândul său, nou-născutul în ghite hrana pe gât şi apoi o altă cauză intervine, producând senzaţia, impulsul, întreaga viaţă, forţa şi alte lucruri de acest fel. Aşadar, contemplă aceste fenomene care au loc într-o atât de mare taină şi priveşte forţa lor, aşa cum vedem forţa care fie îngreunează corpurile, fie le înalţă, nu cu ochii, ci totuşi în mod clar.

Gândeşte-te tot timpul cum toate aceste evenimente care 27

au loc acum s-au petrecut şi mai înainte, şi gândeşte-te că

se vor petrece şi în viitor. Imaginează-ţi toate dramele şi scenele întotdeauna asemănătoare celor de acum, pe care le-ai cunoscut fie prin experienţa ta, fie din istoria foarte veche: de pildă, toată curtea lui Hadrian, toată curtea lui Antoninus, toată curtea lui Filip, Alexandru, Cresus317,

28

Fant£zou p£nta tÕn œf' ñtinioàn lupoÚmenon À du sa -

restoànta Ómoion tù quom◊nJ coirid∂J kaπ ¢polakt∂zonti kaπ kekragÒti ï Ómoioj kaπ Ð o≥mèzwn œpπ toà klinid∂ou mÒnoj siwpÍ. t¾n /ndesin [1]mîn, kaπ Óti mÒnJ tù logikù zóJ

d◊dotai tÕ Œkous∂wj Ÿpesqai to√j ginom◊noij, tÕ d‹ Ÿpesqai yilÕn p©sin ¢nagka√on.

29

Kat¦ m◊roj œf' Œk£stou ïn poie√j œfist£nwn œperèta seautÕn e≥ Ð q £natoj deinÕn di¦ tÕ toÚtou st◊resqai.

30

“Otan proskÒptVj œpð tinoj ¡martðv, eÙqÝj metab¦j œpilogð-

zou tð parÒmoion ¡mart£neij¨ ofon, ¢rgÚrion ¢gaqÕn e≈nai krðnwn <À> t¾n ¹don¾n À tÕ dox£rion kaπ kat' e≈doj. toÚtJ

g¦r œpib£llwn tac◊wj œpilšV tÁj ÑrgÁj, sum<pros>pðp -

tontoj toà Óti bi£zetaï tð g¦r poišei; ½, e≥ dÚnasai, ¥fele aÙtoà tÕ biazÒmenon.

31

Saturðwna ≥dën SwkratikÕn fant£zou À EÙtÚchn À Ùm◊na, kaπ EÙfr£thn ≥dën EÙtucðwna À SilouanÕn fant£zou, kaπ

'Alkðfrona TropaiofÒron fant£zou, kaπ SeuÁron ≥dën Krð-

twna À Xenofînta fant£zou, kaπ e≥j ŒautÕn ¢pidën tîn Kais£rwn tin¦ fant£zou, kaπ œf' Œk£stou tÕ ¢n£logon.

e≈ta sumprospipt◊tw soi¨ poà oân œke√noi; oÙdamoà À

Đpoud˘. oÛtwj g¦r sunecîj qe£sV t¦ ¢nqrèpina kapnÕn kaπ tÕ mhd◊n, m£lista œ¦n summnhmoneÚsVj Óti tÕ ¤pax metabalÕn oÙk◊ti /stai œn tù ¢peðrJ crÒnJ. tð oân œnteð-

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

309

căci toate evenimentele acelea se desfăşurau ca şi acum, numai că personajele erau altele.

Închipuie-ţi că oricine se întristează sau se arată nemulţumit 28

de ceva este asemenea unui purceluş pregătit pentru sacrificiu, care se zbate şi guiţă; la fel e şi cel care plânge într-un pat mic, singur şi în tăcere, pentru nenorocirile din viaţa noastră. Şi gândeşte-te că numai fiinţei raţionale i-a fost dat să se supună de bunăvoie evenimentelor, în timp ce a se supune acestora, fără altceva, este pentru toţi o necesitate.

Reflectând în parte asupra fiecăreia dintre acţiunile pe care 29

le faci, întreabă-te dacă moartea este înfricoşătoare prin faptul că te lipseşte de ele.

Când eşti lovit de greşeala cuiva, treci repede să examinezi 30

ce greşeală asemănătoare cu a acestuia comiţi tu: de pildă, faptul că socoteşti o monedă din argint drept un bun, sau plăcerile sau mărunta glorie şi altele de acest fel. Căci, reflectând la aceasta, vei uita repede mânia, fiindcă în acelaşi timp îţi va veni în minte faptul că el este constrâns.

Ce ar putea să facă? Dacă poţi, îndepărtează de lângă el ceea ce îl constrânge să greşească.318

Când îl vezi pe Satyrion, imaginează-ţi un socratic, sau pe 31

Eutyches sau pe Hymenos; când îl vezi pe Euphrates, ima -

ginează-ţi-i pe Eutychion sau pe Silvanus; când îl vezi pe Alciphronos, imaginează-ţi-l pe Tropaiophoros; văzându-l pe Xenophon, imaginează-ţi-i pe Criton sau pe Severus319; şi, privindu-te pe tine însuţi, imaginează-ţi-l pe unul dintre Caesari, şi pentru orice individ fă acelaşi lucru. Apoi, să ai în minte această întrebare: „Aşadar, unde sunt aceştia?“

Nicăieri şi pretutindeni. Vei vedea astfel tot timpul că cele

nV; tə d' oÙk ¢rke√ soi tÕ bracÝ toàto kosməwj diaper©sai; OΣan Ûlhn kaπ ØpÒqesin feÚgeij˙ tə g£r œsti p£nta taàta

¥llo pl¾n gumn£smata lÒgou ŒwrakÒtoj ¢kribîj kaπ fu-siolÒgwj t¦ œn tù bəJ; m◊ne oân, m◊cri œxoikeièsVj seautù kaπ taàta, æj Ð œrrwm◊noj stÒmacoj p£nta œxoikeio√, æj tÕ lamprÕn pàr, Ó ti ¨n <œm>b£lVj, flÒga œx aÙtoà kaπ

aÙg¾n poie√.

32

Mhdenπ œx◊stw e≥pe√n ¢lhqeÚonti perπ soà Óti oÙc ¡ploàj À Óti oÙk ¢gaqÒj, ¢ll¦ yeud◊sqw, Óstij toÚtwn ti perπ soà Øpol˘yetai. p©n d‹ toàto œpπ soə˙ təj g¦r Ð kwlÚwn ¢gaqÕn e≈nəse kaπ ¡ploàn; sÝ mÒnon kr√non mhk◊ti zÁn, e≥ m¾

toioàtoj /sV˙ oÙd‹ g¦r a≤re√ lÒgoj m¾ toioàton Ônta.

33

Tə œsti tÕ œpπ taÚthj tÁj Ûlhj dun£menon kat¦ tÕ Øgi◊staton pracqÁnai À ˛hqÁnai; Ó ti g¦r ¨n toàto Ï, /xestin aÙtÕ pr©xai À e≥pe√n kaπ m¾ profasəzou æj kwluÒmenoj.

OÙ prÒteron paÚsV st◊nwn prπn À toàto p£qVj, Óti oƒÒn œsti to√j [1]dupaqoàsin [1] truf˜, toioàtÒ soi tÕ œpπ tÁj Øpo -

ballom◊nhj kaπ ØpopiptoÚshj Ûlhj poie√n t¦ o≥ke√a tÍ toà

¢nqrèpou kataskeuÍ ¢pÒlausin g¦r de√ Øpolamb£nein p©n Ö /xesti kat¦ t¾n ≥dəan fÚsin œnerge√n. pantacoà d‹

/xesti. tù m‹n oân kulədndrJ oÙ pantacoà dədotai f◊resqai t¾n ≥dəan kənhsin oÙd‹ tù Ûdati oÙd‹ purπ oÙd‹ to√j ¥lloij Ósa ØpÕ fÚsewj À yucÁj ¢lÒgou dioike√taï t¦ g¦r dieər -

gonta kaπ œnist£mena poll£ noàj d‹ kaπ lÒgoj di¦ pantÕj

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

311

omeneşti sunt fum şi neant, mai cu seamă dacă îţi aminteşti că ceea ce s-a transformat o dată nu va mai exista în infinita durată a timpului. De ce te enervezi? De ce nu-ţi este de ajuns că ţi-ai dus în mod demn până la capăt scurta ta existenţă? De ce materie şi de ce subiect de discuţie încerci să fugi? De fapt, ce altceva sunt toate aceste lucruri, dacă nu nişte exerciţii ale raţiunii care a cercetat cu precizie şi con -

form studiului naturii cele ce ţin de viaţă? Perseverează deci, până îţi însuşeşti şi aceste gânduri, după cum un stomac straşnic asimilează totul, după cum focul puternic produce flacără şi lumină din tot ce se aruncă în el.

Să nu-i fie permis nimănui care doreşte să spună adevărul 32

despre tine să afirme că nu eşti sincer sau că nu eşti bun, ci pune-l în situaţia să mintă pe oricine va exprima o astfel de părere despre tine. Acest lucru depinde de tine. Căci cine te poate împiedica să fii bun şi sincer? Numai tu eşti cel care decide să nu mai trăieşti, dacă nu vei reuşi să fii un astfel de om. Fiindcă nici raţiunea nu alege viaţa, dacă nu eşti un astfel de om.

Luând în considerare materia noastră, ce lucru poate fi 33

făcut sau spus în cea mai sănătoasă manieră? Căci, orice ar fi, îţi este permis să o faci sau să o spui; şi nu căuta un pre -

text, ca şi cum ai fi împiedicat de acesta. Nu vei înceta să

te vaiţi mai înainte de a proba faptul că a îndeplini ceea ce este propriu constituţiei omului, în orice materie care ţi se supune sau se întâmplă sub controlul tău, este asemenea vieţii uşuratice şi senzuale pentru adepţii plă cerilor. Căci trebuie să primeşti cu bucurie orice acţiune pe care îţi este permis să o îndeplineşti potrivit propriei naturi; şi acest lucru îţi este permis oriunde. Aşadar, cilindrului nu îi este permis oriunde să se mişte potrivit propriei mişcări320, nici

toà ¢ntipəptontoj oÛtwj poreÚesqai dÚnatai æj p◊fuke kaπ

æj q◊lei. taÚthn t¾n ˛vstènhn prÕ Ñmm£twn tiq◊menoj, kaq' ¿n œnecqšetai Ð lÒgoj di¦ p£ntwn (æj pàr ¥nw, æj ləqoj k£tw, æj kÚlindroj kat¦ pranoàj), mhk◊ti mhd‹n œpizťeï

t¦ g¦r loip¦ œgkÒmmata ½toi toà swmatəou œstπ toà nekroà, À cwrπj Øpol˘yewj kaπ tÁj aÙtoà toà lÒgou œndÒsewj oÙ qraÚei oÙd‹ poie√ kakÕn oÙd' Ðtioàn. œpeə toi kaπ Ð p£scwn aÙtÕj kakÕj ¨n eÙqÝj œgənetoˆ œpπ goàn tîn

¥llwn kataskeuasm£twn p£ntwn, Ó ti ¨n kakÒn tini aÙtîn sumbÍ, par¦ toàto ce√ron gənetai aÙtÕ tÕ p£sconˆ œntaàqa d◊, e≥ de√ e≥pe√n, kaπ kreəttwn gənetai Ð ¥nqrwpoj kaπ

œpainetèteroj, Ñrqîj crèmenoj to√j prospəptousin. Ólwj d‹ m◊mnhso Óti tÕn fÚsei poləthn oÙd‹n bl£ptei Ö pÒlin oÙ

bl£ptei, oÙd◊ ge pÒlin bl£ptei Ö nÒmon oÙ bl£pteiï toÚtwn d‹ tîn kaloum◊nwn ¢klhrhm£twn oÙd‹n bl£ptei nÒmon. Ö

toənun nÒmon oÙ bl£ptei, oÜte pÒlin oÜte poləthn.

34

Tù dedhgm◊nJ ØpÕ tîn ¢lhqîn dogm£twn ¢rke√ kaπ tÕ

bracÚtaton kaπ œn m◊sJ keəmenon e≥j ØpÒmnhsin ¢lupəaj kaπ ¢fobəaj, ofonˆ

fÚlla t¦ m◊n t' ¥nemoj cam£dij c◊ei¨

ìj ¢ndrîn gene˘.

full£ria d‹ kaπ t¦ teknƏa sou, full£ria d‹ kaπ taàta t¦

œpiboînta ¢xiopƏstwj kaπ œpeufhmoànta À œk tîn œnantƏwn katarèmena À [1]sucÍ y◊gonta kaπ cleu£zonta, full£ria d‹ ÐmoƏwj kaπ t¦ diadexÒmena t¾n Østerofhmƍan. p£nta g¦r taàta „/aroj œpigƏgnetai érV“ e≈ta ¥nemoj katab◊blhken˙

apei, nici focului, nici altor lucruri câte sunt conduse de natură sau de un suflet lipsit de raţiune; căci piedicile şi obstacolele sunt numeroase. În schimb, mintea şi raţiunea pot să depăşească tot ceea ce li se opune, potrivit alcătuirii lor naturale şi voinţei lor. Având înaintea ochilor această

uşurinţă prin care raţiunea va putea să treacă peste orice lucru (cum focul se înalţă, piatra cade şi cilindrul se mişcă

în pantă) şi să nu încerce nimic în plus. Căci celelalte ob -

stacole cu loviturile lor fie privesc bietul trup, acest cadavru, fie, în afară de opinie şi de relaxarea raţiunii înseşi, nu provoacă fracturi şi nici nu produc vreun neajuns; altminteri, cel care le suportă ar deveni imediat rău. În cazul tuturor celorlalte organisme, oricare dintre ele suferă vreun rău de -

vine mai rău, prin chiar faptul că a suferit acel rău. În si -

tuaţia de faţă, în schimb, dacă trebuie să spun, omul devine mai bun şi mai vrednic de laudă, în cazul în care se foloseşte cum trebuie de ceea ce i se întâmplă. Într-un cuvânt, adu-ţi aminte că cetăţeanul născut cetăţean nu vatămă nimic din ceea ce nu vatămă cetatea, nici nu vatămă cetatea ceea ce nu vatămă legea. Nici una dintre aceste pretinse nenorociri nu vatămă legea. În consecinţă, ceea ce nu vatămă legea nu vatămă nici cetatea, nici pe cetăţean.

Celui care a fost muşcat de adevăratele învăţături îi este de 34

ajuns un <citat> chiar foarte scurt şi cunoscut tuturor pentru a-şi aminti lipsa de durere şi de teamă, de exemplu:

„Frunzele pe care vântul le împrăştie pe pământ…

tot astfel şi neamul oamenilor.“321

Biete frunze sunt şi fiii tăi, biete frunze sunt şi aceşti oa -

meni care te aclamă cu un aer convingător şi te laudă, sau care, dimpotrivă, te vorbesc de rău, te rănesc în secret şi îşi bat joc de tine. Tot biete frunze sunt şi cei care îţi vor duce faima peste generaţii. Căci toate acestea „se nasc în anotimpul

/peiq' Ûlh Ÿtera ¢ntπ toÚtwn fÚei. tÕ d‹ Ñligocrònion koinÕn p©sin, ¢ll¦ sÝ p£nta æj a≥ènia œsÒmena feÚgeij kaπ

dièkeij. mikrÕn kaπ katamÚseij, tÕn d‹ œxenegkÒnta se ½dh

¥lloj qrhnšei.

35

TÕn Øgiaønonta ÑfqalmÕn p£nta Ðr©n de√ t¦ Ðrat¦ kaπ m¾

l◊geinˆ t¦ clwr¦ q◊lwˆ toàto g¦r Ñfqalmiîntòj œstin. kaπ

t¾n Øgiaønousan ¢ko¾n kaπ Ôsfrhsin e≥j p£nta de√ t¦

¢koust¦ kaπ Ñsfrant¦ Œtoømhn e≈nai, kaπ tÕn Øgiaønonta stÒmacon prÕj p£nta t¦ trÒfima Ðmoøwj /cein æj mÚlhn prÕj p£nta Ósa ¢l◊sousa kateskeÚastai. kaπ toønun t¾n Øgiaønousan di£noian prÕj p £nta de√ t¦ sumbaønonta Œtoømhn e≈nai, [1] d‹ l◊gousaˆ t¦ teknøa sJz◊sqw, kaø‘

p£ntej Ó ti ¨n pr£xw œpaineøtwsan, ÑfqalmÒj œsti t¦

clwr¦ zhtîn À ÑdÒntej t¦ ¡pal£.

36

OÙdeøj œstin oÛtwj eÜpotmoj ú ¢poqnÇskonti oÙ pa

-

restˇxontaø tinej ¢spazÒmenoi tÕ sumba√non kakÒn.

spouda√oj kaπ sofÕj Ãn¨ m¾ tÕ panÚstaton /stai tij Ð

kaq' aØ

tÕn l◊gwn¨ ¢napneÚsom◊n pote ¢pÕ toÚtou toà paidagwgoà; calepÕj m‹n oÙdenπ [1]mîn Ãn, ¢ll¦ ÆsqanÒmhn Óti [1]sucÍ kataginèskei [1]mîn. taàta m‹n oân œpπ toà spoudaØou, œf' [1]mîn d‹ pÒsa ¥lla œstØ, di' § polÝj Ð ¢pallaktiîn [1]mîn. toàto oân œnnošeij ¢poqnÇskwn kaπ eÙ kolèteron œxeleÚsV, logizÒmenoj¨ œk toioÚtou bØou ¢p◊rcomai, œn ú aÙtoπ o≤ koinwnoØ, Øp‹r ïn t¦ tosaàta ºgwnis£mhn, hÙx£mhn, œfrÒntisa, aÙtoπ œke√noi q◊lousØ me Øp£gein,

¥llhn tin¦ tucÕn œk toÚtou ¸vstènhn œlpØzontej. tØ ¨n oân tij ¢nt◊coito tÁj œntaàqa makrot◊raj diatribÁj; m¾ m◊ntoi di¦ toàto /latton eÙmen¾j aÙto√j ¥piqi, ¢ll¦ tÕ ΠdionØ /qoj

primăverii“322, apoi vântul le pune la pământ şi, în con -

tinuare, pădurea dă naştere altora în locul lor323. Vre -

melnicia este comună tuturor. Tu însă te fereşti de ele şi urmăreşti toate aceste lucruri ca şi cum vor dura o veş -

nicie. Mai este încă puţin, şi vei închide ochii; şi în curând un altul îl va plânge pe cel care te-a dus la cimitir.

Ochiul sănătos trebuie să vadă toate lucrurile vizibile şi să

nu spună: „Vreau să văd verzi lucrurile“, fiindcă asta este caracteristic celui care suferă de ochi. La fel, auzul şi mi -

rosul sănătos trebuie să fie pregătite pentru tot ceea ce poate fi auzit şi mirosit. Şi un stomac sănătos se găseşte în con -

diţii asemănătoare faţă de toate alimentele, precum moara faţă de cele pe care ea este făcută să le poată măcina. Prin urmare, şi intelectul sănătos trebuie să fie pregătit pen tru orice eveniment; acela care spune: „Salvaţi-mi copiii!“ şi

„Toţi să aplaude orice voi face“ este un ochi care caută lu -

crurile verzi sau dinţii care caută alimentele fragede.

Nimeni nu este atât de norocos încât să nu aibă lângă el, în 36

clipa morţii, pe câţiva care să salute cu bucurie tristul eveni -

ment. A fost un om bun şi înţelept: în ultimul moment, se va găsi unul care va spune despre el: „Acum o să răsuflăm în sfârşit uşuraţi că am scăpat de acest pedagog; nu se purta aspru cu noi, dar, cu toate astea, simţeam că în taină ne condamna.“ Acestea se spun despre omul virtuos; dar în ceea ce ne priveşte, câte alte motive nu există pentru care mulţi îşi doresc să se vadă scăpaţi de noi! Aşadar, murind, te vei gândi la aceasta şi vei pleca din viaţă mai uşor, reflectând: „Plec dintr-o asemenea viaţă, în care până şi tovarăşii mei, pentru care m-am luptat de atâtea ori, pentru care m-am rugat şi de care m-am preocupat, doresc să mă vadă plecat, sperând, prin aceasta, într-o eventuală uşurare pentru viaţa lor.“ Prin

diasózwn, fəloj kaπ eÜnouj kaπ Σlewj¨ kaπ m¾ p£lin æj

¢pospèmenoj, ¢ll' ésper œpπ toà eÙqanatoàntoj eÙkÒlwj tÕ yuc£rion ¢pÕ toà sèmatoj œxeile√tai, toiaÚthn kaπ t¾n

¢pÕ toÚtwn ¢pocèrhsin de√ gənesqai¨ kaπ g¦r toÚtoij [1]

fÚsij sunÁye <se> kaπ sun◊krinen, ¢ll¦ nàn dialÚei. dia -

lÚomai æj ¢pÕ o≥kəwn m◊n, oÙ m¾n ¢nqelkÒmenoj ¢ll' ¢bi -

£stwj¨ Ÿn g¦r kaπ toàto tîn kat¦ fÚsin.

37

”Eqison œpπ pantÒj, æj ofÒn te, toà prassom◊nou ØpÒ tinoj œpizhte√n kat¦ sautÒn¨ oátoj toàto œpπ tə ¢naf◊rei; ¥rcou d‹ ¢pÕ sautoà kaπ sautÕn prîton œx◊taze.

38

M◊mnhso Óti tÕ neurospastoàn œstin œke√no tÕ /ndon œgkekrumm◊non¨ œke√no œn◊rgeia, œke√no zw˜, œke√no, e≥ de√

e≥pe√n, ¥nqrwpoj. mhd◊pote sumperifant£zou tÕ perikeə-

menon ¢ggeiîdej kaπ t¦ Ñrg£nia taàta t¦ peripeplasm◊na·

Ómoia g£r œsti skep£rnJ, mÒnon diaf◊ronta, kaqÒti pros-fuÁ œstin. œpeð toi oÙ m©llÒn ti toÚtwn ÔfelÒj œsti tîn morðwn cwrπj tÁj kinoÚshj kaπ ≥scoÚshj aÙt¦ a≥tðaj, À tÁj kerkðdoj tÍ Øfantrðv kaπ toà kal£mou tù gr£fonti kaπ toà mastigðou tù [1]niÒcJ.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – X

317

urmare, de ce s-ar strădui cineva să rămână aici, pe pă mânt, un timp mai îndelungat? Nu pleca, din acest motiv, mai puţin binevoitor faţă de ei, ci, păstrându-ţi caracterul tău obişnuit, arată-te prietenos, amabil, vesel; şi din nou îţi spun nu ca unul care a fost smuls dintre aceştia, ci, precum, în cazul celui care moare de moarte bună, sufleţelul său se des -

parte uşor de trup, tot aşa trebuie să fie despărţirea ta de ei.

În tr-adevăr, natura te-a legat de ei şi te-a amestecat cu ei, dar acum ea te desparte de ei. Mă despart ca de nişte prieteni, fără

să mă împotrivesc, fără să mă opun. Căci este şi acesta unul dintre evenimentele care au loc în conformitate cu natura.

Obişnuieşte-te, pe cât posibil, pentru orice acţiune pe care 37

o faci, să te întrebi pe tine însuţi: „La ce scop îşi raportează

acest om acţiunea?“ Dar începe cu tine însuţi şi, în primul rând, cercetează-te cu atenţie pe tine însuţi.

Adu-ţi aminte că ceea ce trage sforile este ceea ce se naşte 38

înă un trul tău; şi acela este activitatea, acela este viaţa, acela este, într-un cuvânt, omul.324 Nu ţi-l închipui niciodată unit cu recipientul care îl înconjoară şi cu aceste instrumente fizice care sunt plăsmuite în jurul lui. Căci ele sunt asemenea unei securi cu două tăişuri, cu singura diferenţă că sunt crescute împreună cu trupul. Şi cu siguranţă utilitatea acestor părţi ale corpului, în afară de cauza care le mişcă şi le conduce, nu este mai mare decât aceea a suveicii pentru ţesătoare, a penei pentru cel care scrie şi a biciului pentru vizitiu.

XI

1

T¦ ΠdiatÁj logikÁj yucÁj¨ Œaut¾n Ðr´, Œaut¾n diarqro√, Œaut¾n Ðpoðan ¨n boÚlhtai poie√, tÕn karpÕn Ön f◊rei aÙt¾

karpoàtai (toÝj g¦r tîn futîn karpoÝj kaπ tÕ ¢n£logon œpπ tîn zówn ¥lloi karpoàntai), toà ≥dðou t◊louj tugc£nei, Ópou ¨n tÕ toà bðou p◊raj œpistÍ, oÙc ésper œpπ Ñrcšewj kaπ Øpokrðsewj kaπ tîn toioÚtwn ¢tel¾j gðnetai [1] Ólh pr©xij, œ£n ti œgkÒyV, ¢ll' œpπ pantÕj m◊rouj kaπ Ópou ¨n katalhfqÍ, plÁrej kaπ ¢prosdeœj ŒautÍ tÕ proteq‹n poie√, éste e≥pe√n¨ œgë ¢p◊cw t¦ œm£. /ti d‹ peri◊rcetai tÕn Ólon kÒsmon kaπ tÕ perπ aÙtÕn kenÕn kaπ tÕ scÁma aÙtoà kaπ

e≥j t¾n ¢peirðan toà a≥înoj œkteðnetai kaπ t¾n periodik¾n paliggenesðan tîn Ólwn œmperilamb£nei kaπ perinoe√ kaπ

qewre√ Óti oÙd‹n neèteron Ôyontai o≤ meq' [1]m©j oÙd‹ perit-tÒteron e≈don o≤ prÕ [1]mîn, ¢ll¦ trÒpon tin¦ Ð tessarakon-toÚthj, œ¦n noàn Ðposonoàn /cV, p£nta t¦ gegonÒta kaπ t¦

œsÒmena Œèrake kat¦ tÕ Ðmoeid◊j. Πdion d‹ logikÁj yucÁj kaπ tÕ file√n toÝj plhsðon kaπ ¢lˇqeia kaπ a≥dëj kaπ tÕ

mhd‹n ŒautÁj protim©n, Óper Πdion kaπ nÒmou¨ oÛtwj ¥r' oÙ -

d‹n diňegke lÒgoj ÑrqÕj kaπ lÒgoj dikaiosÚnhj.

CARTEA A XI-A

Însuşirile proprii sufletului raţional sunt: se priveşte pe sine 1

însuşi325, se analizează pe sine însuşi326, devine ceea ce do -

reşte, se bucură el însuşi de rodul pe care îl produce (căci de roadele plantelor şi de produsele animalelor se bucură alte

<facultăţi>), îşi urmează propriul scop327, în oricare moment ar cunoaşte sfârşitul vieţii. Căci întreaga sa acţiune, nu după

cum se în tâmplă la dans, la o piesă de teatru sau la alte acti -

vităţi ar tis tice asemănătoare, nu rămâne neterminată, dacă ceva o în trerupe, ci sufletul raţional, în orice parte a sa şi în orice moment ar fi surprins de moarte, este complet şi mulţumit în sine cu ceea ce îşi propune, astfel încât să poată spune:

„Eu le am pe cele ce sunt ale mele.“ Mai mult, el călătoreşte în jurul întregii lumi şi al vidului care o înconjoară328, al formei sale, se extinde în infinitatea timpului, cuprinde peri -

odica palin geneză a Întregului329, observă şi înţelege că nimic nou nu vor vedea cei de după noi, nici ceva diferit nu au văzut cei de dinaintea noastră330, ci, într-un fel, un om de pa -

tru zeci de ani, dacă are un minim de inteligenţă, a văzut tot ceea ce a fost şi va fi, conform identităţii şi originii comune a lucru rilor. Este propriu sufletului raţional şi să-şi iubească

aproa pele, adevărul, modestia, şi faptul de a nu preţui nimic mai mult decât pe sine însuşi, ceea ce este specific şi legii; astfel, dreapta raţiune şi raţiunea justiţiei nu se deosebesc cu nimic.331

320

MARCUS AURELIUS

2

'WidÁj œpiterpoàj kaπ Ñrcšewj kaπ pagkratəou ka

-

tafronšeij, œ¦n t¾n mn œmmelÁ fwn¾n katamerəsVj e≥j Ÿkaston tîn fqÒggwn kaπ kaq' Ÿna pÚqV seautoà, e≥ toÚtou ¼ttwn e≈˙ diatrapšV g£r˙ œpπ dn Ñrcšewj tÕ ¢n£logon poišaj kaq' Œk£sthn kənhsin À sc◊sin, tÕ d' aÙtÕ kaπ œpπ

toà pagkratəou. Ólwj oân, cwrπj ¢retÁj kaπ tîn ¢p' ¢retÁj, m◊mnhso œpπ t¦ kat¦ m◊roj tr◊cein kaπ tÍ diair◊sei aÙtîn e≥j katafrÒnhsin ≥◊nai, tÕ d' aÙtÕ kaπ œpπ tÕn bəon Ólon metaf◊rein.

3

OΣa œstπn ¹ yuc¾ ¹ Ÿtoimoj, œ¦n ½dh ¢poluqÁnai d◊V toà sèmatoj, [kaπ] ½toi sbesqÁnai À skedasqÁnai À summe√nai.

tÕ dn Ÿtoimon toàto Σna ¢pÕ ≥dikÁj krəsewj /rchtai, m¾

kat¦ yil¾n par£taxin æj o≤ Cristianoə, ¢ll¦ lelogism◊nwj kaπ semnîj kaπ éste kaπ ¥llon pe√sai, ¢tragódwj.

4

Pepoəhk£ ti koinwnikîj; oÙkoàn çf◊lhmai. toàto Σna ¢eπ

prÒceiron ¢pant´ kaπ mhdamoà paÚou.

5

T∂j sou [1] t◊cnh; ¢gaqÕn e≈nai. toàto d‹ pîj ¥llwj g∂netai À œk qewrhm£twn, tîn m‹n perπ tÁj toà Ólou fÚsewj, tîn d‹ perπ tÁj ≥d∂aj toà ¢nqrèpou kataskeuÁj.

6

Prîton a≤ tragJd∂ai parčqhsan Øpomnhstikaπ tîn sumbainÒntwn kaπ Óti taàta oÛtwj p◊fuke g∂nesqai kaπ Óti, ofj œpπ tÁj skhnÁj yucagwge√sqe, toÚtoij m¾ ¥cqesqe œpπ tÁj me∂zonoj skhnÁj· Ðr©te g¦r Óti oÛtwj de√ taàta pera∂nesqai kaπ Óti f◊rousin aÙt¦ kaπ o≤ kekragÒtej· „≥ë Kiqairèn.“ kaπ

l◊getai d◊ tina ØpÕ tîn t¦ dr£mata poioÚntwn crhs∂mwj·

ofÒn œstin œke√no m£lista·

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 321

Vei dispreţui un cântec plăcut, un dans, un pancraţiu332, 2

dacă descompui aria armonioasă a cântecului în fiecare dintre sunetele sale şi te întrebi asupra fiecăruia, dacă eşti învins de acesta; te vei ruşina că l-ai apreciat. Fă acelaşi lucru cu dansul, analizând fiecare mişcare şi poziţie, şi la fel cu pancraţiul. Într-un cuvânt, în afară de virtute şi de cele care provin din ea, aminteşte-ţi să recurgi la descompunerea în părţi şi să mergi cu descompunerea până la dispreţul pentru acele lucruri. Transferă acelaşi procedeu la întreaga viaţă.333

Cât este de mare sufletul care, dacă ar trebui să fie despărţit 3

în acest moment de trup, este pregătit fie să se stingă, fie să se risipească, fie să-şi continue existenţa! Dar această pre gă tire vine ca urmare a propriei judecăţi, nu a unui simplu spirit de opoziţie, aşa cum fac creştinii, ci în manieră raţio nală şi demnă, pentru a-i convinge şi pe alţii, dar fără teatralitate.

Am făcut ceva în interesul societăţii? Deci mi-am făcut un 4

serviciu. Să ai întotdeauna la îndemână acest gând şi să nu te opreşti în nici un fel.

Care este arta ta? Să fii bun. Şi la acest rezultat cum altfel 5

se ajunge, dacă nu pe baza teoriilor privind atât natura Întregului, cât

şi alcătuirea specifică a omului?

La început, au fost puse în scenă tragedii care aminteau 6

evenimente ce avuseseră loc, arătând că acestea s-au petrecut în mod natural în acest fel şi că acele tragedii de care aţi fost încântaţi văzându-le pe scenă nu trebuie să vă tulbure, când se petrec pe scena mai mare a lumii. Căci vedeţi că acele evenimente trebuie să se desfăşoare astfel şi că le suportă şi cei care au strigat: „O, Cithairon!“334 De altfel, poeţii tragici se exprimă în mod util, după cum e mai ales cazul acestui text:

e≥ d' ºmel˘qhn œk qeîn kaπ pa√d' œmè,

/cei lÒgon kaπ toàto·

kaπ p£lin·

to√j pr£gmasin g¦r oÙcπ qumoàsqai <creèn>.

ka∂·

b∂on qer∂zein éste k£rpimon st£cun·

kaπ Ósa toiaàta. met¦ d‹ t¾n tragJd∂an [1] ¢rca∂a kwmJd∂a parčqh, paidagwgik¾n parrhs∂an /cousa kaπ tÁj ¢tuf∂aj oÙk ¢crštwj di' aÙtÁj tÁj eÙqurrhmosÚnhj ØpomimnÇskousa·

prÕj ofÒn ti kaπ Diog◊nhj tautπ parel£mbanen. met¦ taàta t∂j [1] m◊sh kwmJd∂a kaπ loipÕn [1] n◊a prÕj t∂ pote pare∂lhptai, ¿

kat' Ñl∂gon œpπ t¾n œk mimšewj filotecn∂an ØperrÚh, œp∂sth-son. Óti m‹n g¦r l◊getai kaπ ØpÕ toÚtwn tin¦ cršima oÙk

¢gnoe√tai, ¢ll¦ [1] Ólh œpibol¾ tÁj toiaÚthj poišewj kaπ

dramatourg∂aj prÕj t∂na pot‹ skopÕn ¢p◊bleyen; 7

Pîj œnarg‹j prosp∂ptei tÕ m¾ e≈nai ¥llhn b∂ou ØpÒqesin e≥j tÕ

filosofe√n oÛtwj œpitď eion æj taÚthn, œn Î nàn ín tugc£neij.

Kl£doj toà prosecoàj kl£dou ¢pokopeπj oÙ dÚnatai m¾ kaπ

toà Ólou futoà ¢pokekÒfqai. oÛtw d¾ kaπ ¥nqrwpoj ŒnÕj

¢nqrèpou ¢poscisqeπj Ólhj tÁj koinwnÒaj ¢pop◊ptwken.

kl£don m‹n oân ¥lloj ¢pokÒpteï ¥nqrwpoj d‹ aÙtÕj ŒautÕn toà plhsÒon cwrÒzei misšaj kaπ ¢postrafeÒj, ¢gnoe√ d‹ Óti kaπ toà Ólou politeÚmatoj ¤ma ¢pot◊tmhken ŒautÒn. pl¾n œke√nÒ ge dîron toà susthsam◊nou t¾n koinwnÒan DiÒj¨ /xesti g¦r ¹m√n p£lin sumfànai tù prosece√ kaπ p£lin toà Ólou sumplhrwtiko√j gen◊sqai. pleon£kij m◊ntoi ginÒmenon tÕ kat¦

t¾n toiaÚthn diaÒresin dus◊nwton kaπ dusapokat£staton <tÕ>

¢pocwroàn poie√. Ólwj te oÙc Ómoioj Ð kl£doj Ð ¢p' ¢rcÁj sumblastšaj kaπ sÚmpnouj summeÒnaj tù met¦ t¾n ¢pokop¾n aâqij œgkentrisq◊nti, Ó ti pot‹ l◊gousin o≤ futourgoÒ. Òmo-qamne√n m◊n, m¾ Ðmodogmate√n d◊.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 323

„Dacă eu şi cei doi copii ai mei am fost neglijaţi de zei, şi aceasta are o raţiune“335, şi din nou: „Nu trebuie să te superi pe cursul lucrurilor“336, şi: „Seceră viaţa întocmai ca pe un spic copt“337, şi altele de acest fel. După tragedie, a fost pusă în scenă comedia veche, care avea o libertate de expresie capa -

bilă să-l educe pe spectator şi să-i amintească, nu fără un real folos, prin această sinceritate modestia. Pentru un scop asemănător, şi Diogene338 a împrumutat din vechea comedie această libertate. După aceasta, gândeşte-te ce reprezintă co -

media medie şi apoi pentru ce scop a fost introdusă noua comedie, cea care, puţin câte puţin, a alunecat spre o inge -

nioasă imitaţie a moravurilor. Căci se spune şi nu se poate ignora că şi din partea acestor poeţi au venit învăţături utile.

Dar oare către ce scop şi-a îndreptat privirea întreaga pro -

ducţie poetică şi dramatică?

Cum se vede de clar faptul că nu este o altă condiţie de viaţă

mai potrivită filozofării decât cea în care te găseşti acum!

O ramură tăiată de pe ramura alăturată nu poate să nu fie 8

tăiată şi din întreg copacul. În acelaşi fel, omul separat fie şi de un singur alt om este exclus din întreaga societate. Un altul taie ramura, omul se separă el însuşi de aproapele său când îl urăşte şi îl respinge. El nu ştie că s-a desprins în ace -

laşi timp de întreaga societate. Cu toate acestea, Zeul, care a alcătuit şi a ordonat viaţa socială, ne-a făcut acest dar: căci ne este permis să ne reataşăm ramurii alăturate şi să deve -

nim din nou părţi integrate în Întreg. Totuşi, această sepa -

rare, care se repetă de mai multe ori, devine dificilă pen tru partea care se depărtează ca să-şi regăsească unitatea şi să-şi re -

s tabilească poziţia de dinainte. În general, ra mura care de la început creşte împreună cu restul copacului şi continuă să

respire acelaşi suflu vital nu este la fel cu cea reataşată după

9

O≤ œnist£menoi proiÒnti soi kat¦ tÕn ÑrqÕn lÒgon ésper

¢pÕ tÁj Øgioàj pr£xewj ¢potr◊yai se oÙ dunšontai, oÛtwj mhd‹ tÁj prÕj aÙtoÝj eÙmene∂aj œkkrou◊twsan, ¢ll¦

fÚlasse seautÕn œp' ¢mfot◊rwn Ðmo∂wj, m¾ mÒnon œpπ tÁj eÙstaqoàj kr∂sewj kaπ pr£xewj, ¢ll¦ kaπ œpπ tÁj prÕj toÝj kwlÚein œpiceiroàntaj À ¥llwj duscera∂nontaj prvÒthtoj.

kaπ g¦r toàto ¢sqen◊j, tÕ calepa∂nein aÙto√j, ésper tÕ

¢postÁnai tÁj pr£xewj kaπ œndoànai kataplag◊nta· ¢m -

fÒteroi g¦r œp∂shj lipot£ktai, Ð m‹n Øpotr◊saj, Ð d‹

¢llotriwqeπj prÕj tÕn fÚsei suggenÁ kaπ f∂lon.

10

OÙk /sti ceðrwn oÙdemða fÚsij t◊cnhj¨ kaπ g¦r a≤ t◊cnai t¦j fÚseij mimoàntai. e≥ d‹ toàto, [1] pasîn tîn ¥llwn telewt£th kaπ perilhptikwt £th fÚsij oÙk ¨n ¢poleðpoito tÁj tecnikÁj eÙmhcanðaj. p©sai d◊ ge t◊cnai tîn kreittÒnwn Ÿneken t¦ ceðrw poioàsin¨ oÙkoàn kaπ [1] koin¾ fÚsij.

kaπ d¾ /nqen m‹n g◊nesij dikaiosÚnhj, ¢pÕ d‹ taÚthj a≤

loipaπ ¢retaπ Øfðstantai¨ oÙ g¦r thrhqšetai tÕ dðkaion, œ¦n ½toi diaferèmeqa prÕj t¦ m◊sa À eÙexap£thtoi kaπ

proptwtikoπ kaπ metaptwtikoπ ðmen.

11

[E≥ m‹n] OÙk /rcetai œpπ s‹ t¦ pr£gmata ïn a≤ dièxeij kaπ

fugaπ qoruboàsð se, ¢ll¦ trÒpon tin¦ aÙtÕj œp' œke√na

/rcV¨ tÕ goàn kr√ma tÕ perπ aÙtîn [1]sucaz◊tw k¢ke√na mene√ ¢tremoànta kaπ oÜte dièkwn oÜte feÚgwn ÑfqšV.

tăiere, orice ar spune uneori grădinarii. A creşte împreună cu trunchiul, dar a nu avea aceleaşi principii cu alţii.339

Cei care îţi stau în cale în timp ce înaintezi conform dreptei 9

raţiuni, după cum nu vor putea să te abată de la o activitate sănătoasă, tot aşa să nu te facă să pierzi din bunăvoinţa faţă

de ei. Dar păzeşte-te deopotrivă în aceste două cazuri, nu numai pentru a te menţine ferm în judecată şi în acţiune, ci chiar pentru a-ţi păstra bunătatea faţă de aceia care încearcă

să-ţi pună piedici sau alte dificultăţi. Căci ar fi o slăbiciune să-i tratezi cu asprime, după cum tot o slăbiciune ar fi să

renunţi la acţiuni sau să cedezi fiindcă ai fost cuprins de panică. De fapt, ambii sunt dezertori, atât cel care tremură

de frică, cât şi cel care se arată ostil şi străin de cel care prin natură îi este părinte şi prieten.

Nici o natură nu este inferioară artei. Căci artele imită natu -

10

rile. Dacă este aşa, natura, care este mai desăvârşită şi mai cuprinzătoare decât toate celelalte, nu ar putea să fie lipsită

de iscusinţă artistică. Toate artele fac ceea ce este inferior pentru ceea ce este superior; deci şi natura universală. De aici îşi are originea dreptatea, din care se nasc şi celelalte virtuţi.

Căci nu se va vedea dreptatea dacă ne simţim inte resaţi de lucrurile intermediare340 sau dacă suntem uşor înşelaţi, pri -

piţi în judecată şi nestatornici.

Dacă lucrurile care te tulbură, fie că le cauţi, fie că fugi de 11

ele, nu vin către tine, în schimb tu eşti într-o oarecare mă -

sură cel care merge către ele. Aşadar capacitatea ta de jude -

cată în ceea ce le priveşte pe acestea să-ţi fie liniştită, şi ele rămân încremenite, iar tu nu vei mai fi văzut nici căutân -

du-le, nici fugind de ele.

326

MARCUS AURELIUS

12

Sfa√ra yucÁj aÙtoeidˇj, Ótan mťe œkteƋnhtai œpƋ ti mťe

/sw suntr◊cV mťe œpaƋretai mťe suniz£nV, ¢ll¦ fwtπ

l£mphtai ú t¾n ¢lˇqeian Ðr´ t¾n p£ntwn kaπ t¾n œn aØtÍ.

13

Katafronšei moÚ tij; Ôyetai. œgë dˋ Ôyomai Σna mťi katafronšewj ¥xion pr£sswn À l◊gwn eØrƋskwmai. mi -

sšei; Ôyetai. ¢ll¦ œgë eÙmen¾j kaπ eÜnouj pantπ kaπ

toÚtJ aÙtù Ÿtoimoj tÕ parorèmenon de√xai, oÙk Ñneidistikîj oÙdˋ æj katepideiknÚmenoj Óti ¢n◊comai, ¢ll¦ gnhsƋwj kaπ crhstîj, ofoj Ð FwkƋwn œke√noj, eΠ ge m¾ prosepoie√to.

t¦ /sw g¦r de√ toiaàta e≈nai kaπ ØpÕ tîn qeîn bl◊pesqai

¥nqrwpon prÕj mhd‹n ¢ganaktikîj diatiq◊menon mhd‹

deinopaqoànta. t∂ g£r soi kakÒn, e≥ aÙtÕj nàn poie√j tÕ tÍ

fÚsei sou o≥ke√on kaπ d◊cV tÕ nàn tÍ tîn Ólwn fÚsei eÜkai ron, ¥nqrwpoj tetam◊noj prÕj tÕ g∂nesqai di' Ótou d¾

tÕ koinÍ sumf◊ron;

14

'Allľwn katafronoàntej ¢llľoij ¢reskeÚontai kaπ

¢llľwn Øper◊cein q◊lontej ¢llľoij Øpokatakl∂nontai.

15

`Wj saprÕj kaπ k∂bdhloj Ð l◊gwn˙ œgë proÇrhmai ¡plîj soi prosf◊resqai. t∂ poie√j, ¥nqrwpe; toàto oÙ de√ prol◊gein. aÙtÕ fanšetaï œpπ toà metèpou gegr£fqai Ñfe∂-

leï eÙqÝj [1] fwn¾ toioàton ºce√n, eÙqÝj œn to√j Ômmasin œx◊cein, æj tîn œrastîn œn tù bl◊mmati p£nta eÙqÝj gnwr∂-

zei Ð œrèmenoj. toioàton Ólwj de√ tÕn ¡ploàn kaπ ¢gaqÕn e≈nai, ofon gr£swna, Σna Ð parast¦j ¤ma tù proselqe√n,

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 327

Sfera sufletului este conformă cu sine, când nu tinde spre 12

nimic din afara sa, nici nu se repliază în interiorul său, nici nu se exaltă şi nici nu se deprimă, ci străluceşte de lumina cu ajutorul căreia vede adevărul tuturor lucrurilor şi pe cel din interiorul său.

Cineva mă va dispreţui? Îl priveşte. Eu însă voi avea în ve -

13

dere să nu fiu găsit spunând sau făcând ceva demn de dis -

preţ. Cineva mă va urî? Îl priveşte. Eu însă voi rămâne bine voitor şi blând cu oricine şi pregătit să arăt chiar şi aceluia care mă urăşte greşeala sa, nu într-un mod jignitor, nici ca şi cum i-aş arăta că de-abia îl suport, ci într-un mod nobil şi onest, precum celebrul

Focion341, numai dacă tot cal mul său nu a fost simulat. Căci ceea ce se găseşte în inte -

riorul nostru nu trebuie să fie de acest fel şi omul nu trebuie să fie văzut de zei nici supărat pentru ceva, nici plângân -

du-se pentru suferinţele sale. De fapt, ce este pentru tine răul, dacă tu însuţi faci acum ceea ce este propriu naturii tale şi dacă primeşti ceea ce acum se potriveşte cu natura Întregului, un om care tinde să realizeze prin aceasta ceea ce este folositor societăţii?

Deşi se dispreţuiesc unii pe alţii, încearcă să-şi fie pe plac 14

unii altora şi, în timp ce vor să se învingă unii pe alţii, se recunosc inferiori unii altora.

Cât de putred şi de fals este cel ce spune: „Eu am ales să mă

15

port faţă de tine în mod deschis.“ Ce faci, omule? Nu trebuie să o spui dinainte, se va vedea de la sine. Această vorbă trebuie să fie scrisă pe fruntea ta: repede glasul răsună în acest fel, repede ceva se arată ochilor, aşa cum persoana iubită înţelege repede totul din privirea iubiţilor. Într-un cuvânt, persoana sinceră şi bună trebuie să fie ca unul care pute a ţap, încât

q◊lei oÙ q◊lei, aΠsqhtai. œpitďeusij d‹ ¡plÒthtoj sk£lmh œstƏn. oÙd◊n œstin aΠscion lukofilƏajÏ p£ntwn m£lista toàto feàge. Ð ¢gaqÕj kaπ ¡ploàj kaπ eÙmen¾j œn to√j Ômmasin /cei taàta kaπ oÙ lanq £nei.

16

K£llista diazÁn, dÚnamij aÛth œn tÍ yucÍ, œ¦n prÕj t¦

¢di£for£ tij ¢diaforÍ. ¢diaforšei d◊, œ¦n Ÿkaston aÙtîn qewrÍ diVrhm◊nwj kaπ Ðlikîj kaπ memnhm◊noj Óti oÙd‹n aÙtîn ØpÒlhyin perπ aÙtoà [1]m√n œmpoie√ oÙd‹ /rcetai œf'

[1]m©j, ¢ll¦ t¦ m‹n ¢treme√, [1]me√j d◊ œsmen o≤ t¦j perπ

aÙtîn krƏseij gennîntej kaπ ofon gr£fontej œn Œauto√j, œxÕn m‹n

m¾ gr£fein, œxÕn d◊, k¥n pou l£qV, eÙqÝj œx -

ale√yai¨ Óti Ñlƒgou crÒnou /stai [1] toiaÚth prosoc¾ kaπ

loipÕn pepaÚsetai Ð bƒoj. tƒ m◊ntoi dÚskolon ¥llwj /cein taàta; e≥ m‹n g¦r kat¦ fÚsin œstƒ, ca√re aÙto√j kaπ ¸®dia

/stai soi¨ e≥ d‹ par¦ fÚsin, zΔei tƒ œstƒ soi kat¦ t¾n s¾n fÚsin kaπ œpπ toàto speàde k¨n ¥doxon Ï pantπ g¦r sug-gnèmh tÕ ΠdionÂ ¢gaqÕn zhtoànti.

17

PÒqen œllΔuqen Ÿkaston kaπ œk tƒnwn Ÿkaston Øpokeim◊nwn kaπ e≥j tƒ metab£llei kaπ ofon /stai metabalÕn kaπ æj oÙd‹n kakÕn peƒsetai.

18

[Kaπ] PrÎton, tƒj [1] prÕj aÙtoÚj moi sc◊sij kaπ Óti

¢llΔwn Ÿneken gegÒnamen kaπ kaq' Ÿteron lÒgon prosth-sÒmenoj aÙtÎn g◊gona æj kriÕj poƒmnhj À taàroj ¢g◊lhj.

cineva aflat în apropiere, în momentul în care vine spre el, vrea nu vrea, îl simte. Iar simplitatea prefăcută este un cuţit.

Nimic nu e mai ruşinos decât prietenia lupului: înainte de orice, fereşte-te de aceasta. Omul bun, simplu şi binevoitor are aceste sentimente în ochii săi şi nu le ascunde nimănui.

A-ţi trece viaţa în modul cel mai frumos! Această putere se 16

găseşte în suflet, dacă cineva rămâne indiferent faţă de cele ce sunt indiferente. Şi va rămâne indiferent, va reflecta atent asupra fiecăruia dintre lucrurile indiferente, atât în mod se parat, cât şi în ansamblul lor, amintindu-şi că nici unul dintre ele nu produce în noi o părere despre el şi nici unul nu ajunge până la noi, ci toate sunt nemişcate la locul lor; în schimb, noi suntem cei care dăm naştere unor judecăţi despre ele şi, pentru a spune aşa, le scriem în noi înşine, cu toate că putem să nu le scriem şi, pe de altă parte, să le ştergem imediat, dacă cumva s-au strecurat în noi pe furiş. De asemenea, trebuie să iei aminte că acest fel de atenţie va dura puţin şi că, apoi, viaţa se va sfârşi. De ce este neplăcut că lucrurile stau altfel? Căci, dacă sunt

potrivite cu natura, bucură-te de ele şi acestea vor fi uşoare pentru tine; iar dacă sunt împotriva naturii, tu caută ce este potrivit naturii tale şi îndreaptă-te în grabă către acesta, chiar dacă e vorba de un lucru care nu îţi va aduce glorie; de fapt, orice om care îşi caută binele propriu este iertat.

Gândeşte-te de unde a venit fiecare lucru, din ce elemente de 17

bază este alcătuit, în ce se transformă, cum va fi după schim -

bare şi cum, datorită acesteia, nu va suferi nici un rău.

În primul rând, trebuie să apreciez care este poziţia mea în 18

raport cu oamenii şi că suntem născuţi unii pentru alţii şi că, dintr-un alt punct de vedere, sunt născut pentru a sta în

MARCUS AURELIUS

¥nwqen d‹ /piqi ¢pÕ toà˙ e≥ m¾ ¥tomoi, fÚsij [1] t¦ Óla dioikoàsa˙ e≥ toàto, t¦ ceƏrona tÍn kreittÒnwn Ÿneken, taàta d‹ ¢llÍwn.

DeÚteron d◊, Ðpo√oƏ tin◊j e≥sin œpπ tÁj trap◊zhj, œn tù kli-narƏJ, t«lla˙ m£lista d◊, oΣaj ¢n£gkaj dogm£twn keim◊-

naj /cousi¨ kaπ aÙt¦ d‹ taàta, meq' oΣou tÚfou poioàsin.

TrƏton, Óti, e≥ m‹n Ñrqîj taàta poioàsin, oÙ de√ dusceraƏnein˙

e≥ d' oÙk Ñrqîj, dhlonÒti ¥kontej kaπ ¢gnooàntej¨ – p©sa g¦r yuc¾ ¥kousa st◊retai, ésper toà ¢lhqoàj, oÛtwj kaπ

toà kat' ¢xƏan Œk£stJ prosf◊resqai – ¥cqontai goàn

¢koÚontej ¥dikoi kaπ ¢gnèmonej kaπ pleon◊ktai kaπ

kaq£pax ¡marthtikoπ perπ toÝj plhsƏon.

T◊tarton, Óti kaπ aÙtÕj poll¦ ¡mart£neij kaπ ¥lloj toioàtoj e≈˙ kaπ eΠ tinwn d‹ ¡marthm£twn ¢p◊cV, ¢ll¦ tÍ ge Ÿxin œpoistik¾n /ceij, e≥ kaπ di¦ deilƏan À doxokopƏan À

toioàtÒ ti kakÕn ¢p◊cV tÍn ÐmoƏwn ¡marthm£twn.

P◊mpton, Óti oÙd‹ e≥ ¡mart£nousi kateƏlhfaj¨ poll¦ g¦r kat'

o≥konomƌan gƌnetai kaπ Ólwj poll¦ de√ prÒteron maqe√n, Σna tij perπ ¢llotrƌaj pr£xewj katalhptikÎj ti

¢pofÞhtai.

“Ekton, Óti, Ótan lƌan ¢ganaktÍj À kaπ duspaqÍj, ¢ka -

ria√oj Ð ¢nqrèpinoj bƌoj kaπ met' Ñlƌgon p£ntej œx

-

et£qhmen.

“Ebdomon, Óti oÙc a≤ pr£xeij aÙtîn œnocloàsin [1]m√n·

œke√nai g£r e≥sin œn to√j œkeƌnwn [1]gemoniko√j· ¢ll¦ a≤

[1]m◊terai Øpol˘yeij. «ron goàn kaπ q◊lhson ¢fe√nai t¾n æj perπ deinoà krƌsin kaπ ¢pÁlqen [1] Ñrg˘. pÎj oân ¢re√j; logis£menoj Óti oÙk a≥scrÒn· œ¦n g¦r m¾ mÒnon Ï tÕ

a≥scrÕn kakÒn, ¢n£gkh kaπ s‹ poll¦ ¡mart£nein kaπ

lVst¾n kaπ panto√on gƌnesqai.

”Ogdoon, ÓsJ calepètera œpif◊rousin a≤ Ñrgaπ kaπ làpai a≤ œpπ to√j toioÚtoij, ½per aÙt£ œstin œf' ofj ÑrgizÒmeqa kaπ lupoÚmeqa.

fruntea lor342, precum berbecul în faţa turmei de oi şi taurul înaintea cirezii. Mergi mai sus pornind de la acest principiu: dacă nu există atomi, natura conduce Întregul. Dacă este aşa, lucrurile inferioare sunt făcute în vederea celor superioare şi acestea din urmă, unele pentru altele.

În al doilea rând, observă ce fel de oameni sunt aceştia la masă, în pat şi în alte împrejurări; mai ales ce necesităţi care pornesc din părerile lor au şi cu ce îngâmfare le îndeplinesc pe acelea.

În al treilea rând, gândeşte-te că, dacă oamenii fac anumite lucruri în mod corect, nu trebuie să se supere, iar dacă nu le fac în mod corect, evident acţionează împotriva voinţei lor şi din necunoaştere. Căci orice suflet este lipsit fără voia sa precum de adevăr, tot aşa şi de capacitatea de a se purta cu fiecare lucru după valoarea sa. De fapt, se supără

când li se spune că sunt nedrepţi, ignoranţi, avari şi, într-un cuvânt, că au un comportament greşit faţă de semenii lor.

În al patrulea rând, nu uita că şi tu comiţi multe greşeli şi eşti asemenea lor. Şi, dacă te abţii să faci unele greşeli, ai totuşi capacitatea să le comiţi, chiar dacă, prin laşitate sau din ambiţie sau printr-un alt viciu de acest fel, te abţii de la greşeli asemănătoare.

În al cincilea rând, gândeşte-te că nu ştii cu precizie dacă ei greşesc; căci multe greşeli se comit intenţionat şi, în ge neral, trebuie să cunoşti multe amănunte înainte de a afirma ceva precis despre acţiunile altuia.

În al şaselea rând, atunci când eşti foarte indignat sau supărat, nu uita că viaţa omului este scurtă şi că în scurt timp noi toţi vom fi întinşi pe patul de moarte.

În al şaptelea rând, gândeşte-te că nu acţiunile acestor oa meni sunt cele care ne deranjează, căci acelea se găsesc în partea conducătoare a sufletului lor, ci, dimpotrivă, părerile noastre despre acele acţiuni. Elimină deci şi ai voinţa de a

”Enaton, Óti tÕ eÙmen‹j ¢n∂khton, œ¦n gnšion Ï kaπ m¾ se-shrÕj mhd‹ ØpÒkrisij. t∂ g£r soi poišei Ð Øbristikètatoj, œ¦n diatelÍj eÙmen¾j aÙtù ka∂, e≥ oÛtwj /tuce, pr®wj parainÍj kaπ metadid £skVj eÙscolîn par' aÙtÕn œke√non tÕn kairÕn Óte kakopoie√n se œpiceire√ „mˇ, t◊knon˙ prÕj

¥llo pefÚkamen˙ œgë m‹n oÙ m¾ blabî, sÝ d‹ bl£ptV, t◊k -

non.“ kaπ deiknÚnai eÙafÎj kaπ Ðlikîj Óti toàto oÛtwj

/cei, Óti oÙd‹ m◊lissai aÙtÕ poioàsin oÙd' Ósa sunage-lastik¦ p◊fuke. de√ d‹ mťe e≥rwnikîj aÙtÕ poie√n mťe Ñneidistikîj, ¢ll¦ filostÒrgwj kaπ ¢dˇktwj tÍ yucÍ kaπ

m¾ æj œn scolÍ mhd‹ Σna ¥lloj parast¦j qaum£sV, ¢ll' Î

toi prÕj mÒnon kaπ œ¦n ¥lloi tin‹j periestˇkwsi.

ToÚtwn tîn œnn◊a kefala∂wn m◊mnhso æj par¦ tîn Mousîn dîra e≥lhfëj kaπ ¥rxai pot‹ ¥nqrwpoj e≈nai, Ÿwj zÍj. fulakt◊on d‹ œp∂shj

tù Ñrgðzesqai aÙto√j tÕ kolakeÚein aÙtoÚj¨ ¢mfÒtera g¦r ¢koinènhta kaπ prÕj bl£bhn f◊rei. prÒceiron d‹ œn ta√j Ñrga√j Óti oÙcπ tÕ

qumoàsqai ¢ndrikÒn, ¢ll¦ tÕ prón kaπ ¼meron ésper

¢nqrwpikèteron, oÛtwj kaπ ¢rrenikèteron, kaπ ≥scÚoj kaπ

neÚrwn kaπ ¢ndreðaj toÚtJ m◊testin, oÙcπ tù ¢ganaktoànti kaπ dusarestoàntï ÓsJ g¦r ¢paqeðv toàto o≥keiÒteron, tosoÚtJ kaπ dun £mei, ésper te [1] lÚph ¢sqenoàj, oÛtwj kaπ

[1] Ñrg˜ ¢mfÒteroi g¦r t◊trwntai kaπ œndedèkasin.

E≥ d‹ boÚlei, kaπ d◊katon par¦ toà Moushg◊tou dîron l£be, Óti tÕ ¢xioàn m¾ ¡mart£nein toÝj faÚlouj manikÒn¨

¢dun£tou g¦r œfðetai. tÕ d‹ sugcwre√n ¥llouj m‹n e≈nai toioÚtouj, ¢xioàn d‹ m¾ e≥j s‹ ¡mart£nein, ¥gnwmon kaπ

turannikÒn.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 333

suprima judecata care te face să le socoteşti îngrozitoare, şi deja mânia ta a dispărut. Aşadar, cum o vei elimina? Soco -

tind că astfel de acţiuni nu sunt pentru tine un lucru ruşi -

nos. Căci, dacă acţiunea de care trebuie să te ruşinezi nu era singurul rău, în mod necesar, şi tu ai comite multe greşeli şi ai deveni un tâlhar şi un individ în stare de orice.

În al optulea rând, gândeşte-te cu cât sunt mai grave efec tele pe care mâniile şi supărările care însoţesc aceste ac ţiuni le provoacă decât înseşi faptele din cauza cărora suntem mânioşi şi trişti.

În al nouălea rând, gândeşte-te că bunăvoinţa este de neîn vins, dacă este înnăscută, fără un surâs prefăcut sau ipo -

crizie. Căci ce rău, oare, îţi va putea face individul cel mai violent dacă tu continui să fii binevoitor faţă de el şi, când se iveşte prilejul, îl îndemni cu blândeţe şi încerci să-l faci să-şi schimbe intenţia, alegând chiar momentul în care el încearcă să-ţi facă rău: „Nu, fiul meu! Am fost făcuţi de natură pentru altceva. Eu nu voi suferi un rău, în schimb tu îţi faci rău, fiule.“ Şi arată-i cu iscusinţă şi dintr-un punct de ve dere general că lucrurile stau altfel, că nici albinele nu fac acest lucru şi nici celelalte animale, care au fost născute de natură pentru a trăi în

turme. Însă aceste observaţii nu trebuie făcute nici cu ironie, nici pe un ton jignitor, ci cu afecţiune şi fără ranchiună în suflet; şi nu ca şi cum ar fi la şcoală, nici ca să te faci admirat de un altul aflat în preajmă, ci adresează-te lui între patru ochi, chiar dacă mai sunt împrejur şi alţi oameni.

Adu-ţi aminte de aceste nouă învăţături capitale ca de nişte daruri primite din partea Muzelor şi începe în sfârşit să fii om, atâta timp cât eşti viu. Trebuie să te fereşti în aceeaşi măsură să te mânii pe aceştia şi să-i linguşeşti, căci ambele comportamente sunt contrare interesului comun şi sunt dăunătoare. Să ai în minte, în momentele de mânie,

19

T◊ssaraj m£lista trop¦j toà [1]gemonikoà parafulakt◊on dihnekîj kaπ œpeid¦n fwr£sVj ¢paleipt◊on, œpil◊gonta œf' Œk£stou oÛtwj¨ toàto tÕ f£ntasma oÙk ¢nagka√on¨ toàto lutikÕn koinwn∂aj¨ toàto oÙk ¢pÕ sautoà m◊lleij l◊gein¨

tÕ g¦r m¾ ¢f' Œautoà l◊gein œn to√j ¢topwt£toij nÒmize.

t◊tarton d◊ œsti kaq' Ö seautù Ñneidie√j, Óti toàto [1]ttwm◊-

nou œstπ kaπ Øpokataklinom◊nou toà œn soπ qeiot◊rou m◊rouj tÍ ¢timot◊rv kaπ qnhtÍ mo∂rv, tÍ toà sèmatoj kaπ

ta√j toÚtou pace∂aij ≥d◊aij.

20

TÕ m‹n pneumatikÒn sou kaπ tÕ purîdej p©n, Óson œg -

k◊kratai, ka∂toi fÚsei ¢nwferÁ Ônta, Ómwj peiqÒmena tÍ

tîn Ólwn diat£xei parakrate√tai œntaàqa œpπ toà sugkr∂ -

matoj. kaπ tÕ geîdej d‹ tÕ œn soπ p©n kaπ tÕ Øgr Òn, ka∂toi katwferÁ Ônta, Ómwj œgˇgertai kaπ Ÿsthke t¾n oÙc Œautîn

faptul că nu stă în caracterul unui bărbat să se înfurie, ci un com portament blând şi binevoitor, după cum este mai uman, tot aşa este şi

mai bărbătesc, iar acela care demon -

strează forţă, temperament şi virilitate nu se lasă pradă

mâniei şi supărării. De fapt, cu cât acest comportament se apropie de impasibilitate343, cu atât se apropie de forţă; după

cum tris teţea este semn al neputinţei, tot aşa şi mânia: amândoi de fapt, cel îndurerat şi cel mânios, sunt răniţi şi în stare să se dea bătuţi.

Dacă vrei, primeşte al zecelea dar de la Musagete344: e o nebunie să consideri că ticăloşii nu greşesc, căci aceasta ar însemna să ceri imposibilul; iar să admiţi că alţii sunt persoane de acest fel şi apoi să consideri că nu vor greşi faţă

de tine ar fi o prostie şi o pretenţie tiranică.

Mai cu seamă trebuie supravegheate tot timpul cele patru 19

schimbări pe care le poate suferi partea conducătoare a sufle -

tului şi, când surprinzi una, trebuie s-o ştergi, făcând un astfel de comentariu de fiecare dată: „Această imagine men -

tală nu este necesară, aceasta este devastatoare pentru socie -

tate, acest cuvânt pe care urmează să-l spui nu vine din tine însuţi.“ De fapt, socoteşte între cele mai absurde lucruri faptul de a spune ceea ce nu vine din tine însuţi. Cea de-a patra schimbare este cea faţă de care îţi vei reproşa: „Acest comportament al tău este specific unui om învins şi care şi-a supus partea cea mai divină din el părţii mai puţin pre ţioase şi muritoare, adică trupului şi formelor sale necioplite.“

Suflul tău vital şi elementul de foc care se găsesc amestecate 20

în tine, deşi prin natura lor tind să se înalţe, totuşi, supu -

nându-se ordinii Întregului, se menţin la locul lor, acolo, în compusul din care tu eşti format. De asemenea, orice ele -

ment de natură pământeană şi lichidă care se găseşte în tine,

fusik¾n st£sin. oÛtwj ¥ra kaπ t¦ stoice√a ØpakoÚei to√j Óloij, œpeid

£n pou katatacqÍ, bðv summ◊nonta m◊crij ¨n œke√qen p£lin tÕ œndÒsimon tÁj dialÚsewj shmňV. oÙ

deinÕn oân mÒnon tÕ noerÒn sou m◊roj ¢peiqˬj e≈nai kaπ

¢ganakte√n tÍ Œautoà cèrv; kaðtoi oÙd◊n ge bðaion toÚtJ

œpit£ssetai, ¢ll¦ mÒna Ósa kat¦ fÚsin œstπn aÙtù oÙ

m◊ntoi ¢n◊cetai, ¢ll¦ t¾n œnantðan f◊retai. [1] g¦r œpπ t¦

¢dikˇmata kaπ t¦ ¢kolastˇmata kaπ t¦j Ñrg¦j kaπ t¦j lÚpaj kaπ toÝj fÒbouj kðnhsij oÙd‹n ¥llo œstπn À ¢fistam◊nou tÁj fÚsewj. kaπ Ótan d◊ tini tîn sumbainÒntwn dusceraðnV tÕ [1]gemonikÒn, kataleðpei kaπ tÒte t¾n Œautoà cèranˇ prÕj ÐsiÒthta g¦r kaπ qeos◊beian kateskeÚastai oÙc Âtton À prÕj dikaiosÚnhn. kaπ g¦r taàta œn eΠdei œstπ

tÁj eÙkoinwnhsðaj, m©llon d‹ presbÚtera tîn dikaio-pragm£twn.

21

„—Wi m¾ efj kaπ Ð aÙtÒj œstin ¢eπ toà bðou skopÒj, oátoj efj kaπ Ð aÙtÕj di' Ólou toà bðou e≈nai oÙ dÚnatai.“ oÙk ¢rke√

tÕ e≥rhm◊non, œ¦n m¾ k¢ke√no prosqÍj, Ðpo√on e≈nai de√ toàton tÕn skopÒn. ésper g¦r oÙc [1] p£ntwn tîn Ðpwsoàn to√j pleðosi dokoÚntwn ¢gaqîn ØpÒlhyij Ðmoða œstðn, ¢ll' [1] tîn toiînd◊ tinwn, tout◊sti tîn koinîn, oÛtw kaπ tÕn skopÕn de√

tÕn koinwnikÕn kaπ politikÕn Øpostšasqai. Ð g¦r e≥j toàton p£saj t¦j ≥ðaj Ðrm¦j ¢peuqÚnwn p£saj t¦j pr£xeij Ðmo ðaj ¢podèsei kaπ kat¦ toàto ¢eπ Ð aÙtÕj /stai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 337

deşi se îndreaptă în jos, se ridică totuşi şi se menţine pe o poziţie care, prin natura lui, nu îi este firească. Astfel deci, chiar şi elementele se supun Întregului şi rămân împreună

cu forţa, după ce au fost aşezate într-un loc, până când primesc din nou, de sus, semnalul dezagregării.

Nu este atunci ciudat faptul că numai partea ta inteli -

gentă este neascultătoare şi supărată din cauza poziţiei sale?

Totuşi, nimic nu i-a fost impus acesteia cu forţa, ci numai ceea ce este conform naturii sale; cu toate astea, ea nu ac -

ceptă, ci se mişcă în direcţia opusă. De fapt, mişcarea sa în direcţia nedreptăţii, abuzurilor, mâniilor, durerilor şi fricii nu reprezintă nimic altceva decât mişcarea celui care se depărtează de natură.345 Şi, atunci când partea con -

ducă toare a sufletului se arată nemulţumită de vreunul dintre evenimente, îşi părăseşte poziţia; căci ea a fost alcă -

tuită pentru sfinţenie şi pentru venerarea zeilor nu mai puţin decât pentru dreptate. De fapt, aceste virtuţi sunt specifice bunei desfăşurări a vieţii sociale, în toate formele sale, şi sunt cu mult mai de respectat decât reali zarea ac -

telor de justiţie.

Cel care nu are întotdeauna un singur şi acelaşi scop în 21

viaţă nu poate să fie unul şi acelaşi de-a lungul întregii vieţi. Însă nu ajunge această afirmaţie, dacă nu se adaugă şi ce fel trebuie să fie scopul acesta. Căci, după cum părerea despre toate acele lucruri care într-un fel sunt socotite bunuri de către majoritatea oamenilor nu este unanimă, ci numai în privinţa anumitor lucruri, adică în privinţa acelor bunuri care vizează interesul comun propus, tot astfel şi scopul trebuie să fie acela care priveşte binele societăţii şi al statului. Iar cel care îşi îndreaptă toate impulsurile spre acest scop îşi va îndeplini toate acţiunile asemănător, şi în acest sens va fi întotdeauna acelaşi.

22

TÕn màn tÕn ÑreinÕn kaπ tÕn katoikədion kaπ t¾n ptoədan toÚtou kaπ diasÒbhsin.

23

<Ò> Swkr£thj kaπ t¦ tîn pollîn dÒgmata Lamədaj œk£lei, paidəwn deəmata.

24

<O≤> LakedaimÒnioi to√j m‹n x◊noij œn ta√j qewrəaij ØpÕ

tÍ ski´ t¦ b£qra œtəqesan, aÙtoπ d‹ oá /tucen, œkaq◊zonto.

25

Tù Perdəkkv Ð Swkr£thj perπ toà m¾ /rcesqai par' aÙtÒn·

„Σna, /fh, m¾ tù kakəstJ Ñl◊qrJ ¢pÒlwmai“, tout◊sti, m¾

eâ paqën oÙ dunhqî ¢nteupoiÁsai.

26

'En to√j tîn 'Epikoureəwn gr£mmasi par£ggelma /keito sunecîj ØpomimnÇskesqai tîn palaiîn tinoj tîn ¢retÍ

crhsam◊nwn.

27

O≤ PuqagÒreioi· Ÿwqen e≥j tÕn oÙranÕn ¢for©n, Σn' Øpomim-nVskèmeqa tîn ¢eπ kat¦ t¦ aÙt¦ kaπ æsaÚtwj tÕ Œautîn

/rgon dianuÒntwn kaπ tÁj t£xewj kaπ tÁj kaqarÒthtoj kaπ

tÁj gumnÒthtoj· oÙd‹n g¦r prok£lumma ¥strou.

28

Ofoj Ð Swkr£thj tÕ kódion Øpezwsm◊noj, Óte [1] Xanqəpph laboàsa tÕ ≤m£tion /xw proÁlqen· kaπ § e≈pen Ð Swkr£thj to√j Œtaəroij a≥desqe√si kaπ ¢nacwršasin, Óte aÙtÕn e≈don oÛtwj œstalm◊non.

29

'En tù gr£fein kaπ ¢naginèskein oÙ prÒteron ¥rxeij prπn

¢rcqÍj. toàto pollù m©llon œn tù bəJ.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 339

Gândeşte-te la şoarecele de munte şi la cel de la oraş, la 22

frica şi la agitaţia acestuia din urmă.346

Socrate numea principiile şi opiniile multora Lamii347, 23

adică monştri care îi speriau pe copii.

Spartanii, în timpul spectacolelor lor, puneau scaunele 24

oaspe ţilor la umbră; în schimb ei se aşezau unde se nimerea.

Socrate îi răspunse lui Perdiccas cu privire la faptul că nu 25

mersese la el: „Nu vreau să mor de cea mai rea moarte“, adică: „Nu vreau să primesc o favoare fără a fi în stare să

ofer în schimb o alta.“348

În scrierile filozofilor epicureici se găsea recomandarea de a 26

fi amintit tot timpul oricare dintre cei vechi care au cultivat virtutea.

Pitagoreicii349 ne recomandă tuturor să ridicăm în zori pri -

27

virea către cer, pentru a ne aminti aceste corpuri, care îşi îndeplinesc întotdeauna funcţia conform aceloraşi reguli, şi modalitatea şi, de asemenea, ordinea lor, puritatea lor şi goli ciunea lor; căci astrele nu sunt acoperite de un văl.

Gândeşte-te cum arăta Socrate, încins cu o piele simplă de 28

miel, când Xantipa a plecat din casă cu haina sa; precum şi la ce le-a spus prietenilor săi care s-au ruşinat şi s-au retras din calea lui, când l-au văzut îmbrăcat în acest fel.350

În ceea ce priveşte scrisul şi cititul, nu vei trece drept profesor 29

înainte de a fi fost elev la rândul tău. Aceasta este cu mult mai adevărat în viaţă.351

30

Doàloj p◊fukaj, oÙ m◊testə soi lÒgou.

31

'EmÕn d' œg◊lasse fəlon kÁr.

32

M◊myontai d' ¢ret¾n calepo√j b£zontej /pessin.

33

Sàkon ceimînoj zhte√n mainom◊nou· toioàtoj Ð tÕ paidƏon zhtîn, Óte oÙk◊ti dƏdotai.

34

Katafiloànta tÕ paidƏon de√n, /legen Ð 'EpƏkthtoj, /ndon œpifq◊ggesqai· „aÜrion Πswj ¢poqanÍ.“ – „dÚsfhma taàta.“ –

„oÙd‹n dÚsfhmon“, /fh, „fusikoà tinoj /rgou shmantikÒn·

À kaπ tÕ toÝj st£cuaj qerisqÁnai dÚsfhmon“.

35

”Omfax, staful˘, stafƏj, p£nta metabolaƏ, oÙk e≥j tÕ m¾

Ôn, ¢ll¦ e≥j tÕ nàn m¾ Ôn.

36

LVst¾j proair◊sewj oÙ gƏnetai· tÕ toà 'Epiktťou.

37

„T◊cnhn“, /fh, „de√ perπ tÕ sugkatatƏqesqai eØre√n kaπ œn tù perπ t¦j Ðrm¦j tÒpJ tÕ prosektikÕn ful£ssein, Σna meq' Øpexair◊sewj <ðsin,> Σna koinwnikaƏ, Σna kat' ¢xƏan, kaπ Ñr◊xewj m‹n pant £pasin ¢p◊cesqai, œkklƏsei d‹ prÕj mhd‹n tîn oÙk œf' [1]m√n crÁsqai“.

38

„OÙ perπ toà tucÒntoj oân“, /fh, „œstπn Ð ¢gèn, ¢ll¦ perπ

toà maƏnesqai À m˘“.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 341

Te-ai născut sclav, nu ai parte de raţiune.352

30

Inima mea dragă râde.353

31

Ei vor blestema virtutea, proferând cuvinte grele.354

32

A căuta o smochină în vreme de iarnă este o treabă de om 33

nebun; tot aşa este şi cel care îşi caută copilul atunci când nu îi mai este dată posibilitatea.355

În timp ce îşi sărută propriul copilaş, spunea Epictet, trebuie 34

să-şi spună „Mâine poate va muri“. „Aceasta este o prevestire rea.“ „Nu este nici un fel de prevestire rea“ – răs pundea –,

„sunt cuvinte care semnifică un fapt natural. Sau, atunci, ar fi cumva de rău augur şi să vorbeşti despre spice secerate?“356

Strugure acru, strugure copt, strugure trecut, toate sunt trans -

35

formări, nu spre a nu fi, ci spre ceea ce nu mai este actual.357

O afirmaţie a lui Epictet: „Nu există un hoţ al alegerii 36

deliberate.“358

„Trebuie să se găsească“ – spunea Epictet – „o tehnică cu 37

privire la acordarea asentimentului şi, în partea din cartea sa unde discută despre impulsuri359, să se menţină vie atenţia ca acestea să se producă cu rezervă, în interesul binelui public şi în raport cu valoarea fiecărui lucru; să se abţină, apoi, cu totul de la dorinţă şi să nu se folosească de aversiune pentru vreunul dintre lucrurile care nu sunt în puterea noastră.“360

„În concluzie“ – spunea Epictet – „disputa nu se referă la 38

un subiect banal, ci la a fi sau a nu fi nebun.“361

342

MARCUS AURELIUS

39

Ò Swkr£thj /legen· „tə q◊lete; logikîn yuc¦j /cein À

¢lÒgwn;“ „logikÎn.“ „t∂nwn logikÎn; Øgiîn À faÚlwn;“

„Øgiîn.“ „t∂ oân oÙ zhte√te;“ „Óti /comen.“ „t∂ oân m£cesqe kaπ diaf◊resqe;“

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XI 343

Socrate spunea: „Ce doriţi? Să aveţi sufletul unor fiinţe ra -

39

ţionale, sau iraţionale?“ „Raţionale.“ „Ce fel de fiinţe raţionale?

Sănătoase, sau ticăloase?“ „Sănătoase.“ „Şi atunci, de ce nu îl căutaţi?“ „Fiindcă îl avem deja.“ „Şi atunci, de ce au loc între voi dispute şi neînţelegeri?“362

XII

1

P£nta œke√na, œf' § di¦ periÒdou eÜcV œlqe√n, ½dh /cein dÚnasai, œ¦n m¾ sautù fqonÍj. toàto d◊ œstin, œ¦n p©n tÕ

parelqÕn katal∂pVj kaπ tÕ m◊llon œpitr◊yVj tÍ pronoÒv kaπ tÕ parÕn mÒnon ¢peuqÚnVj prÕj ÐsiÒthta kaπ dika -

iosÚnhn. ÐsiÒthta m◊n, Σna filÍj tÕ ¢ponemÒmenon˙ soπ g¦r aÙtÕ [1] fÚsij /feren kaπ s‹ toÚtJ˙ dikaiosÚnhn d◊, Σna œleuq◊rwj kaπ cwrπj periplokÁj l◊gVj te t¢lhqÁ kaπ

pr£ssVj t¦ kat¦ nÒmon kaπ kat' ¢x∂an˙ m¾ œmpod∂zV d◊ se mťe kak∂a ¢llotr∂a mťe ØpÒlhyij mťe fwn¾ mhd‹ m¾n aΠsqhsij toà periteqramm◊nou soi sarkid∂ou˙ Ôyetai g¦r tÕ p£scon. œ¦n oân, Óte d˙pote prÕj œxÒdJ g∂nV, p£nta t¦

¥lla katalipën mÒnon tÕ [1]gemonikÒn sou kaπ tÕ œn soπ

qe√on timšVj kaπ m¾ tÕ paÚsasqa∂ pote <toà> zÁn fobh -

qÍj, ¢ll¦ tÒ ge mhd◊pote ¥rxasqai kat¦ fÚsin zÁn, /sV

¥nqrwpoj ¥xioj toà gennšantoj kÒsmou kaπ paÚsV x◊noj ín tÁj patr∂doj kaπ qaum£zwn æj ¢prosdÒkhta t¦ kaq' [1] -

m◊ran ginÒmena kaπ krem£menoj œk toàde kaπ toàde.

Pe toate aceste lucruri la care te rogi să ajungi de-a lungul 1

unei perioade de timp poţi să le ai chiar din această clipă, dacă nu ţi le-ai refuza tu însuţi. Vreau să spun: dacă aban -

donezi orice ţine de trecut, dacă îţi încredinţezi viitorul providenţei şi doar prezentul363 ţi-l orientezi spre pietate şi dreptate. Spre pietate, ca să iubeşti ceea ce ţi-a fost hărăzit de destin; căci ţie natura ţi-a dăruit această soartă şi ei te-a dăruit pe tine. Spre dreptate, ca să spui adevărul în mod liber şi fără ocolişuri şi ca să faci cele ce sunt potrivite cu legea şi cu valoarea fiecărui lucru. Să nu te împiedice nici viciul, nici părerea, nici vorba altora şi nici chiar sensibilitatea acestei bucăţi de carne crescute în jurul tău: căci se va vedea partea care va fi afectată. Dacă, aşadar, în momentul în care tu vei ajunge la capătul vieţii, lăsând deoparte toate cele lalte lucruri, ai preţui numai partea ta conducătoare a su fle tului şi ceea ce este divin din tine364, şi dacă nu te-ai teme că la un moment dat vei înceta să mai fii, ci doar că

n-ai început încă să trăieşti în conformitate cu natura, atunci vei fi un om demn de lumea care te-a născut şi vei înceta să mai fii străin în patria ta, să te mai uimească evenimentele zilnice, ca şi cum ar fi neaşteptate, şi să mai depinzi de un lucru sau de altul.

2

Ò qeÕj p£nta t¦ ¹gemonik¦ gumn¦ tîn Ølikîn ¢ggeƏwn kaπ

floiîn kaπ kaqarm£twn Ðrˆ mÒnJ g¦r tù Œautoà noerù mÒnwn ¤ptetai tîn œx Œautoà e≥j taàta œrruhkÒtwn kaπ

¢pwceteum◊nwn. œ¦n dˋ kaπ sÝ toàto œqƏsVj poie√n, tÕn polÝn perispasmÕn seautoà periairšeij Ð g¦r m¾ t¦

perikeƏmena kre®dia Ðrîn, Ã poÚ ge œsqÁata kaπ o≥kƏan kaπ

dÒxan kaπ t¾n toiaÚthn peribol¾n kaπ skhn¾n qeèmenoj

¢scolšetai;

3

Tr∂a œstπn œx ïn sun◊sthkajÏ swm£tion, pneum£tion, noàj.

toÚtwn t«lla m◊cri toà œpimele√sqai de√n s£ œsti, tÕ d‹

tr∂ton mÒnon kur∂wj sÒn. <di>Õ œ¦n cwr∂sVj ¢pÕ seautoà, tout◊stin ¢pÕ tÁj sÁj diano∂aj, Ósa ¥lloi poioàsin À l◊-

gousin À Ósa aÙtÕj œpo∂hsaj À e≈paj kaπ Ósa æj m◊llonta tar£ssei se kaπ Ósa toà perikeim◊nou soi swmat∂ou À toà sumfÚtou pneumat∂ou ¢proa∂reta prÒsestin kaπ Ósa [1]

/xwqen perirr◊ousa d∂nh Œl∂ssei, éste tîn suneimarm◊nwn œxVrhm◊nhn, kaqar£n <te> t¾n noer¦n dÚnamin <kaπ> ¢pÒluton œf' ŒautÁj zÁn, poioàsan t¦ d∂kaia kaπ q◊lousan t¦

sumba∂nonta kaπ l◊gousan t¢lhqÁ· œ¦n cwr∂sVj, fhm∂, toà [1]gemonikoà toÚtou t¦ proshrthm◊na œk prospaqe∂aj kaπ

toà crÒnou t¦ œp◊keina À t¦ parJchkÒta, poišVj te seautÒn, o∆oj Ð 'EmpedÒkleioj sfa√roj kukloter¾j mon∂V

perighq◊i ga∂wn, mÒnon te zÁn œkmeletšVj Ö zÍj, tout◊sti tÕ parÒn, dunšV tÒ ge m◊cri toà ¢poqane√n ØpoleipÒmenon

¢tar£ktwj kaπ eÙmenîj kaπ Σlewj tù sautoà da∂moni dia-biînai.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XII 347

Zeul vede toate părţile conducătoare ale sufletului dezgolite 2

de învelişurile materiale, de cojile şi de impurităţile lor; nu -

mai cu inteligenţa sa, de fapt, acesta ia contact doar cu acele lucruri care se revarsă din el şi se regăsesc în aceste corpuri.

Dacă şi tu te vei obişnui să faci acest lucru, te vei elibera de o mare parte din agitaţia ta. Căci cel care nu vede aceste biete bucăţi de carne care îl înconjoară, îşi va ocupa poate timpul alergând după haine, case, faimă, accesorii şi puneri în scenă de acest fel?

Trei sunt părţile din care eşti alcătuit: bietul tău corp, bietul 3

tău suflu şi inte lectul.365 Dintre acestea, primele două, în măsura în care tre buie să te îngrijeşti de ele, sunt ale tale; numai a treia este în sensul propriu al cuvântului a ta. De aceea, când înde părtezi de tine însuţi, adică de intelectul tău366, câte fac sau spun alţii sau câte ai făcut ori ai spus tu însuţi şi câte, ca evenimente viitoare, te neliniştesc,

câte, aparţinând bietului trup care te înconjoară sau bietului suflu care se găseşte în tine, sunt ataşate de tine independent de alegerea ta deliberată, câte <lucruri> face să se învârtă vârte -

jul exterior din jurul tău, astfel încât, eliberându-se din lan -

ţurile destinului, fa cultatea ta intelectivă să poată trăi curată, independentă şi pe cont propriu, înfăptuind cele conform dreptăţii, dorind evenimentele şi spunând adevărul; dacă, spun, îndepărtezi de partea conducătoare a sufletului tău tot ceea ce provine de la înclinaţia pasională, tot ceea ce se găseşte înainte sau după momentul prezent, vei face din tine însuţi, după cum spune Empedocle, „o sferă rotundă care se bucură de feri cita sa unicitate“367, având grijă numai să

trăieşti ceea ce trăieşti, adică prezentul, şi atunci vei putea să

tră ieşti ceea ce îţi ră mâne până la moarte fără nici o tulburare, cu bună vo inţă, în armonie cu propriul tău *daimon*.

348

MARCUS AURELIUS

4

Poll£kij œqaÚmasa pîj ŒautÕn m‹n Ÿkastoj m©llon p£ntwn file√, t¾n d‹ Œautoà perπ aØtoà ØpÒlhyin œn œl£ttoni lÒgJ tƏqetai À t¾n tîn ¥llwn. œ¦n goàn tina qeÕj œpist¦j À did£skaloj /mfrwn keleÚsV mhd‹n kaq' aØtÕn œnqume√sqai kaπ dianoe√sqai Ö m¾ ¤ma kaπ gegwnƏskwn œxoƏsei, oÙd‹ prÕj mƏan [1]m◊ran toàto Øpomene√. oÛtwj toÝj p◊laj m©llon a≥doÚmeqa, tƏ pote perπ [1]mîn fronšousin, À ŒautoÚj.

5

Pîj pote p£nta kalîj kaπ filanqrèpwj diat£xantej o≤

qeoπ toàto mÒnon pare√don, tÕ œnƏouj tîn ¢nqrèpwn kaπ

p£nu crhstoÝj kaπ ple√sta prÕj tÕ qe√on ésper sumbÒlaia qem◊nouj kaπ œpπ ple√ston di' /rgwn ÐsƏwn kaπ ≤erourgiîn sunˇqeij tù qeƏJ genom◊nouj, œpeid¦n ¤pax ¢poq£nwsi, mhk◊ti aâqij gƏnesqai, ¢ll' e≥j tÕ pantelˇj ¢pesbhk◊nai; toàto d‹ eПper ¥ra kaπ oÛtwj /cei, eâ Пsqi Óti, e≥ æj Œt◊rwj

/cein /dei, œpo∂hsan ¥n¨ e≥ g¦r d∂kaion Ãn, Ãn ¨n kaπ

dunatÒn, kaπ e≥ kat¦ fÚsin, ½negken ¨n aÙtÕ [1] fÚsij. œk d¾ toà m¾ oÛtwj /cein, eΠper oÙc oÛtwj /cei, pistoÚsqw soi tÕ m¾ deÁsai oÛtwj g∂nesqaï Đr´j g¦r kaπ aÙtÕj Óti toàto parazhtîn dikaiologÍ prÕj tÕn qeÒn¨ oÙk ¨n d' oÛtwj dielegÒmeqa to√j qeo√j, e≥ m¾ ¥ristoi kaπ dikaiÒtatoi Ãsan.

e≥ d‹ toàto, oÙk ¥n ti perie√don ¢d∂kwj kaπ ¢lÒgwj ºmelh-m◊non tîn œn tÍ diakosmšei.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XII 349

De multe ori am fost uimit de faptul că fiecare, deşi se iu -

4

beşte pe sine însuşi mai mult decât pe toţi ceilalţi, pune totuşi mai puţin preţ pe propria sa părere despre sine decât pe părerea celorlalţi despre el. Aşadar, dacă un zeu sau un dascăl înţelept ar sta alături de cineva şi l-ar invita să nu-şi imagineze sau să nu gândească nimic în sine în -

suşi care să nu poată fi făcut cunoscut fără a-l spune în acelaşi timp în gura mare, acesta nu ar accepta asta nici mă -

car pentru o zi.368 Ca urmare, ne este ruşine mai mult de vecini, de ceea ce vor gândi despre noi, decât de noi înşine.

Cum oare zeii, care totuşi au orânduit toate cu înţelepciune 5

şi dragoste faţă de oameni, au neglijat acest singur lucru, fap tul că unii oameni foarte oneşti şi care au stabilit cu divini tatea, ca să spun aşa, foarte multe relaţii privilegiate şi care, prin activităţi sacre şi prin ceremonii religioase, au devenit în cel mai înalt grad familiari cu divi nitatea, odată

morţi, n-au mai revenit la viaţă, ci au dis părut pentru tot -

dea una? Ei bine, dacă lucrurile stau astfel, să ştii cu sigu -

ranţă că, dacă lucrurile ar fi trebuit să se petreacă altfel, zeii ar fi făcut asta. Însă, dacă ar fi fost drept, ar fi fost şi posibil şi, dacă ar fi fost conform naturii, natura însăşi l-ar fi pro dus. Iar din faptul că nu este aşa, dacă e adevărat că

nu este aşa, fii convins că n-a fost necesar să se producă în acest fel.

Căci vezi şi tu că, făcând în zadar cercetări, des -

chizi un proces îm potriva divinităţii; dar noi nu am fi discutat astfel cu zeii, dacă aceştia n-ar fi fost foarte buni şi foarte drepţi. Dacă acest lucru este ade vărat, ei n-ar fi putut comite vreo negli jenţă, trecând cu vederea în mod nedrept şi contrar raţiunii acele lucruri care sunt parte in -

tegrantă din ordinea lumii.

350

MARCUS AURELIUS

6

”Eqize kaπ Ósa ¢poginèskeij. kaπ g¦r ¹ ceπr ¹ ¢rister¦

prÕj t¦ ¥lla di¦ tÕ ¢n◊qiston ¢rgÕj oâsa toà calinoà œrrwmen◊steron À ¹ dexi¦ krate√˙ toàto g¦r eΠqistai.

7

Òpo√on de√ katalhfqÁnai ØpÕ toà qan£tou kaπ sèmati kaπ

yucÍ˙ t¾n bracÚthta toà bοou¨ t¾n ¢c£neian toà Ñpοsw kaπ prÒsw a≥înoj¨ t¾n ¢sq◊neian p£shj Ûlhj.

8

Gumn¦ tîn floiîn qe£sasqai t¦ a≥tièdh¨ t¦j ¢nafor¦j tîn pr£xewn¨ tο pÒnoj¨ tο ¹don˘¨ tο q£natoj¨ tο dÒxa¨ tοj oÙc Œautù ¢scolοaj aΠtioj¨ pîj oÙdeπj Øp' ¥llou œmpodο-

zetai¨ Óti p£nta ØpÒlhyij.

9

“Omoion e≈nai [de√] œn tÍ˙ tîn dogm£twn cršei pagkrati-astÍ˙, oÙcπ monom£cJ¨ Ð m‹n g¦r tÕ xοfoj ú crÁtai ¢potο-

qetai kaπ ¢naire√tai¨ Ð d‹ t¾n ce√ra ¢eπ /cei kaπ oÙd‹n

¥llo À sustr◊yai aÙt¾n de√.

10

Po√a aÙt¦ t¦ pr£gmata Đr©n, diairoànta e≥j Ûlhn, aΠtion,

¢naforf£n.

11

`Hl∂khn œxous∂an /cei ¥nqrwpoj m¾ poie√n ¥llo À Óper m◊llei Đ qeÕj œpaine√n, kaπ d◊cesqai p©n Ö ¨n n◊mV aÙtù Đ

qeÒj, <æj> tÕ ŒxÁj tÍ fÚsei.

12

Mťe qeo√j mempt◊on˙ oÙd‹n g¦r ŒkÒntej À ¥kontej

¡mart£nousï mťe ¢nqrèpoijˆ oÙd‹n g¦r oÙcπ ¥kontej.

éste oÙdenπ mempt◊on.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XII 351

Obişnuieşte-te şi cu ceea ce te descurajează. Mâna stângă, de 6

exemplu, chiar dacă este ineficientă pentru alte activităţi, din neobişnuinţă, e mai puternică decât dreapta să ţină cu forţă

frâul; pentru că este obişnuită <cu aceasta>.

Gândeşte-te în ce dispoziţie trebuie să fii surprins de moarte 7

atât în ceea ce priveşte trupul, cât şi în ceea ce priveşte su fletul; gândeşte-te la scurtimea vieţii, la prăpastia timpului de di -

nainte şi de după noi, la fragilitatea oricărei materii.

Priveşte cauzele dezgolite de aparenţe, relaţiile acţiunilor 8

cu scopul lor; observă ce este durerea, ce este plăcerea, ce este moar tea, ce este faima, cine este responsabilul neli -

niştii pen tru el însuşi; cum nimeni nu poate să fie împie -

dicat de altul, pentru că toate lucrurile sunt opiniile pe care le avem despre ele.

În folosirea principiilor filozofice trebuie să fii asemenea 9

unui atlet, nu unui gladiator. Căci gladiatorul acum lasă

sabia de care se foloseşte, acum o ia în mână; în schimb, atletul are întotdeauna braţele şi nu trebuie să facă altceva decât să îl strângă.369

Vezi ce sunt lucrurile în ele însele, împărţindu-le în materie, 10

cauză, relaţie cu scopul.

Cât de mare este puterea pe care o are omul de a nu face alt -

11

ceva decât ceea ce urmează să aprobe divinitatea şi de a primi tot ceea ce lui însuşi i-a hărăzit divinitatea, conform naturii!

Nu trebuie să le facem reproşuri zeilor, deoarece aceştia 12

nu greşesc nici cu voie, nici fără de voie; şi nu trebuie să

le facem reproşuri nici oamenilor, deoarece aceştia nu

13

Pîj gelo√oj kaπ x◊noj Ð qaum£zwn kaπ Ðtioàn tîn œn tù bðJ ginom◊nwn.

14

“Htoi ¢n£gkh e≤marm◊nhj kaπ ¢par£batoj t£xij À prÒnoia

≤l£simoj À furmÕj e≥kaiÒthtoj ¢prost£thtoj. e≥ m‹n oân

¢par£batoj ¢n£gkh, tð ¢ntiteðneij; e≥ d‹ prÒnoia œpide-com◊nh tÕ ≤l£skesqai, ¥xion ŒautÕn poðhson tÁj œk toà qe ðou bohqeðaj. e≥ d‹ furmÕj ¢nhgemÒneutoj, ¢sm◊nize Óti œn toioÚtJ tù klÚdwni aÙtÕj /ceij œn Œautù tina noàn [1]gemonikÒn, k¨n paraf◊rV se Ð klÚdwn, parafer◊tw tÕ

sarkðdion, tÕ pneum£tion, t«lla¨ tÕn g¦r noàn oÙ paroðsei.

15

’H tÕ m‹n toà lÚcnou fÎj, m◊cri sbesqÍ, faðnei kaπ t¾n aÙg¾n oÙk

¢pob£llei, [1] d‹ œn soπ ¢l˘qeia kaπ dikaiosÚnh kaπ swfrosÚnh proaposbšetai;

16

'Epπ toà fantasðan parascÒntoj Óti ¼marte˙ tð daπ o≈da e≥

toàto ¡m£rthma; e≥ d‹ kaπ ¼marten, Óti kat◊krinen aÙtÕj ŒautÒn, kaπ oÛtwj Ómoion toàto tù katadrÚptein t¾n Œautoà Ôyin;

“Oti Ð m¾ q◊lwn tÕn faàlon ¡mart£nein Ómoioj tù m¾

q◊lonti t¾n sukÁn ÑpÕn œn to√j sÚkoij f◊rein kaπ t¦ br◊fh klauqmurðzesqai kaπ tÕn Σppon cremetðzein kaπ Ósa ¥lla

¢nagka√a. tð g¦r p£qV t¾n Ÿxin /cwn toiaÚthn; e≥ oân gorgÕj e≈, taÚthn qer£peuson.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XII 353

greşesc niciodată cu voia lor; în consecinţă, nimănui nu trebuie să îi facem reproşuri.

Cât de ridicol şi de ciudat este cel care se arată uimit de cel 13

mai neînsemnat dintre evenimentele care au loc în timpul vieţii.

Fie necesitatea destinului şi o ordine inviolabilă, fie pro - 14

videnţa favorabilă, fie dezordinea fără conducerea cauzalităţii.

Aşadar, dacă avem de-a face cu o necesitate inviolabilă, de ce te îm po triveşti? Dacă avem de-a face cu providenţa, care admite să fie favorabilă, fă-te demn de ajutorul divinităţii. În schimb, dacă avem de-a face cu o dezordine fără con ducere, fii mulţumit că, în mijlocul unei agitaţii atât de mari, tu ai în tine însuţi o inteligenţă care te conduce; iar dacă agitaţia te tâ răşte, să ducă cu ea biata ta carne, bietul tău suflu vital şi toate celelalte: căci ea nu va putea să ducă cu ea inteligenţa ta.

Lumina lămpii, până când se stinge, străluceşte şi nu îşi 15

pierde strălucirea; în schimb, adevărul care există în tine, dreptatea şi cumpătarea pot fi stinse înainte de sfârşitul vieţii tale?

Cât despre cel care îţi lasă impresia că a comis o greşeală: 16

„Ce ştiu eu dacă este vorba de o greşeală?“ Şi dacă totuşi a comis o greşeală, îmi dau seama că „s-a condamnat singur“, şi astfel acesta este asemenea celui care se zgârie pe faţă.

Gândeşte-te că cel care nu vrea ca ticălosul să comită gre -

şeli este asemenea celui care nu doreşte ca smochinul să-şi ducă seva către smochinele sale, nou-născuţii să plângă, calul să necheze şi toate celelalte lucruri necesare. Căci ce ar putea să sufere cel care are o astfel de stare mentală? Dacă eşti ner -

vos, vindecă-ţi această înclinaţie.

17

E≥ m¾ kaq˘kei, m¾ pr£xVj¨ e≥ m¾ ¢lhq◊j œsti, m¾ eΠpVj. [1]

g¦r Đrmšou /stw [e≥j tÕ p©n].

18

'Aeπ Đr©n, tϑ œstin aÙtÕ œke√no tÕ t¾n fantasϑan soi poioàn, kaπ ¢naptÚssein diairoànta e≥j tÕ aΠtion, e≥j tÕ ØlikÒn, e≥j t¾n ¢nafor£n, e≥j tÕn crÒnon œntÕj oá pepaàsqai aÙtÕ

dešei.

19

AΠsqou potˋ Óti kre√ttÒn ti kaπ daimonièteron /ceij œn sautù tîn t¦ p £qh poioÚntwn kaπ kaq£pax tîn neu-rospastoÚntwn se. tϑ mou nàn œstin [1] di£noia; m¾ fÒboj; m¾ Øpoyϑa; m¾ œpiqumϑa; m¾ ¥llo ti toioàton; 20

Prîton tÕ m¾ e≥kÍ mhdˋ ¥neu ¢nafor©j. deÚteron tÕ m¾

œp' ¥llo ti À œpπ tÕ koinwnikÕn t◊loj t¾n ¢nagwg¾n poie√sqai.

21

“Oti met' oÙ polÝ oÙdeπj oÙdamoà /sV oÙdˋ toÚtwn ti § nàn bl◊peij oÙdˋ toÚtwn tij tîn nàn bioÚntwn¨ ¤panta g¦r metab£llein kaπ tr◊pesqai kaπ fqeϑresqai p◊fuken, Σna Ÿtera œfexÁj gϑnhtai.

22

“Oti p£nta ØpÒlhyij kaπ aÛth œpπ so∂. «ron oân Óte q◊leij t¾n ØpÒlhyin kaπ ésper k£myanti t¾n ¥kran galÞh, staqer¦ p£nta kaπ kÒlpoj ¢kÚmwn.

23

M∂a kaπ [1]tisoàn œn◊rgeia kat¦ kairÕn pausam◊nh oÙd‹n kakÕn p £scei, kaqÕ p◊pautaï oÙd‹ Đ pr£xaj t¾n pr©xin

Dacă nu e o acţiune potrivită, nu o săvârşi; dacă nu e ade -

17

vărat, nu vorbi: impulsul tău să pornească de la tine spre Întreg.

Întotdeauna vezi ce este în sine acel obiect care produce în 18

tine reprezentarea şi dezvăluie-l, împărţindu-l în cauză, ma -

terie, relaţie şi timpul în care acel obiect va trebui să

înceteze să existe.

Obişnuieşte-te în cele din urmă că ai în tine însuţi ceva mai 19

bun şi mai divin decât obiectele care provoacă în tine pasiu -

nile şi care, într-un cuvânt, te fac să te mişti ca o ma rio netă.

Ce este acum intelectul meu? Nu cumva frică? Nu cumva bă -

nuială? Nu cumva dorinţă? Nu cumva altceva de felul acestora?

În primul rând, fereşte-te să acţionezi la întâmplare şi fără

20

un scop precis; în al doilea rând, nu raporta acţiunile tale la altceva decât la scopul util binelui comun.

Gândeşte-te că nu peste mult timp nu vei mai fi decât nimeni 21

de nicăieri, că nu va mai exista nici unul dintre lucrurile pe care le vezi acum, nici vreunul dintre oamenii care trăiesc acum. Fiind că

orice lucru este prin natura sa făcut să se transforme, să-şi schimbe starea şi să dispară pentru ca altele să poată să-i urmeze.

Nu uita că totul este părere şi aceasta depinde de tine. Prin 22

urmare, alungă, când vrei, părerea şi, precum nava care trece pe lângă un promontoriu ocolindu-l, vei avea parte de cal mul mării, totul va fi încremenit şi golful – fără valuri.

O oarecare activitate care se sfârşeşte la momentul potrivit370

23

nu suferă nici un rău, în măsura în care s-a sfârşit; nici cel

taÚthn kat' aÙtÕ toàto, kaqÕ p◊pautai, kakÒn ti p◊ponqen.

Ðmo∂wj oân tÕ œk pasîn tîn pr£xewn sÚsthma, Óper œstπn Ð b∂oj, œ¦n œn kairù paÚshtai, oÙd‹n kakÕn p£scei kat' aÙtÕ

toàto, kaqÕ p◊pautai¨ oÙd‹ Ð katapaÚsaj œn kairù tÕn e≤rmÕn toàton kakîj diet◊qh. tÕn d‹ kairÕn kaπ tÕn Óron d∂-

dwsin [1] fÚsij, pot‹ m‹n kaπ [1] ≥d∂a, Ótan œn gřv, p£ntwj d‹ [1] tîn Ólwn, Âj tîn merîn metaballÒntwn nearÕj ¢eπ kaπ

¢kma√oj Ð sÚmpaj kÒsmoj diam◊nei. kalÕn d‹ ¢eπ p©n kaπ

æra√on tÕ sumf◊ron tù ÓlJ. [1] oân kat£pausij toà b∂ou Œk£stJ oÙ kakÕn m‹n Óti oÙd‹ a≥scrÒn, eÏper kaπ ¢proa∂-

reton kaπ oÙk ¢koinènhton¨ ¢gaqÕn d‹ eÏper tù ÓlJ ka∂rion kaπ sumf◊ron kaπ sumferÒmenon. oÛtwj g¦r kaπ qeofÒrhtoj Ð ferÒmenoj kat¦ taÙt¦ qeù kaπ œpπ taÙt¦ tÍ gnèmV

ferÒmenoj.

24

Tr∂a taàta de√ prÒceira /cein¨ œpπ m‹n ïn poie√j, [e≥] mťe e≥kÍ

mťe ¥llwj À æj ¨n [1] D∂kh aÙt¾ œnřghsen¨ œpπ d‹ tîn /xwqen sumbainÒntwn, Óti ½toi kat' œpituc∂an À kat¦ prÒnoian¨ oÜte d‹ tÍ

œpitucðv mempt◊on oÜte tÍ pronoðv œgklht◊on. deÚteron tÒ Ðpo√on Ÿkaston ¢pÕ sp◊rmatoj m◊cri yucèsewj kaπ ¢pÕ

yucèsewj m◊cri toà t¾n yuc¾n ¢podoànai kaπ œx oΣwn [1]

sÚgkrisij kaπ e≥j ofa [1] lÚsij. trðton e≥ ¥fnw met◊wroj œxarqeπj katask◊yaio t¦ ¢nqrèpeia kaπ t¾n polutropðan [Ósh]

katanošaij, Óti katafronšeij sunidën ¤ma kaπ Óson tÕ pe-rioikoàn œnaerðwn kaπ œnaiqerðwn kaπ Óti, Ðs£kij ¨n œxarqÍj, taÙt¦ ÔyV tÕ Ðmoeid◊j, tÕ ÑligocrÒnion œpπ toÚtoij Ð tàfoj.

care a desfăşurat această activitate nu a suportat vreun rău, pentru însuşi motivul că activitatea a încetat. În acelaşi fel, prin urmare, nici sistemul tuturor activităţilor, care este în -

săşi viaţa, dacă încetează la momentul potrivit, nu suportă

vreun rău, prin însuşi faptul că s-a sfârşit; nici cel care şi-a terminat la momentul potrivit această înlănţuire de activităţi nu se găseşte într-o stare nefericită. Dar momentul potrivit şi limita vieţii sunt stabilite de natură, câteodată de natura particulară a fiecăruia, când cineva este la bătrâneţe, în orice caz de natura Întregului, ale cărui părţi, deşi se transformă, fac ca întreaga lume să rămână întotdeauna plină de pros -

peţime şi de vigoare. Întotdeauna frumos şi viguros este tot ceea ce este util Întregului. Aşadar, încetarea vieţii nu în -

seamnă un rău pentru fiecare dintre noi, fiindcă nu e nimic ruşinos, dacă este adevărat că nu depinde de alegerea deli -

berată şi nici nu este contrară binelui social; în schimb, ea este un bine, dacă într-adevăr este potrivită pentru Întreg, dacă-i aduce acestuia un avantaj şi dacă este avantajată. În acest sens, se poate spune că este purtat de di vinitate cel care este purtat pe acelaşi drum şi spre aceleaşi scopuri ca şi Zeul de puterea sa de cunoaştere.

Aceste trei observaţii trebuie să le ai la îndemână: în tot ceea 24

ce faci, vezi dacă nu acţionezi la întâmplare sau altfel decât ar face dreptatea însăşi371; în ceea ce priveşte accidentele exterioare, socotind că totul se petrece fie la întâmplare, fie potrivit providenţei, nu trebuie să te plângi de întâmplare, nici să-i aduci acuze

providenţei. În al doilea rând, ai în vedere cine este fiecare de la sămânţă până la dobândirea sufletului şi de la dobândirea sufletului până la pierderea acestuia, din ce elemente este alcătuit compusul şi în câte elemente va avea loc descompunerea. În al treilea rând, dacă

deodată, înălţându-te în văzduh, ai putea examina cu grijă

25

B£le /xw t¾n ØpÒlhyin· s◊swsai. tØj oân Ð kwlÚwn œkb£llein;

26

“Otan dusforÍj œpØ tini, œpel£qou toà, Óti p£nta kat¦ t¾n tîn Ólwn fÚsin gØnetai, kaπ toà, Óti tÕ ¡martanÒmenon

¢llÒtrion, kaπ œpπ toÚtoij toà, Óti p©n tÕ ginÒmenon oÛtwj

¢eπ œgØneto kaπ genšetai kaπ nàn pantacoà gØnetai· toà, Ósh [1] sugg◊neia ¢nqrèpou prÕj p©n tÕ ¢nqrèpeion g◊noj·

oÙ g¦r a≤matØou À spermatØou, ¢ll¦ noà koinwnØa.

œpel£qou d‹ kaπ toà, Óti Ð Œk£stou noàj qeÕj kaπ œke√qen œrrÚhken· toà, Óti oÙd‹n ΠdionoÙdenÒj, ¢ll¦ kaπ tÕ teknØon kaπ tÕ swm£tion kaπ aÙtÕ tÕ yuc£rion œke√qen œlÎuqen·

toà, Óti p£nq' ØpÒlhyij· toà, Óti tÕ parÕn mÒnon Ÿkastoj zÍ kaπ toàto ¢pob£llei.

27

Sunecîj ¢napole√n toÝj œpØ tini lØan ¢ganaktšantaj, toÝj œn megØstaij dÒxaij À sumfora√j À /cqraij À

Ðpoiaisoàn tÚcaij ¢km£santaj· e≈ta œfist£nein· poà nàn p£nta œke√na; kapnÕj kaπ spodÕj kaπ màqoj À oÙd‹ màqoj.

sumprospipt◊tw d‹ kaπ tÕ toioàto p©n, ofon· F£bioj Ka-toull√noj œp' ¢groà kaπ LoÚsioj Loàpoj œn to√j kˇpoij kaπ

StertØnioj œn BaØaij kaπ Tib◊rioj œn Kapr◊aij kaπ OÙÎioj

`Roàfoj kaπ Ólwj [1] prÕj Ðtioàn met' o≥šewj diafor£ kaπ

æj eÙtelϳ p©n tÕ katenteinÒmenon kaπ ÓsJ filosofèteron

lucrurile omeneşti şi varietatea lor, gândeşte-te că le-ai dis -

preţui, putând în acelaşi timp să vezi şi cât de mare este spaţiul locuit de vieţuitoarele din aer şi din eter; şi în plus să fii convins că, ori de câte ori te-ai ridica în văzduh, vei vedea aceleaşi lucruri, asemănarea şi vremelnicia lor. Din aceste lucruri apare trufia!

Elimină părerea şi eşti salvat. Cine ar putea, aşadar, să te 25

împiedice s-o elimini?

În cazul în care eşti nemulţumit de ceva înseamnă că ai uitat 26

că toate se petrec conform naturii Întregului, că greşeala pe care un altul o comite nu poate să te atingă şi, mai ales, că

orice eveniment întotdeauna s-a desfăşurat astfel, se va des -

făşura şi se desfăşoară acum oriunde; ai uitat cât de strânsă

este relaţia de rudenie dintre un om şi întregul neam ome -

nesc, fiindcă ali anţa nu este de sânge sau de sămânţa care l-a zămislit, ci de gândire; ai uitat, de asemenea, că mintea fie -

căruia este un zeu şi este o emanaţie de acolo, că nimic nu este proprietatea ni mănui, ci copilaşul tău, bietul tău trup şi însuşi sufleţelul tău au venit de acolo; ai uitat că totul este doar părere şi, în fine, că fiecare trăieşte numai mo mentul prezent şi că pe acesta îl pierde.

Tot timpul reaminteşte-ţi-i pe cei care, pentru un motiv 27

sau altul, se înfuriau foarte uşor, oameni care au obţinut cele mai înalte onoruri sau au avut parte de nenorociri sau de rivalităţi sau de orice fel de întâmplări ale sorţii! Apoi, gândeşte-te unde sunt acum toate acestea? Fum, cenuşă şi legendă, sau nici măcar legendă. Reaminteşte-ţi toate per -

sonajele de acest fel, precum Fabius Catullinus372 pe ogo -

rul său, Lusius Lupus373 în grădinile sale, Ster tinius374 la Baiae, Tiberius la Capri şi Velius Rufus375: într-un cuvânt,

360

MARCUS AURELIUS

tÕ œpπ tÁj doqeødshj Ûlhj ŒautÕn dødkaion, sèfrona, qeo√j ŒpÒmenon ¢felÎj par◊ceinÅ Ð g¦r œpπ ¢tuføv tàfoj tufÒ-menoj p£ntwn calepètatoj.

28

PrÕj toÝj œpizhtoàntajÅ poà g¦r ≥dën toÝj qeoÝj À pÒqen kateilhfëj Óti e≥sπn oÛtw s◊beij; prîton m‹n kaπ Ôyei Ðratoød e≥sinÅ /peita m◊ntoi oÙd‹ t¾n yuc¾n t¾n œmautoà Œèraka kaπ Ómwj timîÅ oÛtwj oân kaπ toÝj qeoÚj, œx ïn tÁj dun£mewj aÙtîn Œk£stote peirîmai, œk toÚtwn Óti te e≥sπ katalamb£nw kaπ a≥doàmai.

29

Swthrøa bødou ŸkastonÅ di' Ólou aÙtÕ tø œstin Ðr©n, tø m‹n aÙtoà tÕ ØlikÒn, tø d‹ tÕ a≥tiîdejÅ œx Ólhj tÁj yucÁj t¦

dødkaia poie√n kaπ t¢lhqÁ l◊gein. tø loipÕn À ¢polaÚein toà zÁn sun £ptonta ¥llo œp' ¥llJ ¢gaqÒn, éste mhd‹ tÕ

bracÚtaton di£sthma ¢poleødpein;

30

flEn fÎj [1]lødou, k¨n dieødrghtai toøcoij, Ôresin, ¥lloij murødoij.

møa oÙsøa koinˇ, k¨n dieødrghtai ≥dødwj poio√j sèmasi murø-

oij. møa yucˇ, k¨n fÚsesi dieødrghtai murøaij kaπ ≥døaij perigrafa√j. møa noer¦ yucˇ, k¨n diakekrødsqai dokÍ. t¦

m‹n oân ¥lla m◊rh tîn e≥rhm◊nwn, ofon pneÚmata kaπ

Øpokeødmena ¢naøsqhta, kaπ ¢noikeødwta ¢llÍoijÅ kaøtoi k¢ke√na tÕ Œnoàn sun◊cei kaπ tÕ œpπ t¦ aÙt¦ br√qon.

di£noia d‹ ≥dødwj œpπ tÕ ÐmÒfulon teønetai kaπ sunøstatai kaπ oÙ dieørgetai tÕ koinwnikÕn p£qoj.

toţi cei care s-au distins prin ceva, având despre ei înşişi o părere deosebită; şi cât de lipsit de valoare este orice lucru pentru care omul face atâtea eforturi şi cu cât este mai demn de un filozof să se arate în orice privinţă drept, cum pătat, supus faţă de zei în simplitate! Căci orgoliul care se făleşte sub masca modestiei este cel mai insuportabil dintre toate.

Celor care întreabă: „Unde i-ai văzut pe zei şi de unde ai 28

aflat că ei există, de îi venerezi astfel?“ Mai întâi că ei sunt vizibili chiar cu ochiul liber; apoi, că eu nu mi-am văzut nici măcar propriul suflet, şi totuşi îl preţuiesc. În acelaşi fel, aşadar, gândesc şi despre zei, din acţiunile cărora constat de fiecare dată puterea lor, de aceea înţeleg şi că ei există, şi astfel îi venerez.

Salvarea vieţii constă în a vedea ce este fiecare lucru în 29

totalitate în el însuşi, ce este materia în el, ce este cauza, şi cu tot sufletul să acţionezi conform dreptăţii şi să spui adevărul. Ce-ţi rămâne apoi decât să te bucuri de viaţa care înşiră o acţiune bună după alta, astfel încât nu rămâne nici cel mai mic spaţiu între ele?

Una singură este lumina soarelui, chiar dacă este întreruptă

30

de ziduri, de munţi şi de nenumărate alte obstacole. Una singură este substanţa universală, chiar dacă este divizată în nenumărate corpuri de calităţi specifice. Unul singur este sufletul, chiar dacă este divizat şi circumscris în infinitele naturi şi realităţi individuale. Unul singur este sufletul inteligent, chiar dacă pare că este divizat. Aşadar, celelalte părţi dintre cele amintite mai sus, de exemplu suflurile vi tale şi substraturile, sunt lucruri insensibile şi lipsite de ra por turi între ele; totuşi şi acelea sunt menţinute laolaltă de factorul

31

Tð œpizhte√j; tÕ diagðnesqai; ¢ll¦ tÕ a≥sq£nesqai; tÕ

Ðrm©n; tÕ aÜxesqai; tÕ lˇgein aâqij; tÕ fwnÍ crÁsqai; tÕ

dianoe√sqai; tð toÚtwn pÒqou soi ¥xion doke√; e≥ dﹷ Ÿkasta

eÙkatafrÒnhta, prÒiqi œpπ teleuta√on tÕ Ÿpesqai tù lÒgJ

kaπ tù qeù. ¢ll¦ m£cetai tÕ tim©n taàta, tÕ ¥cqesqai e≥

di¦ toà teqnhk◊nai steršetaƏ tij aÙtîn.

32

PÒston m◊roj toà ¢peƏrou kaπ ¢canoàj a≥înoj ¢pomem◊ristai Œk £stJ t£cista g¦r œnafanƏzetai tù ¢idƏJ pÒston d‹

tÁj Ólhj oÙsƏajÏ pÒston d‹ tÁj Ólhj yucÁjÏ œn pÒstJ d‹

bwlarƏJ tÁj Ólhj gÁj Ÿrpeij. p£nta taàta œnqumoÚmenoj mhd‹n m◊ga fant£zou À tÒ, æj m‹n 1 s¾ fÚsij ¥gei poie√n, p£scein d‹ æj 1 koin¾ fÚsij f◊rei.

33

Pîj Œautù crÁtai tÕ 1gemonikÒn; œn g¦r toÚtJ tÕ p©n œsti.

t¦ d‹ loip¦ À proairetik£ œstin À ¢proaƏreta, nekr¦ kaπ

kapnÒj.

34

PrÕj qan£tou katafrÒnhsin œgertikètaton Óti kaπ o≤ t¾n 1don¾n ¢gaqÕn kaπ tÕn pÒnon kakÕn krƏnontej Ómwj toÚtou katefrÒnhsan.

unificator şi de forţa de gravitaţie. Intelectul, în schimb, prin calitatea specifică, tinde spre ceea ce este de aceeaşi specie, se uneşte cu acesta şi sentimentul social nu cunoaşte întrerupere.

Ce urmăreşti? Să trăieşti în continuare? Dar să încerci 31

sen zaţii, să ai impulsuri, să creşti, să încetezi mai apoi, să te foloseşti de voce, să te foloseşti de intelect? Care din -

tre aceste activităţi îţi pare demnă de a fi dorită? În schimb, dacă socoteşti că fiecare ţi se pare uşor de dis preţuit, mergi înainte până la capăt: să te supui raţiunii şi Zeului.

Dar este o contradicţie între a preţui aceste activităţi şi a suferi la gândul că, din pricina morţii, vom fi privaţi de acestea.

Gândeşte-te cât de neînsemnată parte din infinita prăpastie 32

a timpului este hărăzită fiecăruia! Căci foarte rapid se pierde în eternitate. Cât de neînsemnată parte din substanţa uni -

versală, cât de neînsemnată parte din sufletul universal, pe ce bulgăre neînsemnat din pământul întreg te târăşti!

Reflectând la toată această frază, nu îţi reprezenta nimic de o <mai> mare însemnătate decât aceasta: să acţionezi după

cum te îndrumă natura ta şi, pe de altă parte, să suporţi ceea ce îţi aduce natura universală.

În ce fel se foloseşte de ea însăşi partea conducătoare a su -

33

fletului? Căci în aceasta constă totul. Celelalte lucruri rămase depind sau nu de alegerea ta, cadavre şi fum.

Argumentul cel mai incitant pentru a dispreţui moartea 34

este faptul că până şi cei care consideră plăcerea un bine şi sufe rinţa – un rău o dispreţuiesc totuşi.376

35

'Wi tÕ eÜkairon mÒnon ¢gaqÕn kaπ ú tÕ pleðouj kat¦ lÒgon ÑrqÕn pr£xeij ¢podoànai tù Ñligwt◊raj œn IsJ œstπ kaπ ú tÕn kÒsmon qewrÁsai pleðoni À œl£ssoni crÒnJ oÙ diaf◊rei, toÚtJ oÙd‹ Ð q£natoj foberÒn.

36

"Anqrwpe, œpoliteÚsw œn tÍ meg£lV taÚtV pÒleï tð soi dia -

f◊rei, e≥ p◊nte /tesin <À ŒkatÒn>; tÕ g¦r kat¦ toÝj nÒmouj

IIson Œk£stJ. tð oân deinÒn, e≥ tÁj pÒlewj ¢pop◊mpei se oÙ

tÚrannoj oÙd‹ dikast¾j ¥dikoj, ¢ll' [1] fÚsij [1] e≥s aga -

goàsa, ofon e≥ kwmJdÕn ¢polÚoi tÁj skhnÁj Ð parala bën strathgÒj; – „¢ll' oÙk e≈pon t¦ p◊nte m◊rh, ¢ll¦ t¦ trða.“

– „kalîj e≈paj¨ œn m◊ntoi tù bðJ t¦ trða Ólon tÕ dr©m£

œsti.“ tÕ g¦r t◊leion œke√noj Ðrðzei Ð tÒte m‹n tÁj sugkrð-

sewj, nàn d‹ tÁj dialÚsewj aÏItioj¨ sÝ d‹ ¢naðtioj ¢m -

fot◊rwn. ¥piqi oân Σlewj¨ kaπ g¦r Ð ¢polÚwn Σlewj.

GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUŞI – XII 365

Pentru cel care socoteşte unicul bine ceea ce se petrece la 35

momentul potrivit, pentru cel care socoteşte că îndeplinirea mai multor acţiuni conform dreptei raţiuni este acelaşi lucru cu a îndeplini mai puţine şi pentru cel pentru care nu are o importanţă deosebită posibilitatea de a contempla lumea un timp mai lung sau mai scurt, moartea nu are nimic înfricoşător.

Omule, ai fost cetăţean al acestei mari cetăţi377. Ce diferenţă

36

este pentru tine dacă ai trăit cinci sau o sută de ani? Căci a trăi conform legilor <naturii> este egal pentru fiecare.378 Prin urmare, ce ţi se pare atât de îngrozitor dacă te-a alungat din cetate nu un tiran, nu un judecător nedrept, ci propria na -

tură, care te-a făcut să intri într-o asemenea cetate? Ca şi cum pretorul l-ar concedia pe actorul pe care îl angajase. „Dar n-am interpretat cinci acte, ci numai trei!“379 „Le-ai interpretat bine! În viaţă însă, cele trei acte alcătuiesc întreaga ta piesă.“

Căci această completitudine a hotărât-o cel care a fost când -

va cauză a alcătuirii tale380, şi acum – a dezagregării tale. Tu, în schimb, nu eşti cauza nici uneia dintre cele două. Pleacă, aşadar, din această viaţă cu sufletul împăcat; căci şi cel care te face să pleci este liniştit.

NOTE

1. Opera împăratului-filozof nu avea nici un titlu în manuscrisul de la Vatican. *Editio princeps* propune titlul: T¦ e≥j ŒautÒn (*Gânduri către sine însuşi*). După publicarea textului grecesc în 1559, traducerile care

vor apărea în întreaga Europă vor primi diverse titluri. Tradu -

cerea latinească a lui Xylander, care însoţea în 1559 textul grecesc, propune titlul *De seipso seu vita sua* (*Despre sine însuşi sau despre viaţa sa*). Ediţiile de la Strasbourg (1599) şi Lyon (1626) purtau titlul *De vita sua* (*Despre viaţa sa*). Meric Casaubon, în ediţia greco-latină

apărută la Londra în 1643 preferă titlul *De seipso et ad seipsum* (*De -*

spre el însuşi şi către sine însuşi). Un alt umanist englez din aceeaşi perioadă, Thomas Gataker, propune, la începutul traducerii sale lati -

neşti comentate, formula: *De rebus suis sive de eius quae ad se pertinere censebat* (*Despre treburile sale private sau despre lucrurile care con sidera el că îl privesc*).

Cartea I

2. Cartea I a fost scrisă după redactarea celorlalte unsprezece cărţi, în tre anii 176 şi 180 p. Chr., la Sirmium, locul unde Marcus Aurelius îşi stabileşte cartierul general după moartea soţiei sale, Faustina, în anul 176 p. Chr. În această carte, Marcus Aurelius îşi reamin teşte ce datorează fiecăruia dintre strămoşii, părinţii, prietenii şi profesorii săi, propunându-şi să urmeze modelul pe care aceştia i l-au oferit.

3. Senatorul M. Annius Verus, bunicul patern al lui Marcus Au relius, a fost de trei ori consul şi *praefectus Urbi*. El l-a adoptat pe micuţul Marcus, rămas orfan de tată la vârsta de zece ani.

NOTE

4. Marcus Annius Verus, tatăl viitorului împărat Marcus Aurelius, a murit de tânăr, pe când îndeplinea funcţia de *praetor*.

5. Domitia Lucilla, fiica lui Celvisius Tullus, care a fost de două ori consul.

6. Cu siguranţă, este vorba despre străbunicul matern, Catilius Se verus, de două ori consul şi *praefectus Urbi*.

7. Nu ştim numele preceptorului lui Marcus Aurelius, posibil un anume Eu forion.

8. Verzii şi Albaştrii erau echipele care participau la cursele de care, iar Cei cu scuturi mici şi Cei cu scuturi mari, respectiv Cei cu scuturi rotunde şi Cei cu scuturi dreptunghiulare erau echipele de la jocurile de gladiatori.

9. Pictor şi filozof stoic, unul dintre primii dascăli ai lui Marcus Aurelius.

10. Un joc la modă în acea perioadă.

11. Dintre cei trei, este cunoscut numai Bacchios din Paphos, filozof platonician. Gataker propune pentru „ *Marcianus*“ „ *Mecianus*“

(cf. *Historia Augusta*, IV, 3, 6), jurist, care l-ar fi avut pe Marcus Aurelius printre discipoli.

12. Este mai degrabă vorba despre educaţia spartană.

13. Q. Iunius Rusticus, filozof stoic, a avut un rol esenţial în for marea lui Marcus Aurelius. Cf. *Historia Augusta*, III, 3; Cassius Dio, LXXII, 35, 1.

14. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, III, 12, 1.

15. O colonie romană situată în vechiul Latium, pe malul Mării Tire niene. Numele ei, ne spune Strabon, V, 3, vine de la substan -

tivul *sinus*,- *us*, golf.

16. Lecţiile filozofului stoic născut în anul 50 p. Chr. la Hiera -

polis, în Frigia, au fost editate de discipolul acestuia, Arrian, şi publicate în două lucrări, *Disertaţii* şi *Manualul*.

17. Apollonius din Calcedonia, filozof stoic, a fost chemat la Roma de Antoninus Pius pentru a-i fi profesor lui Marcus Aurelius.

18. Sextus din Cheronea, filozof stoic, nepotul lui Plutarh.

19. „A trăi în conformitate cu natura“ (kat¦ fÚsin zÁn sau Ðmologoum◊nwj tÍ fÚsei zÁn) este vestita formulă care defineşte scopul în morala stoică. *Cf*. Diogenes Laërtios, VII, 87–90.

20. Alexandru din Cotiaeum, în Frigia, care l-a învăţat pe Marcus Aurelius greaca şi gramatica.

NOTE

21. M. Cornelius Fronto (100–170 p. Chr.) a fost un mare retor roman, cu care Marcus Aurelius a avut relaţii de prietenie.

22. Alexandru din Seleucia, un retor care a devenit apoi în 170

p. Chr. secretarul *ab epistulis graecis* al lui Marcus Aurelius.

23. Cinna Catulus, filozof stoic.

24. Unul este retorul Domitius Afrus, celălalt, retorul care i-a fost profesor lui Fronto.

25. Claudius Severus Arabianus, filozof aristotelic, consul în 146

p. Chr.

26. Publius Clodius Thrasea Paetus, senator roman şi filozof stoic, a fost condamnat la moarte de Nero în anul 66 p. Chr.; Gaius Hel vidius Priscus, filozof stoic şi om de stat, a fost condamnat la moarte de împăratul Vespasian; Marcus Porcius Cato Uticensis (95-46

a. Chr.), om de stat și adept al filozofiei stoice, s-a sinucis în timpul războiului civil dintre Iulius Caesar şi Pompeius; Dion din Syracusa, om politic şi prieten cu Platon, a murit în 354 a. Chr. în urma unei conspiraţii; Marcus Junius Brutus Caepio (85-42 a. Chr.), senator, jurist şi filozof, l-a ucis pe Caesar la 15 martie 44 a. Chr. Toate aceste personaje, care i-au fost prezentate lui Marcus Aurelius de Severus, s-au opus oricărei forme de tiranie, despotism şi autocraţie.

27. Claudius Maximus, stoic, probabil proconsulul Africii, că -

ruia Apuleius i-a dedicat apologia sa. Catullus, Severus şi Maximus sunt prieteni, nu profesorii lui Marcus Aurelius.

28. Text incert.

29. Este vorba despre tatăl său adoptiv, Antoninus Pius (138–

161 p. Chr.).

30. Text incert. Antoninus Pius era din Lanuvium, chiar din Lorium, localitate aproape de Roma.

31. Expresie proverbială.

32. Probabil aluzie la laudele pe care i le aduce lui Socrate Alci -

biade în *Banchetul*, 215 a sqq.

33. Politeismul tradiţional coexistă în opera lui Marcus Aurelius fără probleme cu monismul stoic.

34. Annia Cornificia Faustina (123–152 p. Chr.).

35. Plotina Pompea, fosta soţie a lui Traian.

36. Lucius Verus.

37. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, I, 22, 6.

38. Probabil doi sclavi.

NOTE

39. De fapt, Domitia Lucilla nu a murit foarte tânără.

40. Annia Galeria Faustina.

41. Despre profesorii lui Commodus, vezi *Historia Augusta*, VII, 1, 5 sqq.

42. Text obscur.

43. Epictet recomandă abandonarea silogismelor pentru a putea face progrese în studiul filozofiei (*Diatribe*, II, 17, 27).

Cartea a II-a

44. Cărţile a II-a şi a III-a au fost scrise între anii 170 şi 173

p. Chr., în ţinutul cvazilor.

45. Cvazii sunt un neam germanic situat pe Dunăre, în Mo -

ravia de azi.

46. Aceste cuvinte se găsesc în unele ediţii la sfârşitul primei cărţi.

47. Pentru Marcus Aurelius, necunoaşterea este cauza viciului, în timp ce cunoaşterea şi meditaţia, conducând la dreapta raţiune, garantează virtutea.

48. *Cf*. Cicero, *Paradoxa Stoicorum*, I.

49. TÕ [1]gemonikÒn este partea conducătoare a sufletului, la nivelul căreia apar reprezentările, asentimentul, impulsurile şi raţiunea.

Aceasta este situată la nivelul inimii. La Marcus Aurelius, partea conducătoare a sufletului mai poartă numele de di£noia (inteligenţă) sau noàj (intelect). *Cf*. SVF, II, 834–849, şi J.-B. Gourinat, *Les stoïciens et l'âme*, P.U.F., Paris, 1996, pp. 22–27.

50. Natura ([1] fÚsij) reprezintă şi *logos*-ul răspândit peste tot, care pătrunde substratul material ([1] Ûlh).

51. Providenţa ([1] prÒnoia) este ordinea raţională orientată spre un scop bun; întâmplarea ([1] tÚch) este opusul providenţei.

52. Marcus Aurelius este puternic influenţat de mobilismul lui Heraclit.

53. Necesitatea (tÕ ¢nagka√on) şi utilitatea (tÕ sumf◊ron) struc -

turează lucrurile, întotdeauna inspirându-se de la *logos*.

54. Cele patru elemente tradiţionale: apa, pământul, aerul şi focul.

55. Este vorba de suflul (¢pÒrroia) care există în orice lucru.

56. Reprezentarea este una dintre cele patru facultăţi ale sufle -

tu lui, mai bine zis ale părţii conducătoare a sufletului. Stoicii sus -

ţineau că „o reprezentare este un afect care se produce în suflet şi care arată în el însuşi şi cine l-a produs“ (Pseudo-Plutarh, *Învăţăturile filo -*

zofilor, IV, 12). După Zenon, reprezentarea este „o amprentă în suflet“ (Sextus Empiricus, *Împotriva învăţaţilor*, VII, 236), iar ter -

menul provine de la „urma lăsată de pecetea unui inel în ceară“

(Diogenes Laërtios, VII, 45). Cleanthes considera reprezentarea „o im primare în profunzime şi în relief, asemenea unei urme lăsate cu degetele în ceară“ (Sextus Empiricus, *Împotriva învăţaţilor*, VII, 228), în timp ce pentru Chrysippos reprezentarea nu mai este o am -

prentă, ci „o modificare“ (¢lloðwsij) sau o „alte rare a sufle tului“

(fantasða œstπn Œteroðwsij yucÁj).

57. Neglijenţa ([1] e≥kaiÒthj) se opune ordinii raţionale şi necesare.

58. Stoicii făceau diferenţa între lume sau Întreg (Ð kÒsmoj sau tÕ Ólon), care este unică, limitată, de formă sferică, înconjurată din toate părţile de un vid infinit, şi univers (tÕ p©n), care cuprinde lumea şi vidul şi este, prin urmare, infinit.

59. Teofrast, născut la Eresos în 372 a. Chr., a fost un filozof pe -

ripatetic, succesor al lui Aristotel la conducerea şcolii peri patetice, din 322 a. Chr. până la moartea sa, în 287 a. Chr.

60. Teofrast, fr. 77 Wimmer.

61. Marcus Aurelius ezită adesea între providenţialismul carac -

teristic religiei romane tradiţionale şi mecanicismul atomist derivat din doctrina epicureică.

62. Este vorba despre lucrurile indiferente (t¦ ¢di£fora sau t¦

m◊sa), care, în concepţia stoicilor, „nu contribuie nici la fericire, nici la nenorocire“ şi „nu sunt de natură a stârni nici dorinţa, nici aversiunea“ (Diogenes Laërtios, VII, 104).

63. *Cf*. Pindar, fr. 292 Snell–Maehler. Acest citat se găseşte şi la Platon, *Theaitetos*, 173e.

64. Vezi precizările din Studiul introductiv, pp. 14–15.

65. Chiar dacă lumea este supusă modificărilor periodice, Marcus Aurelius consideră că lucrurile sunt întotdeauna aceleaşi (ÐmoeidÁ).

66. Pentru problema timpului şi a momentului prezent în concepţia stoică, vezi V. Goldschmidt, *Le système stoïcien et l'idée de temps*, Vrin, Paris, 1992.

67. În concepţia stoicilor, opinia (ØpÒlhyij, dÒxa) este o formă a asen timentului. Diogenes Laërtios, VII, 121, socoteşte opinia un

asentiment dat unui lucru fals, iar Sextus Empiricus, în *Adversus mathe maticos*, VII, 151, consideră că opinia este „un asentiment slab şi fals“ (t¾n ¢sqenÁ kaπ yeudÁ sugkat£qesin). După Stobaeus, există

două feluri de opinie: asentimentul dat la ceea ce nu a fost înţeles şi con vingerea slabă (ØpÒlhyij ¢sqenˇj).

68. Monimos din Siracuza, filozof cinic din secolul al IV-lea a. Chr., discipolul lui Diogene din Sinope.

69. Este vorba de cosmosul văzut ca o mare cetate formată din toţi oamenii şi zeii. Această cetate este guvernată de raţiunea uni -

versală şi divină.

70. Lecţiunea propusă de Dalfen este ¸◊mboj, în timp ce Farqu -

harson propune ¸Òmboj.

71. Caracterul iluzoriu al lumii este o temă des întâlnită la filo -

zofii cinici. Crates din Teba, discipolul lui Diogene, denunţa vanitatea lumii.

72. Sufletul omului este o parte din sufletul divin universal.

73. Acceptarea destinului (*amor fati*).

74. Această judecată s-ar putea rezuma astfel: kat¦ fÚsin =

lÒgoj = ¢gaqÒn.

Cartea a III-a

75. Carnuntum a fost o tabără a armatei romane în Austria de astăzi. Aceasta a făcut parte inițial din provincia Noricum, dar, înce -

până cu secolul I p. Chr., a devenit parte din Pannonia. Ruinele sale se află pe drumul principal, la jumătatea distanței din tre Viena

și Bratislava, în Parcul arheologic Carnuntum din Austria Inferioară, care se întinde pe teritoriul satelor de astăzi Petronell-Carnuntum și Bad Deutsch-Altenburg. A fost, de asemenea, o piață foarte veche pentru chihlimbarul adus în Italia din nord; brațul principal al drumului de chihlimbar tra versa Dunărea la Carnuntum. A fost ridicat la rang de *municipium* de către împăratul Hadrian (Aelium Carnuntum), iar Marcus Aurelius a avut aici cartierul general în timpul războiului cu marcomanii şi cvazii (171–173 p. Chr.).

76. În concepţia stoicilor, cunoaşterea lucrurilor divine şi ome -

neşti este definiţia înţelepciunii.

77. Termenul grecesc tÕ kaqÁkon (lat. *oicium*) înseamnă „ceea ce se potriveşte“, „obligaţie“, „îndatorire“, iar Zenon a fost cel dintâi care a folosit acest termen. Pentru filozofii stoici o îndatorire este „o

acţiune, în sine, adaptată legilor naturii, căci, dintre actele săvârşite

sub impulsul instinctului, unele sunt îndatoriri, altele sunt împotriva îndatoririlor, iar altele nici îndatoriri, nici împotriva îndatoririlor“

(Diogenes Laërtios, VII, 107).

78. A fi familiar cu natura reprezintă o atitudine fundamentală

a celui care practică disciplina dorinţei, subiectul acestui exerciţiu spiritual recunoscând ca familiare lucrurile şi evenimentele şi înţe -

legând că ele aparţin aceleiaşi lumi şi provin din aceeaşi sursă ca şi el. Când subiectul ajunge să fie familiar cu natura, el are conştiinţa unităţii naturii şi a acordului acesteia cu ea însăşi.

79. Hippocrate din Cos (cca 460–cca 370 a. Chr.) a fost cel mai vestit medic al Greciei antice și este considerat părintele medicinei.

80. Caldeenii erau cunoscuţi în Antichitate ca prezicători.

81. *Cf*. Diogenes Laërtios, IX, 3.

82. Marcus Aurelius îl confundă pe celebrul filozof atomist din Abdera cu Ferekydes din Syros. *Cf*. Diogenes Laërtios, I, 118.

83. O aluzie ironică la Meletos, Anytos și Lycon, cei care i-au adus acuzaţii lui Socrate la proces.

84. Este vorba despre trup.

85. Termenul f£ntasma (apariţie, viziune, vis) este diferit de fantasða (reprezentare). *Cf*. Diogenes Laërtios, VII, 50.

86. Este vorba despre partea conducătoare a sufletului, care este *daimon*-ul interior al fiecăruia.

87. Este vorba de *daimon*-ul interior.

88. Aluzie la moarte. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, III, 13, 14; 24, 101.

89. Cei doi termeni, ÑrqÒn şi ÑrqoÚmenon, formează o paronomasie.

90. Dreapta raţiune (ÑrqÒj lÒgoj), care este legea comună a uni -

versului şi identică cu Zeul, pare a fi mai degrabă termenul prin care stoicii denumeau virtutea. Vezi Diogenes Laërtios, VII, 97 (SVF, III, 4): Ósper œstπn Ð ÑrqÕj lÒgoj, di¦ p£ntwn œrcÒmenoj, Ð aÙtÕj ín tù Diì, kaqhgemÒni toÚtJ tÁj tîn Ôntwn dioikšewj Ônti (Aceasta este

dreapta raţiune care străbate toate lucrurile şi este identică cu acel Zeu con -

ducător care orânduieşte tot ce există) şi Cicero, *Tusculanae dispu ta -*

tiones, IV, 34 (SVF, III, 198): *ipsa virtus brevissime recta ratio dici potest* (Însăşi virtutea poate fi numită foarte pe scurt dreapta raţiune).

91. Termenul ¢proair◊twj aminteşte de noţiunea de „alegere deliberată“ (proa∂resij) a lui Epictet.

92. *Cf*. Platon, *Timaios*, 61d.

93. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, II, 2, 31.

94. Folosind termenul t¦ Ôrgia (ceremonii se crete, mistere), Mar cus Aurelius ne lasă să credem că, în concepţia sa, virtutea nu poate fi atinsă de oricine, ci doar de cei iniţiaţi.

95. Este vorba de partea conducătoare a sufletului.

96. Vezi, despre *oikeiosis*, precizările din Studiul introductiv, pp. 12–13.

97. FantastÒn este imaginea mentală pe care un obiect care ac -

ţionează asupra simţurilor o generează la nivelul capacităţii repre -

zentative a fiecăruia.

98. Vezi II, 11.

99. E greu de spus de ce Marcus Aurelius preferă să folo seas -

că termenul t¦ Øpomnhm£tia, care este diminutivul de la ØpÒmnhma,

-atoj, pentru a-şi desemna memoriile sau notele. Fie nu le considera foarte importante, notarea lor nefiind decât un exerciţiu spiritual specific şcolii stoice, fie acestea erau doar o parte din multe altele pe care le scrisese de-a lungul timpului, la restul renunţând din diverse motive. După unii cercetători, T¦ Øpomnhm£tia ar putea reprezenta titlul operei lui Marcus Aurelius.

100. Filozofii stoici erau preocupaţi de polisemia termenilor, sursa sofismelor.

101. Această tripartiţie este o noutate faţă de obişnuita dihotomie stoică.

102. Tiranul Agrigentului (secolul al VI-lea a. Chr.) care îşi ardea victimele într-un taur din bronz.

103. Pare o aluzie la creştini.

104. Divinitatea interioară trebuie să se supună divinităţii uni -

versale.

Cartea a IV-a

105. Cărţile IV–XII au fost scrise după anul 173 p. Chr.

106. Este vorba despre partea conducătoare a sufletului (tÕ

[1]gemonikÒn).

107. T¦ prohgoÚmena (lucrurile preferabile) este un termen foarte important în opera lui Epictet (*Diatribe*, I, 20, 4; II, 6, 5; 11, 2; III, 9, 3; 24, 2; 25, 3; 25, 4), având sensurile de „esenţă proprie“,

„valoarea unui lucru“ şi „teme principale ale filozofiei“.

NOTE

108. Meq' Øpexair◊sewj s-ar putea traduce „cu rezervă“, „dacă

este posibil“. *Cf*. SVF, III, 564; Seneca, *De beneficiis*, IV, 34, 4: *cum exceptione* „cu excepţie“.

109. Sensul cuvântului t◊cnh nu este cel de artă, ci cel de acti -

vitate practică ce se conduce după reguli şi principii.

110. Subiectul este greu de precizat.

111. Această concepţie are o origine socratică.

112. Lumea condusă de providenţă reprezintă poziţia stoică, lu mea formată din reunirea întâmplătoare a atomilor reprezintă poziţia

epicureică. *Cf*. VI, 10; VII, 32; VIII, 17.

113. Folosit pentru prima dată de Zenon, asentimentul (sugkat£qesij) semnifică la origine faptul de a fi de acord cu cineva.

El stă la baza cunoaşterii obiective, deoarece reprezintă actul prin care o reprezentare este recunoscută drept adevărată sau falsă.

Actul asentimentului este o judecată, dar întotdeauna o judecată

afirmativă.

114. *Cf*. II, 17; VI, 36; VIII, 21.

115. Marcus Aurelius atrage atenţia asupra exteriorităţii totale a lu crurilor în raport cu noi. Vezi, pe această temă, precizările din Studiul introductiv, p. 28.

116. *Cf*. Epictet, *Manualul*, V.

117. Democrit, fr. 115 Diels–Kranz.

118. Termenul „comun(ă)“ nu are acelaşi sens în cele două fraze: intelectul ne este comun pentru că fiecare individ posedă un intelect; raţiunea ne este comună pentru că noi toţi o posedăm în comun.

119. Această lege universală trebuie înţeleasă în acelaşi timp ca lege morală şi ca lege care reglează fenomenele, unind cele două

ordine, pe care Kant le va separa.

120. În concepţia stoicilor, intelectul, raţiunea şi legea ne fac cetăţenii lumii, egali cu zeii, părţi ale universului.

121. Dintre cele patru elemente, două sunt pasive (pământul şi apa) şi două active (focul şi aerul). Totul se transformă, dar nimic nu sfâr -

şeşte în neant, după cum nimic nu vine din neant. *Cf*. SVF, I, 87 sqq.

122. Raţiunea seminală (lÒgoj spermatikÒj) este principiul cau -

zal, care se găseşte în pneàma. Ea reprezintă germenii tuturor lucru -

rilor care vor lua naştere în decursul evoluţiei lumii.

123. Probabil o metaforă a vieţii.

124. Filozofia are posibilitatea să umanizeze şi să civilizeze.

125. Supravieţuirea sufletelor este limitată în timp. Vezi, pe această temă, precizările din Studiul introductiv, p. 16.

127. Cetatea lui Cecrops este Atena. Marcus Aurelius citează

un fragment din Aristofan, (fr. 110 Koch).

128. Cetatea Zeului, care reprezintă *logos*-ul universal şi nemu -

ritor, este lumea.

129. Democrit, fr. 3 Diels–Kranz. *Cf*. Seneca, *De tranquilitate animi*, 13, 1.

130. Aluzie la cele trei Parce.

131. Este vorba despre filozofia văzută ca o t◊cnh.

132. Titus Flavius Vespasianus (17 noiembrie 9 – 23 iunie 79 p.

Chr.), fondator al dinastiei Flavienilor, a condus ca împărat Imperiul Roman din decembrie 69 până în iunie 79.

133. Marcus Furius Camillus (446–365 a. Chr.), general şi om de stat roman, vestitul dictator care a cucerit oraşul Veii şi a scăpat Roma de invadatorii gali. Sunt enumeraţi apoi câţiva eroi legendari ai Romei.

134. Homer, *Odiseea*, I, 242.

135. Clotho este una dintre cele trei Parce.

136. Universul este un Întreg compus din părţi interdependente, care are un suflet şi este condus de determinism.

137. Epictet, fr. 26 Schenkl.

138. *Cf*. Heraclit, fr. 49a Diels–Kranz.

139. Stoicii susţin armonia universului, prevăzut cu o finalitate, opunându-se necesităţii oarbe.

140. Heraclit, fr. 76 Diels–Kranz.

141. Heraclit, fr. 71 Diels–Kranz.

142. Heraclit, fr. 72 Diels–Kranz.

143. Heraclit, fr. 73 Diels–Kranz.

144. Heraclit, fr. 74 Diels–Kranz.

145. Oraş din Achaia înghiţit de mare în 373 a. Chr.

146. Oraşe înghiţite de lava vulcanului Vezuviu în 79 p. Chr.

147. *Legatus Augusti* în Dacia între anii 123 şi 140 p. Chr.

148. Probabil este vorba de Quintus Fabius Catullinus, consul în anul 130 p. Chr.

149. Probabil este vorba de Publius Salvius Iulianus, jurist, prie -

ten cu Marcus Aurelius.

150. Marcus Aemilius Lepidus a încheiat cel de-al doilea trium -

virat împreună cu Octavian şi Marcus Antonius.

151. Miticul rege al Pylosului, Nestor, ar fi trăit trei generaţii.

Cf. Homer, *Iliada*, I, 262.

Cartea a V-a

152. Disciplina asentimentului înseamnă a acorda asentimentul doar reprezentărilor comprehensive.

153. Este vorba despre un dialog între Marcus Aurelius şi un interlocutor imaginar.

154. Cauza universală reprezintă *logos*-ul universal sau natura comună.

155. Asclepios este zeul medicinei în mitologia greacă.

156. Evenimentele nu depind de noi, dar a le accepta depinde de noi. Să suprimăm tot ceea ce se revoltă în noi împotriva eveni -

mentelor înseamnă să cooperăm cu opera Zeului; a nu accepta aceste eve nimente înseamnă a mutila ordinea universului.

157. Filozofia este pentru stoici o terapeutică a sufletului (*me* -

dicina animi). *Cf*. Cicero, *Tusculanae disputationes*, III, 1.

158. Epicureii susţin că plăcerea este conformă naturii.

159. *Cf*. Heraclit, fr. 123 Diels–Kranz.

160. Dacă Zeul este raţiunea universală, *daimon*-ul este o parte din acesta. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, I, 14, 14.

161. Text corupt.

162. Filozofii.

163. Conflagraţiile şi palingenezele se succedă periodic.

164. Acţiunile drepte.

165. Scopul este alegerea Zeului.

166. În cazul în care partea conducătoare a sufletului adaugă

anumite consideraţii convenţionale sau pasionale străine realităţii, discursul interior „obiectiv“, care este o pură descriere a realităţii, se transformă într-un discurs interior „subiectiv“.

167. Marcus Aurelius se referă la viaţa de dincolo, chiar dacă

ideea unei vieţi după moarte le era străină vechilor stoici, pentru care doar sufletele celor înţelepţi supravieţuiesc un timp limitat.

168. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, I, 25, 18; IV, 10, 27.

169. *Cf*. Homer, *Odiseea*, IV, 690.

170. Este vorba despre cei lipsiţi de pregătire filozofică.

NOTE

171. *Cf*. Hesiod, *Munci şi zile*, v. 197.

172. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, IV, 8, 20; Aulus Gellius, *Nopţile attice*, XVII,

19, 6.

173. Disciplina dorinţei înseamnă încetarea dorinţei în favoarea unei atitudini sociabile.

174. Text corupt, greu de comentat.

175. EÜmoiroj înseamnă, literal, „cel cu o soartă bună“; soarta bună depinde de alegerile omului.

Cartea a VI-a

176. În concepţia filozofilor stoici, în univers există două prin -

cipii, unul activ (tÕ poioàn) şi altul pasiv (tÕ p£scon). Principiul pasiv este o substanţă lipsită de calitate, adică materia, iar cel activ, raţiu nea imanentă din această substanţă, adică Zeul. Zeul, care este raţiunea seminală a universului şi rămâne în umiditate, face maleabilă materia în vederea creaţiei. *Cf*. SVF, I, 85–96.

177. TÕ poioàn (elementul activ), care capătă la stoici diferite de -

numiri – Zeu, suflu, destinul, focul, raţiunea –, pătrunde toate lu cru -

rile din univers, dându-le o tensiune (tÒnoj). Această tensiune in ternă

asigură o coeziune prin care, pe de o parte, fiecare lucru îşi păs trează lao -

laltă părţile sale, iar, pe de altă parte, toate lucrurile din univers sunt legate între ele prin simpatia universală. Aceasta repre zintă calitatea specifică (≥d∂a poiÒthj sau ≥d∂wj poiÒn) fiecărui lucru, care îi conferă

particularitate, calitatea care îl face să fie el însuşi, şi nu altul.

178. Disciplina acţiunii înseamnă să acţionezi în interesul celorlalţi, în interesul comunităţii. *Cf*. Pierre Hadot, *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, Arthème Fayard, Paris, 1992, pp. 199–249.

179. Sensul de bază al cuvântului kukeèn este acela de băutură fă -

cută dintr-un amestec de ingrediente. *Cf*. Homer, *Iliada*, XI, 624, 641.

180. Încă o antiteză între poziţia stoică şi cea epicureică.

181. Homer, *Iliada*, VII, 99.

182. Sensul lui ¡uqmÒj este de „flux regulat“.

183. Un vin care se producea în Campania şi era foarte apreciat încă din Antichitate.

184. Crates din Teba, filozof cinic din secolul al IV-lea a. Chr., discipolul lui Diogene.

NOTE

379

185. Xenocrate din Calcedonia, al treilea scolarh al Academiei (Diogenes Laërtios, IV, 6–15).

186. *Cf*. SVF, II, 458–460; 714–716.

187. A≥ în înseamnă „eternitate“, „veşnicie“.

188. *Cf*. Heraclit, fr. 60 Diels–Kranz.

189. Horatius, *Carmina*, I, 4.

190. Numele de împărat al lui Marcus Aurelius a fost Marcus Aurelius Antoninus Augustus.

191. Este vorba despre Antoninus Pius. *Cf*. I, 16.

192. Un text destul de greu de interpretat. Ar putea fi vorba de un elogiu adus filozofiei, care are, în concepţia lui Marcus Aurelius, rolul de a-l trezi pe cel care i se dedică. „Aceste lucruri“ reprezintă

realităţile pe care cineva le poate vedea după ce a pătruns tainele filozofiei, în timp ce „acelea“ ar putea fi închipuirile de dinainte de a studia filozofia. De remarcat chiasmul œxupnisqeπj p£lin … p£lin œgrhgorèj (participiu + adverb – adverb + participiu).

193. Tradiţionala bipartiţie.

194. Este un munte de 2033 m în nordul Greciei, în regiunea grecească Macedonia centrală.

195. Partea conducătoare comună este raţiunea sau natura uni -

versală. Universul are şi el un [1]gemonikÒn, fiind considerat un animal

raţional superior omului. După Antipartos din Tyr, [1]gemonikÒn-ul universului este eterul, partea senină şi luminoasă a aerului din zonele înalte ale cerului; după Chrysippos şi Poseidonios, [1]gemoni kÒn-ul universului este cerul, iar după Cleanthes, soarele.

196. Kat' œpakoloÚqhsin este o expresie tehnică. *Cf*. III, 2; VI, 44; VII, 75; IX, 28.

197. Suflul cald ţine laolaltă toate lucrurile cu ajutorul tensiunii (tonik¾ k∂nhsij). *Cf*. SVF, II, 447.

198. SÚmpnoia = *conspiratio*. Toate lucrurile respiră.

199. Fr. 75 Diels–Kranz.

200. Chrysippos din Soloi (282–209 a. Chr.), filozof stoic, al doilea scolarh al Porticului după Cleanthes.

201. Demetra.

202. Marcus Aurelius critică aici părerea filozofilor epicureici conform căreia zeii nu intervin în desfăşurarea evenimentelor lumii.

203. Teză susţinută de filozofii epicureici.

204. *Cf*. Cicero, *De natura deorum*, I, 122.

205. Adică lucrurile indiferente.

206. *Historia Augusta*, IV, 15, 1, povesteşte că Marcus Aurelius obişnuia să citească cărţi la teatru.

207. Filistion, probabil un mim din secolul I p. Chr.; celelalte, tot nume de mimi.

208. Eudoxos din Cnidos (sec. V–IV a. Chr.), celebru mate ma -

tician şi astronom; Hipparchos din Niceea (sec. al II-lea a. Chr.), as -

tronom; Arhimede din Siracuza (sec al III-lea a. Chr.), mate matician, fizician şi inginer.

Cartea a VII-a

209. Doar intelectul este liber şi stă în puterea mea. *Cf*. II, 31.

210. Stoicii au împărţit dialectica în studiul semnificanţilor (t¦ shmaϑnonta) şi studiul semnificaţilor (t¦ shmainÒmena). Semnificaţii nu au consistenţă materială, ci există ca exprimabile (lekt£).

211. *Cf*. IV, 21.

212. Natura se identifică cu raţiunea.

213. Prozopopeea reprezentării.

214. Moartea ca uitare (lˇqh).

215. *Cf*. II, 1.

216. *Cf*. VII, 18; 25.

217. Elementul cauzal este elementul activ (tÕ poioàn), iar elementul material este elementul pasiv (tÕ p£scon). *Cf*. VI, 1.

218. Este vorba de lucrurile indiferente.

219. Democrit, fr. 125 Diels–Kranz.

220. Chiasm: À skedasmÒj, e≥ ¥tomoï e≥ d' Ÿnwsij, ½toi sb◊sij À met£stasij (substantiv + propoziţie condiţională – propoziţie condiţională + substantive). De remarcat opoziţia între poziţia epicureică (lumea formată din atomi) şi poziţia stoică (lumea, ca unitate, condusă de providenţă).

221. Epicur, *Gnomologium Vaticanum*, 4.

222. *Cf*. Platon, *Republica*, VI, 486 a-b.

223. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, IV, 6, 20.

224. Euripide, fr. 287 Nauck.

225. Euripide, fr. 757 Nauck. Moartea este comparată cu o seceră, care pe unul îl lasă în viaţă, pe altul, nu.

226. Euripide, fr. 208 Nauck.

NOTE

381

227. Euripide, fr. 919 Nauck.

228. Dintr-un autor necunoscut.

229. Platon, *Apologia lui Socrate*, 28 b.

230. Platon, *Apologia lui Socrate*, 28 d.

231. Platon, *Gorgias*, 512 d–e.

232. Temă heraclitiană.

233. Euripide, fr. 839 Nauck.

234. Euripide, *Supplici*, 1110 sqq.

235. Expresie folosită în cazul atleţilor care participau la Jocu -

rile Olimpice. *Cf*. Plutarh, *Apoftegme spartane*, 72, 236e.

236. Filozofia este văzută ca o artă.

237. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, I, 28, 4; II, 22, 36.

238. Fiul lui Pitagora (*cf*. Diogenes Laërtios, VIII, 43).

239. *Cf*. Platon, *Banchetul*, 220 a–d.

240. *Cf*. Platon, *Apologia lui Socrate*, 32 c–d.

241. *Cf*. Aristofan, *Norii*, 362; Platon, *Banchetul*, 221 b.

242. Partea conducătoare a sufletului are posibilitatea să se se pare de trup şi de lume, obţinându-şi astfel libertatea interioară.

243. Opinia comună (dÒxa) se opune ştiinţei (œpistˇmh).

244. Prozopopeea capacităţii de judecată (krəsij).

Cartea a VIII-a

245. *Cf*. VII, 67.

246. Diogene din Sinope, filozof cinic din secolul al IV-lea a. Chr. (*Cf.* Diogenes Laërtios, VI, 2).

247. Cele trei principii de care vorbeşte Pierre Hadot în *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*: disci -

plina asentimentului, a dorinţei şi a acţiunii.

248. Cele trei părţi ale filozofiei stoice: „cercetarea fizică“ (fizica),

„studiul afectelor“ (morala) şi „principiile dialecticii“ (logica).

249. Părinţii lui Marcus Aurelius.

250. Secunda a fost, probabil, soţia lui Claudius Maximus.

Cf. I, 15.

251. Probabil este vorba de personaje de la curtea lui Hadrian.

252. Antoninus Pius şi soţia sa, Faustina.

253. Caninius Celer, profesorul de retorică al lui Marcus Aurelius.

254. Carax din Pergam, filozof stoic.

255. E vorba probabil de filozoful cinic, şi nu platonician, prie -

ten cu Seneca.

256. Secretarul lui Hadrian.

257. Reprezentările convingătoare sunt cele cataleptice.

258. Se referă la relaţia cu trupul.

259. Livia Drusilla, a treia soţie a lui Augustus.

260. Iulia era fiica lui Augustus din a doua sa căsătorie, cu Scribonia.

261. Marcellus, Gaius Caesar, Lucius Caesar.

262. Octavia.

263. Marcus Vipsanius Agrippa, căsătorit cu fiica lui Augustus, Iulia.

264. Arius Didimus din Alexandria, filozof, a fost profesorul lui Augustus.

265. Gaius Cilnius Maecenas, om politic, apropiat al lui Augustus, a încurajat artele.

266. Text corupt.

267. Panteia din Smirna, amanta lui Lucius Verus.

268. Probabil un libert al lui Lucius Verus.

269. Este vorba despre fratele adoptiv al lui Marcus Aurelius, mort în 169 p. Chr.

270. Liberţii lui Hadrian.

271. *Cf*. Epictet, fr. 23 Schenkl.

272. Un dialog imaginar.

273. Omul este doar dotat cu lÒgoj, dar nu este lÒgoj-ul însuşi.

274. *Cf*. Empedocle, fr. 27, 4; 28, 2 Diels–Kranz.

275. Este vorba despre timpul prezent.

276. *Cf*. Epictet, *Diatribe*, II, 15, 14.

277. Aici conjuncţia Σna are mai degrabă valoare consecutivă

decât finală.

278. LÒgoj-ul se găseşte oriunde şi în orice lucru.

279. Este vorba de o etimologie fantezistă. Cuvântul ¢kt√nej este pus în relaţie cu œkteϑnesqai.

280. Viaţa, chiar dacă este adesea redusă la sensibilitate, se ba zea -

ză pe lÒgoj. Marcus Aurelius prezintă aici două ipoteze care nu sunt stoice: prima este epicureică, iar a doua este pitagoreică. *Cf*. IV, 21.

281. *Cf*. VI, 27.

NOTE

Cartea a IX-a

282. Sk◊yij este examenul la care sunt supuse reprezentările.

283. Pentru că nedreptatea este contrară naturii, ea este văzută

ca o impietate.

284. E vorba de raţiunile seminale (lÒgoi spermatikoØ).

285. „A doua navigare“ (deÚteroj ploàj) este o expresie tehnică

ce se folosea atunci când, în lipsa unui vânt prielnic, corăbierii tre -

buiau să treacă la vâsle. *Cf*. Platon, *Phaidon*, 99 c–d.

286. Termenul loimÒj (ciuma), folosit de Marcus Aurelius aici, ar putea să aibă legătură cu epidemia care a cuprins Imperiul Roman între anii 166 şi 167 p. Chr. *Cf*. *Historia Augusta*, *M. Antonin*., 17, 2; 28, 4; *Verus*, 8, 12; Cassius Dio, LXXI, 2, 4.

287. Am preferat ca adverbul Ðloscerîj (în totalitate, în bloc, în general) să-l redăm prin expresia „cu o atitudine indiferentă“, şi nu „cu superficialitate“, variantă propusă de alte traduceri.

288. Cf. SVF, III, 289.

289. Marcus Aurelius este adeptul unui monism strict.

290. Eterul care înconjoară cosmosul este făcut din focul cel mai pur. *Cf*. SVF, II, 555; Seneca, *Naturales quaestiones*, II, 13, 1–12.

291. *Cf*. Epictet, fr. 26 Schenkl.

292. Ulise evocă morţii la începutul cântului XI din *Odiseea*.

293. Orice lucru are calitatea sa specifică.

294. *Historia Augusta*, 27, 7, aminteşte că Marcus Aurelius se gândea la republica lui Platon.

295. Filip II al Macedoniei (359–336 a. Chr.), tatăl lui Alexan -

dru Macedon.

296. Guvernatorul Atenei între anii 317–307 a. Chr.

297. *Cf*. SVF, II, 1021.

298. Epicur, fr. 191 Usener.

299. În Antichitate, filozofia era un mod de viaţă diferit de cel al profanilor.

300. Adică lucrurile indiferente.

Cartea a X-a

301. Cosmosul este o fiinţă perfectă, bună, dreaptă, frumoasă.

302. SumpoliteÚesqai: oamenii şi zeii sunt concetăţeni ai cos -

mosului.

NOTE

303. În funcţie de calitatea pneumei, lucrurile se împart în patru categorii: 1) lucrurile inanimate, a căror unitate este asigurată de starea lor (Ÿxij); 2) plantele, la care pneuma ia formă de la natura (fÚsij) în sens restrâns; 3) fiinţele animate pentru că sunt dotate cu un suflet (yucˇ); 4) fiinţele raţionale care au privilegiul *logos*-ului. *Cf*.

Pierre Hadot, *op. cit.* , pp. 199–201.

304. Determinismul implacabil specific doctrinei stoice.

305. Este vorba despre natura ordonată, condusă de providenţa divină.

306. Viaţa filozofului se deosebeşte de viaţa obişnuită şi re pre -

zintă o alegere totală şi radicală.

307. Unii dintre gladiatori luptau în arenă cu animalele săl -

batice (gr. qhriom£coi lat. *venatores*), spre deliciul spectatorilor.

308 Este locul unde se credea că locuiesc sufletele eroilor.

309. Asemănarea cu zeii (œxomoioàsqai Œauto√j) este un motiv care apare în dialogurile lui Platon (*Theaitetos*, 176 b–c; *Timaios*, 90 d; *Legile*, IV, 716 b–d). La stoici îl regăsim la Seneca, *De ira*, II, 16; *De*

providentia, I, 5; *Epistulae*, 48, 11; 95, 50; Epictet, *Diatribe*, II, 14, 12–13.

310. E vorba de sclavia faţă de trup şi simţuri.

311. Populaţie din neamul sciţilor, din ramura iraniană; trăia între Don şi Ural.

312. Se referă la oamenii de la curte.

313. Euripide, fr. 898 Nauck.

314. Acceptarea destinului (*amor fati*).

315. Platon, *Theaitetos*, 174 d–e.

316. După Chrysippos, foetusul se hrăneşte în pântecul mamei precum o plantă. *Cf*. SVF, II, 806.

317. Ultimul rege al Lidiei (sec. al VI-lea a. Chr.), vestit pentru bogăţiile sale.

318. Adică instruindu-l.

319. Text neclar. Personajele sunt necunoscute.

320. Aluzie la fragmentul din Cicero, *De fato*, XIX, 43, în care ni se atrage atenţia că, în timp ce reprezentarea are un caracter necesar şi inevitabil, asentimentul poate fi acordat doar în mod voluntar, rămânând în întregime liber, fiindcă nu este determinat de cineva sau ceva din afara subiectului: „Aşa cum […] cel care a împins cilindrul i-a imprimat impusul iniţial al mişcării, dar nu şi proprietatea de a se

rostogoli, tot astfel un obiect văzut de noi va imprima în sufletul nostru şi, ca să zic aşa, va grava în el imaginea sa, dar asentimentul va depinde numai de noi. Păstrând comparaţia cu cilindrul, asentimentul, chiar dacă iniţial este impulsionat din exterior, în continuare se va produce în virtutea propriei sale naturi.“ (Pentru traducerea citatului am folosit ediţia Cicero, *Despre destin*, st. intr., trad., note şi comen -

tarii de Mihaela Paraschiv, Editura Polirom, Iaşi, 2000.) 321. Homer, *Iliada*, VI, 147–149.

322. *Ibidem*.

323. *Ibidem*; citatele sunt incomplete.

324. Mai precis, e vorba de partea conducătoare a sufletului.

Cartea a XI-a

325. E vorba de capacitatea de autoreflecţie. *Cf*. Epictet, *Dia -*

tribe, I, 20.

326. Diarqroàn este un termen tehnic. Apare pentru prima dată

la Chrysippos, dar şi la Epictet, în *Diatribe*, II, 17, 7.

327. Este vorba despre scopul moral care oferă perfecţiunea.

328. În concepţia stoicilor, vidul (kenÒn) infinit înconjoară cos -

mosul finit. *Cf*. SVF, II, 524; 535.

329. Prin palingeneză (paliggenesəa) universul este absorbit în focul-raţiune care l-a produs. Cf. SVF, II, 623–632.

330. Deşi sufletele care au supravieţuit sunt distruse de confla -

graţie, totuşi ele reînvie odată cu apariţia unei lumi noi, ca orice ca -

litate specifică. Vezi, pe această temă, precizările din Studiul intro ductiv, pp. 16–18.

331. *Cf*. Cicero, *De legibus*, I, 6, 18.

332. Un amestec de box şi lupte.

333. Vezi, pe această temă, precizările din Studiul introductiv, pp. 27–28.

334. Sofocle, *Oedip rege*, 1391.

335. Euripide, fr. 208 Nauck.

336. Euripide, fr. 287 Nauck.

337. Euripide, fr. 757 Nauck.

338. Este vorba despre Diogene din Sinope (sec. al IV-lea a. Chr.) cel

mai reprezentativ filozof al şcolii cinice.

339. Paronomază, verb la infinitiv (Ðmoqamne√n m◊n) – verb la infinitiv (m¾ Ðmodogmate√n d◊).

386

NOTE

340. Adică lucrurile indiferente. *Cf*. II, 11.

341. Om politic atenian (402–318 a. Chr.).

342. Se referă la calitatea sa de împărat.

343. Impasibilitatea (¢p£qeia) este o virtute stoică.

344. Apollo este cel care le conducea pe cele nouă Muze.

345. Mişcările sensibile ale sufletului se îndepărtează de raţiune şi natură.

346. Esop, fabula 297 Halm; Babrius, fabula 108 Curtius; Hora tius, *Saturae*, II, 6, 79.

347. *Cf*. Platon, *Phaidon*, 77 e; *Criton*, 46 e; Epictet, *Diatribe*, II, 1, 15.

348. *Cf*. Seneca, *De beneficiis*, V, 6, 2. Nu este vorba de Perdiccas, ci de fiul său, Archelaos (*cf*. Diogenes Laërtios, II, 25).

349. E vorba de pitagoreicul Eurifamos.

350. *Cf*. Diogenes Laërtios, II, 37.

351. *Cf*. Platon, *Legile*, VI, 762.

352. Interpretarea acestui text este foarte dificilă. O variantă

posibilă ar fi „Te-ai născut sclav al pasiunilor, nu ai raţiune.“ Sau, dacă traducem cuvântul *logos* prin „cuvânt“, „Te-ai născut sclav, nu ai dreptul să vorbeşti“.

353. Homer, *Odiseea*, IX, 413.

354. Hesiod, *Munci şi zile*, 186.

355. Se referă poate la varianta în care copilul a murit.

356. Epictet, *Diatribe*, III, 24, 88–89.

357. *Ibidem*, III, 24, 91.

358. *Ibidem*, III, 22, 105. Termenul proaθresij (alegere deli be -

rată) a fost preluat de filozofii stoici din etica aristotelică. În con -

cepţia Stagiritului, proaθresij reprezintă gradul cel mai înalt al conştiinţei şi intenţia morală a subiectului angajat într-o acţiune.

La stoici, Epictet a fost primul care a dat acestui termen un con -

ţinut precis şi care a făcut din el unul dintre conceptele de bază ale eticii sale. La Epictet, proaθresij poate fi tradus în foarte multe feluri: „sinele cel mai profund", „omul interior", „ştiinţa sinelui şi a răului", „judecata generală şi de principiu asupra valorii lucrurilor"

şi „voinţa liberă".

359. *Cf*. *ibidem*, III, 2, 1–2.

360. *Cf*. Epictet, fr. 27 Schenkl.

NOTE

361. *Cf*. Epictet, fr. 28 Schenkl.

362. *Cf*. Epictet, fr. 28 Schenkl. Disputele şi neînţelegerile sunt semne ale sufletelor vicioase şi lipsite de raţiune.

Cartea a XII-a

363. Despre importanţa prezentului în gândirea stoică, vezi Gold schmidt, *op. cit.* , pp. 168 sqq.

364. Partea divină din om este partea conducătoare a sufletului.

365. *Cf*. II, 2,1.

366. *Dianoia* este echivalentul lui *nous* sau al părţii conducătoare a sufletului.

367. În cosmogonia lui Empedocle, această sferă, care a devenit simbolul înţeleptului, corespunde stadiului în care universul se reu -

neşte sub domnia Iubirii, în opoziţie cu stadiul divizării, în care o aduce domnia Vrajbei. *Cf.* Empedocle, fr. 27, 4; 28, 2 Diels–Kranz.

368. Înţeleptul nu poate deţine un adevăr pentru sine şi un altul pentru ceilalţi. *Cf*. Seneca, *De vita beata*, XX, 4: „ *Nihil opinionis causa, omnia conscientiae faciam.* “

369. În concepţia filozofilor stoici, principiile morale nu sunt asemenea armelor, care pot fi pierdute, ci fac parte din noi ase -

menea pumnului.

370. „Momentul oportun“ (kaϑroj) este un concept-cheie în filozofia greacă, dar şi în gândirea tehnică antică.

371. Aici poate fi vorba de o reminiscenţă a lui Dike de la Hesiod.

372. Fabius Catullinus a fost consul în anul 130 p. Chr., în timpul împăratului Hadrian.

373. Personaj necunoscut.

374. Stertinius a fost general în timpul lui Tiberius.

375. Ar putea fi personajul căruia Fronto îi trimite o scrisoare.

Tribun militar sub Domiţian.

376. E vorba de epicureici. *Cf*. Diogenes Laërtios, X, 139.

377. Se referă la lume.

378. Adică egal pentru toţi, şi pentru cel care a trăit puţin, şi pentru cel care a trăit mult.

379. Poetul Horaţiu este cel care a introdus regula celor cinci acte, cel puţin pentru tragedie.

380. Adică Zeul, *logos*-ul universal, focul-artist.

BIBLIOGRAFIE

1. Ediţii ale operei lui Marcus Aurelius Ediţia *princeps* a apărut sub îngrijirea lui G. Xylander (W. Holzmann von Augsburg), Zurich, 1559, cu traducerea latinească realizată

pe baza codexului *Toxitanus*, mai târziu pierdut; a doua ediţie, Basel,

1569; alte ediţii: Strasbourg, 1590, şi Lyon, 1626.

M. Casaubon, *Marci Antonini Imperatoris De seipso et ad Seipsum libri XII*, Londinium [London], 1643, text grecesc şi latinesc cu adnotări.

Marci Antonini Imperatoris de rebus suis, sive de eis quae ad se perti -

nere censebat libri XII, commentario perpetuo explicati atque illustrati studio Thomae Gatakeri, Cambridge, 1652.

J. P. de Joly, Paris, 1742 şi 1774.

J. M. Schultz, Lipsia [Leipzig], 1821.

J. Stich, Lipsia [Leipzig], 1882 şi 1903.

M. Aurelius Antoninus. Ad se ipsum, J.H. Leopold, Oxford, 1908.

M. Antonini Imperatoris in semet ipsum libri XII, H. Schenkl, ed.

maior, Lipsia [Leipzig], 1913 (Bibliotheca Teubneriana).

The Communings with himself of Marcus Aurelius Antoninus, Emperor of Rome, together with his Speeches and Sayings. A revised text and translation into English by C.R. Haines, Londinium [London], 1916, retipărit în 1970.

Marc-Aurèle, *Pensées*, texte établit par A.I. Trannoy, préface d'Aimé Puech, Paris, 1925.

The Meditations of the Emperor Marcus Antoninus, ed. with trans -

lation and commentary by A.S.L. Farquharson, I–II, Oxford, 1944, retipărit în 1968.

Marco Aurelio, *Ricordi*, testo greco e traduzione italiana e note a cura di C. Mazzantini, Torino, 1948.

Kaiser Mark Aurel, *Wege zu sich selbst*, herausgegeben und übertragen von W. Theiler, Zürich, 1951, reeditat în 1975.

M. Aurelio Antonino, *Pensieri*, introduzione, note critiche e tradu -

zione a cura di E. Pinto, Napoli, 1968.

Scritti di Marco Aurelio Lettere a Frontone, Pensieri, Documenti, a cura di G. Cortassa, Torino, 1984, testo greco, traduzione italiana e note. Contiene tutti gli scritti di Marco Aurelio (*Pensieri*, *Lettere a Frontone*, testi giuridici).

M. Aurelii Antonini, *Ad se ipsum libri XII*, edidit J. Dalfen, Leipzig, 1979.

Marco Aurelio, *A se stesso (pensieri)*, testo originale a fronte, tradu -

zione e note di Enrico V. Maltese, Milano, 1993.

Marc Aurèle, *Écrits pour lui même*, texte établi et traduit par Pierre Hadot, avec la collaboration de Concetta Luna, Paris, 1998.

Marco Aurelio, *Pensieri*, testo greco a fronte, introduzione, traduzione, note e apparati di Cesare Cassanmagnago, Milano, 2008.

2. Traduceri

Engleză:

Haines, C.R., *The Communings with Himself of Marcus Aurelius Antoninus*, a revised text and a translation into English, The Loeb Classical Library, London, 1916.

Farquharson, A.S.L., *The Meditations of the Emperor Marcus Antoninus*, with translation and commentary, 2 vols, Oxford Clarendon Press, 1944.

Staniforth, M., *Marcus Aurelius: Meditations*, Penguin, London, 1964.

Grube, G.M.A., *The Meditations of Marcus Aurelius*, Hackett, India -

n apolis, 1983.

Hard, R., *Marcus Aurelius: Meditations*, with introduc tion and notes by Christopher Gill, Ware: Wordsworth, 1997.

Hicks, C. Scott, Hicks, David V., *Marcus Aurelius: The Emperor's Handbook*, Scribner, New York, 2002.

Hays, G., *Marcus Aurelius: Meditations*, Wei denfeld & Nicolson, London, 2003.

Hammond, M., *Marcus Aurelius: Meditations*, with introduction by Diskin Clay, Penguin, London, 2006.

McNeil, R., *The Meditations of Marcus Aurelius: Selections Annotated*

& Explained, Skylight Paths, Woodstock, VT, 2007.

Franceză:

Marc-Aurèle, *Pensées*, texte etabli et traduit par A.I. Trannoy, preface d'Aime Puech, Les Belles Lettres, Paris, 1953.

Marc-Aurèle, *Pensées pour moi-même*, traduit et préfacé par Mario Meunier, Flammarion, Paris, 1984.

Marc-Aurèle, *Soliloques*, ed. Léon-Louis Grateloup, Paris, 1998.

Marc-Aurèle, *Écrits pour lui-même*, tôme 1, éd. et trad. Pierre Hadot, avec la collab. de Concetta Luna, Les Belles Lettres, Paris, 1998.

Germană:

Mark Aurel, *Selbstbetrachtungen*, übers. Albert Wittstock, Reclam, Stuttgart, 1949; Nachdruck, 1995.

Mark Aurel, *Selbstbetrachtungen*, übers. Wilhelm Capelle, Kröner, Stuttgart, 2001.

Mark Aurel, *Wege zu sich selbst*, übers. Rainer Nickel, Piper, München, 2003.

Italiană:

Marco Aurelio, *I Ricordi*, traduzione di Francesco Cazzamini–

Mussi, a cura di Carlo Carena, G. Einaudi, Torino, 1968.

Marco Aurelio, *Pensieri*, a cura di M. Ceva, Mondadori, 1989.

Spaniolă:

Marco Aurelio, *Meditaciones*, introducción de Carlos García Gual, tra -

ducción y notas de Ramón Bach Pellicer, Gredos, Madrid, 1994.

Română:

Marc Aureliu, *Către sine însuşi*, traducere din greacă de Şt. Bez -

dechi, prefaţă de E. Bezdechi, „Tipografiile Române Unite“, Bucureşti, 1923.

Epictet/Marcus Aurelius, *Manualul/ Către sine*, traducere de M. Pen -

cescu şi D. Burtea, prefaţă de Eugen Cizek, Editura Minerva, Bucureşti, 1977.

3. Studii moderne privind filozofia stoică

Abbagnano N., *Compendio di Storia della filosofia*, Torino, 1957.

Actes du VII-e congrès de l'Association Guillaume Budé (Aix-en-Provence, 1963), Les Belles Lettres, Paris, 1964.

Alain (Émile Chartier), *La théorie de la connaissance des Stoïciens (1891)*, P.U.F., Paris, 1964.

Alesse F., *Panezio di Rodi e la tradizione stoica*, Bibliopolis, Napoli, 1994.

André J.-M., *La philosophie à Rome*, P.U.F., Paris, 1977.

Annas J., *Hellenistic Philosophy of Mind*, Berkeley–Los Angeles–

Londres, 1992.

Aubry G., Ildefonse F., *Le moi et l'intériorité*, Vrin, Paris, 2009.

Babut D., „Les Stoïciens et l'amour", în *Revue des Etudes grecques*, 76, 1963, pp. 55–63.

—, *Plutarque et le stoïcisme*, P.U.F., Paris, 1969.

Banateanu A., *La théorie stoïcienne de l'amitié – Essai de reconstruction*, coll. „Pensée antique et médiévale", Éditions du Cerf, Paris, 2002.

Bénatouïl Th., *Faire usage: la pratique du stoïcisme*, Vrin, Paris, 2006.

—, *Les stoïciens III. Musonius, Epictète, Marc Aurèle*, Les Belles Le ttres, Paris, 2009.

Blanchot M., *L'amitié*, Gallimard, Paris, 1971.

Bobzien S., *Determinism and Freedom in Stoic Philosophy*, Clarendon Press, Oxford, 2001.

Bodson A., *La morale sociale des derniers Stoïciens, Sénèque, Épictète et Marc-Aurèle*, Les Belles Lettres, Paris, 1967.

Bovis A. de, *La sagesse de Sénèque*, Paris, 1948.

Bréhier É., *Chrysippe et l'ancien stoïcisme*, P.U.F., Paris, 1951.

—, *Histoire de la Philosophie*, vol. I. *Antiquité et Moyen Âge*, VIème ed., Paris, 1948.

—, *La théorie des incorporels dans l'ancien Stoïcisme*, Paris, 1928.

Bridoux A., *Le stoïcisme et son influence*, Vrin, Paris, 1965.

Brun J., *Le Stoïcisme*, «Que sais-je?», P.U.F., Paris, 1966.

Brunschwig J., „Les Stoïciens et leur logique", în *Actes du colloque de Chantilly*, Vrin, Paris, 2005.

—, *Études sur les philosophies hellénistiques. Epicurisme, stoïcisme, scepticisme*, P.U.F., Paris, 1995.

Colardeau Th., *Étude sur Épictète*, Encre marine, Paris, 2004.

Conche M., *Vivre et philosopher*, P.U.F., Paris, 1992.

Dastur Fr., *Moartea – Eseu despre finitudine*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.

Delius Ch., *Geschichte der Philosophie*, Bonn, 2005.

Domański J., *La philosophie, théorie ou manière de vivre? Les con -*

troverses de l'Antiquité à la Renaissance, Schweiz, Freiburg, 1996.

Duhot J.-J., *La conception stoïcienne de la causalité*, Vrin, Paris, 1989.

—, *Épictète et la sagesse stoïcienne*, Paris, 2003.

Edelstein L., *The Meaning of Stoicism*, Cambridge, Mass., 1966.

Engberg-Pedersen T., *The Stoic Theory of Oikeiôsis, Moral Development and Social Interaction in Early Stoic Philosophy*, Aarhus (Studies in Hellenistic Civilization), 1990.

Fattal M., *Logos, pensée et vérité dans la philosophie grecque*, L'Har -

mattan, Paris, 2001.

Fillion J., *Le* De ira *de Sénèque et la philosophie stoïcienne des pa -*

ssions, Méridiens-Klincksieck, Paris, 1984.

Foucault M., *Istoria sexualităţii*, vol. III „Preocuparea de sine", trad.

rom. de Cătălina Vasile, Editura Univers, Bucureşti, 2004.

—, *Hermeneutica subiectului. Cursuri la Collège de France (1981–1982)*, trad. rom. de Bogdan Ghiu, Editura Polirom, Iaşi, 2004.

—, *Le gouvernement de soi et des autres. Cours au Collège de France (1983-1984)*, Gallimard Seuil, Paris, 2008.

Fraisse J.-C., *Philia, La notion d'amitié dans la philosophie antique*, Vrin, Paris, 1974.

Germain G., *Épictète et la spiritualité stoïcienne*, Paris, 1964.

Gould J.B., *The Philosophy of Chrysippus*, Brill, Leyden, 1970.

Gourinat J.-B., *Les stoïciens et l'âme*, P.U.F., Paris, 1996.

—, *La dialectique des Stoïciens*, Vrin, Paris, 2000.

Goldschmidt V., *Le système stoïcien et l'idée de temps*, Vrin, Paris, 1992.

—, „L'Ancien Stoïcisme", în *Histoire de la philosophie*, I, «Encyclopédie et La Pléiade», Gallimard, Paris, 1969, pp. 724–751.

Graf A., *Les grands courants de la philosophie ancienne*, Le Seuil, Paris, 1996.

Grenet P.-B., *Histoire de la philosophie ancienne*, Beauchesne, Paris, 1960.

Guthrie W.C.K., *O istorie a filosofiei greceşti*, vol. I şi II, trad. rom.

de Mihnea Moise şi Ioan Lucian Muntean, notă introductivă

de Ioan Lucian Muntean, Editura Teora, Bucureşti, 1999.

Hadot I., *Seneca und die griechisch-römische Tradition der Seelenleitung*, Berlin, 1969.

Hadot P., *Ce este filosofia antică?* , Editura Polirom, Bucureşti, 1997.

—, *Exercices spirituels et philosophie antique*, Albin Michel, Paris, 2002.

—, *La philosophie comme manière de vivre*, Albin Michel, Paris, 2002.

—, *Éloge de la philosophie antique*, Allia, Paris, 2003.

Hadot I., Hadot P., *Aprendre à philosopher dans l'Antiquité – L'en -*

seig nement du „ Manuel d' Épictète" et son commentaire néo -

platonicien, Le livre de Poche, Paris, 2004.

Hahm D.E., *The Origins of Stoic Cosmology*, Ohio State University Press, 1977.

Hegel G.W.F., *Prelegeri de istoria filosofiei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

Hersch J., *Mirarea filozofică. Istoria filosofiei europene*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

Hoven R., *Le stoïcisme et les stoïciens face au problème de l'au-delà*, Les Belles Lettres, Paris, 1971.

Hurtado J., *Zénon, le philosophe aux origines du stoïcisme*, Favre, Lausanne, 2011.

Ildefonse F., *Les Stoïciens I. Zénon, Cléanthe, Chrysippe,* Les Belles Lettres, Paris, 2000.

Inwood B., *Ethics and Human Action in Early Stoicism*, Clarendon Press, Oxford, 1985.

—, *Reading Seneca – Stoic Philosophy at Rome*, Clarendon Press, Oxford, 2005.

Ioppolo A.M., *Opinione e scienza. Il dibattito tra Stoici e Academici nel III e nel II secolo a. C.* , Naples, 1986.

Isnardi Parente M., *Introduzione a lo Stoicismo Ellenistico*, Laterza, Roma–Bari, 1993.

Jagu A., *Zénon de Cittium. Son rôle dans l'établissement de la morale stoïcienne*, Vrin, Paris, 1946.

—, *Épictète et Platon*, Vrin, Paris, 1946.

Kolm S.-Ch., *Le bonheur-liberté*, P.U.F., Paris, 1982.

Kühn W., *Quel savoir après le scepticisme? Plotin et ses prédécesseurs sur la connaissance de soi*, Vrin, Paris, 2009.

Laffranque M., *Poseidonios d'Apamée*, P.U.F., Paris, 1964.

Laurand V., *La politique stoïcienne*, P.U.F., Paris, 2005.

Lee C.-U., *Oikeiôsis: stoische Ethik in naturphilosophischer Perspektive*, Alber, Fribourg, 2002.

Les Stoïciens, études sous la direction de Gilbert Romeyer Dherbey, réunies et éditées par Jean-Baptiste Gourinat, Vrin, Paris, 2005.

Long A.A., *Hellenistic Philosophy*, Duckworth, Londres, 1974.

—, *Stoic Studies*, University of California Press, Berkeley–Los An -

geles–London, 1996.

—, *From Epicurus to Epictetus – Studies in Hellenistic and Roman Philosophy*, Clarendon Press, Oxford, 2006.

Marchesi C., *Seneca*, Milano–Messina, 1944.

Martha C., *Les moralistes sous l'empire romain*, Paris, 1881.

Martinazzoli F., *Seneca. Studio sulla morale ellenica nell' esperienza romana*, Firenze, 1945.

Merleau-Ponty M., *Éloge de la philosophie*, Gallimard, Paris, 1953.

Moreau J., *L' âme du monde de Platon aux Stoïciens*, Paris, 1939.

—, *Épictète ou le secret de la liberté*, Paris, 1964.

—, *Stoïcisme, épicurisme, tradition hellénique*, Vrin, Paris, 1979.

Muller R., *Les Stoïciens. La liberté et l'ordre du monde*, Paris, 2006.

Ogereau V., *Essai sur le système des Stoïciens*, Paris, 1985.

Pavies X., *L'apprentissage de soi – Exercices spirituels de Socrate à Foucault*, Groupe Eyrolles, Paris, 2009.

Pembroke S.G., „Oikeiosis", A.A. Long, *Problems in Stoicism*, London, pp. 114–149.

Pigeaud J., *La maladie de l'âme*, Les Belles Lettres, Paris, 1981.

Pohlenz M., *La Stoa. Storia di un movimento spirituale*, trad. it.

di Ottone De Gregorio, Bompiani, Milano, 2005.

—, *La liberté grecque*, trad. fr. de J. Goinet, Payot, Paris, 1956.

—, *L'uomo greco. Storia di un movimento spirituale*, trad. it. di Proto B., Bompiani, Milano, 2006.

Prod'homme G., *S'exercer au bonheur – La voie des Stoïciens*, Groupe Eyrolles, Paris, 2008.

Protopapas-Marneli M., *La rhétorique des Stoïciens*, coll. Ouverture Philosophique, Éditions l'Harmattan, Paris, 2002.

Rabbow P., *Seelenführung. Methodik der Exerzitien in der Antike*, Munich, 1954.

Radice R., *„Oikeiosis". Ricerche sul fondamento del pensiero stoico e sulla sua genesi*, introduzione di Giovanni Reale, Vita e Pensiero, Milano, 2000.

Reesor M.E., *The Nature of Man in Early Stoic Philosophy*, Londres, 1989.

Revue de métaphysique et de morale, 1989-4.

Revue internationale de philosophie, nr. 178, 1991-3.

Ricœur P., *Soi-même comme un autre*, Seuil, Paris, 1990.

Rist J.M., *Stoic philosophy*, Cambridge, 1969.

Robin L., *La morale antique*, P.U.F., Paris, 1972.

—, *La pensée grecque et les origines de l'esprit scientifique*, Albin Michel, Paris, 1963.

Rodis-Lewis G., *La morale stoïcienne*, P.U.F., Paris, 1970.

Sambursky S., *The Physics of the Stoics*, Princeton Universtiy Press,

1987.

Sandbach F.H., *The Stoics*, Norton, New York, 1975.

Schofield M., *The stoic idea of the city*, The University of Chicago Press, Chicago–London, 1999.

Schull P.M., *Eseu asupra formării gândirii greceşti*, Ed. Teora, Bucureşti, 2000.

Straaten M. van, *Panétius, sa vie, ses écrits et sa doctrine, avec une édition des fragments*, Amsterdam–Paris, 1946.

Striker G., „The role of *oikeiosis* in Stoic ethics", *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 1, 1983, pp. 145–167.

Tatakis B.N., *Panétius de Rhodes, le fondateur du moyen Stoïcisme.*

Sa vie et son œuvre, Vrin, Paris, 1931.

Valente P.M., *L'éthique stoïcienne chez Cicéron*, Paris, 1956.

Verbeke G., *L'évolution de la doctrine du* pneuma *du stoïcisme à Saint Augustin*, Paris–Louvain, 1945.

Virieux-Reymond A., *La logique et l'épistémologie des Stoïciens*, Lire, Chambéry, 1950.

—, *Pour connaître la pensée des Stoïciens*, Bordas, Paris, 1976.

Vlăduţescu Gh., *Filosofia în Grecia veche*, Editura Albatros, Bu -

cureşti, 1984.

Voelke A.-J., *La philosophie comme thérapie de l'âme*, Fribourg–

Paris, 1993.

—, *Les rapports avec autrui dans la philosophie grecque d'Aristote à Panétius*, Vrin, Paris, 1961.

—, *L' idée de volonté dans le Stoïcisme*, P.U.F., Paris, 1973.

—, *Le stoïcisme, école d' humanité*, Genève, 1964.

Zagdoun M.-A., *La philosophie stoïcienne de l'art*, C.N.R.S., Paris, 2000.

Watson G., *Stoic Theory of Knowledge*, Belfast, 1966.

4. Studii, monografii, articole despre Marcus Aurelius şi despre opera sa

Africa Th.W., „The opium addiction of Marcus Aurelius", *Journal of ideas*, XXII, 1961, pp. 97–102.

Alfonsi L., „Contributo allo studio delle fonti del pensiero di Marco Aurelio", *Aevum*, 1954, pp. 101–117.

André J.M., „Le *De otio* de Fronto et les loisirs de Marc-Aurèle", *Revue des études latines*, LXIX, 1971, pp. 228–261.

Bignone E., „Seneca, Marco Aurelio e il *Protrettico* di Aristotele", *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa*, 1940, pp. 241–249.

Birley A., *Marcus Aurelius. A Biography*, London, 2000.

Bodson A., *La morale sociale des derniers Stoïciens, Sénèque, Epictète et Marc Aurèle*, Paris, 1967.

Brunt P.A., „Marcus Aurelius in his Meditations", *The Journal of Roman Studies*, LXIV, 1974, pp. 1–20.

Carfora A., *Morte e presente nelle Meditasioni di Marco Aurelio e negli Atti dei martiri contemporanei*, Napoli, 2001.

Chabert A., Roussot Th., *Marc-Aurèle et l'empire romain*, Éd.

L'Harmattan, Paris, 2005.

Cortassa G., „Marco Aurelio e il destino dell' anima", *Rivista di Filologia e Istruzione classica*, XCVII, 1979, pp. 420–438.

—, *Il filosofo, i libri, la memoria: poeti e filosofi nei Pensieri di Marco Aurelio*, Torino, 1989.

Dalfen J., *Formengeschichtliche Untersuchungen zu den Selbstbetra ch -*

tungen Mark Aurels, Diss., Monaco, 1867.

Dragona M., „God, the world and the man Aristoteles social being in Marcus Aurelius' stoicism", *Diotima*, XII, 1984, pp. 86–96.

Farquharson A.S.L., *Marcus Aurelius, his life and his world*, 2nd ed., Oxford, 1952.

Grimal P., *Marc Aurèle*, Fayard, Paris, 1991.

Hadot P., *La citadelle intérieure. Introduction aux* Pensées *de Marc Aurèle*, Arthème Fayard, Paris, 1992.

Hendricks B., „Les idées politiques dans la morale stoïcienne de Marc-Aurèle", *Eos*, LIX, 1971, pp. 241–254.

Martinazzoli P., *La „succesio" di Marco Aurelio. Struttura e spirito del primo libro dei Pensieri*, Bari, 1951.

Motschmann C., *Die Religionspolitik Mark Aurels*, Stuttgart, 2002.

Pârvan V., *M. Aurelius Verus Caesar şi L. Aurelius Commodus*, Insti -

tutul de Arte grafice, Minerva, Bucureşti, 1909.

Ramos P., *La véritable histoire de Marc Aurèle*, Les Belles Lettres, Paris, 2009.

Rosen Klaus, „Mark Aurels Selbstbetrachtungen und die *Historia Augusta*", *Historia Augusta Colloquium Perusinum*, Edipuglia, Bari, 2002, pp. 421–425.

Rutherford R.B., *The Meditations of Marcus Aurelius. A Study*, Oxford, 1989.

Stanton G.R., „The Cosmopolitan ideas of Epictetus and Marcus Aurelius", *Phronesis*, XIII, 1968, pp. 183–195.

—, „Marcus Aurelius, Emperor and Philosopher", *Historia*, 18, 1969, pp. 570–587.

Verbeke G., „Le Stoïcisme, une philosophie sans frontières", *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, I, 4, Berlin/New York, 1973, pp. 26–40.

INDEX AL PASAJELOR CITATE

Antistene

fr. 27 Schenkl:

XI, 37

fr. 20 B Caizzi:

VII, 36

fr. 28 Schenkl:

XI, 38

Aristofan

fr. 28a Schenkl:

XI, 39

fr. 110, I Koch:

IV, 23

Euripide

Norii, v. 362:

VII, 66

Supliciile, 1110–1111: VII, 51

Democrit

fr. 208, 1–2 Nauck: VII, 41;

Diels–Kranz, fr. 3:

IV, 24

XI, 6

Diels–Kranz, fr. 115:

IV, 3

fr. 287, 1 Nauck: VII, 38; XI,

Diels–Kranz, fr. 125: VII, 31

6fr. 757, 6 Nauck: VII, 40; XI, 6

Empedocle

fr. 757, 6–7 Nauck: VII, 40

Diels–Kranz, fr. 27, 4: VIII, 41;

fr. 839, 9–11 Nauck: VII, 50

XII, 3

fr. 898, 7–9 Nauck:

X, 21

Diels–Kranz, fr. 28, 2: VIII, 41;

fr. 918, 3–4 Nauck: VII, 42

XII, 3

fr. 1018 Nauck:

XII, 26

Epicur

Heraclit

fr. 191 Usener:

IX, 41

Diels–Kranz, fr. 71:

IV, 46

fr. 447 Usener:

VII, 33

Diels–Kranz, fr. 72:

IV, 46

Epictet

Diels–Kranz, fr. 73:

IV, 46

Diatribe

Diels–Kranz, fr. 74:

IV, 46

I, 28, 4:

VII, 63

Diels–Kranz, fr. 75:

VI, 42

II, 22, 36:

VII, 63

Diels–Kranz, fr. 76:

IV, 46

III, 22, 105:

XI, 36

Hesiod

III, 24, 86–93:

XI, 34–35

Munci şi zile

fr. 23 Schenkl:

VIII, 38

v. 186:

XI, 32

fr. 26 Schenkl: IV, 41; IX, 24

v. 197:

V, 33

Homer

Gorgias

Iliada

512d–e: VII,

46

VI, 147:

X, 34

Republica

VI, 148:

X, 34

VI, 486a–b:

VII, 35

VI, 149:

X, 34

Theaitetos

Odiseea

174d–e: X,

23

I, 242:

IV, 33

Sofocle

IV, 690:

V, 31

Oedip rege

IX, 413:

XI, 31

v. 1391:

XI, 6

Menandru

Teofrast

Năluca

fr. 77 Wimmer:

II, 10

vv. 42–43:

V, 12

Tragica adespota

Pindar

fr. 303 Nauck:

VII, 51

fr. 292 Snell–Maehler: II, 13

fr. 304 Nauck:

XI, 30

Platon

Apologia lui Socrate

28b: VII,

44

28d: VII,

45

INDEX DE NUME ŞI LOCURI

A

Capri XII, 27

Agrippa VIII, 31

Carnuntus III

Alciphronos X, 31

Chabrias VIII, 37

Alexandru, gramaticul I, 10

Charax VIII, 25

Alexandru, platonicianul I, 12

Cato cel Tânăr I, 14

Alexandru cel Mare III, 3; VI,

Cato cel Bătrân IV, 33

24; VIII, 3; IX, 29; X, 27

Catulus I, 13

Antoninus (Marcus) VI, 26; 44

Cecrops IV, 23

Antoninus Pius IV, 33; VI, 30;

Cedicianus IV, 50

VIII, 25; X, 27

Celer VIII, 25

Apollonius I, 8; 17

Ceson IV, 33

Arius VIII, 31

Citeronus XI, 6

Arhimede VI, 47

Chrysippos VI, 42; VII, 19

Asclepius V, 8; VI, 43

Clotho IV, 34

Asia VI, 36

Crates VI, 13

Athenodotos I, 13

Cresus X, 27

Athos VI, 36

creştinii XI, 3

Augustus IV, 33; VIII, 5; 31

Criton X, 31

B

cvazii II

Bacchios I, 6

D

Baia XII, 27

Demetrius, platonicianul VIII,

Benedicta I, 17

25

Brutus I, 14

Demetrius Falereus IX, 29

C

Democrit III, 3

Caesar (Gaius) III, 3; VIII, 3

Dentatus IV, 33

Camillus IV, 33

Diogene VIII, 3; XI, 6

Diognetos I, 6

H

Dion I, 14

Hadrian IV, 33; VIII, 5; 25;

Diotimus VIII, 25; 37

37; X, 27

Domitius I, 13

Helice IV, 48

E

Helvidius I, 14

Empedocle XII, 3

Heraclit III, 3; IV, 46; VI, 42;

Epictet I, 7; IV, 41; VII, 19;

47; VIII, 3

XI, 34; 36

Herculanum IV, 48

epicureicii XI, 26

Hipparchos VI, 47

Epicur VII, 64; IX, 41

Hippocrate III, 3

Epitynchanus VIII, 25

Hymenes X, 31

Eudaimon VIII, 25

L

Eudoxos VI, 47

Lamia XI, 23

Euphrates X, 31

Lanuvius I, 16

Europa VI, 36

Lepidus IV, 50

Eutiche X, 31

Lorius I, 16

Eutichion X, 31

Lucilla VIII, 25

Lusius Lupus XII, 27

F

Fabius IV, 50

M

Fabius Catullinus XII, 27

Marcianus I, 6

Falarides III, 16

Maximus I, 15; 16; 17; VIII, 25

Falern VI, 13

Mecena VIII, 31

Faustina VIII, 25

Menippos VI, 47

Filip al Macedoniei IX, 29; X,

Monimus II, 15

27

Musagetes XI, 18

Filistion VI, 47

Muze XI, 18

Focion XI, 13

N

Foibos VI, 47

Nekyia IX, 24

Fronto I, 11

Nero III, 16

G

O

Gaeta I, 17

Olimp V, 33

Granua II

Origanion VI, 47

greci III, 14

P

I

Pantheia VIII, 37

Iulianus IV, 50

Perdiccas XI, 25

Pergam VIII, 37

T

Pitagora VI, 47

Tandasides I, 6

pitagoricienii XI, 27

Telauge VII, 66

Platon IX, 29; X, 23

Teofrast II, 10

Pompei IV, 48; VIII, 31

Theodotos I, 17

Pompeius Gnaeus III, 3; VIII, 3

Thrasea I, 14

R

Tiberius XII, 27

Roma VI, 44

Traian IV, 32

Roman II, 5; III, 5; 14

Tropaiophoros X, 31

Rusticus Iulius I, 7; 17

Tusculum I, 16

S

V

Salaminius VII, 66

Velius Rufus XII, 27

sarmaţii X, 10

Verus Marcus Annius

Satyrion X, 31

(bunicul) I, 1

Scipio IV, 33

Verus Marcus Annius (tatăl)

Secunda VIII, 25

VIII, 25

Sextus I, 9

Verus Lucius Aurelius VIII, 37

Severus I, 14; X, 31

Vespasian IV, 32

Silvanus X, 31

Volesus IV, 33

Sinuessa I, 7

Z

Socrate I, 16; III, 3; 6; VI, 47;

Zeus IV, 23; V, 6; 7; 8; XI, 8

VII, 19; 66; VIII, 3; XI,

X

23; 25; 28; 39

Xantipa XI, 28

Stertinius XII, 27

Xenocrate VI, 13

stoici V, 10

Xenophon X, 31

INDEX DE TERMENI GRECEŞTI

A

28, 32, 35; X, 5, 17; XI, 1;

¢diafor∂a (indiferenţa) VII, 31

XII, 7, 32

¢di£foron (indiferent) V, 20;

¢kat£lhptoj (non-cataleptică)

VI, 32; VIII, 56; XI, 16

V, 10; VII, 54

¢erîdej (tÕ) (aer) IV, 21; VIII,

¢koinènhtoj (nesociabil) II, 1,

54; IX, 9; X, 7

2; III, 5; VIII, 34; X, 6; XI,

¢…dioj (etern) II, 14; IV, 21; VI,

18; XII, 23

37, IX, 32; X, 5, 7; XII, 32

¢lˇqeia (adevăr) II, 11; III, 6,
aΠsqhsij (senzaţie) II, 16; III,
11, 12; IV, 11, 20, 21; V,
12, 16; VIII, 16; IX, 1; X,
33; VI, 21, 47; VII, 9, 45,
11, 12, 28; XII, 27, 31
63; IX, 1; X, 13; XI, 1, 12;
a≥scrÒj (ruşinos) II, 1, 11; VI,
XII, 15
29; VII, 37, 45, 64; VIII,
¢lloϑwsij (schimbare) IV, 3,
15; XI, 15, 18; XII, 23
21; VI, 15; IX, 19, 28
a≥tϑa, aΠtion (tÕ) (cauză, element
¡mart£nein (a greşi) II, 1, 10, 11;
cauzal) I, 17; V, 8, 23; VI,
IV, 3, 26; V, 25; VI, 27; VII,
1, 41, 44; VII, 10, 24; VIII,
22, 24, 26; IX, 4, 38, 42; X,
3, 7, 27, 47; IX, 1, 6, 25,
30; XI, 18; XII, 12, 16
29, 31; X, 5, 6, 26, 38; XII,
¡mart£nesqai II, 10; VII, 29;
10, 18

XII, 26
a≥tiîdej (tÕ) (element cauzal)
¡m£rthma (greşeală) II, 10; IX,
IV, 21; V, 13; VII, 29; VIII,
20, 42; XI, 18; XII, 16
11; XII, 8, 29
¢naisqhs∂a (insensibilitate) III,
a≥în (etern, eon) II, 12; IV, 3,
3; VIII, 58
21, 43, 50; V, 24, 32; VI, 15,
¢nafor£ (relaţie) XII, 8, 10,
36, 59; VII, 10, 19, 70; IX,
18, 20
406
INDEX DE TERMENI GRECEŞTI
¢p£qeia (impasibilitate) XI, 18
di£noia (intelect) III, 1, 5, 6, 7,
¢paqˇj (impasibil) I, 9; VI, 16;
8; IV, 3, 33; V, 16, 20, 26;
VII, 50
VI, 16, 32; VII, 2, 5, 33,
¢p£th (greşeală) VI, 21
34, 35, 37, 60, 64, 68; VIII,
¥peiroj (infinit) II, 14; IV, 3, 50;

36, 48, 51, 57; IX, 2, 28,

V, 13, 23; VI, 15, 37; IX, 28,

41, 42; X, 35; XII, 3, 19, 30

32, 35; X, 31; XII, 32

diapne√sqai (a respira) III, 1;

VI, 16

¢pon◊mein (a separa) II, 17; III,

4, 6; IV, 3, 10, 25; V, 27, 30,

d∂kaion (drept) III, 16; IV, 10,

37; VII, 66; VIII, 7; IX, 1;

12, 18, 22, 30; X, 12, 13;

XI, 10; XII, 3, 5, 29

X, 6, 8, 11; XII, 1

d∂kaioj IV, 25, 33, 49; VII, 42,

¢pon◊mhsij (separaţie) VIII, 6, 7

44, 66; VIII, 1, 5, 7, 51; X,

¢proa∂reta (nealese dinainte)

1; XII, 5, 27

XII, 3, 23, 33

dikaiosÚnh (dreptate) III, 4, 6;

¢retˇ (virtute) II, 13; III, 7, 11;

IV, 3; V, 12; VI, 47, 50; VII,

VI, 17, 48, 50; VII, 31, 68;

54, 63; VIII, 39; X, 11; XI,

VIII, 39; IX, 16, 42; XI, 2,

1, 10, 20; XII, 1, 15

10, 26, 32

d∂kh (dreptate) IV, 26; V, 33;

¢taraxd a (linişte sufletească) IX,

XII, 24

31

dikaiÒthj (dreptate) IX, 31

¥tomoi (atomi) IV, 3; VI, 24;

dÒgma (regulă) III, 16; X, 9

VII, 32, 50; VIII, 17; IX,

E

28, 39; X, 6; XI, 18

e≤marm◊nh (destin) III, 6; V, 8,

¢x∂a (valoare) I, 16; III, 11; IV,

24; VII, 46; VIII, 35; IX,

10, 32; V, 30, 36; VI, 3;

28; XII, 14

VIII, 7, 29, 43; IX, 1; XI,

e≤marm◊non (tÕ) (destin) II, 2

18, 37; XII, 1

/kklisij (respingere) VIII, 7, 28;

XI, 37

D

œkpÚrwsij, œkpuroàsqai (confla -
daϑmon (daimon) I, 6; II, 13, 17;
graţie) III, 3; X, 7
III, 3, 6, 7, 12, 16; V, 10, 27;
œleuqerϑa (libertate) I, 14; II, 5;
VII, 17; VIII, 45; X, 13; XII, 3
V, 9; IX, 40
di£qesij (dispoziţie) I, 17; IV,
œleÚqeroj (liber) I, 8; IV, 3, 49;
25, 33; V, 20, 25, 28, 34,
V, 5, 29; VI, 16; VII, 67;
VI, 30; VII, 66, VIII, 47;
VIII, 1, 16, 48, 51
IX, 6, 42; X, 1
œleuq◊rwj (în mod liber) III, 6;
di£lusij (descompunere) VII, 50
V, 7; VI, 23; X, 8; XII, 1
INDEX DE TERMENI GRECEŞTI
407
/ndon (interior) II, 13, 17; III,
8, 11; XI, 6, 13; XII, 2, 4, 5,
4, 16; IV, 1, 3; VI, 9, 40;
11, 12, 23, 26, 27, 28, 31
VIII, 28, 50; IX, 13; X, 38;

qeos◊beia (pietate) XI, 20

XI, 34

qeoseb◊j (pios) I, 3; VI, 30; VII,

Ÿnwsij (unitate) VI, 10, 38;

54

VII, 32; VIII, 34; IX, 9

qewrəa (contemplaţie) I, 16; III,

Ÿxij (coeziune, stare) VI, 14;

1; VII, 35; XI, 24

XI; 18; XII, 16

qewre√n (a contempla) II, 1; IV,

œpakoloÚqhsij (congruenţă) III,

36; IX, 40; X, 26; XI, 16;

2; VI, 36, 44; VII, 75; IX, 28

XII, 35

œpiquməa (dorinţă) II, 10; VII,

qnÇskein (a muri) II, 14; III,

16; VIII, 29; XII, 19

10; IV, 6, 19, 32, 37, 47,

eÙdaimonəa (fericire) VII, 17

48; VI, 47; VII, 22, 44, 51;

H

VIII, 2, 25, 47; IX, 39; X,

18; XII, 31

[1]gemonikÒn (tÕ) (partea condu -
cătoare a sufletului) II, 2;
K
III, 4, 9; IV, 38, 39; V, 3,
kalÒj (frumos) II, 1, 11; III, 4;
11, 26; VI, 8, 36; VII, 5, 16,
IV, 20; V. 3; VII, 58; VIII,
22, 28, 33, 55, 62, 75; VIII,
10; X, 1; XII, 23
3, 43, 48, 56, 61; IX, 7, 15,
kaqarÒj (curat, pur) II, 13; III,
18, 22, 26, 34, 39; X, 24;
12; VIII, 15; XII, 3
XI, 18, 19, 20; XII, 2, 3, 33
kaqarÒthj (curăţenie, puritate)
XI, 27
Q
kaqÁkon (tÕ) (îndatoriri) I, 12;
q£natoj (moarte) II, 11, 17; III,
1, 3; IV, 5, 44, 46, 48, 50;
III, 1, 16; VI, 22, 26
VI, 28; VII, 32, 35, 45, 48;
kakðа (vicii) IV, 3; V, 35; VI, 1,
VIII, 14, 31, 58; IX, 1, 3, 21;

VII, 1, 31, 66, 71; VIII, 55,
X, 8, 29; XII, 7, 8, 34, 35
56; IX, 2, 16; XII, 1
kakÒn (rău, răul moral) II, 1,
qeoð (zei) I, 16, 17; II, 3, 4, 5,
11, 12, 13; III, 3, 4, 5, 6, 9,
11, 13, 17; IV, 39, 42; V,
11, 16; IV, 16, 31, 47; V, 5,
26, 29; VI, 33, 41; VII, 14,
10, 27, 31, 33, 34; VI, 7,
26; VIII, 1, 14, 20, 28, 41,
16, 23, 30, 35, 41, 44; VII,
56, 58; IX, 1, 16, 17, 21,
9, 17, 31, 39, 41, 46, 53,
35, 38, 42; X, 7, 33, 36; XI,
66, 67, 68, 70; VIII, 2, 17,
13, 17, 18; XII, 23, 34
19, 23, 34, 56; IX, 1, 10,
kakÒj (cel vicios) IV, 39; V, 36;
11, 27, 28, 35, 37, 40; X, 1,
VII, 44; IX, 4; X, 7, 33; XI, 25

katalhptikÒj (cataleptic) IV,

kr√ma (tÕ) (judecată, decizie) IV,
22; IX, 6
3; V, 19; VIII, 47; XI, 11
katalhptikîj
(în manieră
L
cataleptică) I, 9; XI, 18
lˇqh (uitare) II, 17; IV, 3, 33;
kat£lhyij ([1]) (înţelegerea) VI, 30
VII, 6, 21
kataskeuˇ
(constituţie,
lÒgoj (cuvânt, raţiune) I, 8; II,
pregătire) I, 16; III, 9; IV,
5, 10, 16; III, 4, 6, 12; IV, 4,
32; VI, 16, 44; VII, 20, 53,
5, 12, 13, 14, 16, 19, 21,
55; VIII, 11, 39, 41, 45; IX,
24, 29, 30, 32, 33, 46; V, 3,
42; X, 33; XI, 5
9, 14, 20, 27, 28, 32; VI, 1,
koinÍ (în comun) VII, 5; X, 6;
5, 18, 23, 24, 30, 35, 50,
XI, 13

58; VII, 8, 9, 10, 11, 13, 24,

koinÒj (comun) I, 16, 17; II,

41, 44, 48, 53; VIII, 30, 32,

10; III, 16; IV, 4, 20, 29; V,

40, 48; IX, 1,10, 12, 42; X,

3, 8, 25, 34, 35; VI, 35, 36,

7, 12, 31, 32, 33; XI, 1, 6,

44, 45, 58; VII, 9, 53; VIII,

9, 18, 30; XII, 4, 31, 35

7, 12, 46; IX, 1, 9, 10, 41;

logikÒn (raţional) III, 4, 6; IV,

X, 6, 8, 34; XI, 10, 21; XII,

4, 29; V, 16; VII, 13, 55;

30, 32

VIII, 35, 41; X, 2, 8; XI, 39

koinwnɔa (comunitate) III, 1; V,

logikÒj (raţional) II, 16; III, 6,

16; VII, 5; X, 24; XI, 8, 19;

9, IV, 3, 4; V, 6, 14, 16, 28,

XII, 26

29, 34; VI, 14, 44; VII, 11,

koinwnikÒj (sociabil) III, 4; IV,

28, 55, 64, 68, 72; VIII, 7,

33; V, 1, 6, 29, 30, 34; VI,

35, 39; IX, 1, 8, 9, 16; X, 2,
7, 30; VII, 52, 55, 64, 67,
28; XI, 1
72; VIII, 2, 7, 12; IX, 6, 23;
XI, 21, 37; XII, 20, 30
logikîj (în mod raţional) VI, 14
koinwnikîj (cu sociabilitate) V,
M
6; VI, 14, 23; IX, 31; XI, 4
megalofrosÚnh (măreţie sufle
-
kÒsmoj (lume) II, 3, 4, 11, 12,
tească) III, 11; V, 18; X, 11
16; III, 3, 11; IV, 3, 4, 23,
megalÒfrwn (generos) VI, 23;
27, 29, 40; V, 1, 8, 13, 21;
VI, 47
VI, 15, 24, 25, 36, 38, 42,
megaloyucƏa (magnanimitate)
44, 56; VII, 9, 25, 75; VIII,
V, 9
11, 15, 18, 49, 50, 52, 55;
megalÒyucoj (magnanim) IV, 49
IX, 1, 10, 19, 28, 32, 35,

m◊roj (parte) II, 3, 4, 9, 12, 16;
42; X, 1, 6, 7, 9, 15, 21; XI,
III, 1, 2, 4; IV, 3, 14, 20; V,
1; XII, 1, 23, 35
13, 24, 26; VI, 20, 42; VII,

13, 19, 33; VIII, 7, 24, 34,
29, 35, 39; X, 6, 7, 11, 20;
35, 55; IX, 22, 32, 39; X, 6,
XI, 1, 5, 8, 13, 18, 20; XII,
7, 11, 13, 17, 29; XI, 1, 2,
23, 26
19, 20; XII, 23, 30, 32, 36
Ðmoeid◊j (de aceeaşi formă) II,
m◊sa (t¦) (lucrurile interme diare)
14; VI, 37, 46; VII, 26, 49;
III, 11; V, 36; VI, 45; IX,
X, 27; XI, 1, XII, 24
42; XI, 10
Ðmoeidîj (în acelaşi fel) IX, 35
metab£llein (a schimba) II, 17;
Ñrgˇ (sentiment violent) I, 9; V,
IV, 3, 21, 36; V, 13; VI, 4,

28; IX, 24; X, 30; XI, 18, 20
47; VII, 18, 25; VIII, 6, 18,
Ôrexij (dorinţă) V, 34; VIII, 7,
25, 50; XI, 28, 29, 36; X, 7,
28; IX, 7; XI, 37
11, 31; XI, 17; XII, 21, 23
ÑrqÒj (drept) III, 5, 6, 12; IV,
metabol˘ (schimbare) II, 3, 17;
18; V, 9; VII, 2, 12; XI, 1,
IV, 3, 14; VI, 21, 36, 42; V,
9; XII, 35
13, 23; VII, 18, 47, 49; IX,
Ñrqîj (în mod drept) II, 10; VI,
1, 19, 21, 28, 29, 32, 35; X,
21; X, 33; XI, 18
18; XI, 35
Ðrm˘ (impuls) II, 2, 7, 16; III,
N
6, 16; IV, 22,40; V, 3, 20,
noàj (minte) II, 1; III, 3, 4, 7,
37; VI, 16, 50; VII, 4, 62,
16; V, 27, 30; VI, 40, 51;
75; VIII, 1, 7, 16, 28, 41;
VII, 30, 66; VIII, 16, 4160;

IX, 1, 7, 21, 31; X, 6, 26,

X, 11, 24, 33; XI, 1; XII, 3,

37; XII, 17

14, 26

Ósion (sănătos) VI, 30, 44

nÒmoj (lege) I, 16; III, 11; IV, 4,

ÐsiÒthj (sănătate) V, 9; XI, 20;

20; VII, 9; X, 11, 13, 25,

XII, 1

33; XI, 1; XII, 36

oÙsða (substanţă) II, 17; III,

11; IV, 40; V, 10, 23, 24,

O

32; VI, 1, 4, 38, 49; VII, 9,

oÏhsij (opinie) IV, 12; IX, 34;

XII, 27

10, 19, 23, 25, 35, 68; VIII,

7, 50; X, 9, 17; XII, 30, 32

o≥konomða (conducerea unei gos -

podării) IV, 19, 51; XI, 18

P

Ólon (tÕ) (Întreg) II, 9, 11; III,

p£qoj (pasiune, afecţiune) I, 9,

2, 4, 11; IV, 3, 21, 25, 26,

17; II, 13; III, 2, 4; VII, 66;
36, 46; V, 8, 10, 30, 32; VI,
VIII, 48; IX, 41; XII, 19, 30
1, 9, 42, 45; VII, 5, 10, 18,
paliggenesða (palingeneză) XI, 1
19, 23, 55, 66, 75; VIII, 5,
p©n (tÕ) (univers) II, 11; III, 9;
6, 26, 34, 50; IX, 1, 22, 28,
IV, 27; V, 32; VI, 40; XII, 33

p£nta (t¦) (toate lucrurile) IV,
S
31; VII, 31; VIII, 7; X, 25
spermatikÒj (lÒgoj) (raţiunea se -
parÒn (tÕ) (viitor) II, 2, 14; III,
minală) IV, 14, 21; VI, 24;
10, 12; IV, 26, 32, 49; VI,
IX, 1
2, 32; VII, 8, 27, 54, 68;
stoice√a (t¦) (elemente) II, 3,
VIII, 36; XII, 1, 3, 26
17; IV, 4; VI, 17; VII, 31;
pe√sij (afecţiune) III, 6; V, 1,

X, 7; XI, 20
26; VI, 51; VII, 55; IX, 16
sfa∂ra (sferă) VIII, 20; XI, 12
perior∂zein (a circumscrie) V,
sfa√roj (rotund) VIII, 41; XII, 3
26; VII, 55, 67; VIII, 36,
sugkat£qesij ([1]) (asentiment)
50; IX, 25
V, 10
perigr£fein (a delimita) II, 4;
sugkatat∂qesqai (a-şi da asen ti -
IV, 3; V, 26; VII, 29; IX, 25
mentul) I, 7; IV, 3; VIII, 7;
pneàma (suflu) II, 2; IV, 3; IX,
XI, 37
2; XII, 30
sumba√nwn (eveniment) II, 17;
pneum£tion (dim., suflu) II, 2;
III, 2, 4, 16; IV, 1, 10, 26, 29,
V, 33; VIII, 25, 56; IX, 24;
33, 44; V, 8; VI, 8; VII, 1, 29,
XII, 3, 14
52, 55, 57, 68; VIII, 34, 43,
polite∂a (administrarea statului)

49; IX, 6, 31; X, 3, 7, 11, 35;
I, 14; II, 16; IX, 9, 29
XI, 6, 20; XII, 3, 24
polðteuma (organizare politică)
sumf◊ron (util) II, 3, 12; III, 6,
IV, 4 ; XI, 8
7; IV, 9; V, 16; VI, 27, 44,
polðthj (cetăţean) III, 11; IV,
45, 54; X, 6; XI, 13; XII, 23
3, 4; V, 22; X, 6, 33
sîma (trup) I, 16, 17; II, 12, 17;
politikÒj (politic, în sens de
III, 7, 16; IV, 21; V, 8, 26;
comunitate civilă) III, 6; V,
12; VI, 16; XI, 23
VI, 29; VII, 13, 19, 60;
VIII, 28, 34; IX, 39; X, 1,
proaðresij (alegere deliberată)
XI, 36
11, 36; XI, 3, 19; XII, 7, 30
swm£tion (dim., trup) I, 17; IV,
proairetikÒn (facultatea de a
alege) VIII, 56; XII, 33
39, 50; V, 5; VI, 32; VII,

16; IX, 41; X, 33; XII, 3, 26

prohgoÚmenon (primul, im portant)

V, 20; VII, 55; VIII, 49; IX,

T

41

t£xij (ordine) VI, 10; VIII, 34;

prÒnoia (providenţă) II, 3, 11;

XI, 27; XII, 14

IV, 3; VI, 10; IX, 1; XII, 1,

t◊leioj (perfect) I, 16; X, 1; XII,

14, 24

36

INDEX DE TERMENI GRECEŞTI

411

teleiÒthj (perfecţiune) VII, 9,

29; VIII, 11; IX, 9, 25; X,

69; XI, 10

9; XI, 10, 21

t◊loj (scop) II, 16; III, 14, 16;

F

V, 14, 15, 32; IX, 23; XI, 1;

fantasða (reprezentări) I, 7,

XII, 20

14, 15; II, 5, 7; III, 4, 6, 11;

t◊cnh (artă, meşteşug) IV, 2; V,
IV, 22, 24; V, 2, 16, 22, 36;
1, 14; VI, 16, 35; VII, 68;
VI, 13, 16; VII, 2, 17, 29,
VIII, 50; XI, 5, 10, 37
47, 54; VIII, 7, 13, 26, 29,
tropˇ (schimbare) III, 7; IV, 39;
36, 49, 51; IX, 7; X, 3, 17;
V, 37; VII, 16, 58; VIII, 6;
XII, 16, 18
IX, 2; X, 7; XI, 19
file√n (a iubi) III, 16; IV, 1, 31,
tÚfoj (orgoliu) I, 17; II, 12, 17;
36; V, 1, 9; VI, 15, 39; VII,
VI, 13; IX, 2; XI, 18; XII,
13, 22, 31, 57; IX, 34; X,
24, 27
11, 21; XI, 1; XII, 1, 4
U
file√sqai I, 14
Ûlh (materie) IV, 1; VI, 5; VII,
filəa (iubire) VI, 30; IX, 9
23, 58, 68; VIII, 3, 35, 50;
fəloj (drag, iubit) I, 8, 9, 13,

IX, 14, 36, 37; X, 31, 33,
14, 16, 17; II, 13; IV, 23; V,
34; XII, 7, 10, 27
7, 31; VI, 30, 38; VII, 18;
Øpexa∂resij (rezervă) IV, 1; V,
VIII, 31; IX, 27; X, 1, 36;
20; VI, 50; XI, 37
XI, 9, 31
ØpÒqesij (ipoteză) IV, 21; VIII,
filostorg∂a (afecţiune) II, 5
1; X, 31; XI, 7
filÒstorgoj (afectuos) I, 9, 17;
Øpoke∂menon (substrat) V, 10;
VI, 30; XI, 18
VI, 4, 23; VII, 29; VIII, 22,
furmÒj (amestec) VI, 10; XII,
24; IX, 3; X, 18; XI, 17;
14
XII, 30
fÚsij (natură) I, 9, 17; II, 1, 3,
ØpÒlhyij (opinie) II, 12, 15;
9, 11, 12, 16, 17; III, 2, 4,
III, 9; IV, 3, 7; V, 26; VII,
9, 11, 12; IV, 1, 5, 23, 24,

62; VIII, 40, 44; IX, 6, 13,
29, 36, 39, 48, 49, 51; V, 1,
21, 32; X, 3, 33; XI, 16, 18,
3, 4, 8, 9, 10, 15, 25, 29;
21; XII, 1, 4, 8, 22, 25, 26
VI, 9, 14, 33, 40, 44, 47,
ØpÒstasij (existenţă) IX, 1, 42;
52, 58; VII, 5, 11, 18, 23,
X, 5
24, 25, 28, 55, 56, 67, 74,
Østerofhmɔa (faimă) II, 17; III,
75; VIII, 1, 5, 6, 7, 12, 20,
10; IV, 19; VIII, 44; X, 34
26, 30, 35, 41, 46, 50; IX,
Øfɔstasqai (a exista) II, 4; IV,
1, 3, 9, 27, 29, 31, 35, 42;
27, 39, 42; V, 13; VII, 23,
X, 2, 6, 7, 8, 11, 14, 15, 20,

33, 36; XI, 5, 9, 10, 13, 16,
Y
18, 20; XII, 1, 5, 11, 23,
yuc£rion (dim., suflet) IV, 41;

26, 30, 32, 36

V, 33; VII, 16; IX, 3; X, 36;

C

XII, 26

cršqai (a se folosi) I, 4, 16; II,

yucˇ (suflet) II, 6, 8, 13, 16,

4; III, 1, 7, 11; IV, 13, 48, 49;

17; III, 4, 6, 7, 16; IV, 3,

V, 3, 11, 21; VI, 23, 42; VII,

21, 29, 31, 40, 48; V, 5, 11,

5, 8, 58; VIII, 29, 30, 35, 43;

16, 19, 26, 27, 32, 34, 37;

IX, 1, 40; X, 2, 12, 24, 33;

VI, 14, 29, 32, 52, 53; VII,

XI, 26, 37; XII, 9, 31, 33

63, 66; VIII, 28, 29, 51; IX,

crÁsij (folosire) VII, 68; XII, 9

8, 9; X, 1; XI, 1, 3, 12, 16,

cwrðzein (a separa) IV, 29; VIII,

18, 39; XII, 7, 29, 30, 32

34; XI, 8; XII, 3

CUPRINS

Filozoia ca preocupare de sine

în opera lui Marcus Aurelius . . . . . .

Nota traducătorului 57

Repere cronologice 59

Cartea I 65

Cartea a II-a. 83

Cartea a III-a 97

Cartea a IV-a 115

Cartea a V-a. 145

Cartea a VI-a 173

Cartea a VII-a 203

Cartea a VIII-a 233

Cartea a IX-a 263

Cartea a X-a. 291

Cartea a XI-a 319

Cartea a XII-a 345

Note. 367

Bibliograie. 389

Index al pasajelor citate 399

Index de nume şi locuri 401

Index de termeni greceşti 405